

Delfia

Batavorum

jaarboek
21 ♦ 2011

Jaarboek Delfia Batavorum

21 - 2011

**KOOPT EEN SPELDJE
OP KONINGINNEDAG**

D. BOONE

**BOUWT MEE AAN HET
MAUSOLEUM DER ORANJES
TE DELFT**

Jaarboek Delfia Batavorum 21 - 2011

Historische Vereniging Delfia Batavorum
Delft 2012

ISSN 0927-409X

Dit jaarboek is een uitgave van de Historische Vereniging Delfia Batavorum,
secr. Kanaalweg 10, 2628 EC Delft, <http://www.delfia-batavorum.nl>

Redactie:

Wilma van Giersbergen, voorzitter

Jos Hilkhuijsen

Marie-Louise ten Horn-van Nispen

Frida de Jong

Peter van der Krogt, eindredacteur

Ria van der Meer, secretaris

(Buitenwatersloot 336, 2614 GR Delft, e-mail riameer@wanadoo.nl)

Druk- en bindwerk: Visdruk, Alphen aan den Rijn

© 2012 De auteurs en Historische Vereniging Delfia Batavorum

Foto op omslag: De Buitenwatersloot met molen De Papegaai omstreeks 1900
(zie artikel A. Struijk, blz. 91-106)

Foto blz. 2: De Nieuwe Kerk op een poster uit 1923 (zie Delfiana, blz. 163-164)

Inhoud

Redactioneel	7	<i>Laura Meilink-Hoedemaker</i> Nogmaals: het beiaardiershuisje aan de Kerkstraat	145
Historische Vereniging Delfia Batavorum	9	<i>Pieter de Ruyter</i> Restauratie van de gevelstenen van het Kruithuis 2011	149
Jaarverslag over 2011	11	<i>Wim Weve</i> De Le Comteprijs 2010	151
<i>Gab Lansbergen</i> Kroniek over 2011	27	<i>Max van Noort</i> Delfiana 2011	159
<i>Theo van der Heijden</i> Cornelis Musius en de Delftse ooievaar	51	<i>Peter van der Krogt</i> Nieuwe straatnamen in Delft 2011	173
<i>Kees van der Wiel</i> Oude Delft 194: De Peereboom, het levensverhaal van een oud regentenpaleis	69	<i>H.W. van Leeuwen</i> Toegang op Jaarboeken Delfia Batavorum 2000-2010	177
<i>Aart Struijk</i> Molen De Papegaaij en het papegaaischieten	91	<i>J.A. Meter Hagg</i> Publicaties over Delft of door Delftenaren 2011	189
<i>Thijs van der Heijden</i> Het vrouwenoproer 1 en 2 augustus 1616 te Delft	107	Het gemeentebestuur van Delft in 2011. De Delftse bevolking	197
<i>Hans Houtzager</i> Pieter van Bleiswijk: In het kielzog van stadhouder Willem V	125	Over de auteurs	199
<i>Emese von Bóné</i> Het vrederegerecht van Delft en de vrederechter	129	Lijst van adverteerders	202
		Fotoverantwoording	203
		Naamregister	205

De redactiecommissie van de Historische Vereniging Delfia Batavorum draagt dit jaarboek op aan

Aart Struijk

vanwege zijn zeer gewaardeerde bijdrage aan het jaarboek in de vorm van diverse artikelen.

De vorige jaarboeken zijn opgedragen aan:

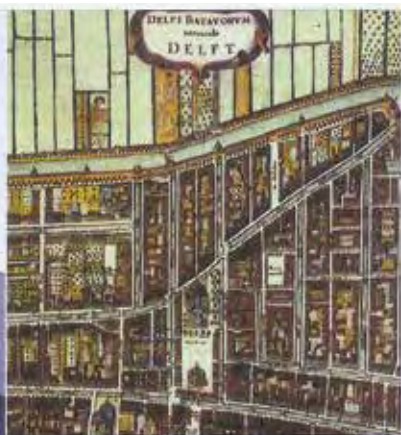
H.W. van Leeuwen (1991)
Ir. H.H. Vos† en mw. W.M. Vos-de Koning (1992)
Drs. A.J.H. Rozemond† (1993)
A.C. Kleyweg† (1994)
J. Grakist (1995)
Mr. H.V. van Walsum (1996)
Ir. W.F. Weve (1997)
B.K.P. Griffioen en mw. M.C.M. Griffioen (1998)
Mw. G.T.M. Gerritsma (1999)
Mw. P.C. van der Heijden-Wolfhagen† (2000)
Drs. J.L.W. van Leur (2001)
Mw. drs. L. Thijsse (2002)
P.A. van Koppen† (2003)
Ing. W.A.G. van Leeuwen (2004)
mw. A.M. Bergman† (2005)
Jan, Willem en Gerrit Mensert (2006)
Max van Noort (2007)
Het Gilde Delft Stadswandelen (2008)
Dr. H.L. Houtzager (2009)
R.A.J. van der Krogt (2010)

Redactioneel

In deze eenentwintigste editie, Jaarboek 2011, is het de redactie opnieuw gelukt u een reeks afwisselende artikelen aan te bieden. Chronologisch gezien beginnen we met de publicatie van Theo van der Heijden over de aandoenlijke geschiedenis van de Delftse ooievaar. We hebben het dan over de stadsbrand van 3 mei 1536 die de ooievaar noodlottig werd. Na die brand werd de stad uiteraard herbouwd. Eén van de prachtige panden die daarvan het resultaat zijn, is het huis De Peereboom aan de Oude Delft. Het werd vermoedelijk kort na de brand gebouwd en is voor het eerst in koopakten uit 1554 terug te vinden. Kees van der Wiel beschrijft de geschiedenis van De Peereboom, tot voor kort het woonhuis van Arnold Verschuy, lange tijd bestuurslid van onze vereniging. Anders verging het molen De Papegaaij aan de Buitenwatersloot die ook uit die tijd dateerde. Aart Struijk doet de geschiedenis van de molen uit de doeken. Door de economische crisis in de jaren dertig werd De Papegaaij bij een openbare veiling ter afbraak verkocht om in 1936 gesloopt te worden. Thijs van der Heijden verdiepte zich in het zogeheten Vrouwenoproer dat in Delft plaatsvond op 1 en 2 augustus 1616. Hij reconstrueert de gebeurtenissen en komt tot de conclusie dat het 'Vrouwenoproer' misschien beter het 'Graanoproer' had kunnen heten. Hans Houtzager schetst in zijn korte bijdrage de politiek wisselende houding van Pieter van Bleiswijk, pensionaris van de stad Delft, ten tijde van de orangisten en de patriotten. Emese von Bóné heeft haar voor Delfia Batavorum gehouden lezing over de Delftse vrederechter omgewerkt tot een artikel. Het is frappant hoeveel overeenkomsten deze functie, die ingesteld werd in de Franse tijd, vertoont met die van onze huidige 'rijdende rechter'. Laura Meijlink reageerde op het stukje over het beiaardiershuisje dat in het vorig jaar gepubliceerde artikel over 'Kunst aan het Volk' stond. Daarin leek het alsof er al in 1928 een beiaardierschool in het huisje was gevestigd, maar zij toont aan dat de school pas eind jaren dertig een feit werd. Bijzondere dank geldt de bijdrage van ons lid Harry van Leeuwen die zich opnieuw bereid getoond heeft om een bibliografie samen te stellen, deze keer over de periode 2000-2010.

De redactie is de auteurs van zowel de artikelen als van de vaste rubrieken bijzonder erkentelijk voor hun bijdragen. Tevens verdienen onze adverteerders een woord van dank. Zij zorgen er mede voor dat het jaarboek kan verschijnen.

De redactie

DELFLIA BATAVORUM

Historische vereniging met hart voor Delft

Historische Vereniging Delfia Batavorum

Opgericht 30 oktober 1935

Ereleden

P. Bouwmeester† (1950)
Mr. G.E. van Walsum† en
mw. mr. J.M. van Walsum-Quispel† (1951)
Mr. H.E. Phaff† (1952)
P.C. Visser† (1959)
J. van Oel† (1969)
Jkvr. dr. C.H. de Jonge† (1970)
C.D. Goudappel† (1976)
A.J.J.M. van Peer† (1977)
G.G. Kunz† (1982)
Mw. J.M. de Wijs-Kamp† (1984)
Drs. A.J.H. Rozemond† (1985)
Ir. K.J.H.W. Deen† (1996)
Dr. M.A. Verschuyl (1997)
Prof.dr. J.J. van Loef (1998)
Ir. J.F. van Heel (2000)
Dr. H.L. Houtzager (2006)
Drs. W.H.M. Aalbers (2006)
M. van Noort (2011)

Delfia Batavorumprijs (J.W. Blokpenning)

D. Wijbenga† (1993)
Drs. A.J.H. Rozemond† (1994)
Oudheidkundige Werkgemeenschap Delft
(1995)
Redactiecommissie Delfia Batavorum (1996)
Projectgroep Delfts Aardewerk (2001)
Midden-Delfland Vereniging (2003)
H.W. van Leeuwen (2005)
Dr. W.C.M. Zwennis† (2007)
Mw. drs. M.A. van der Meer (2010)
Ir. W.F. Weve (2010)

Le Comteprijs

Dr. F. Spies (1999)
Ir. en mw. J. Koelstra-van der Struif (2000)
J.C. van Dijk (2001)
C. Koreneef (2002)
Stichting Sint-Hippolytuskapel (2003)

J. Coppoolse en mw. J. van Gastel (2004)
N. Peters (2005)
J.W. Versfelt en mw. E. Bekink (2006)
J.W.M. Ploegmakers en
mw. A.H.J. Ploegmakers-Talens (2007)
Vestia Delft (2008)
C.M. van der Woude (2009)
Mw. B. van Gelder (2010)

Bestuur

Mw. drs. G.D. van Walsum-Kieft, voorzitter
en lezingen (tot 17 mei 2011)
Ir. J.E.J. van Bergen, vice voorzitter
(tot 17 mei 2011; vervolgens voorzitter)
Mw. drs. I.B. Jacobs (vice voorzitter vanaf
17 mei 2011)
Mr. D.J. van Doorninck, secretaris
G.J. Augustinus, penningmeester
Mw. dr. W.M.J.I. van Giersbergen, namens
de redactiecommissie
Mw. J.H.M. van der Jagt-Toet, namens de
Commissie Behoud Stadsschoon
M. van Noort, namens de excursie-
commissie (tot 17 mei 2011)
P.D. van Tijn, namens de excursie-
commissie (vanaf 17 mei 2011)
Mw. drs. E.H. Olsder-Toxopeus,
commissaris boeken (vanaf 17 mei 2011
tevens lezingen)
Mw. G.M. van der Wees, commissaris
publiciteit en PR (tot 17 mei 2011; thans
vacature)

Convocaat/nieuwsbrief

Mw. G.M. van der Wees (tot september 2011)
Mw. dr. W.M.J.I. van Giersbergen (vanaf
september 2011)

Commissie Behoud Stadsschoon

Ir. P. Jonquière, voorzitter

Mw. W.C.E. Kemper-van Eendenburg,
secretaris

Mw. ir. A. Keers

Mw. J.H.M. van der Jagt-Toet,
wnd. voorzitter

Ir. T. Remmerswaal

Ir. D.F.H. de Quartel

Redactiecommissie

Mw. dr. W.M.J.I. van Giersbergen, voorzitter

Mw. drs. M.A. van der Meer, secretaris

Drs. J.W.L. Hilkhuijsen

Mw. drs. F. de Jong

Dr. P.C.J. van der Krogt

J.J. Oldenkamp (tot 31 dec. 2011)

Excursiecommissie

M. van Noort, voorzitter/secretaris
(tot 17 mei 2011)

P.D. van Tijn, voorzitter/secretaris
(vanaf 17 mei 2011)

G.L.S. van den Akker

Mw. A.E. Mooij-Groenhof

Commissie Lezingen

Mw. drs. G.D. van Walsum-Kieft
(tot 17 mei 2011)

Mw. drs. E.H. Olsder-Toxopeus

Mw. M.W.T. Purmer-Wagener

Commissie voor de Le Comteprijs

Drs. W.H.M. Aalbers, voorzitter

Ir. W.F. Weve, secretaris

Ir. I. Kriens (tot 24 febr. 2011)

Ir. G. van der Harst (vanaf 5 april 2011)

Adverteerders Jaarboek

vacature

Kroniek

G.L. Lansbergen

Stichting Geschiedschrijving Delft

Mr. W.E. Merens, voorzitter

Mr. D.J. van Doorninck, secretaris

R. van Pelt RA, penningmeester
(tot december 2011; vacature)

Ir. J.E.J. van Bergen

Mr. N.P.O. Ruysch

Mw. drs. G. D. van Walsum-Kieft

Mw. P. Legen-Branger (tot november 2011;
vacature)

B. van der Wulp, adviseur

Internetredactie

W.A.F.X. de Fraiture, webmaster
(tot september 2011)

Mw. G.M. van der Wees (tot mei 2011)

Mw. J. Omvlee, webmaster (vanaf september
2011)

Werkgroep Delftse canon

Ir. J.E.J. van Bergen, voorzitter

Mr. D.J. van Doorninck, secretaris

Dr. H.L. Houtzager

Mw. drs. I.B. Jacobs (vanaf 29 nov. 2011)

Mw. A.E. Mooij-Groenhof (tot 1 dec. 2011)

H.W. van Leeuwen

Mw. W.J.B.I. Leupen-van den Bosch

Mw. drs. M.A. van der Meer

Mw. drs. A.M.G. Sterringa

Mw. drs. G.D. van Walsum-Kieft

Mr. H.V. van Walsum

adviseurs:

Dr. G. Verhoeven

B. van der Wulp

Vertegenwoordigingen namens Delfia

Batavorum

Commissie Organisatie Open

Monumentendag: L.F.J.R. Bracco Gartner

Leden van de Commissie Behoud

Stadsschoon maakten deel uit van het

Platform Spoor, van de Klankbordgroep

Gasthuisplaats en van Strategische

Monumentenzaken Delft.

Aan het Netwerk Monumenten werd

deelgenomen door mw. drs. G.D. van

Walsum-Kieft, mw. J.H.M. van der Jagt en

J.E.J. van Bergen.

Jaarverslag over 2011

Vereniging en bestuur

Na het lustrumjaar hernam de vereniging het vertrouwde patroon van activiteiten. Ten aanzien van de samenstelling van het bestuur traden belangrijke veranderingen op. Op de Algemene Ledenvergadering in mei namen Greetje van Walsum als voorzitter van het bestuur en Max van Noort als bestuurslid en tevens voorzitter van de excursiecommissie afscheid. Hiermee verloor de vereniging twee enthousiaste en ervaren bestuursleden. Max van Noort werd daarbij met algemene stemmen benoemd tot erelid vanwege zijn inzet voor de vereniging gedurende een periode van meer dan 25 jaar. De bestuurstaken op het gebied van de lezingen zijn door Elke Olsder overgenomen en die voor de excursies door Peter van Tijn. Joris van Bergen werd benoemd in de functie van voorzitter en het bestuur werd versterkt door de toetreding van Irene Jacobs die de portefeuille nieuwe projecten en het vicevoorzitterschap op zich heeft genomen.

Afscheid van Greetje van Walsum en Max van Noort.

Helaas heeft het bestuur afscheid moeten nemen van Trudy van der Wees die zich om persoonlijke redenen heeft terug getrokken als commissaris publiciteit en pr. Wij hebben onder meer vernieuwingen ten aanzien van de nieuwsbrief en website aan haar te danken.

Dat laatste geldt ook voor Winand de Fraiture die zich nog geruime tijd voor de website heeft ingezet nadat hij wegens te drukke werkzaamheden de Commissie Behoud Stadsschoon had verlaten. Jenny Omvlee is bereid gevonden als nieuwe webmaster op te treden.

Zoals in het vorige jaarboek al was aangekondigd, heeft het bestuur in het afgelopen jaar aan de leden voorgesteld de contributie te verhogen. Voor gewone leden betreft dit een verhoging met € 4 en voor tweede leden op hetzelfde adres € 2. De Algemene Ledenvergadering heeft hiermee ingestemd.

De gemeentelijke bezuinigingsplannen zijn het afgelopen jaar concreet geworden. De aan het DOK en Erfgoed Delft e.o. opgelegde kortingen vinden ook hun weerslag op sommige activiteiten van onze vereniging, zoals we ten aanzien van de bijdrage voor het blad *Delf* reeds hebben gemerkt. Het komende jaar zal Delfia Batavorum meer moeten betalen voor de huur van ruimtes voor lezingen en andere activiteiten. Wij waarderen het dan ook zeer dat het gemeentebestuur

in deze moeilijke tijden heeft laten zien het initiatief van de Stichting Geschiedschrijving om een geschiedenis van Delft tot stand te brengen toe te juichen en te ondersteunen met een subsidie van € 50.000.

De verslechterde financiële situatie in Delft - en in geheel Nederland - heeft ook geleid tot meer overleg en afstemming tussen organisaties die zich in Delft bezig houden met cultuur en geschiedenis. Het bestuur hoopt hiermee de leden nog meer van dienst te kunnen zijn en in bepaalde gevallen de verhoging van de kosten voor onze leden te kunnen beperken.

Wat betreft het ruimtelijk beleid en monumentenbeleid van onze stad bleek de benoeming van prof. Wytze Patijn in de nieuwe functie van stadsbouwmeester een verfrissende ervaring. Hij heeft in een korte tijd reeds zichtbaar bijgedragen aan verbetering van de communicatie over stedelijke vraagstukken als het nieuwe bestemmingsplan binnenstad en de ontwikkelingen rond de spoorzone. In de volgende paragrafen wordt over de verschillende activiteiten van onze vereniging nader verslag gedaan.

Commissie Behoud Stadsschoon (CBS)

*De commissie
Behoud Stadsschoon
op bezoek in de
spoorzone. V.l.n.r.
wethouder Milène
Junius, Janny van der
Jagt en Astrid Keers.*

Bestemmingsplan Binnenstad 2012

De leden van de commissie hebben zich dit jaar intensief beziggehouden met het door de gemeente in voorbereiding genomen nieuwe Bestemmingsplan voor de Binnenstad. Om de burgerij zoveel als mogelijk bij een nieuwe opzet te betrekken, zijn er door de gemeente Delft drie zogenoemde 'stadslabs' georganiseerd, waarbij leden van de CBS aanwezig zijn geweest en inbreng hebben geleverd. Anticiperend op nieuwe regelgeving heeft de commissie, voorafgaand aan de 'stadslabs', samen met vertegenwoordigers van de drie grote bewoners/belangenorganisaties in de binnenstad (Bewonersvereniging Grachtengebied-

Zuid, Belangenvereniging Wateringse Poort en Belangenvereniging Zuidpoort) een knelpuntennota opgesteld, waarin knelpunten zijn gesignaleerd en aanbevelingen zijn gedaan voor het behoud van de historische stad en de kwaliteiten van het 'beschermd stadsgezicht' van Delft. Al tijdens de eerste van de drie 'stadslabs' op 24 maart is die nota aangeboden aan wethouder Guldemond. Verder zijn er gesprekken gevoerd met de ambtelijke projectbegeleiders, is er een forumdiscussie georganiseerd door D66, waarbij de CBS was uitgenodigd een bijdrage aan de discussie te leveren, en zijn er gespreksonderwerpen aangedragen voor de twee andere 'stadslabs' die gehouden werden op 9 juni en 21 september. De teleurstelling was dan ook groot toen op 8 december het voorontwerp ter inzage werd voorgelegd en er weinig met de aangedragen ideeën en voorstellen bleek te zijn gedaan. Tijdens de kerstvakantie moest er hard gewerkt worden aan een goed onderbouwde reactie, die op 11 januari van het nieuwe jaar moest worden ingeleverd.

Stadsbouwmeester

Door de gemeenteraad is in 2011 een stadsbouwmeester aangesteld in de persoon van Wytze Patijn. Op 2 maart hadden leden van de CBS en de voorzitter van Delfia Batavorum een gesprek met hem, waarin hij aankondigde het waardevol te vinden om contact te hebben met bewoners en groeperingen. Op initiatief van Wytze Patijn is er op 9 augustus een wandeling door de binnenstad georganiseerd. Naast de leden van de CBS waren daarvoor ook andere groeperingen die actief zijn in de binnenstad uitgenodigd. Het was een gemêleerd gezelschap waardoor een interessante discussie ontstond.

Er heeft zich in de loop van het jaar een zeer goede verstandhouding met de stadsbouwmeester ontwikkeld, waarvan de commissie het nodige profijt hoopt te kunnen hebben.

Aanwijzing van beschermd stadsgezicht voor Agnetapark en Nieuwe Plantage

Op 2 februari werd op de bovenste verdieping van de verbouwde watertoren de officiële aanwijzingsbrief overhandigd aan wethouder M. Junius door de directeur van de Rijksdienst Cultureel Erfgoed C. van 't Veen. Leden van de CBS waren daarbij aanwezig.

Uitspraak Raad van State betreffende het terrasbotenbeleid

Op 9 februari deed de Haagse bestuursrechter uitspraak in het geschil tussen enerzijds de historische vereniging Delfia Batavorum, de belangenvereniging Wateringse Poort, de bewonersvereniging Grachtengebied-Zuid, en anderzijds de gemeente Delft. Het handelde over het nieuwe terrasbotenbeleid dat in januari 2008 werd vastgesteld, waarbij twee terrasboten per grachtenvak werden toegestaan. Inzet van het geschil was de vraag of destijds de cultuurhistorische waarden zorgvuldig bij de afweging van de relevante belangen betrokken zijn geweest. De rechter oordeelde dat dit niet het geval was. Aan de gemeente werd opgedragen om binnen vier weken nieuwe besluiten te nemen met inachtne-

ming van deze uitspraak. In een brief aan het college van B & W van Delft dd. 18 februari kondigden de drie verenigingen aan zich genoodzaakt te voelen om opnieuw bezwaar te maken tegen de verleende ontheffingen voor het afmeren van terrasboten voor de seizoenen 2011, 2012 en 2013. Op het aanbod om middels een gesprek tot een betere verstandhouding te komen in deze zaak, werd door het college niet gereageerd. Het op 18 februari ingediende bezwaarschrift tegen verlening van twaalf ontheffingen, werd bij advies van de Adviescommissie voor de Bezwaarschriften dd. 13 juli ongegrond verklaard, een advies dat door het college van B & W werd overgenomen. Omdat het college zich beroept op aangepaste criteria betreffende de cultuurhistorische afweging bij de afmeerplaatsen, is in samenspraak met de bewonersverenigingen geconcludeerd dat het weinig zin heeft om opnieuw naar de bestuursrechter te stappen en is er van afgezien om in beroep te gaan. Wel wordt bezwaar ingesteld tegen de seizoensontheffing voor een tweede terrasboot in het grachtenvak Oude Delft, tegenover OD 113/115, omdat daar de belangenafweging op basis van het aangepaste nieuwe terrasbotenbeleid ontbreekt. De hoorzitting hierover heeft plaatsgehadt op 22 december en de uitslag in deze 'continuïng story' moet nog volgen. Zeer gewaardeerd adviseur in deze zaak was opnieuw mr. Dami van Doorninck.

Hoefijzersteeg 10

Op basis van het door de Adviescommissie voor de Bezwaarschriften uitgebrachte advies inzake het bezwaar van de CBS tegen het bouwplan Hoefijzersteeg 10, heeft het college van B & W besloten om het bezwaarschrift ongegrond te verklaren. Deze beslissing op bezwaar is bij brief van 4 maart verzonden. Besloten werd het hierbij te laten.

Bestemmingsplan Rietveld

Nadat de Nota van Zienswijzen, met daarin een samenvatting van het bezwaar van de CBS, op 12 mei in de raadscommissie Spoorzone Verkeer en Ruimte is behandeld, is het bestemmingsplan met een paar kleine wijzigingen vastgesteld. Het betreft hier een zogenaamd postzegelbestemmingsplan, waarvan onder andere de definities niet in het nieuwe (voortontwerp) bestemmingsplan Binnenstad 2012 passen. De CBS heeft, behalve het inspreken op genoemde commissievergadering, geen verdere actie ondernomen.

Nieuwelaan 178

Ter plaatse van het al lang leegstaande kantoorgebouw op dit adres wil de gemeente een nieuw appartementengebouw laten realiseren. Op de informatieavond over dit voornemen op 6 september is vanuit de CBS onder andere gevraagd naar de randvoorwaarden voor de planontwikkeling die B & W op 5 oktober 2007 vaststelden. Deze zijn nooit in een infobijeenkomst behandeld en worden nu als een vaststaand feit gepresenteerd. Er dreigt een plan te komen dat niet past in de binnenstad. Ook hier wil de gemeente dit mogelijk maken met een zogenaamd postzegelbestemmingsplan. Nieuwelaan 178 zal zeker ook in 2012 weer aan de orde komen.

Nickersteeg 5

Naar aanleiding van het handhavingsverzoek van de bouwvoorschriften betreffende de nieuwbouw in de Nickersteeg, dat vorig jaar namens de CBS is gedaan door Dami van Doorninck, is er van de kant van de gemeente toch uiteindelijk een positieve reactie gekomen. Per emailbericht van 24 oktober kwam de mededeling dat er een gesprek heeft plaatsgehad met de eigenaar van het pand. Die heeft de toezegging gedaan om in samenspraak met zijn architect met een alternatief te komen voor de in de steeg op de eerste verdieping openslaande glazen deuren.

Ontwikkeling Gasthuisplaats

Wethouder Junius heeft op de bijeenkomst van de Klankbordgroep Gasthuisplaats op 2 maart bekend gemaakt dat er voorlopig met de invulling van de Gasthuisplaats niets gaat gebeuren. Het parkeerterrein wordt wat opgeknapt en blijft bestaan, en het zusterhuis zal voor een periode van vijf tot acht jaar in gebruik worden gegeven aan beginnende ondernemers. Pas na het gereedkomen van de herijking van het parkeerbeleid, naar verwachting in de tweede helft van 2012, wil de wethouder weer in gesprek met de Klankbordgroep. Met beroep op de Wet Openbaar Bestuur is gevraagd naar de verdere planning van het project. Het antwoord van de wethouder was dat er geen project is, dus ook geen planning!

Sebastiaansbrug

Met de projectleider van de verbouw/nieuwbouw van de Sebastiaansbrug is meerdere malen contact geweest. Gepleit werd te zoeken naar mogelijkheden voor een lagere, smallere brug. Aanvankelijk leek het er op dat eventueel ook renovatie van de bestaande brug nog tot de mogelijkheden behoorde. Maar toen duidelijk werd dat de gemeente de regie uit handen had gegeven aan de provincie Zuid-Holland, bleef er van de genoemde opties weinig meer over. De provincie besloot tot de bouw van een nieuwe brug die een meter hoger zal zijn dan de bestaande brug, een slechte ontwikkeling voor de fietsers. De brug zal op het beweegbare deel niet breder worden. Wel zullen de geuite wensen ten aanzien van de ligging van tramrails en fietspaden nog worden meegenomen naar het provinciaal overleg. De CBS betreurt dat de kans op een betere stedenbouwkundige situatie en ruimtelijke kwaliteit op deze belangrijke invalsroute naar de binnenstad nu blijft liggen.

Wijzigingen Algemeen Plaatselijke Verordening (APV)

Op 22 september heeft de gemeenteraad van Delft twee wijzigingen van de APV goedgekeurd waarbij het wordt toegestaan om voorwerpen of stoffen op, aan of boven de weg met een oppervlakte tot 12 m² voor een periode van 6 maanden vergunningvrij te stallen. Op de stoepen en/of op de trottoirs wordt het toegestaan om winkeluitstallingen, reclameborden en voorwerpen ter verfraaiing van de entree zonder vergunning te plaatsen, mits er anderhalve meter wordt vrijgelaten voor de passanten.

Bij meerdere gelegenheden heeft de CBS gewezen op de verrommeling van de

openbare ruimte in de binnenstad. Reden voor de commissie om te pleiten voor het beter en frequenter handhaven van de bestaande regelgeving in plaats van de regelgeving op deze terreinen te versoepelen, waartoe nu is besloten. In het dereguleringsvoorstel wordt verwezen naar de mogelijkheid dat het college van B & W in uitzonderlijke gevallen door middel van een aanwijzingsbesluit bepaalde gebieden kan uitsluiten van de vrijstelling en/of verdere tijdsbeperving kan opleggen. In een gesprek hierover met de portefeuillehouder, burgemeester Verkerk, is namens de CBS nadrukkelijk het verzoek gedaan om van deze aanwijzingsbevoegdheid voor de binnenstad gebruik te maken. De commissie is van mening dat strikte regels voor de inrichting van de openbare ruimte van dit beschermd stadsgezicht Delft noodzakelijk zijn.

Notitie Aanzet (ruimtelijke) Criteria Terrasboten

De gemeente heeft via de *Stadskrant / Delftse Post* van 16 november het voornemen bekend gemaakt om alles wat met horeca, terrassen en terrasboten samenhangt, onderdeel te maken van een integraal horecabeleid, waarbij vermindering van regeldruk een belangrijk doel is. Gezien de langsepende bezwaarprocedures en de voorbereidingen voor een nieuw bestemmingsplan vond de CBS het een goede gelegenheid om vooruitlopend op de discussie hierover alvast een aanzet te geven. In nauwe samenwerking met de bewonersverenigingen Wateringse Poort en Grachtengebied-Zuid is een notitie opgesteld met

Terrasboot in de Wijnhaven.

een aantal (ruimtelijke) criteria, die mede bepalend zouden moeten zijn voor een evenwichtig, objectief toetsbaar beleid met betrekking tot terrasboten voor de langere termijn. De definitieve versie kwam gereed op 24 december. Deze notitie zal op de nieuwjaarsbijeenkomst van de bewonersverenigingen, begin 2012, aan wethouder Junius worden aangeboden en aan de gemeenteraadsfracties worden toegestuurd.

Brieven aan het gemeentebestuur

Per brief dd. 9 juni aan het college van B & W heeft de CBS vragen gesteld over de inrichting van het Bolwerk bij de herinrichting van de Spoorzone. Op deze brief is nog geen reactie gekomen. Geconstateerd wordt dat in het schetsontwerp van architect J. Busquets wel een afbeelding is opgenomen van de kaart Figuratief (1675), maar dat er bij de inrichtingsplannen op geen enkele manier rekening wordt gehouden met de historische achtergrond van deze bijzondere plek. Het college van B & W wordt verzocht om bij de verdere uitwerking van de inrichting van het Bolwerk de historische kenmerken een grotere plaats te geven.

Per brief dd. 13 juni aan het college van B & W heeft de CBS er op gewezen dat langs de grachten van Vlamingstraat en Rietveld bomen zijn gerooid en vervangen door moerascipressen! Kenmerk van het grachtenprofiel is tot op heden een profiel geweest met aan iedere kant van de gracht een rij bomen met hoge stam en bolvormige kroon. Het college wordt verzocht deze kerstboomachtige cipressen te laten vervangen door een boomtype dat wel recht doet aan het historische grachtenprofiel. Van de kant van de CBS zijn er diverse concrete voorstellen gedaan, maar die hebben nog weinig resultaat gehad.

URBACT-Links bijeenkomst te Bayonne (Fr.)

Urbact staat voor een Europees programma ter bevordering van duurzame stedelijke ontwikkeling, waarin landen, zoals Frankrijk, Engeland, Spanje, Griekenland, Duitsland, België, Ierland, Roemenië, Italië en Nederland vertegenwoordigd zijn. Op voorstel van de gemeente maakte een CBS-lid deel uit van de gemeentelijke delegatie die deelnam aan de internationale bijeenkomst in Bayonne met als onderwerp techniek en economie van eco-restauraties. De bijeenkomst werd gehouden van 12 tot en met 14 oktober in Bayonne. In de Urbact Local Support Group zijn naast Delfia Batavorum ook De Witte Roos, TU Delft, Erfgoedhuis Zuid-Holland en de gemeentelijke Afdeling Monumenten vertegenwoordigd.

Vaste overleggen

Leden van de CBS hebben deelgenomen aan de Klankbordgroep Gasthuisplaats, het Platform Spoor, het Netwerk Strategische Monumentenzaken (NSM), de door de gemeente georganiseerde 'stadslabs' en Netwerkbijeenkomsten Binnenstad, en een bijdrage geleverd aan de discussies in TOP en Delft Design.

Samenstelling

De samenstelling van de commissie is dit jaar niet gewijzigd.

Stichting Geschiedschrijving Delft

De activiteiten van de stichting waren in 2011 gericht op de financiering van het geschiedschrijvingsproject. In februari 2011 verleende de gemeente Delft ondanks haar moeilijke financiële situatie subsidie ad € 50.000. Vervolgens is een groot aantal fondsen benaderd om bijdragen te verlenen. Deze actie heeft, niet onverwacht gezien de tegenvallende beleggingsresultaten, een bescheiden bedrag opgeleverd. Mede daarom is besloten naast het benaderen van bedrijfsmatige sponsors nog een aparte actie ter verwerving van particuliere fondsen te ondernemen, genaamd de Compagnie van Delft. Deze actie gaat binnenkort van start en het bestuur hoopt in 2012 dan ook de realisatie van het project, het daadwerkelijk vervaardigen van het boek, het groene licht te kunnen geven. Een en ander geschiedt in goed overleg met onze redacteur dr. Gerrit Verhoeven. Tenslotte heeft het bestuur het afgelopen jaar haar contacten met het Comité van Aanbeveling verstevigd. Twee vacatures in het bestuur hopen we op korte termijn te kunnen vervullen.

Aanbieding jaarboek

Het twintigste jaarboek werd door de redactiecommissie opgedragen aan René van der Krogt. René levert een belangrijke bijdrage aan de vormgeving van het jaarboek door de vele foto's die hij maakt van verenigingsactiviteiten en van gebeurtenissen in de stad.

*René van der Krogt
krijgt het aan
hem opgedragen
jaarboek.*

Le Comteprijs

De commissie voor de Le Comteprijs nomineerde vijf initiatieven van een zeer verschillend karakter. Het aanbrengen van een oude huisnaam met een driedimensionale afbeelding, de verfraaiing van een dichtgetimmerde etalage met een Delfts blauw mozaïek, de restauratie van twee winkelpuien in traditionele materialen, de verbouwing van een hoekpand in het Westerkwartier, en het herstel en de wijziging van een hoekpand in de historische binnenstad. Zoals altijd was de keuze van een winnend project niet eenvoudig. Als winnaar van de Le Comteprijs

2010 werd mevrouw Barbara van Gelder aangewezen, de initiator en coördinator van het aanbrengen van het mozaïek op de etalage aan de Pluympot. Het project is gerealiseerd in samenwerking met buurtbewoners en omringende bedrijven. De Le Comte-publieksprijs van de huis-aan-huiskrant *Delft op Zondag* ging naar J.E.H. Jansen voor de verbouwing van het hoekpand Van Bleyswijkstraat 42.

Lezingen 2011

Er zijn dit jaar zes lezingen gehouden, waarvan een kortere op de Algemene Ledenvergadering. Delfia Batavorum wil graag haar grote erkentelijkheid betuigen aan DOK voor de gastvrijheid op vier van deze avonden en danken voor de werkelijk voortreffelijke samenwerking.

Op 3 februari sprak drs M.E.M. Remery-Voskuil over *Sporen van oude scholen in Delft*.

Mevrouw Marry Remery, geboren en getogen Delftse, heeft allerlei posities in het onderwijs bekleed. Na haar pensionering schreef zij een serie van acht delen over katholieke scholen in Delft. Aan de hand van foto's en afbeeldingen nam mevrouw Remery haar gehoor mee op een tocht langs vroegere schoolgebouwen in de binnenstad en vertelde over de rijke historie van enkele r.k. scholen in het verleden. Overal liggen in verscholen hoekjes nog allerlei sporen van de lokale onderwijsgeschiedenis. Enkele voorbeelden:

- De thuiszorgwinkel op de Nieuwe Langendijk 61 - met het driehoekige fronton - is in 1850 gebouwd als een school voor weeskinderen; hoofdonderwijzer Wasen met zijn kwekelingen gaf daar dagelijks les aan ruim zeshonderd kinderen.
- De groene deur op de Koornmarkt 48 geeft toegang - via een gang - tot een compleet schoolgebouw uit 1913, dat bij oudere Delftenaren bekend is als de Jozefschool van meester Visser of Linderman en waar sinds enkele jaren het expositiecentrum van kunstenaars Kadmium is gevestigd.
- Achter het poortje op de Verwersdijk 56 was een armenschool waar hoofdmeester Pieter van der Schaft tot zijn negentigste jaar les gaf... Kortom: er waren kleurrijke verhalen te over. Bij veel van de toehoorders kwamen heel wat herinneringen aan hun lagere schooltijd boven.

Op 7 april sprak dr. Emese von Bóné over *De vrederechter in de Franse tijd in Delft*. Emese von Bóné is als rechtshistorica verbonden aan de Juridische Faculteit van de Erasmus Universiteit Rotterdam. Na haar promotie deed zij verder onderzoek naar het functioneren van de vrederechter in het Departement Mondingen van de Maas, waarin ook het vredegerecht Delft lag.

Mevrouw Von Bóné vertelde dat het beroep van vrederechter, de voorloper van de kantonrechter, in 1811 in Nederland werd ingevoerd toen ons land deel ging uitmaken van het Franse Keizerrijk. De gehele Franse rechterlijke organisatie en de codificatie werden van kracht. De vrederechter was een laagdrempelige rechter die goedkoop en snel recht sprak. Zijn belangrijkste taak was de conciliatie, dat wil zeggen dat er geen proces kon worden aangevangen voor de rechtbank voordat de

rechtzoekende een schikking/bemiddeling voor de vrederechter geprobeerd had. Delft was in de Franse tijd verdeeld over twee kantons waar een vrederecht gevestigd was. De vrederechters waren meestal notabelen die recht spraken op grond van redelijkheid en billijkheid. Een vrederechter hoefde geen jurist te zijn. Een andere belangrijke taak van de vrederechter was het voorzitten van de familieraad, een ad-hoc ingesteld college bestaande uit familieleden die belast waren met benoemingen van voogden voor minderjarige kinderen. De vrederechter werd in 1838 vervangen door de kantonrechter. Tot op de dag van vandaag is het kantongerecht Delft gevestigd op de Korte Geer.

Op 17 mei 2011 (Algemene Ledenvergadering) sprak drs. Annemarth Sterringa over *Graven in de Oude Kerk*

Onze vereniging heeft voor de Algemene Ledenvergadering weer dankbaar gebruik gemaakt van de gulle gastvrijheid van de Rabobank. Na de pauze hield mevrouw drs. Annemarth Sterringa een korte, maar enthousiaste en boeiende lezing over grafrituelen, graven en grafmonumenten in de Oude Kerk ter voorbereiding op de rondleidingen daar op 31 mei. Die werden gehouden door mevrouw drs. Ria van der Meer en mevrouw Sterringa.

Mevrouw Sterringa stond stil bij de vele bijzondere grafzerken en epitafen (omlijsting rond een stenen of houten gedenkteken waarop de overledene wordt beschreven en/of geprezen), onder andere die van Clara van Sparwoude. Ook de monumenten van onder anderen Piet Hein en Maarten Harpertzoon Tromp werden genoemd.

Op 13 september sprak drs. Jos van Leur over *De Indische Instelling en het ontstaan van de collectie van Nusantara*

Zoals gebruikelijk werd de lezing in september georganiseerd samen met de Vrienden van het Prinsenhof (VVP) en dit jaar ook met de Vereniging Verre Culturen Delft, de vriendenkring van Nusantara.

De lezing werd gehouden door drs. Jos van Leur, die een enorme kennis over dit museum heeft opgebouwd. Hij was onder andere veertig jaar voorzitter van de Etnografische Vereniging, nu Vereniging Verre Culturen geheten.

Dit voorjaar is Museum Nusantara in Delft na een ingrijpende verbouwing heropend en de collectie op geheel nieuwe wijze ingedeeld en tentoongesteld. In zijn lezing lichtte de heer Van Leur vanuit historisch perspectief het ontstaan van de collectie toe. De aanwezigen hoorden wie daaraan hadden bijgedragen en wat de ontstaansgeschiedenis van Museum Nusantara was. Ook belichtte hij de rol van de VOC hierbij en die van de Indische Instelling.

In aansluiting op deze avond organiseerde de excursiecommissie op 1 oktober een uitgebreid bezoek aan het vernieuwde Nusantara met rondleiding, gamelanvoorstelling en lezing.

Op 25 oktober sprak drs. Irene Jacobs over *Yin & Jan - China en Nederland door scheepvaart verbonden*

Drs. Irene B. Jacobs is maritiem historicus en als conservator in het Maritiem Museum Rotterdam verantwoordelijk voor genoemde tentoonstelling. Recentelijk

trad zij toe tot het bestuur van Delfia Batavorum.

Mevrouw Jacobs vertelde bevolgen over het ontstaan van de tentoonstelling en gaf veel details over de invloed die 400 jaar handel tussen China en Nederland op ons land heeft gehad. Dat wij Nederlanders thee drinken, porselein en Delfts blauw in huis hebben staan, een klein woordje Chinees spreken en regelmatig bij 'de Chinees' een hapje eten, hebben we allemaal te danken aan de scheepvaart tussen Nederland en China. Omgekeerd hebben de Chinezen ook veel aan de Hollanders te danken: cartografische kennis en de aanleg van havens dankzij Nederlandse waterstaatkundige ingenieurs bijvoorbeeld. Bij het behandelen van de Delftse aspecten van de 400-jarige culturele, innovatieve en wetenschappelijke uitwisseling tussen Yin & Jan - China en Nederland, meldde ze dat het westen altijd klaagt over het kopieergedrag van de Chinezen, maar dat we er zelf ook wat van konden: zie bijvoorbeeld de oorsprong van Delfts blauw.

Op 6 december sprak dr. ir. Alexandra den Heijer over *Bouwkunde na de Brand - project en ontwerp: made in Delft*

Als voormalig lid van bovengenoemd projectteam en universitair docent aan de faculteit Bouwkunde vertelde Alexandra den Heijer het verhaal van Bouwkunde na de brand. Zij promoveerde in maart 2011 op het onderwerp *Managing the university campus* aan de TU Delft.

Op 13 mei 2008 ging het gebouw van de Delftse faculteit Bouwkunde in vlammen op. Ruim 3000 studenten en ongeveer 1000 medewerkers verloren hun werkplek en archieven. In sneltreinvaart vond de faculteit 'nieuwe' huisvesting in een oud monumentaal universiteitsgebouw, het voormalige hoofdgebouw van de TU Delft. Wetenschap en praktijk werkten samen aan programma, ontwerp en uitvoering van dit project BK city: binnen een half jaar had de hele faculteit een nieuwe werkplek, binnen een jaar na de brand waren ook de gloednieuwe serres klaar. Voor zowel het renovatieproces als het kleurrijke resultaat heeft TU Delft inmiddels diverse nominaties en prijzen ontvangen (voor interieurontwerp, opdrachtgeverschap en behoud van cultureel erfgoed). De verbouwing is zo geslaagd dat de faculteit Bouwkunde niet meer weg wil uit BK city.

Mevrouw Den Heijer vertelde op spannende en boeiende wijze over de vele perikelen, de daadkracht en het tempo die vereist waren, en de samenwerking die is uitgemond in een veel hechtere faculteit dan voorheen. Tot slot nodigde ze iedereen uit om het resultaat eens met eigen ogen te komen bekijken: te ervaren wat een zoemende bijenkorf er nu is ontstaan en om de vele kleuren, kunstwerken en grapjes in het gebouw te bewonderen.

Deze lezing was de tiende en laatste Anders Rozemondlezing, genoemd naar Anders Rozemond, die als archivaris van Delft destijds heel veel voor onze vereniging heeft gedaan.

Open Monumentendag Delft, zaterdag 10 september 2011

Delfia Batavorum had, net als in voorgaande jaren, een stand in de burgerzaal van het stadhuis. Men kon er kennismaken met de activiteiten van de vereni-

ging: de Delfia Batavorumfolder meenemen, jaarboeken, gedoneerde boeken over Delft en de mooie pentekeningen van de binnenstad van Hans Houtzager kopen, allemaal ten bate van het Delfia Batavorumfonds. Door het enthousiasme waarmee de DB-vrijwilligers de stand beheerden, is er weer een aantal nieuwe leden bijgekomen. Allen dank voor hun inzet!

Delfia Batavorum geschiedenisprijs 2011

Delfia Batavorum belooft elk jaar middelbare scholieren die het hoogste cijfer hebben gehaald voor hun eindexamen geschiedenis (mits het een 8 of meer is). Het is traditie om de geslaagden een geschiedenisboek cadeau te doen of een boek dat een relatie heeft met Delft. De Delfia Batavorum geschiedenisprijs is dit jaar uitgereikt aan:

Voor het Grotius College: Hanna Paliukhovich (vwo) en Pim Nie-naber (tto).

Voor het CLD: Margreet van Til (havo) en Veerle Drok (vwo).

Voor het Stanislas College: Josje van Adrichem (havo), Seena Brug (atheneum) en Bram van Adrichem (gymnasium).

Het cadeau bestond dit jaar uit het boek *De geschiedenis van de VOC* door prof.dr. F.S. Gaastra.

Aanbieding geschiedenisprijs.

Canon

Hoewel het bestuur prioriteit geeft aan het tot stand komen van een veelomvattende publicatie over de geschiedenis van Delft – zie de paragraaf over de Stichting Geschiedschrijving – is het afgelopen jaar ook gestadig gewerkt aan het opstellen van een canon van Delft. Een werkgroep van tien enthousiaste en merendeels zeer ervaren leden en twee adviseurs heeft een voorlopige lijst met circa vijftig vensters samengesteld. Momenteel wordt gewerkt aan korte beschrijvingen van deze vensters.

In een aantal gevallen heeft de werkgroep een beroep kunnen doen op andere leden om hierbij behulpzaam te zijn. In de loop van 2012 zullen de leden en andere geïnteresseerden over de resultaten worden geïnformeerd en hun kritische inbreng kunnen leveren.

Excursiecommissie

In 2011 heeft de excursiecommissie in totaal zeven excursies georganiseerd.

Op 16 en 23 februari werd, in samenwerking met Erfgoed Delft, de lustrumtentoonstelling *Delftse Smaakmakers* bezocht. De start van de excursie vond plaats in de Kamer van Charitate. Mevrouw drs. Marga Schoemaker, conservator bij Erfgoed Delft, hield de inleiding waarna de 30 deelnemers zich begaven naar museum Lambert van Meerten.

In de glasblazerij.

De glasstad Leerdam met het Nationaal Glasmuseum en de Glasblazerij werden op 18 maart per bus bezocht. De groep bestond uit 60 deelnemers. In de Glasblazerij bewonderden wij de wijze waarop door volleerde internationale kunstenaars glas werd geblazen: beginnend met een klein stukje glas dat eindigde in een prachtig kunstwerk. Na de copieuze lunch werd een bezoek gebracht aan het Nationaal Glasmuseum. In vier groepen de vernieuwde tentoonstelling uitvoerig bekeken.

Delfshaven met de scheepswerf De Delft werd op 22 mei door 40 deelnemers met een bezoek vereerd. Het historisch schip De Delft is een reconstructie van het achttiende-eeuwse schip. Het oorspronkelijke schip is na een felle strijd gezonken en twee eeuwen later teruggevonden op de bodem van de Noordzee. Duizenden particuliere en zakelijke sponsors steunen dit unieke project. Uniek omdat De Delft de grootste reconstructie van een houten oorlogsschip in Europa is, bijzonder omdat dit alles gerealiseerd wordt door vrijwilligers en leerlingen. De reconstructie is vanwege de financiële stand van zaken vertraagd en daar-

door nog lang niet afgerond. Door miscommunicatie bij de lokale organisatie kon spijtig genoeg geen gebruik worden gemaakt van de lunch.

Onder leiding van mevrouw drs. Ria van der Meer en mevrouw drs. Annemarth Sterringa werd in de middag van 31 mei een excursie georganiseerd naar de grafmonumenten in de Oude Kerk te Delft.

Uitvoerig werd in de beide groepen, met in totaal 34 deelnemers, toelichting gegeven op graven, grafstenen, gedenkstenen en grafmonumenten. De excursie was een vervolg op de door mevrouw Sterringa gehouden lezing tijdens de op 17 mei gehouden Algemene Ledenvergadering van Delfia Batavorum.

Zaterdag 1 oktober werd voor 40 deelnemers een excursie georganiseerd naar het volledig gerenoveerde en heringerichte Museum Nusantara. Het museum is op 11 maart 2011 feestelijk heropend en dus een bezoek waard. Met deze excursie wordt aangesloten op een lezing van Delfia Batavorum, de Vrienden van het Prinsenhof en de Vereniging van Verre Culturen welke is gehouden op 13 september. De rondleiding, in twee groepen, door de permanente tentoonstelling *Tussen Hemel en Aarde* werd gevolgd door een lezing gehouden door de 'krisseman' drs. Ruud Greve en afgesloten met een optreden door het muziekgezelschap Marsudi Raras dat een meer dan tweehonderd jaar oude gamelan tot leven bracht.

De laatste excursie van 2011 werd gehouden naar het pand van de Fundatie van de Vrijvrouwe van Renswoude, Oude Delft 49 te Delft. Daar werd een 45-tal excursiegangers hartelijk welkom geheten door de heer en mevrouw Leupen. Vervolgens werd uitvoerig uitleg gegeven over de historie van het pand en voormalige bewoners, het interieur, exterieur en de kunstschaten. Ook kon, bij hoge uitzondering, de tuin worden bewonderd.

Tijdens de Algemene Ledenvergadering werd onder dankzegging voor zijn vele verdiensten, afscheid genomen van de heer Max van Noort, voorzitter van de excursiecommissie.

Zijn opvolger is Peter D. van Tijn die samen met Ger v. d. Akker en Annelies Mooij de nieuwe commissie vormt.

Ledenbestand

Het aantal leden per 1 januari 2011 bedroeg 1217. Er werden 50 nieuwe leden ingeschreven, terwijl wegens verschillende redenen (eigen wens, overlijden, verhuizing, wanbetaling) 74 leden werden uitgeschreven. Netto verlies 24 leden. Per 31 december 2011 telt het ledenbestand 1193 leden, te onderscheiden in 892 algemene leden, 0 jeugdleden, 239 (gezins)leden op hetzelfde adres. Verder zijn er 5 ereleden, 5 leden voor het leven, 21 adverteerders, 4 media en 27 relaties/zusterverenigingen.

UW PARTNER BIJ
● ONDERHOUD
● VERBOUW

Naaborg's Bouwbedrijf B.V.
Wateringsevest 21, 2611 AW Delft
Tel. 015-2122416, Fax 015-2121271

KARAKTERISTIEKE LETTERS

HET ABERWAARDE VOOR HET HISTORISCH STRAATBEELD

BOVENDOEPEL VAN GEVEL DEURPAARTE OUDJE DELFT 178

JAN HOEKSTRA

voor o.a. handgeschilderde teksten

Ruim 23 2611 LS Delft 015-21 43 493

Schols en 't Hart

100 JAAR KWALITEIT IN
GRAFMONUMENTEN

Laan van Overvest 64-70, 2613 DN Delft
Tel: 015-212.28.81
E-mail: scholsenthart@freeler.nl
www.scholsenthart.nl

Kroniek over 2011

samengesteld door Gab L. Lansbergen

Januari

- 1 Drie lokalen van de school De Omnibus in Poptahof gaan tijdens de nieuwjaarsnacht in vlammen op. De ramen van het restaurant van het verzorgingshuis Die Buytenweye aan de Chopinlaan sneuvelen. De politie spreekt van een rustige jaarwisseling.
- 3 Burgemeester Bas Verkerk noemt tijdens zijn nieuwjaarstoespraak 2011 een jaar van transformatie. Het zal een jaar worden van bezuinigingen, hervormingen en nieuwe investeringen. De gemeente zal een beroep doen op de zelfredzaamheid van maatschappelijke partners en burgers.
- 4 Het Sportfondsenbad bestaat 75 jaar. Het gehele jaar door zijn er feestelijke activiteiten gepland.
- 5 Dankzij een drievoudig veiligheidssysteem overkwam tijdens de werkzaamheden aan de Spoorzone tot nu toe slechts één bouwvakker een ongeluk; hij was daardoor twee weken uit de roulatie.
- 5 Stadsgidsen en horecaondernemers zijn boos dat de gemeente pas op 3 januari begint met het opruimen van de oudejaarsrommel in het stadscentrum. Men acht dit een verkeerde bezuiniging van de gemeente.
- 11 Als eerste in de Randstad begint Jan Willem Stellingwerf in het voormalige HBS-gebouw aan de Mijnbouwstraat een woonproject voor zestien dementerende ouderen. Alle bewoners krijgen een eigen appartement met badkamer.
- 12 Theater De Veste krijgt van de gemeente een subsidie van € 49.000 om te investeren in de culturele broedplaats van de Nieuwe Academie in de Schiehallen. De broedplaats voor jongeren richt zich onder andere op theater, dans, muziek en film.
- 12 Voor hun ontwerp van een chip die aangeeft dat incontinentieverband aan vervanging toe is, ontvangen Gerard Vaandrager en Benno Groosman van het Delftse bedrijf Salusion de Shell LiveWIRE Award voor de beste technische, innovatieve ondernemer van Nederland.
- 12 Jesse Eekhout is op de vakbeurs Horecava met zijn culinaire creatie Buurteestje winnaar van de wedstrijd Lekker Anders voor mensen met een verstandelijke beperking. De kok Joop Braakhekke reikt de prijs uit.

- 13 Aan de Delfgauwseweg opent de eerste Poolse winkel in Delft zijn deuren.
- 14 Theater De Veste viert haar derde lustrum met een eigenzinnig festival Verhullen & Onthullen, samengesteld door vier jonge programmeurs uit Delft. Er zijn acts in de kleedkamers, muziek in de artiestenfoyer, cocktails in de orkestbak.
- 14 Omwonenden en actievoerders pleiten tevergeefs bij wethouder M. Junius om de toekomstige Phoenixgracht bevaarbaar te maken.
- 19 Dansschool Wesseling kan zich na de verkregen vergunningen en een rijks-subsidie definitief vestigen in het voormalig techniekmuseum aan de Ezelsveldlaan.
- 20 Vanwege het toegenomen geweld in de weekenden trekt de gemeente € 210.000 uit voor extra beveiligers tijdens de uitgaansuren.
- 20 De ondernemers van de stad verenigen zich in een Ondernemersfonds om de stad via evenementen een positieve impuls te geven.
- 26 Een Delfts blauw bord uit 1638 heeft in het veilinghuis Christies in New York € 160.000 opgebracht.
- 27 De gemeente heeft de Kapelsbrug, die zij twee maanden geleden afplatte ondanks protesten van onder andere de Historische Vereniging Delfia Bata-vorum, nu tot ieders verbazing in vergane glorie op haar vernieuwde website gezet.
- 30 Tot ongenoegen van de watersporters wordt de vaarroute door de Westsingel en de Binnenwatersloot tot januari 2016 afgesloten. De spoortunnel kruist hier de huidige watergang.
- 30 Het museum De Dubbelde Palmboom in Rotterdam opent met *Zicht op Delfshaven* een blik op de oorsprong en de betekenis van de haven.
- 31 Delft krijgt een nachtburgemeester in de persoon van Anna Krul: 'Ik ben de enige échte stapper.'

Februari

- 2 De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed bevordert het Agnetapark en de Nieuwe Plantage tot beschermde stadsgezichten.
- 2 De eerste exemplaren van het boek *Calvé: Met Elkaar - Voor Elkaar - Uit Elkaar* van Aad Verhoeff worden aangeboden aan burgemeester Bas Verkerk en premier Mark Rutte.

- 6 Het Eerste Delftse Smartlappenkoor wint overtuigend het Smartlappenfestival van de VAK. Het koor legt veel eer in met het door Bert Brehm geschreven en gecomponeerde Delftlied: *Mooie stad aan de Schie*.
- 7 Het Ondernemingsplan, een loket van de gemeente dat de dienstverlening aan ondernemers wil verbeteren, gaat van start.
- 9 De eeuwenoude Bagijnetoren op de Phoenixstraat wordt onder grote publieke belangstelling vijf centimeter opgetild en vijftien meter verschoven om tijdelijk ruimte te maken voor de aanleg van de spoortunnel.
- 9 In het boek *Onverwachte Ontdekkingen*, de recent verschenen vertaling van *The road less traveled* van M.S. Peck, wordt Delft genoemd als een mooi alternatief voor Amsterdam. De stad wordt geprezen als een van Europa's meest serene steden.
- 10 Het driedaagse Bluesfestival, het grootste van Europa, breekt een record met 57 optredens op 29 locaties. Men rekent op 25.000 bezoekers.

De Bagijnetoren schuift tijdelijk aan de kant voor de spoortunnel.

- 12 De Stichting Speelgoedgarage viert haar 25-jarig bestaan. In deze meubelmakerij, die kwalitatief hoogwaardige producten aflevert, vinden vrijwilligers, langdurig werkelozen en mensen met verslavingsproblemen een werkkring.
- 17 Met een receptie neemt Lidy Thijsse afscheid als conservator van Museum Paul Tetar van Elven.
- 19 In DOK Centrum wordt onder grote toeloop het tienjarig bestaan gevierd van de Delftpas.
- 19 Het Melkmeisje van Wim T. Schippers wordt wegens werkzaamheden aan de spoorzone tijdelijk van haar plaats aan de Binnenwatersloot verwijderd. Er ontbrandt een strijd zowel over haar tijdelijke verblijf als ook over de definitieve herplaatsing.
- 20 In verband met de bouw van de spoortunnel wordt onder grote belangstelling vanaf de Papsouwselaan tot aan de Abtswoudseweg veertig meter diep een nieuwe rioolbuis van 570 meter onder het spoor doorgetrokken.
- 21 De Stichting Geschiedschrijving Delft, een initiatief van de Historische Vereniging Delfia Batavorum, krijgt van de gemeente € 50.000 waardoor het mogelijk wordt een driedelige geschiedenis van Delft te realiseren.
- 22 Bewoners van de Olofsbuurt en het Westerkwartier vragen tijdens een wandeling met de wijkagent en de wijkcoördinator aandacht voor de verloedering van het Wilhelminapark.
- 23 De verontreinigde grond aan de Scheepmakerij, waarvan de vervuiling in augustus 2010 aan het licht kwam, gaat op de schop. De gemeente belooft aan de verontruste bewoners dat hun tuinen in de oude staat zullen worden hersteld.
- 28 De archeologen van Erfgoed Delft hebben bij opgravingen in het Spoorzonegebied acht tinnen kannetjes en vier tinnen borden uit de tweede helft van de zestiende eeuw gevonden.

Maart

- 1 Delft wordt toegelaten tot de G32, het netwerk van grote Nederlandse steden. Niet vanwege een voldoende inwonersaantal, maar omdat de stad te maken heeft met grootstedelijke vraagstukken: de spoorzone, studentenhuisvesting en de ontwikkeling van Technopolis.
- 1 De monumentale boerderij Abtswoudse Hoeve uit 1650 aan de Rotterdamseweg wordt door brand verwoest. De boerderij was sinds kort gemeentemonument.

De renovatie en nieuwbouw van de Bomenwijk is in volle gang.

- 5 De kleurrijke carnavalsoptocht trekt duizenden toeschouwers.
- 6 Met renovatie en nieuwbouw wordt de Bomenwijk geheel vernieuwd. Men woont er straks comfortabel en duurzaam.
- 8 Aan de Hooikade is het educatieschip MS Watervlo aangemeerd. Leerlingen in het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs krijgen hier voorlichting over de functie en de betekenis van water.
- 8 Het aantal woninginbraken in Delft steeg het afgelopen jaar met 25 procent. Een zorgelijke ontwikkeling, vindt de politie Haaglanden.
- 9 Zeven bouwkundestudenten uit Delft presenteren aan D66-fractievoorzitter Alexander Pechtold en Kamervoorzitter Gerdi Verbeet schaalmodellen van hun ontwerpen voor een Tweede Kamer waar het debat een stuk levendiger zou kunnen verlopen.
- 11 Het gemeentearchief krijgt van een inwoner uit Leersum een fotoalbum aangeboden met het gehele bouwproces van het Wilhelminamonument uit 1938.
- 11 Museum Nusantara wordt na een verbouwing van drie jaar heropend, onder andere met een Wajang Willem voorstelling waarin het verhaal van de moord

op de Vader des Vaderlands wordt uitgebeeld met wajangfiguren ontworpen door de Indonesische poppenmaker Ledjar Subroto.

- 12 In samenwerking met de Archeologie Delft wordt in het Vermeer Centrum de tentoonstelling *Vermeers Erfgoed* geopend. Vondsten van de vijftiende tot de zeventiende eeuw, zoals aardewerk, tinnen borden en olielampjes worden tentoongesteld.
- 14 Het stadsbestuur laat weten dat in de komende jaren geen woningbouw plaats zal vinden op de Gasthuisplaats. Dit vanwege de vele werkzaamheden die in de stad gaande zijn waardoor mede de parkeergelegenheid ter plaatse niet gemist kan worden.
- 14 Museum Lambert van Meerten sluit voor een ingrijpende renovatie en herinrichting. Studenten van de Amsterdamse Reinwardt Academie gaan het totale concept van het museum herzien. Het museum blijft tot in de zomer van 2012 gesloten.
- 17 Van de vier Nederlandse universiteiten die in de top 100 staan van de beste ter wereld is de Technische Universiteit Delft de best geklasseerde op plek 49.
- 18 Het Delftse architectenbureau Mecanoo heeft het definitief ontwerp vastgesteld voor het nieuwe stadskantoor met ingebouwde stationshal. De bouw van het duurzaam ontworpen gebouw zal starten in 2013.
- 19 Vanwege de historische band tussen Delft en het koningshuis houdt de EO een Royaltydag met rondleidingen in Museum het Prinsenhof, het Legermuseum en de Oude en de Nieuwe Kerk.
- 19 Het danspaar Niels Didden en Gwyneth van Rijn van dansschool Wesseling zijn onbetwist Nederlands kampioen Latin Dansen.
- 23 Het Delfts Byzantijns Koor, dat zingt tijdens vieringen in de Byzantijnse kapel aan de Oude Delft, viert haar zestigjarig bestaan.
- 28 Bij archeologische werkzaamheden op de kruising van de Binnenwatersloot en de Phoenixstraat stuit men op resten van de Waterslootse Poort.
- 30 De gemeente besluit tot een nieuwe fiets- en voetgangersbrug over de Schie ter hoogte van evenemententerrein Lijm en Cultuur.
- 31 Politiechef Marlé van Tol keert na vijf jaar terug naar Gouda. Burgemeester Verkerk spreekt met lof over deze capabele en integere politiemanager.

April

- 4 De gemeente voegt 34 panden toe aan de lijst van gemeentelijke monumenten, onder andere enkele pakhuizen aan de Buitenwatersloot en etagewoningen in de Hugo de Grootstraat.
- 6 De film *Een Familieverbaal* van de Delftse regisseur Mieneke Meij gaat in première in verzorgingshuis Seghwarth in Zoetermeer.
- 8 Met een aanvullende nota omzeilt de gemeente het besluit van de rechtbank dat het beleid tot meer terrasboten onvoldoende onderbouwd is.
- 8 Driehonderd door kunstnares Christina Linaris Coridou Delfts blauw beschilderde bakstenen, verbinden de acht locaties waar het festival Brandpunt Terra zich vanaf 23 april gaat afspelen.
- 9 Rond het thema Goud en onder een stralende zon is de Levende Etalagedag met 170 etalages een ongekend succes, waar naar schatting 30.000 mensen op af komen.

Het duurzame crematorium op de begraafplaats Iepenbof.

- 13 Bewoners van het Westerkwartier zetten met toestemming van de gemeente op eigen initiatief overlast gevende fietsen weg in de rekken aan de voorzijde van het station.
- 14 Op de begraafplaats Iepenbof vindt de opening plaats van het crematorium. Het beschikt over twee ontvangstruimten en een aula met tweehonderd zitplaatsen.
- 15 Met een officiële afscheidsceremonie nemen bewoners en medewerkers afscheid van het oude gebouw van Woonzorgcentrum Die Buytenweye in de Chopinlaan dat na veertig jaar gesloopt wordt.
- 18 Vanwege werkzaamheden aan de spoortunnel rijden er vanaf vandaag acht maanden lang geen trams door de Prinses Irenetunnel.

- 19 De 13-jarige Maria Bianka Lojanica wordt Nederlands kampioen judo.
- 19 Kinderen van de Gabriëlschool aan de Teding van Berkhoutlaan verhuizen met tromgeroffel en manden vol schoolspullen naar hun nieuwe schoolgebouw in de Harnaschpolder.
- 20 Op de plek van de oude bibliotheek aan de Kruisstraat en eveneens in het Poptapark in de Poptahof wordt een Beweegtuin geopend voor fitness, spel of om zomaar in de zon te zitten.
- 22 Op 56-jarige leeftijd overlijdt Boudewijn Boelens, een zakelijk en gedreven bestuurder. In 1982 werd hij raadslid voor de VVD, in 1990 wethouder voor een periode van acht jaar. Hij was onder meer verantwoordelijk voor het autoluw maken van de binnenstad.
- 23 Minister van cultuur Marja van Bijsterveld opent het zes weken durende keramiekfestival Brandpunt Terra. De vier kilometer lange route voert onder andere langs museum Het Prinsenhof, museum Paul Tetar van Elven, de Oude Kerk en galerie Terra Delft.
- 25 Onder protest van bewoners en een deel van de gemeenteraad besluit bibliotheek DOK wegens bezuinigingen haar vestiging in Tanthof op te heffen.
- 26 Evenals in 2009 viel in het jaar 2010 slechts één verkeersdode. Volgens Dick van der Ende, chef handhaving bureau verkeer bij politie Haaglanden, is dit weinig voor een stad van deze omvang en is dit mede te danken aan nieuwe snelheidscontroles.
- 29 De stichting Delft Marketing constateert in het eerste kwartaal een sterke groei van het toerisme. Er is sprake van een hernieuwde interesse in cultuur en historie.
- 29 De maandenlange poging om het Glazen Huis in 2012 naar Delft te halen, mislukt.
- 30 Zestien Delftenaren ontvangen een koninklijke onderscheiding: één als Officier, één als Ridder en veertien als Leden in de Orde van Oranje Nassau. Max van Noort wordt onderscheiden onder andere vanwege zijn tientallen jaren vrijwilligerswerk voor de Historische Vereniging Delfia Batavorum.

Mei

- 6 De Poptahof is genomineerd voor de Gouden Piramide 2011. Het is een prijs van de overheid voor inspirerende architectuur.

- 9 Gedurende vier dagen viert Studium Generale van de TU haar 65-jarig bestaan met debatten. Te gast zijn onder anderen de oud-politicus Jan Pronk, de dichter Nico Dijkshoorn, de historicus Maarten van Rossum en Tweede Kamerlid Diederik Samsom.
- 9 Met het opknappen van de gevelstenen van het poortgebouw door Pieter de Ruyter vindt na twaalf jaar de afronding plaats van de renovatie van het Kruithuis.
- 10 Het Delftse architectenbureau Mecanoo krijgt de opdracht een nieuwe campus te ontwerpen voor de National University of Science and Technology in Moskou.
- 10 De studenten van ROC Mondriaan betrekken een gloednieuw gebouw aan de Brasserskade dat drie locaties gaat vervangen. Het biedt huisvesting aan 2800 studenten.
- 11 Op het grasveld achter de Professor Krausstraat krijgen bewoners van de Wippolder stukjes grond om een moestuin te beginnen. Men hoopt dat ook de onderlinge samenwerking vrucht afwerpt.
- 14 De landelijke aftrap van de Week van de Amateurkunst vindt plaats op het Doelenplein waar vierhonderd Delftenaren onder leiding van Gregor Bak het WAK-lied ten gehore brengen. De landelijke initiatiefnemer van de WAK kiest Delft tot Beste Amateurkunst-gemeente. De titel is goed voor € 20.000, te besteden aan amateurkunst.
- 15 De Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging afdeling Delfland laat weten dat dit jaar 10.382 amfibieën (paddentrek) zijn overgezet ten opzichte van slechts 6757 vorig jaar.
- 16 Wethouder Raimond de Prez opent in de Harnaschpolder Het Kristal, een gebouw dat ruimte biedt aan de katholieke basisschool Gabriël West, de openbare basisschool De Schatkaart en Octopus Kinderopvang.
- 16 Het bestuur van Librijn maakt aan de ouders bekend dat de Daltonbasisschool aan de Borneostraat in augustus 2012 zal worden gesloten. Het aantal leerlingen blijft dalen waardoor de kwaliteit van het onderwijs niet langer gewaarborgd is.
- 17 De stationszolder is omgevormd tot vergaderruimte voor de Werkplaats Spoorzone. Vanuit de oude koepelvormige ramen kijkt men direct uit op de spoorzone.

Janet Veenendaal en Nan Deardorff-McClain voor bet winnende mozaïek.

- 18 Het Delfts blauwe mozaïektableau in de Pluympot, een initiatief van buurtbewoners, wint de elfde Le Comteprijs. De publieksprijs wordt toegekend aan de Delftse architect E.H. den Ouden voor de renovatie van een pand in de Van Bleyswijkstraat. (Zie ook de Le Comteprijs in dit jaarboek, blz. 155-156)
- 19 Wederom is een Delfts studentenhuus uitgeroepen tot Studentenhuis van het jaar. Het betreft deze keer het Delftse 'Bolkhuisch' aan de Coenderstraat, bewoond door zeventien mannen en vier vrouwen.
- 21 Het Delfts kamerkoor Delft Blue viert zijn twintigjarig bestaan met een concert in de Van der Mandelezaal van museum Het Prinsenhof. Het is tegelijk de afsluiting van de succesvolle Week van de Amateurkunst.
- 24 De Vereniging van Gereformeerde Studenten Civitas Studiosorum Reformatorium, CSR, viert met een besloten lustrumfeest haar vijftigjarig bestaan. Veel van de oud-leden zijn terechtgekomen in de politiek.
- 31 Niet het Legermuseum noch de Porceleynse Fles, maar museum Het Prinsenhof gaat onderdak bieden aan het geplande aardewerkmuseum.

Juni

- 1 Het ondernemingsfonds gaat de komende jaren de stad verfraaien met sfeerverlichting, bewegwijzering naar winkelgebieden en straatmeubilair zoals bloembakken.
- 3 Het bezoek van wethouder R. de Prez aan de buurthuizen om te zien welke gesloten kunnen worden, zorgt voor onrust bij de vaste bezoekers.
- 4 Omwonenden van de Spoorzone zijn ontevreden over de afhandeling van de schade die ontstaan is door de werkzaamheden. Ze klagen over gebrek aan communicatie. Van de 52 schademeldingen zijn er tot nu toe slechts 16 toegekend.
- 5 De Mooi Weer Spelen vinden dit jaar vanwege bezuinigingen plaats in afgeslankte vorm op slechts één dag in plaats van twee. Het is toch een succes.
- 6 Theater De Veste beleeft tot diep in de nacht een bruisende Ladies Night met muziek, modeshows en lingersiermarkt rond veelkleurig vrouwelijk schoon.
- 8 David van Baarle volgt Marlé van Tol op als de nieuwe bureauchef van politiebureau Delft.
- 8 Een rapport van de Delftse rekenkamer zaait twijfel over het effect van de miljoenen euro's die besteed worden om de leefbaarheid voor de bewoners te bevorderen.
- 9 De Oude en Nieuwe Kerk trokken in 2010 meer bezoekers dan het jaar ervoor: totaal 276.303. Ze staan nog net binnen de toptien van meest bezochte attracties in de regio Haaglanden.
- 10 Museum Het Prinsenhof en museum Nusantara tonen op de expositie Captured Light de bloem- en groenobjecten van bloemsierkunstenaar Pim van den Akker.
- 10 Sonja ter Heijden (52), amateurschilder zonder enige kunstopleiding en met slechts zes jaar schilderervaring, exposeert vijftien schilderijen in museum Het Prinsenhof.
- 10 De Nieuwe Academie ontvangt de Delft Inspiration Award die in het kader van het Jaar van de vrijwilliger eenmalig wordt toegekend aan een Delftse instelling.
- 11 Aan de Voldersgracht opent hostel Jorplace als eerste in Delft haar deuren om jonge reizigers langer aan Delft te binden.

- 12 Onder het genot van een biertje en onder een blauwe lucht nemen 130 schaakfanaten deel aan het Delfts schaaktoernooi.
- 15 Iedere woensdagmorgen in de vroege ochtend in de binnenstad vele meeuwen de vuilniszakken open. Twee buizerds onder begeleiding van valkeniers maken daar resoluut een einde aan.
- 17 Het hoogste studentencomplex van Delft met 235 kleine woningen en 170 studentenkamers aan de Balthasar van der Polweg, nadert zijn voltooiing.
- 17 Studentenvereniging Sint Jansbrug benoemt haar 94-jarige buurvrouw Wilhelmina Vos - de Koning tot erelid wegens de goede buurrelatie. Die stamt uit de jaren tachtig toen zij samen met haar man tegenover de rechter het bestaansrecht van de vereniging aan de Koornmarkt verdedigde.
- 19 Na een bommelding bij de IKEA-vestiging vinden achthonderd mensen gastvrij onderdak in het naastgelegen West Cord Hotel.
- 22 In samenwerking met de Gemeente Delft heeft de Stichting Herdenkingsmonument Agneta van Marken-Matthes in het park aan de Zocherweg een witte 'wipkipvlinder' geplaatst. Dit naar aanleiding van een uitspraak van Agneta dat ze na haar dood nog regelmatig in de gedaante van een witte vlinder een kijkje in het naar haar vernoemde park zou komen nemen.
- 23 Wegens financiële krapte overweegt wethouder Milène Junius een drastische aanpassing van de bouw van het stadskantoor. Een groot deel van de gemeenteraad is kritisch over de plannen. Er komt geen referendum over het wel of niet bouwen van het stadskantoor.
- 23 Een vier uur durende fietscontrole door de politie levert 26 gestolen fietsen op.
- 23 Museum Het Prinsenhof organiseert de tentoonstelling Delfts Blauw Verbeeld waar geen scherp aardewerk te zien is. Het gaat om textielkunst en kleurrijke schilderijen.
- 25 Te Wageningen overlijdt op 96-jarige leeftijd de oud-stadgenoot Herman W. Herwig die in Nederland de Probusclub introduceerde en in 1977 medeoprichter was van de Probusclub Delft. Hij was erelid van Probus Nederland.
- 26 In de Maria van Jessekerk heeft een eerste oecumenische vesperdienst plaats met bezinning en gebed rond het spoorzoneproject. Burgemeester Bas Verkerk houdt een lekenpreek.
- 29 Jan Ernst Douma heeft in het Vermeer Centrum een tentoonstelling van afbeeldingen van de historische binnenstad van Delft.

Juli

- 1 Na ruim vijfenveertig jaar gaat de door burger en bedrijf gewaardeerde bloembinder en marktkoopman Ruud Overbeek met pensioen.
- 1 De van oorsprong middeleeuwse stadsgevangenis Het Steen is gedurende enkele maanden open voor publiek.
- 2 Het tweetalig onderwijs aan het Grotius College mag zich na een uitgebreide inspectie een gecertificeerde tto-school noemen.
- 2 De rechter vernietigt de vergunning van de gemeente aan dansschool Wesse-ling om het oude techniekmuseum aan de Ezelsveldlaan te verbouwen.
- 4 De fitnessstuin aan de Kruisstraat, die twee maanden geleden feestelijk werd opengesteld, sluit gedurende tien dagen om het aanwezige asbest te verwijderen.
- 8 Halverwege het jaar telt de stad al evenveel straatroven als in het hele jaar 2010.
- 8 Erfgoed Delft e.o. zet archiefstukken en akten uit rechterlijke en notariële archieven online.
- 10 Onder grote belangstelling van veteranen, verzetsstrijders en de schrijfster Annejet van der Zijl, onthult wethouder M. Junius een plaquette van Kees Chardon aan de gevel van zijn toenmalige woonhuis Spoorsingel 28. Tijdens de Tweede Wereldoorlog heeft Chardon vele joden een onderduikadres bezorgd. In 1943 werd hij verraden, op 20 april 1945 overleed hij op 26-jarige leeftijd in kamp Wöbelin.
- 13 Ook dit jaar raadt de provincie Zuid-Holland wegens verontreiniging af om te zwemmen in de plas van de Delftse Hout.

De plaquette van de verzetsstrijder Kees Chardon.

- 13 De Bagijnnetoren schuift in zesentwintig uur terug naar zijn oude plaats, nu op het dak van de spoortunnel.
- 14 Door hevige regenval lopen kelders en tunnels onder water. Het Hoogheemraadschap van Delfland neemt voor het eerst de waterberging in de Woudse polder in gebruik.
- 18 Het DUT Racing Team van de TU Delft heeft op het circuit van Silverstone in Engeland de eerste race met hun nieuwe elektrische racewagens gewonnen.
- 22 De Vogel- en Egelopvang Delft krijgt dagelijks meerdere wilde konijnen aangeboden met het pokkenvirus myxomatose. De asielhoudster, mevrouw De la Rambelje, weet er geen verklaring voor. Vogels met de ziekte botulisme komen echter nauwelijks nog binnen.
- 29 Het Chamber Music Festival heeft wegens de bezuinigingen van het kabinet haar programmering versoepeld, de belangstelling van het publiek blijft onverminderd.
- 30 Met een expositie in het Cultureel Centrum Abtswoude viert de Stichting Atelier Delftse Vrouwen haar eerste lustrum. Op drie locaties ontmoeten vrouwen uit alle culturen en van alle leeftijden elkaar om samen te werken aan een textielkunstwerk.
- 30 Archeologische opgravingen in de Spoorzone leveren resten op van leer- en metaalbewerking en van het bereiden van voedsel. Een deel van de vondsten is te zien in het informatiecentrum van Delft Bouwt.

Augustus

- 1 Delft Marketing reist af naar de Trade Workshop in Parijs om touroperators over te halen naar Delft te komen. Ook reisorganisaties uit Keulen en Frankfurt worden benaderd.
- 5 De foto's die Jaap Hoekstra vanaf 1969 als bewoner maakte van de groei en de veranderingen van de wijk Voorhof, zijn op internet te bekijken.
- 6 Bij opgravingen in de Spoorzone komt een pelgrimsinsigne uit de veertiende eeuw aan het licht. Het loden exemplaar van vier centimeter met de afbeelding van de tunica van Maria, is afkomstig uit de bedevaartsplaats Aken.
- 7 De route van het Varend Corso is wegens de afsluiting van de Buitenwatersloot verlegd. De uitgedoste boten leggen nu wel voor een vlootshow anderhalf uur aan langs de Hooikade en de Scheepmakerij. De belangstelling is enorm.

- 8 De bedrijven Clinical Graphics, Intesping en Salusion ontvangen via het Business Innovation Research-programma 1,2 miljoen euro om hun nieuwe producten voor de zorg voor ouderen verder te ontwikkelen.
- 11 Delft Marketing zet City-hosts in om reizigers en bezoekers van Delft wegwijs te maken in de verwarrende situatie rond het spoorwegstation. De gidsen gaan opvallend gekleed in bijvoorbeeld Delfts blauw of in kleding die verwijst naar de schilderijen van Vermeer.
- 11 Vier iepen in het Kalverbos worden geruimd vanwege de iepziekte. Er zijn nu al 75 van de 3500 iepen in de stad gekapt. De verwijderde bomen worden vervangen door iepen die resistent zijn tegen de ziekte.
- 17 Vrachtwagenchauffeurs klagen dat het Delflandplein met name vanwege het fietspad in twee richtingen onoverzichtelijk is en gevaarlijke situaties oplevert. De gemeente: de rotonde voldoet aan de eisen.
- 18 Er hebben zich 140 Griekse studenten ingeschreven aan de TU Delft. Zij vormen een derde van het totaal aan buitenlandse studenten uit de EU.
- 19 Het Reinier de Graaf Gasthuis heeft de financiering rond voor een nieuw ziekenhuis op de huidige locatie. De bouw start in het voorjaar van 2012, in 2015 zal het worden opgeleverd.
- 20 Onder de titel *Alledaagse pracht* exposeert kunstenaar Marcel Schellekens kleur-etsen en schilderijen in Galerie Inkt.
- 20 Het Jazz Festival Delft trekt op tientallen podia verspreid door de stad steeds meer bezoekers, dit jaar in totaal 45.000.
- 22 Tijdens de Ontvangst-Week (OWEE) voor de aankomende eerstejaars studenten zwermen dag en nacht 2300 kleurige T-shirts door de stad. Naast de TU Delft nemen dit jaar ook de Hogeschool Inholland en de Haagse Hogeschool deel.
- 25 Bewoners in de buurt van de Engelsestraat hebben last van een muizenplaag, de knaagdierpjes kruipen tot boven in de flatgebouwen. De bron ligt waarschijnlijk in de bouwput voor de spoortunnel.
- 26 Molen de Roos krijgt zijn omloop terug die in maart 2010 werd gedemonteerd vanwege het plaatsen van diepwanden voor de spoortunnel. Zijn wieken krijgt hij pas weer in 2013.
- 27 Van de financiering voor de restauratie van de Nieuwe Kerk (geraamd op dertien miljoen euro) is slechts een klein deel rond. Het kan betekenen dat de werkzaamheden tientallen jaren gaan duren.

- 27 Aan de hand van tien kenmerkende thema's verschijnt van fotograaf Thijs Tuurenhout het fotoboek *10x Delft*. De begeleidende teksten zijn van voormalig stadsarchivaris Gerrit Verhoeven.
- 28 Onder de naam De Koperen Kat vestigt zich in de oude kabelfabriek aan de Schieweg. Na negentig jaar is de stad weer een bierbrouwerij rijk.
- 28 Westerpop beleeft de natste editie ooit. Vanwege hevige buien en bliksem-schichten blijven bezoekers weg. 'Westerpop staat niet op omvallen', zo laat de organisatie weten.
- 30 Vanwege de aanleg van de spoortunnel verdwijnt in de Irenetunnel de enige graffitimuur in de stad. De graffitikunstenaars waarderen deze plek vanwege de kwaliteit van de muur en de reacties van de voorbijgangers. De gemeente belooft een nieuwe locatie aan te wijzen.
- 31 Burgemeester Bas Verkerk legt tijdens de jaarlijkse herdenking in de Nieuwe Kerk een krans bij het gedenkteken voor de Engelandvaarders.

Nu ligt de graffitimuur nog kleurrijk in de loop.

September

- 1 Acht van de drieëntwintig buurthuizen moeten sluiten voor eind 2013. Hiermee hoopt de gemeente 1,5 miljoen euro per jaar te besparen. Bezoekers en medewerkers zijn boos en teleurgesteld.
- 3 Robin Verschoor van het evenementencommunicatiebureau Nota Bene en Herman Weyers van Evenementenbureau Delft pleiten voor een stop op de wildgroei aan evenementen. Een clustering in speciale weekends zou een oplossing kunnen zijn.
- 4 Wethouder M. Junius opent het vernieuwde Rietveldtheater aan het Rietveld 49. De beheerder, het Theaternetwerk, meldt dat artiesten zich al volop aanmelden.
- 6 Om discussie over het architectuurbeleid aan te wakkeren, organiseert stadsbouwmeester Wytze Patijn stadswandelingen door de Delftse wijken Voorhof, TU-Noord, Spoorzone en Buitenhof.
- 7 Na de sluiting van de bibliotheek Tanthof opent wijkcentrum De Hofstee een leestafel die meteen veel bezoekers trekt.
- 9 Onder het thema *Oud Gebouw-Nieuw Gebruik* heeft de opening plaats van Open Monumentenweekend. Gedurende het weekend zijn vijftig historische panden te bezichtigen.
- 10 In museum Het Prinsenhof taxeren tijdens het Open Monumentenweekend experts van Gavelers Auctioneers vrijblijvend en gratis (vermeende) kunstvoorwerpen uit particulier bezit.
- 10 Als tegemoetkoming voor de overlast vanwege de Spoorzone krijgen de Delftenaren een tweede editie van het festival *Ontspoord* aangeboden in de vorm van cultuur, kunst en muziek op het P&R-terrein langs de Irenetunnel.
- 12 Kinderarts Laurens Vlasveld neemt na dertig jaar afscheid van de Reinier de Graafgroep.
- 13 Niet iedereen kan het geloven, maar de kermis is voor de laatste keer opgebouwd op zijn historische plaats, de Markt. Volgend jaar zal hij staan op het festivalterrein Lijm en Cultuur aan de Rotterdamseweg.
- 15 In drie jaar tijd is het aantal museumbezoekers in de stad met meer dan honderdduizend gedaald. Men zoekt al naar een nieuwe invulling voor het Armentarium waaruit het Legermuseum in 2013 vertrekt.

De Portretfabriek Van Mierevelt opent haar deuren.

16 De bouw van 1500 woningen op het dak van de spoortunnel gaat niet door. De gemeente houdt er rekening mee dat de totale opbrengst van de grond tientallen miljoenen euro's lager uit zal vallen dan geraamd.

16 Met een nepwapen bezorgt een achttienjarige scholier van het Mondriaancollege paniek onder leerlingen en docenten.

19 Bij werkzaamheden in de Spoorzone vinden archeologen een vishaakje in goede staat uit de tijd rond 1400.

23 De partijleider van D66 Alexander Pechtold, geboren in Delft, opent in museum Het Prinsenhof de overzichtstentoonstelling *Portretfabriek Van Mierevelt* van de Delftse schilder Michiel van Mierevelt.

24 Bewoners van de wijk Poptahof organiseren een culturele wijkmarkt. Deze wordt opgeluisterd met muziek en zang uit vele culturen.

28 Onder het thema *Van Koninklijke Huize* worden op de antiekbeurs objecten uit koninklijk bezit aangeboden, waaronder een zeldzame vlag uit 1747, vervaardigd ter gelegenheid van de benoeming van Willem IV tot erfstadhouder van alle gewesten.

28 Een team van sociologen en architecten gaat samen met de bewoners bekijken hoe ze de achterstandswijk Gillesbuurt veiliger en leefbaarder kunnen maken.

29 Voor het eerst komt de Popronde naar Delft. Op tweeëntwintig locaties treden dertig bands op.

De funderingen van de Waterslootse Poort komen aan het licht.

Oktober

- 3 Bij de aanleg van de spoortunnel leggen archeologen de immense funderingen bloot van de Waterslootse Poort die in 1847 werd gesloopt in verband met de spoorwegaanleg.
- 6 In het kader van het project 400 jaar Ex-Change Delft-Jingdezhen vertrekt de ceramiciste Tineke van Gils naar Jingdezhen om samen met de Chinese kunstenaar Wan Li Ya een kunstwerk te maken.
- 6 Het echtpaar Penners sluit voorgoed de deur van hotel De Vlaming aan de Vlamingstraat.
- 7 Vanaf vandaag markeren vijf meter hoge groene riethalmen van staal rond de stad de Toeristische Overstappunten, waar recreanten hun auto kunnen achterlaten om met de fiets of wandelend de omgeving te verkennen.
- 7 De opknapbeurt van station Delft Zuid is voltooid. De bereikbaarheid en de veiligheid zijn verbeterd en er is meer plaats voor het stallen van fietsen.
- 8 Tijdens de Delftse Atelierroute openen 54 kunstenaars op 27 locaties hun deuren.

- 10 Het aantal aanmeldingen bij de schuldhulpverlening van de gemeente is vanwege de bezuinigingen verdrievoudigd.
- 11 Het Science Centre Delft verheugt zich in het eerste jaar van haar bestaan over meer bezoekers (38.000) dan verwacht (20.000).
- 21 Het museum in Tokio dat van het Mauritshuis schilderijen van Vermeer te leen heeft, bouwt een replica van het Vermeer Centrum. Men neemt, voorlopig tijdelijk, het hele concept over.
- 22 Onder de naam Delft Blue By Me kunnen bezoekers van de Porceleyne Fles binnen enkele minuten een Royal Delft blauw bord bestellen voorzien van hun foto.
- 23 Op Wetenschapsdag zetten Rijkswaterstaat, Festo, Spoorzone Delft, de afdeling Biotechnologie van de TU Delft en het Science Centre hun deuren open om het publiek wetenschap te laten bedrijven.
- 24 In verband met herhaaldelijke nachtelijke onrust en agressie op de Burgwal laat burgemeester Bas Verkerk de politie samen met Speakers onderzoeken hoe geweld in de toekomst voorkomen kan worden.
- 26 Om te voorkomen dat duizenden weesfietsen worden vernietigd, ontwerpt TU-student Lodewijk Bosman een productielijn The Upcycle waar uit oude fietsen nieuwe worden samengesteld.
- 26 Onder het motto *Gebruik de Lege Ruimte* vragen Werkplaats Spoorzone Delft en TOP Delft ideeën om het grote braakliggende terrein rond de Spoorzone tijdelijk in te vullen met activiteiten en evenementen.
- 28 De Vereniging van Openbare Bibliotheken heeft bibliotheek DOK uitgeroepen tot de op twee na beste jeugdbibliotheek van Nederland.
- 28 Niet minder dan 32 galeries en musea trekken tijdens de Museumnacht 2500 bezoekers. Kunstenaars gebruiken leegstaande panden voor hun performance. Erfgoed Delft e.o. pakt uit met een modeshow en een theeschenkerij.
- 29 Met een feestelijk symposium gedenkt de Evangelisch-Lutherse Gemeente van Delft haar 400-jarig bestaan.
- 31 Uit een onderzoek van de GGD blijkt dat een kwart van de Delftse volwassenen behoort tot de categorie zware drinker. Zestien procent drinkt bovengemiddeld.

November

- 1 Uit een vergelijkend onderzoek onder gemeenten blijkt dat Delft uitblinkt op het terrein van Twitter en Facebook.
- 3 De ondernemersvereniging Binnenstad Delft onderneemt actie om de binnenstad te ontdoen van graffiti, fietsenoverlast en lelijke reclameborden.
- 3 Ruim vierhonderd studenten betrekken een kamer in het nieuwe studentenwooncomplex van het architectenbureau De Zwarte Hond aan de Balthasar van der Polweg. Er waren vier keer zoveel inschrijvingen.
- 7 Het aantal inbraken in de stad is gedurende de eerste acht maanden van dit jaar ten opzichte van vorig jaar afgenomen van 425 naar 295.
- 7 De restauratie van de *Anatomische Les* die publiekelijk plaatsvindt in museum Het Prinsenhof, nadert haar voltooiing. Zij maakt deel uit van de tentoonstelling de *Portretfabriek Van Mierevelt*.
- 9 De Spaanse stedenbouwkundige Joan Busquets, die verantwoordelijk is voor het stedenbouwkundige plan van de Spoorzone, ontvangt de Erasmusprijs. Het informatiecentrum Delft Bouwt richt een tentoonstelling in van zijn werk.

De Anatomische Les onder het mes.

- 9 In een sterflat aan de Diepenbrockstraat is een levensloopgeschikte voorbeeldwoning ontworpen. Er zullen duizenden woningen volgen.
- 16 Een vernieuwde en uitgebreidere feestverlichting in de binnenstad kondigt van verre de kerst aan.
- 17 De gemeenteraad mag volgens een uitspraak van de rechter de motie betreffende het niet-bouwen van het nieuwe stadskantoor verwerpen.
- 17 Bierhuis De Klomp is met een vijftiende plaats op de top 100 van Nederland het beste café van de stad.
- 18 In een wandelroute *Delft Ondersteboven* beschrijven de archeologen Van Oorsouw en Jongma achttien plekken in de binnenstad waar archeologische vondsten zijn gedaan.
- 18 Studenten slijten in samenwerking met de gemeente en de politie meer dan 1500 losse fietslampjes aan passerende fietsers.
- 20 Het koor Delft Blue viert zijn twintigjarig jubileum met een concert in de Waalse Kerk.
- 20 De Sint is al een week in het land, maar hij is nu door de burgemeester en duizenden kinderen ook in Delft welkom geheten.
- 23 De Koninklijke Harmoniekapel heeft uit vijftien genomineerden vanwege haar deskundige, afwisselende en sociale programmering de A.J. Prins Cultuurprijs gewonnen.
- 24 Vrijwilligers van de Stichting Een Kans helpen bewoners van de wijk Buienhof die niet in staat zelf hun tuin bij te houden, met het verwijderen van onkruid en het verrichten van snoeiwerk.
- 24 Delft heeft met achttien procent de hoogste leegstand van het winkelopervlak in de Randstad. Volgens Herman Weijers, voorzitter van de Delftse ondernemersvereniging, valt dat mee gezien de werkzaamheden aan de Spoorzone.
- 25 Drie ontwerpers van de Porceleynse Fles presenteren een nieuwe lijn Delfts blauw voor dagelijks gebruik, gebaseerd op het klassieke product, maar modern vormgegeven.
- 30 Een Michelinster gaat aan de Delftse restaurants voorbij, maar hotel de Emauspoort krijgt vanwege de goede prijs-kwaliteitverhouding een Bib Hotel vermelding in de Michelinids.

December

- 2 In de bouwput van de Spoorzone bij het gemeentekantoor aan de Phoenixstraat hebben archeologen een harnas opgegraven uit de tijd rond 1600. Men is verbaasd over deze vondst op deze plaats.
- 3 Museum Paul Tetar van Elven toont hoe de beroemde engeltjes uit het schilderij *De Sixtijnse Madonna* van de schilder Rafaël een plek hebben gevonden op papieren servetten, dekbedovertrekken, koekblikken, inpakpapier, enzovoort.
- 3 De expositie *Anima Migrante* in DOK laat de veelzijdige historie zien van de Italianen in Delft. Zij waren niet alleen schoorsteenvegers en pizzabakkers, maar ook boeren, stukadoors en staalwerkers.
- 3 Om het tekort aan studentenkamers op te vangen, vraagt de gemeente aan de stichting SOLink om te bemiddelen tussen woningzoekende studenten en ouderen die een kamer leeg hebben staan.
- 7 In een poging het bezoekersaantal op te schroeven, gaat Museum Royal Delft de fabricage van Delfts blauw moderner presenteren. Er komt aandacht voor de historie van het Delfts blauw aardewerk vanaf de zeventiende eeuw.
- 9 Stuntschaatsers openen de schaatsbaan op de Beestenmarkt. Bekende ijs-hockeyers en topschaatsers gaan op initiatief van de KNSB op de schaatsbaan masterclasses verzorgen.
- 12 Na acht maanden van stremming vanwege werkzaamheden aan de Spoorzone, rijden tram 1 en 19 weer door de Prinses Irenetunnel. Als dank voor het begrip voor de overlast worden de eerste reizigers onthaald op zang en lekkernijen.
- 13 Lichtjesavond blijkt een nog steeds groeiend evenement met acts, muziek, kramen en open deuren van huizen, kerken en musea. Niet minder dan 110 woningen in de binnenstad staan in een kleurrijk licht, kunstenaars plaatsen hun werk achter ramen van de verlichte panden.
- 15 In de zuidelijke tunnelmond richting Abtswoudseweg is het begin van de spoortunnel zichtbaar. Per week komt er vijftwintig meter tunnel bij. Ook kan er al door de hal met de perrons worden gewandeld.
- 18 Zeven kerstconcerten, verdeeld over diverse locaties in de stad, luiden een week in van zang en muziek.
- 19 Combiwerk verhuist na veertig jaar vanuit het pand aan de Buitenwatersloot naar een hypermodern gebouw in de Harnaschpolder in Den Hoorn.

- 20 De bewonersvereniging Grachtengebied Zuid en de Historische Vereniging Delfia Batavorum zijn sceptisch over het besluit van de gemeente dat het mogelijk maakt om, mits deze niet vanaf de straat zichtbaar zijn, zonder vergunning zonnepanelen te plaatsen op de daken van historische panden.
- 22 Het Vermeer Centrum verheugt zich over een stijgend aantal bezoekers. Na Japan heeft nu ook China plannen om het concept van het Centrum over te nemen.
- 23 Het tijdelijk restaurant Happietaria, geleid door leden van christelijke studentenverenigingen, levert in vier weken tijd 37.000 euro op, bestemd voor vier waterputten in Afghanistan.
- 31 De lezers van de *Delft op Zondag* roepen Herman Weyers uit tot de bekendste Delftenaar van 2011. Hij is onder andere directeur van het Evenementenbureau Delft en van het Vermeer Centrum. Kunstenaar Kerdy van Vuuren wordt voor de derde achtereenvolgende keer tweede.

Cornelis Musius en de Delftse ooievaar

Theo van der Heijden

Inleiding

3 mei 1536. Een groot deel van de stad Delft brandt af. Met betrekking tot deze ramp lichten bronnen ons uiterst karig in. De stadsbeschrijvers Dirck van Bleyswijck (1639-1681) en Reinier Boitet (1691-1758) schenken er weinig aandacht aan. Op enkele plaatsen in hun werk vermelden zij, dat de brand een groot deel van Delft verwoestte en dat de wederopbouw vlot op gang kwam. Over de oorzaak van de brand deelde Van Bleyswijck het volgende mee:¹ De precisen tyt wanneer dit verslindent en al-vernielent vuer dese Kerck (= de Nieuwe Kerk) attaqueerde (= aangreep), vinde ick pertinentelijck beschreven in een oudt Register van den uyt-geef wegens de timmerage en weder-op bouwinge van de selfde te weten dat het was op Heylich Cruys-vindingsdach (3 mei), int laer ons Heeren M.Vc. en XXXVI (1536) nae der noenen, onder die Vesper als men het Magnificat songh.' De brand zou dus in de namiddag uitgebroken zijn, mogelijk ten gevolge van een blikseminslag in de toren van de Nieuwe Kerk. De houten onderdelen in de spits en dus ook de houten appel op de top vatten vlam. De wind moet de vonken verspreid hebben en de veelal nog van brandbaar materiaal opgebouwde huizen gingen in vlammen op.

Boitet verwijst naar een schilderij, waarop nog het meest duidelijk de omvang van de ramp te zien is: een derde deel van de gebouwen is volgens hem bewaard gebleven.² Het hangt nog steeds in museum Het Prinsenhof. De naam van de schilder is onbekend en het schilderij moet gemaakt zijn na 1536 en voor 1600. Er is op te zien, dat tussen de Oude Kerk en het stadhuis nog slechts drie gebouwen overeind staan, namelijk het Sint Hieronymusklooster aan de Oude Delft (gelegen achter de huidige Hieronymuspoort tussen de huisnummers 159-161), de Heilige Geestkapel (op de hoek van de Nieuwstraat en het Oude Delft) en het huidige Gemeenlandshuis (Oude Delft 167). Deze bebouwing was immers opgetrokken uit steen.

Het Gemeenlandshuis werd waarschijnlijk in het begin van de zestiende eeuw gebouwd in opdracht van de zeer vermogende schout Jan de Huyter, die in 1541 overleed. Het huis, hoewel beschadigd door de brand, bleef dus behouden, maar iets anders ging wel in vlammen op. Dat was een ooievaarsnest, dat zich vermoedelijk bevond op de noordelijkste schoorsteen van het gebouw. Van Bleyswijck vermeldt de opmerkelijke geschiedenis van de ooievaar, die een zo grote liefde voor haar jongen toonde, die nog niet konden vliegen, dat zij zichzelf met hen liet verbranden in de vlammenzee. Deze gebeurtenis maakte zoveel indruk, dat het verhaal vaak doorverteld is. Zo ook in een Latijns gedicht door 'den geleerden prior van St. Aechten Cornelis Musius'. De regels 9 tot en met 29 worden door Van Bleyswijck vervolgens geciteerd.³

Boitet verhaalt in vrijwel gelijke bewoordingen als die van Van Bleyswijck de

*Schilderij
Plattegrond
van Delft na de
stadsbrand van
1536. (Rechts detail)*

geschiedenis van de Delftse ooievaar en geeft bovendien een zeer vrije vertaling van het aldaar gepresenteerde tekstgedeelte. Jammer genoeg moeten we dus zijn versie van het begin en het slot missen (bijlage 1).⁴

Musius werd geboren in 1500 te Delft en volgde de lessen op de Latijnse school. Daarna ging hij studeren in Leuven (Latijn, Grieks en filosofie), waar hij in 1520 de magistergraad behaalde. Vervolgens ging hij lesgeven aan een kloosterschool te Gent. Als privé-leraar reisde hij met enkele van zijn leerlingen via Atrecht naar Parijs en Poitiers, waar zij in aanraking kwamen met geleerde humanisten en de modernste Neolatijnse poëzie. Musius ontwikkelde zich tot Neolatijns dichter.

Een voorgenomen reis naar Italië in 1534 ging niet door. Musius kwam twee jaar na de stadsbrand terug naar Delft. Op 12 maart 1538 aanvaardde hij het ambt van rector van het Sint-Agathaklooster. In die tijd moet hij ook (of weer) het verhaal over de Delftse ooievaar gehoord hebben. Hij was tot aan zijn dood rector en zoals Boitet zegt: 'Hy was by iedereen wonder wel gezien; mildadig tegens den armen, en in hoogachting by den adel der geleerden van zynen tyd, beleefd en vrolyk van aard, en snedig van verstand.'⁵ Jaarlijks vierde hij zijn benoeming met familie, vrienden en bekenden door hen te onthalen op een vrolijke maaltijd. Hoewel hij een vroom man was, hield hij van vrolijkheid en vermaak. Tot zijn gasten rekende hij graag 'luyden van wetenschap en geleertheyt'.⁶

Onder hen bevond zich ongetwijfeld Hadrianus Junius. Hij werd in 1511 te Hoorn geboren en overleed in 1575 te Arnemuiden. In 1565 publiceert hij een emblematabundel. Embleem 23 is opgedragen aan Musius.⁷ Junius was bovendien bevriend met Petrus Forestus (1521-1597). Zij studeerden beiden te Leuven en promoveerden aan de universiteit van Bologna. Forestus werd stadsarts te Delft en Junius te Haarlem.⁸ Forestus zal dus ook deelgenomen hebben aan Musius' vrolijke maaltijden, evenals de Haarlemse schilder Maarten van Heemskerck (1498-1574), die ook een goede bekende van Junius was en via hem waarschijnlijk kennis heeft gemaakt met Musius. Dat leidde ertoe, dat Van Heemskerck bekendheid verwierf in Delft, dankzij een aantal belangrijke opdrachten van Musius, vooral voor het Sint-Agathaklooster.⁹

Na de verovering van Brielle door de watergeuzen in 1572 vluchtte Musius te laat uit Delft, werd op weg naar Den Haag door hen gearresteerd en vond te Leiden de marteldood.¹⁰ Hadrianus Junius is een van degenen die een lijkdicht schreven ter ere van Musius.¹¹

In 1566 wordt een bundel Neolatijnse gedichten van Musius uitgegeven bij de Antwerpse drukker Christoffel Plantijn onder de titel *Solitudo sive vita solitaria laudata* (= Het alleen zijn of het prijzenswaardige, afgezonderde leven). Hierin treffen we het gedicht *Ciconia Delphica* (= De Delftse ooievaar) aan en zijn tegenhanger *Ciconia peregrina* (= De trekkende ooievaar). In eerste instantie wil ik mij richten op de tekst over de Delftse ooievaar.¹²

Schilderij Cornelis Musius uit 1572.
Vervaardiger onbekend.

Vertaling van Wolken

Een volledige, moderne vertaling van Musius' gedicht heb ik tot voor enige tijd niet onder ogen gehad. Het enige mij bekende fragment betrof de eerste zes regels, zoals weergegeven door Ben Wolken (1924-?), in de jaren vijftig leraar aan de Delftse HBS. Hij maakte de vertaling ter gelegenheid van de tentoonstelling *Dichtend Delft*, die in 1961 in Het Prinsenhof georganiseerd werd.¹³ Allerlei naspeuringen om de complete tekst van Wolken te vinden, hadden geen resultaat, dus ik besloot zelf een poging tot vertaling te wagen.

Mijn oud-collega, de classicus Hans Verheij, was bereid mijn versie van commentaar te voorzien en zorgde bovendien voor een grote verrassing. Hij bleek in het bezit te zijn van nagelaten papieren betreffende letterkundige activiteiten van Joop Wijdeveld (1913-1993), ons beider docent klassieken in vroeger jaren. Deze bleek zich ook met Musius en de Delftse ooievaar beziggehouden te hebben!

Bijlage 1

De vertaling van *Ciconia Delphica* (regel 9 tot en met 29) door Boitet:

Als men 't yslyk (= verschrikkelijk) vier
zag blaken,
En de vlam van alle kant
Huis en hof, en kerk en daken,
Stelde (= zette) lichtenlay in brant
Quam den Ooievaar gevlogen
Naar zyn Jongens op zyn nest
Vol van meelye en en meedoogen
Om te helpen 't bange nest;
't Nestje was met tak en veeren
Op heer Heuters dak geplant;
't Dier dat poogt de vlam te weeren,
Met zyn snebbe (= snavel), poot en hant.
Maar kon, laas (= helaas) de vlam niet teugelen;
Dus voor 't vier (=vuur) en doot en brant,
Dekt met uitgespreide vleugelen,
En geeft zich voor offerand.
Wil veel liever met haar (= hen) sterven
En verdragen alle pyn
Zonder haar (= hen) als (= al) 't leven derven
(= behoeven),
En gansch onmeedogent zyn.

Gemeenlandsbuis in later tijd, ook dan met ooievaarsnest. Gravure (circa 1678-1680) van Pieter Smith.

Bijlage 2

De vertaling van *Ciconia Delphica*
door Ben Wolken:

DE DELFTSE OOIEVAAR
of
VOORBEELD VAN OUDERLIEFDE
Aan Jodocus Henricus
Kerkmeester
Toen Hollands wijdvermaarde stad,
het edel Delft, het sterke, door
een brand te gronde werd gericht
zo groot als grijze ouderdom
de laatste eeuw niet heeft gezien,
is iets verbijsterends gebeurd,
Jodocus, dat door redenaars
en dichters dient bekendgemaakt.
Want toen de geveltoppen en
de torens van de kerken in
het suizend vuur zouden vergaan,
zie, vrees beving toen voor het lot
van haar piepjonge, kale broed
de droeve moeder Ooievaar.
Zij arme wist niet wat voor hulp
ze brengen kon in 't uiterste
gevaar. Toch tracht ze bij het nest
te komen, op het steile dak
van 't huis van Huyter, vliegt rondom,
en zoekt een uitweg, hoe dan ook,
nu met de bek, dan met de klauw,
haar lieve kuikens pogende
te redden van het wrede vuur.
Totdat ze, als haar liefdespogen
vergeefs blijft en geen hoop meer rest,
uit vrije wil zich stort in 't vuur,
om samen met haar dierbaar kroost
met eer te sterven, liever dan
het leven liefdeloos te ontgaan.
Mag er een Grieks of Italiaans
voorbeeld van ouderliefde zijn,
Dit is de Delftse Ooievaar.

Bijlage 3

De vertaling van *Ciconia peregrina*
door Joop Wijdeveld:

DE TREKKENDE OOIEVAAR
of
EEN VOORBEELD VAN DE LIEFDE VAN
DE KINDEREN TOT DE OUDERS
Aan pastoor Lambert Willem.
Zeer vroom voedt eens de ooievaar
haar jong gebroed, en altijd klaar
staat zij voor haar geliefde kroost
met zorg en liefde onverpoosd.
Want voor zich op haar oude dag,
wanneer zij zelf niet meer vermag,
verwacht zij van haar rijpe kroost
dan op haar beurt de zoete troost.
En hierin wordt zij niet bedrogen,
want als zij zelf is moe gevlogen
en onder ouderdom gebogen,
ziet, hoe de kind'ren haar nu schragen,
en voor hun moeder aas aandragen!
Of deze ooievaar uit Rome
of uit Attica is gekomen,
daarover kunnen vaklui bomen.
Waar het voor ons, Lambert, op aankomt,
dat is niet waar ze wel vandaan komt,
maar dat haar dank geoefend werd,
toen zelf zij hulpbehoevend werd.
Ons christenen vermaant voorwaar
het voorbeeld van de ooievaar
niet onze ouders te vergeten,
maar die zo vroom en ongemeten
zich moeite gaven, dank te weten.
Zij zouden laag zijn en onwaardig,
die God schiep aan zich gelijkwaardig,
als zij in deugd door het gevleugeld
gedierte werden overvleugeld.

In de nalatenschap bevond zich een typoscript met de complete vertaling van Ben Wolken (bijlage 2) inclusief bronvermelding. In de *Delftsche Courant* van 25 oktober 1961 is de tekst afgedrukt samen met het gedicht van Musius, een en ander ter begeleiding van een artikel over de genoemde tentoonstelling. Tevens trof ik Wijdevelds vertaling aan van Musius' pendantgedicht over de trekkende ooievaar, eveneens in een getypte versie (bijlage 3).

Tekst en vertaling

In mijn vertaling heb ik getracht zo dicht mogelijk bij de tekst van Musius te blijven. Hetzelfde geldt voor het metrum. De versregels bestaan in principe uit een viervoetige jambe. Iedere versvoet bestaat uit een onbeklemtoonde lettergreep, gevolgd door een beklemtoonde. Wanneer hiervan wordt afgeweken, heeft dit vrijwel altijd de functie een lettergreep extra nadruk te geven ten dienste van de inhoud. Musius is hierin niet altijd even consequent. Dit is het resultaat:

CICONIA DELPHICA

SIVE OF

Pietatis parentum in liberos typus

AD IODOCUM HENRICUM

AEDITUUM

- CLARUM Bataviae oppidum,
Quum forte Delphos, nobile,
Incendium prosterneret,
Non cana quantum proximis
5 Vidit vetustas seculis;
Res tunc stupenda et omnium,
Iodoce Vatum et Rhetorum,
Vulganda linguis accidit.
Nam quum domorum culmina
10 Turresque templorum aeditas,
Flammae vorarent stridulae:
Ecce hic timebat prolibus
Tenerrimis, investibus,
Tristis parens Ciconia:
15 Nec quid misella conserat
In summo opis periculo
Habebat, aereum tamen
Tectis in Heuteri arduis
Nidum petit, circumvolat,
20 Omnesque pertentat vias,
Nunc ore, curvo nunc pede, ex-
Emisse charos impio
Pullos volens incendio,
Donec piis conatibus
25 Frustrata, speque perdita,
Se sponte in ignem coniiicit,
Cum dulcibus natis suis,
Malens honeste commori
Quam non pia esse et vivere.
30 Iam Graeca sit vel Itala,
Sic quae in parentes est pia,
Haec Delphica est Ciconia.

DE DELFTSE OOIEVAAR

Een voorbeeld van de liefde van ouders jegens kinderen

AAN JOOST HENDRICKSZ.

KERKMEESTER

Toen eens een Hollandse veste,
Het nobel en beroemde Delft,
Te gronde werd gericht door brand,
Zo groot als grijze ouderdom
Niet in voorbijeeuwen zag,
Tóen vond iets vreeslijks plaats, dat moet
Door alle dichters en retoren
In taal worden bekend gemaakt, Joost.
Want toen de daken van de huizen
En torens van de kerkgebouwen
Ten prooi aan knettervuur vielen,
Zie hier, bang was zij voor 't broedsel,
Zeer kwetsbaar, zonder veren nog,
'n Droevige moeder Ooievaar.
Zij, ongelukkig, wist niet hoe
Te helpen in 't ergst gevaar.
Ze kwam toch bij het hoge nest
Op steile daken van De Huyter
En wil erheen en vliegt rondom,
Probeert alle manieren uit
Met snavel of met kromme poot,
Terwijl zij uit de brute brand
Bevrijden wil haar jonge nest,
Totdat in pogingen vol liefde
Teleurgesteld, de hoop verloren,
Zij zich spontaan werpt in het vuur,
Omdat zij liever eervol met
Haar dierbaar kroost de dood in wilde
Dan dat zij ontrouw was en leefde.
Al is er één, Grieks of Italisch,
Die zo aan ouders trouw betoont,
Dit is de Delftse ooievaar.

Commentaar

De gedichten over de Delftse en de trekkende ooievaar zijn achtereenvolgens opgedragen aan de kerkmeester Joost Hendricksz. en de pastoor Lambert Willemsz. Over beide personen zijn geen nadere gegevens bekend. Verondersteld is wel, dat zij door Musius zijn genoemd, omdat zij zijn benoeming in het Sint-Agathaklooster zouden hebben bevorderd. Om die reden zouden de gedichten ook niet lang na 1538 geschreven zijn.¹⁴

De Hollandse vestingstad Delft wordt in het Latijn als Bataafs aangeduid. In het begin van de zestiende eeuw ontstaat, wat later de Bataafse mythe genoemd zou worden. De legitimatie van een zelfstandig Hollands vaderland zou gebaseerd zijn op de vrijheidsdrang van de Batavieren in de Romeinse tijd, die daarmee een krachtig voorbeeld waren.¹⁵

Musius noemt Delft nobel en beroemd. Dat zou te maken kunnen hebben met enkele observaties, die een goede bekende van hem doet, namelijk Hadrianus Junius, de auteur van de *Batavia*, geschreven tussen 1567 en 1575, waarin deze de autonomie van Holland bepleit. Delft was, aldus Junius, met name bekend om de uitstekende kwaliteit van het Delftse bier en de wol- en lakenweverij, belangrijke impulsen voor een bloeiende economie.¹⁶

Junius besteedt in de paragraaf over Delft ook aandacht aan de stadsbrand en rept over het verhaal betreffende de ooievaar, daarbij verwijzend naar het gedicht van Musius, en voegt er een eigen gedichtje aan toe uit respect voor de ouderliefde van de Delftse ooievaar:

'De witte Ooievaar, de schrik van de kwakende kikkers,
Zag hoe haar nest door een brand in levensgevaar kwam.
Zou zij haar jongen redden, de laaiende vlammen trotseren?
Wat zou het winnen, de moederliefde of die voor haar leven?
De eerste, de edele, won. Het lot van haar kinderen delen
Daartoe drong haar het hart, en samen de Dood te omarmen.
Laat men de Phoenix van Azië nu niet meer roemen.
Hij zocht leven in 't vuur. Zij echter zocht er de dood.'¹⁷

In Delft speelde zich dus een ramp af van een sinds mensenheugenis ongekende omvang, waaraan ruim aandacht moest worden geschonken: een groot deel van de stad ging in vlammen op. Dan richt Musius de aandacht op het huis van De Huyter. Op een van de schoorstenen bevindt zich, zoals gezegd, een ooievaarsnest. Moeder ooievaar kan haar jongen niet redden en werpt zich bij hen in de vlammen. De ultieme zorgzaamheid van deze ooievaar past in het beeld van deze vogel als geluksbrenger. Etymologisch gezien betekent het woord ooievaar 'bren-ger van geluk'. Vandaar dat men een ooievaarsnest op of bij een huis plaatste.

De laatste drie regels springen in en bevatten dan ook de clou van het gedicht. Zij verdienen daarom wat ruimere aandacht. Musius verwijst naar de Griekse of Italische ooievaar. Het woord *Italisch* is het bijvoeglijk naamwoord dat hoort bij de Italiërs, een aantal Indo-Europese volken, dat zich ruim duizend jaar voor Christus op het Apennijns schiereiland vestigde, en dat niet verward mag wor-

den met *Italiaans*, dat op het huidige Italië betrekking heeft.

In de klassieke oudheid wordt de rol van de ooievaar vooral gezien in het licht van de verzorging van de oude ooievaarders door hun kroost. De oudste getuigenis daarvan vinden we bij de Griekse blijspeldichter Aristofanes (ca. 445 tot na 388 voor Christus). Hij laat een van de personages in zijn toneelstuk *Vogels* zeggen:

‘Nee, nee! Er is een oude vogelwet,
al uit de oertijd van de ooievaarders:
een vader ooievaar die al zijn zoons
heeft grootgebracht tot een zelfstandig vliegen,
kan aanspraak maken op derzelve bijstand.’

In het oude Athene waren de jongeren verplicht hun behoeftige ouders te onderhouden in navolging van de ooievaar, de zogenaamde ooievaarderswet.¹⁸

Zo was het ook in het antieke Rome, waar deze wet eveneens bestond. Verwijzingen daarnaar zijn bijvoorbeeld te vinden bij Plinius en Petronius. Plinius de Oudere (23-79 na Christus) beschrijft in zijn *Naturalis historia*, hoe de ooievaarders op hun trektochten elkaar niet in de steek laten, dus ook hun jongen niet, maar die verzorgen op hun beurt hun bejaarde ouders.¹⁹ Een tijdgenoot van Plinius, Petronius Arbitrarius (ca. 27-66 na Christus), gebruikt in zijn *Satyricon* het woord *pietaticultrix*, hetgeen zoveel betekent als: zij die de ouderliefde vereert (namelijk van de kinderen jegens de ouders).²⁰

In de laatste regel van zijn gedicht zet Musius uiteindelijk de Griekse of Italische ooievaar, die de ouders verzorgde, af tegenover de Delftse ooievaar, die haar leven gaf voor haar jongen!

Het pendantgedicht

In Musius' bundel *Solitudo* volgt na het gedicht over de Delftse ooievaar dat over de trekkende ooievaar, *Ciconia peregrina* (bijlage 3). De tekst vormt in zekere zin een weerspiegeling van de *Ciconia Delphica*, als het gaat om de liefde van ouders jegens kinderen of andersom. In het eerste gedicht staat de zich opofferende moeder ooievaar centraal, maar in het tweede wordt de rol van de jongen belicht, als hun moeder hulpbehoevend wordt.

De inhoud laat zich als volgt samenvatten. De ooievaarmoeder voedt haar jongen vroom op en staat altijd vol liefde en zorg klaar. Zij verwacht op haar beurt geholpen te worden, als zij oud en moe is geworden, en wordt daarin niet teleurgesteld. Het maakt niet uit, of zij op haar trektocht uit Rome (de Italische ooievaar!) of uit Attica (de Griekse ooievaar!) is gekomen. Waar het om gaat, is dat de hulpbehoevende oudere geholpen wordt. Dan geeft Musius er een christelijke draai aan. Christenen dienen op grond van het voorbeeld van de ooievaar hun oude ouders, immers ook Gods schepselen, niet te vergeten. Anders zouden zij laag en onwaardig door hun eigen kinderen worden achtergelaten of als het ware zelfs in de rug worden aangevallen.

Het gedicht over de trekkende ooievaar, hoewel in de *Solitudo* geplaatst direct na de tekst over de Delftse ooievaar, lijkt toch eerder geschreven te zijn. Immers,

de rol van de klassieke ooievaar wordt uitgelegd in de *Ciconia peregrina*, terwijl daar in de *Ciconia Delphica* slechts naar verwezen wordt.

Latere echo's

Omstreeks 1266 voltooit Jacob van Maerlant (ca. 1230-ca. 1300) zijn encyclopedische werk *Der Naturen bloeme* (= Het mooiste uit de natuur). Daarin behandelt hij ook de ooievaar en zegt daarover, onder verwijzing naar Plinius, onder meer:

'Plinius die wil bekinnen (= laten weten)
dat si hare jonc (= jongen) sere minnen.
Oec sijn de jonc der (= voor de) moeder goet
want also langhe alsoese (= als zij hen) voet
also langhe voetsise (= voeden zij haar) weder.'²¹

In de zeventiende eeuw wordt het thema van de wederzijdse liefde van ouders en kinderen bij de ooievaars eveneens aangeroerd door Joost van den Vondel (1587-1697) in zijn *Vorstelijke warande der dieren*, geschreven in 1617. Hier volgt een fragment uit nummer CXXIV van *De oude ooievaar*:

'In Godsdienst zal met recht de Klepelaer uytsteken (= uitmunten);
Vermids hij zijn ghebroed in liefde onvergheleken (= onvergelykbaar)
Ghetrouw tot inden doot, zijn hulpe en jonste (= liefde) aenbied,
En stadigh bijstand reyckt in allerley verdriet:
't Ghebroedzel dat van joncx zij oeffnen en ghewennen (= opvoeden),
Zal deze ontfanghen deughd in d'oudren weer erkennen (= dankbaar teruggeven),
En 't aes (= voedsel) verre opghespeurt haer deylen (= toedelen) wederom,
Wanneer haer (= hun) overvalt den grijsen ouderdom.'²²

Ook Dirck van Bleyswijck rept over de deugden van de ooievaar, zoals de meedogende barmhartigheid, behulpzaamheid en een bijzonder tedere affectie van de ouders tot de jongen en van de jongen tot de ouders. Hij citeert vervolgens een stukje vertaling van de Amsterdamse rederijker en boekverkoper Dirck Pietersz. Pers (1581-1659) uit een tekst van de Romeinse dichter Cesare Ripa (1560-1622), zoals gepubliceerd in de *Iconologia of Uytbeeldighen des Verstants*, uitgegeven door Pers in 1644:

Den oeyvaer draegt tot sijne vrucht,
Veel hulp en troost en goede sucht (= genegenheid);
Het iongh, wanneer 't is opgevoet,
Sijn ouders weer veel deugde doet:
Ia alsse zijn beroyt en mat (= uitgeput)
Van krachten bloot (= beroofd), van 't leven sat,
Soo queecken zy haer ouders op,
En dragens' (= dragen hen) over bergh en top.'²³

Vondel vraagt wederom aandacht, nu met zijn toneelstuk *Leeuwendalers* uit 1647. Een van de personages vertelt over een brand, lang geleden, die de oost-

kant van een kerk trof. Een ooievaarsnest kwam in gevaar en de ooievaarouders vliegen er rondom. Daarin bevond zich hun kale en naakte kroost, almaar piepend om hulp. Toen die uitbleef, vlogen vader en moeder ooievaar op het nest en verbrandden samen met hun jongen. Natuurlijk doen ouders hun best het nageslacht te helpen en te beschermen. Hier komt dus niet de omkering naar voren van de ouderliefde door de kinderen.

Heeft Vondel zich bij deze passage het verhaal over de Delftse ooievaar en/of het gedicht van Musius herinnerd? Zijn tekst geeft zeker aanleiding tot die gedachte, al is de aanwijzing van de locatie niet helemaal duidelijk en is er sprake van een vader én moeder ooievaar:

‘Toen over menigh jaer (= lang geleden)
het oosteint (= de oostkant) van ons
kerck

Verbrande, zagh men zelf hoe d’ouden,
zoo bewogen (= vol medelijden),

Dan uit dan in den roock, rontom de
jongen vlogen,

En troosten hun gebroet, het kale en
naeckte kroost;

Dat piepte vast (= onophoudelijk) om
hulp: maer als ‘er langer (= allang)
troost

Noch redding quam, en ’t stroo in
lichten brant (= lichterlaaie)
geraeckte,

Zoo vlogen vaêr en moêr op ’t nest,
dat brande, en kraeckte,

En lieten zich tot asch verbarnen
(= verbranden) met hun nest.

Natuurlijk doet het al, wat leven teelt,
zijn best

Om d’afkomst ga te slaen, te helpen,
te behoeden.²⁴

Gemeenlandshuis met ooievaarsnest tijdens de brand. Staalgravure (19de eeuw) door een onbekende vervaardiger.

Faam van Delft

We moeten wachten tot in de negentiende eeuw, voordat we de Delftse ooievaar weer tegenkomen in de literatuur. In 1814 wordt in Den Haag Samuel Johannes van den Bergh geboren. Zijn vader was drogist en toen deze in 1840 overleed, nam Samuel de zaak over en dreef deze tot aan zijn dood in 1868. Daarnaast betoonde hij zich zeer actief in letterkundige kringen. Hij richtte samen met enkele andere ondernemers in Den Haag het genootschap *Oefening kweekt kennis* op en was betrokken bij talrijke publicaties als auteur, vertaler, redacteur of samensteller.²⁵

Zo schreef Van den Bergh ook het gedicht over *De eiber van Delft* (bijlage 4).

Het gedicht is gepubliceerd in 1859 in de bundel *Fantazij en Leven*.²⁶ De tekst staat los van die van Musius. Geheel in de trant van Hendrik Tollens (1780-1856) en de Nederlandse romantiek van die dagen zet Van den Bergh zijn gedicht van twintig strofen à acht regels in met een uitvoerige natuurbeschrijving. In de weilanden rondom Delft jaagt een ooievaar op paling, kikkers en andere buit. Met goed gevulde krop vliegt het dier naar haar jongen, die genesteld zijn op een schoorsteen van het Gemeenlandshuis. Voor de rest van het verhaal heeft Van den Bergh nog ruim tien strofen nodig, waarin hij zijn bekwaamheid toont in romantisch-bombastisch taalgebruik, geheel naar de eisen van zijn tijd. De ooievaar wordt als een romantische held bijna verheerlijkt en is het beeld van liefde en trouw, dat eeuwig leeft. We herkennen hierin niet de functie van de ooievaar, zoals die in de klassieke traditie bestaat.

Vermoedelijk uit het begin van de twintigste eeuw dateert een gedicht over de Delftse ooievaar, geschreven door een anoniem dichter (bijlage 5).²⁷ Hij opent met de stadsfaam van Delft, die verbonden wordt met de luister van ons voorgeslacht. Uit Delft komen belangrijke personen, die hun sporen verdiend hebben op het terrein van geleerdheid, kunst en staatsmanschap. Delft is beroemd om de oude gebouwen, stadspoorten, grachten en het grafmonument van Willem van Oranje. Het zijn echter niet alleen personen, die de roem van Delft veroorzaken, maar er is ook een dier en een gebouw, waarover in het 'Kroniekboek' wordt geschreven. Dan vervolgt de dichter met het verhaal van Van Bleyswijck en Boitet – er is geen sprake van een vertaling van het gedicht van Musius – over de stadsbrand, het Gemeenlandshuis en de gebeurtenissen rond het ooievaarsnest. Hij eindigt met de vaststelling, dat ook het dier, naast de mens dus, duidelijk maakt dat Liefde met een hoofdletter het belangrijkste is. De anonieme poëet maakt het uitgangspunt van zijn gedicht dus aan het eind veel breder en algemener dan in het begin. Bovendien is enige connectie met de klassieke literatuur afwezig.

Reliëf van Cornelius Musius, aangebracht op de naar hem genoemde school in de Wippolder.

Bijlage 4

Het gedicht van S.J. van den Bergh (1859)

DE EIBER VAN DELFT
Hoe lieflijk schijnt het zonlicht
Op Delflands klaverwei
En zaait zijn gulden loovren
Door de effen groene spreij,
En wemelt langs de pluimen
Van 't hoog geschoten riet,
Waar langs het golfjen dommelt
Van d'onbewogen vliet.

En door het glanzig stralen
Van d' effen hemelboog
Duikt zelfs de kleine paling
Van uit zijn dras (= modderige bodem)
omhoog,
En golft met dartle bochten
Langs riet en oeverzoom,
En heft het spichtig kopjen
Bij wijlen uit den stroom.

Duik neder, al te dartle,
Duik in uw moddrig nat!
De ranke bonte jager
Kwam herwaarts uit de stad,
En plooit zijn zwarte pennen (= vleugels)
Met breeden zwaai ineën,
Rekt slanken hals en pooten
En stapt ter slootkant heen.

Reeds hebt ge met uw leven
Uw dartelheid geboet,
Des jagers spitsche snavel
Ontfleurt u aan den vloed,
En, zorgend voor zijn jongen,
Straks kleppend bij die buit,
Staart hij naar nieuwen leeftocht
Met gretige oogjen uit.

En altijd even ernstig
En met gemeten tred
Vervolgt hij thands de vorschen (= kikkers)
In wei en waterwed,
En jaagt hij, altijd ernstig,
En wijs en onverpoosd,
En vult zijn krop als weitasch
Voor 't hongerende kroost.

En op zijn roode pooten
Treedt hij door 't groene gras,
En blikt er om zich heen
Of hij er koning was,
En rekt nog eens de pooten
En dan den hals weër uit,
En slaat dan 't oog weër zijwaarts
En jaagt weër voort om buit,

Zoo vult hij, telkens voller,
Den opgezwollen krop,
En wappert thands zijn pennen
En heft ter vlucht zich op,
strijkt het weivlak over
En roeit, door trouw gespoord,
Verlangend naar zijn jongen,
Naar Delflands hoofdstad voort.

Hem lokt geen hooge toren,
Geen kerkdak, breed van kruis,
Hij rept zich naar den schoorsteen
Van 't oud Gemeenlands-huis,
Hij kent nog 't oude plekje
Waar hij werd uitgebroed,
Het werd hem zelf ten leger (= tot nest),
Waar hij zijn jongen voedt.

Maar hoe! geen roode daken
En naauw (= nauwelijks) een torentop
Doen zich, bij 't huiswaart-streven
Aan 's eibers blikken op;
En waar de stad moet liggen
Daar golft een zee van rook,
Daar rijzen breede zuilen
Van zwarten walm en smook.

Daar lekken door die wolken
De roode tongen heen
Der knetterende vlammen
En warlen onder een,
En schieten sissend opwaarts,
Of zwaaien heen en weër,
En strooien uit haar vuurschoot
Een volkenregen neër.

Het duizelt d' armen vogel
Voor 't overneveld oog,
Dan zwiert hij naar beneden
Dan klimt hij naar omhoog,
Dan wervelt hij in 't ronde,
Met kringen, steeds verengd,
Totdat de gloed der vlammen
Hem schier de vleuglen zengt.

Maar ziet, daar rijst de toren -
Hier moet de schoorsteen staan,
Waar reeds de purpre vlammen
Haar tongen henen slaan;
Hij zwaait, hij duikt, hij kleppert,
Hij daalt met overleg,
En baant door rook en vonken
Zich naar het nest een weg.

Ook in de borst eens vogels
Blaakt moederlijk gevoel;
De redding van zijn jongen -
Ziedaar zijn eenig doel;
De redding van zijn jongen,
Dicht aan elkaâr geprest,
Wier vederlooze vleugel
Hen machtloos boeit aan 't nest:

De redding van zijn jongen,
Die, klepprend in hun angst,
Zijn weêrkomst tegenhunkren (= hunkerend
tegemeet zien)
En huivren van verlangst,
Maar tot wier hooge woning
De vlam al rasscher klimt,
Die met haar kronklende' angel
't Reeds knappend nest begrimt (= bedreigt).

Dan hoe door walm en vuurgloed
Zich de eiber worstlend rept,
Door moederangst vermeesterd,
Om hulp en bijstand klept,
En zwaait en duikt en rondzwiert
Bij 't klimmen van den nood,
Hij kan geen enklen jongen
Ontrukken aan den dood.

De vlugge vleuglen schroeien
In 't spattend vonkenheir;
De worstling brengt verlamming,
De kracht slinkt telkens meer;
De tong krimpt van de hitte,
De snavel barst en knapt,
Spijt (= ondanks) moed en liefde voelt hij
Dat steeds zijn wiek verslapt.

En altijd, altijd stijgen
De vlammen naar omhoog,
En altijd flaauwet de redding
Hoe de eiber kleppren moog;
In 't eind op 't leger dalend,
Nu hoop noch uitzicht rest,-
Strekt hij de beide vleuglen
Beschuttend over 't nest.

En altijd rijst de vuurzee,
Die van geen ebben (= afnemen) weet,
Die spot met moederliefde,
Die lacht met moederleed;
En altijd houdt de vogel
De vleuglen uitgebreid,
En altijd heeft de moeder
Die over 't kroost gespreid.

En klimmen, altijd klimmen
Ziet zij het doodsgevaar,
En vaster schut haar trouwe
De jongen onder haar,
Totdat in 't nest des eibers
De vuurge branding wast,
En de onbetembre vuurstroom
Eén lijkhoop overplascht.

De Phoenix geev' zich zelve
Ter prooi aan 't barnend (= brandend) nest,
Hij weet: hij zal herrijzen
Uit de asch, die van hem rest;
Maar de eiber uit het Delfland,
Die met zijn jongen sneeft,
Is 't beeld der liefde en trouwe,
Die, stervend, eeuwig leeft.

Tot slot

We kennen Musius vooral als rector van het Sint-Agathaklooster en vanwege zijn marteldood. In het bovenstaande wordt hij in een wat ander perspectief geplaatst. Hij laat zich namelijk ook kennen als een betrokken Delvenaar, maar vooral als een humanist, die graag contacten onderhield met de intelligentsia en kunstwereld van zijn tijd en die zich nadrukkelijk manifesteerde als schrijver van Neolatijnse poëzie. Met zijn *Ciconia Delphica* krijgt hij een plaats, zoals van een humanist verwacht mag worden, in de traditie van de klassieke literatuur van Aristofanes tot en met Vondel. Het gedicht van Samuel van den Bergh valt totaal buiten dit kader, want in de Nederlandse romantiek van de negentiende eeuw. Wel blijkt dat in zijn tijd het verhaal over de Delftse ooievaar nog niet vergeten was.

Literatuur

- Aristofanes. 1995. *Wolken, Vogels, Kikkers*. Vertaald, ingeleid en van aantekeningen voorzien door M. d'Hane-Scheltema. Amsterdam: Athenaeum-Polak & Van Gennep.
- Bleyswijck, Dirck van. 1667. *Beschrijvinge der Stadt Delft*. Delft: Arnold Bon.
- Boitet, Reinier. 1729. *Beschrijving der stad Delft*. Delft: Reinier Boitet.
- Hazeu, Wim. 1982. Zuid-Holland/Delft. In *Querido's letterkundige reisgids van Nederland*, red. Willem van Toorn. Amsterdam: Em. Querido's Uitgeverij B.V.
- Junius, Hadrianus. 1565. *Emblemata*. Antwerpen: Christoffel Plantijn.
- Junius, Hadrianus. 2011. *Holland is een eiland*. De *Batavia* van Hadrianus Junius (1511-1575). Inleiding, vertaling en annotatie door Nico de Glas. Hilversum: Verloren.
- Laan, K. ter. 1952. *Letterkundig*

Bijlage 5

Anoniem gedicht gepubliceerd door Van Schuppen in 1924.

DE EIBER VAN DELFT

De stadsfaam zweeft om oude steenen
(= gebouwen)
Om Kerk en tombe, poort en gracht
En fluistert, aan wie 't oor wil leenen
De luister van ons voorgeslacht.

Ontallijk (= ontelbaar) is de rij der grooten
In wijsheid, kunst en staatsbeleid,
Tot roem der Veste hier gesproten
(= geboren)
Wier roem tart de vergetelheid,

Doch grootlijks mag men zich verbazen
Dat ook een dier niet wordt gemist.
Waarvan 't Kroniekboek komt gewagen
En ook een steen (= gebouw) ons
vergewist.

't Gemeenlandshuis aan d'Oude Delve
Werd eens, als gansch de stad, tot asch.
Het vuur sloeg boven de gewelven
Tot waar het nest eens eibers was.

Het moederdier vol zorg aan 't zoeken
In verre beemd naar aas (= voedsel) voor
't broed
Merkt d'onraad uit de zwarte wolken
En rept haar vleuglen naar den gloed.

In engen kring om 't nest gevlogen
Ziet zij vergeefs naar redding uit;
Totdat ze al meer in kleiner bogen
Haar vlucht op 't teenen nest besluit.

Hier spreidt ze zacht haar teëre vlerken
Vol moederzorg op 't angstig broed,
Zoodat haar jongen thans niet merken
Hoe nader komt de vuur'ge gloed.

Straks stuift de wind haar asch in 't ronde
Doch onzer bleef de heugenis
Opdat ook 't dier ons zou verkonden
Dat Liefde waarlijk 't meeste is.

woordenboek voor Noord en Zuid.
 's-Gravenhage/Djakarta: Van Goor
 uitgeversmaatschappij.

Miert, Dirk van. 2011. *Hadrianus Junius
 (1511-1575). Een humanist uit Hoorn.*
 Hoorn: Publicatiestichting Bas Baltus.

Musius, Cornelis. 1566. *Solitudo sive vita
 solitaria laudata.* Antwerpen: Christoffel
 Plantijn.

Nijs, Thimo de, en Eelco Beukers. 2002.
Geschiedenis van Holland tot 1572.
 Hilversum: Verloren.

Noordeloos, P. 1955. *Cornelis Musius
 [Mr Cornelis Muys]. Pater van sint
 Agatha te Delft. Humanist, priester,
 martelaar.* Utrecht/Antwerpen: Uitgeverij
 Het Spectrum.

Petronius Arbitr. *Satyricon.* Website
 thelatinlibrary.

Schuppen, P.A. van. 1924. *Onze prinsesstad.*
 Delft: G. Niessen.

Vondel, Joost van den. 1948. *Leeuwendalers.
 Lantspel. Pax optima rerum.* Van
 inleiding en verklarende noten voorzien
 door Anton van Duinkerken. Utrecht/
 Brussel: Uitgeverij Het Spectrum.

Vondel. 1986. *Volledige dichtwerken en
 oorspronkelijk proza.* Verzorgd door
 Albert Verweij. Opnieuw uitgegeven met
 een inleiding door Mieke B. Smits-Veldt en
 Marijke Spies. Amsterdam: H.J.W. Becht.

Noten

- 1 Van Bleyswijck 1667, 221. In de marge verwijst Van Bleyswijck bij dat 'oudt Register': 'Berustende ten Comptoire van de H.H. Kerck-Meesteren voorsz. inde Lade D.
- 2 Boitet 1729, 55.
- 3 Van Bleyswijck 1667, 553-554.
- 4 Boitet 1729, 509.
- 5 Boitet 1729, 367.
- 6 Van Bleyswijck 1667, 777.
- 7 Junius 1565, 29.
- 8 Van Miert 2011, 45-46.
- 9 Van Miert 2011, 68.
- 10 Van Bleyswijck 1667, 776-778; Boitet 1729, 367-368; Noordeloos 1955, 11-104.
- 11 De tekst staat in Boitet 1729, 695.
- 12 De bundel bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag onder de signatuur 852 D 79. Paginanummering ontbreekt.
- 13 Hazeu 1982, 453.
- 14 Noordeloos 1955, 122, 185.
- 15 De Nijs en Beukers 2002, 281-282; Junius 2011, 22-25.
- 16 Junius 2011, 329-332.
- 17 Junius 2011, 331.
- 18 Aristofanes 1995, 178-179.
- 19 Paragraaf 10, 13 volgens een aantekening in de nagelaten papieren van Joop Wijdeveld.
- 20 Latijnse tekst van Petronius' *Satyricon*. Paragraaf 55.
- 21 Met dank aan de neerlandica Marianne Meijer-Hezemans, die mij hierop wees. De tekst is te raadplegen in Van Maerlants handschrift van *Der Naturen Bloeme* (fol. 80 recto) via www.kb.nl.
- 22 Vondel 1986, 70.
- 23 Van Bleyswijck 1667, 554-555.
- 24 Vondel 1948, 114.
- 25 Ter Laan 1952. 44. Zie ook bij Wikipedia.
- 26 De uitgever van die bundel gaf een jaar eerder een voorpublicatie van het gedicht in zijn tijdschrift *Nederlandsch Museum*, 23ste Jaargang 1858. 281-282. In het tijdschrift *De Rederijker*, 4de Jaargang 1857. 144, staat dat Van den Bergh het gedicht op 24 maart 1857 heeft voorgedragen in een vergadering van het Genootschap Door Oefening Groter. Ik dank deze informatie aan het speurwerk van Peter van der Krogt.
- 27 Van Schuppen 1924. 55-56. Hij vermeldt geen jaar van publicatie, bron en de naam van de naam van de dichter!

VAN DER DUSSEN
RESTAURANT LOUNGE

Blijnhof 118
2611 AS Delft
telefoon 015 2147212
fax 015 2159137
info@restaurantvanderdussen.nl
www.restaurantvanderdussen.nl

Vroeg of laat ontdek je het...

**STADS
KOFFY
HUIS**

OUDE DELFT 133
2611 BE DELFT
015-2124625
WWW.STADS-KOFFYHUIS.NL
INFO@STADS-KOFFYHUIS.NL

Talens

• FOTO • VIDEO •

Groot assortiment
de beste service!

www.talensfoto.nl

**Delft
markt 36**
Sinds 1931

Makkelijk parkeren
in de
Phoenix garage

Bagijnhof en de Peereboom, Delft

Mark van Huystee, 2010

Oude Delft 194

De Peereboom, het levensverhaal van een oud regentenpaleis

Kees van der Wiel

Het huis 'genaempt Die Pereboom, staende aende Oude Delft over 't Bagijnhoff', tot voor kort het huis van dr. M.A. Verschuyt, is nog steeds een opvallende verschijning aan de voornaamste gracht van Delft. De geciteerde omschrijving dateert van de oudst bekende koopakte uit 1554. Vermoedelijk is het oudste deel van het huis gebouwd kort na de stadsbrand van 1536, zoals zoveel panden in de Delftse binnenstad.

Op de Kaart Figuratief van Delft van omstreeks 1675 staat het huis al tamelijk herkenbaar afgebeeld. Dat uiterlijk was toen nog vrij nieuw. Het was het resultaat van een ingrijpende verbouwing in de jaren 1653-1655 waarbij het pand voor die tijd een heel moderne rechthoekige classicistische grondvorm kreeg zonder ouderwetse trapgevels. De gevelindeling van het pand op de Kaart Figuratief wijkt overigens bij nadere beschouwing wel af van de huidige. De ingang van het huis, zoals dat op de kaart is afgebeeld, zit (anders dan nu) symmetrisch in het midden tussen twee forse bolkozijnen. De ingang lijkt in een soort nis gebouwd zoals bij laatgotische huizen met een stenen onderpui meer voorkwam. Op de eerste verdieping zijn kruiskozijnen afgebeeld met bogen erboven, die waarschijnlijk ook verzonken lagen in een soort nis, aangezien 'gewone' ontlastingsbogen op de Kaart Figuratief over het algemeen niet zijn weergegeven. In de huidige voorgevel is van zulke nissen niets meer terug te vinden. Het kan zijn dat de tekenaar zich bij de weergave van het pand enige architectonische vrijheden heeft gepermitteerd. Waarschijnlijk is echter dat de afbeelding op de kaart de oude zestiende-eeuwse gevel weergeeft met daarboven een extra verdieping met een voor die tijd moderne lijstgevel en nieuwe zolderkap uit 1655. De gevel is dan later een keer gemoderniseerd, waarbij de ingang naar links is opgeschoven en er rechts van de deur twee vensters kwamen. Dat viel vermoedelijk samen met een nieuwe indeling van de begane grond, waarbij een groot vertrek werd onderverdeeld in een hal met aan weerszijden een apart vertrek, van aanvankelijk ongelijke grootte.

Aan de achterzijde geeft het huis in zijn huidige vorm een heel andere aanblik dan de monumentale voorgevel. Daar oogt het als een samenvoeging van drie verschillende panden. De drie delen aan de achterzijde staan haaks op het zorgvuldig ontworpen voorhuis dat in de lengterichting van de gracht georiënteerd lijkt. Zo'n samenvoeging van meerdere vroegere huizen achter een nieuwe gevel komt bij grotere grachtenpanden in Delft vaker voor. In dit geval is het verhaal echter iets gecompliceerder. Het noordelijkste van de drie delen blijkt een toevoeging door een annexatie van het buurhuis in de jaren 1858-1860.

De bestaande voorgevel werd daarvoor destijds met een venster verbreed. De schoorsteen op het dak verhuisde echter bij die gelegenheid niet mee naar het uiteinde van het verlengde dak. Voor de andere twee delen achter de voorgevel is in de documenten sinds 1554 nergens een bevestiging te vinden dat het ooit twee afzonderlijke huizen geweest zijn. Vermoedelijk betrof het van oorsprong een huis dat evenwijdig aan de gracht gebouwd was, een type dat in Delft langs de grachten relatief weinig voorkomt. Dwars daarop zijn later in verschillende fasen aparte aanbouwen naar achteren gemaakt.

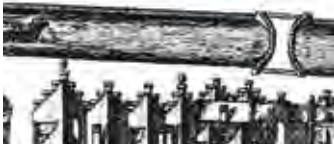
De vondst van een bundel oude koopbrieven in het familiearchief van één van de vroegere eigenaren in het Nationaal Archief in Den Haag¹ maakte het mogelijk veel van de geschiedenis van het pand en zijn bewoners te reconstrueren.

Het vooraanzicht van De Peereboom, zoals die er sinds 1860 bijstaat.

Oudste koopbrief

De koopbrief van 1554 vertelt ons dat de zusters Catrijn en Lysbeth Dirksdochter, beiden reeds weduwen, het huis de 'Peereboom' verkochten aan ene Willem Aertsz., van wie de weduwe het later bleek te verhuren. Het huis moet er toen al enige tijd gestaan hebben. In het register voor de huizenbelasting van de tiende penning uit 1543 en 1553 staat het huis op deze plaats naar alle waarschijnlijkheid op naam van Aertgen Copheer en diens weduwe. Vermoedelijk was het huis na de stadsbrand nieuw gebouwd. Er stonden toen nog lang niet overal huizen op dit oostelijk deel van de gracht, vandaar dat een huis evenwijdig aan de gracht hier nog mogelijk was. Ten noorden van de Peereboom lagen toen de bedrijfsterreinen van brouwerij de Witte Leeuw van de familie De Rijk waarvan de kern lag op de plek van het huidige Voorstraat 65. Pas na de opheffing van de brouwerij omstreeks 1620 zou dat achtererf met woningen worden volgebouwd.

De Peereboom zoals weergegeven op de Kaart Figuratief van circa 1675. Boven de oude onderpui met kruiskozijnen en ronde ontlastingsbogen is de opbouw uit 1655 getekend, waardoor het huis destijds de grondvorm kreeg, die het nog steeds heeft. Links is drie huizen verder het poortje te zien, dat nog steeds toegang geeft tot de achtertuin van de Peereboom.

Bovenaanzicht van De Peereboom in 2006, met ingetekend de grote tuin achter het huis. Duidelijk berkenbaar is dat het huis aan de achterzijde uit drie verschillende delen lijkt te bestaan.

De bundel oude koopbrieven die bewaard bleken in het archief van de familie Van Vredenburg in het Nationaal Archief in Den Haag. Ze vormen de belangrijkste bron voor de oudste geschiedenis van het pand. √

1578-1583, doctor en samenzweerder Jacques de Vos

In 1578 was ene 'commissaris Vos' blijkens een belastingregister de huurder van het huis voor 36 pond (= gulden) per jaar.² Waarschijnlijk was dit dezelfde Jacob of Jacques de Vos die het huis in 1581 voor f 2000 kocht van de erfgenamen van Pieterella Cornelisdochter. Aangezien in de met een touwtje aaneengeregen bundel koopakten geen akten zijn te vinden tussen 1554 en 1581, mogen we aannemen dat deze Pieterella op een of andere manier een erfgename van de eerder genoemde Willem Aertsz. is geweest. De Vos kocht het huis deels op krediet. Meester Jacob de Vos was destijds officieel 'stadsdoctor' in Delft, samen met zijn bekendere collega Pieter van Foreest. In 1582 kregen zij beiden 'elcx' voor 12 gulden 'cleedinghe' van stadswege. Vos' jaarwedde bedroeg 42 gulden.³ De medicus en meester-chirurgijn lag niet bij iedereen even goed. In de handelingen van de kerkenraad van de jonge calvinistische gemeente rezen klachten dat hij bij het genezen gebruik maakte van 'inblaazingen der ooren, characteren, ses-hoecken ende dyergelijcke superstitiën' en dat hij 'openlijck strijdt tegen des Heeren Woords ende eenen medicus nyet en betaemt'.⁴ De Vos was een aanhanger van de theorieën van Paracelsus, een tegendraadse stroming in de zestiende-eeuwse geneeskunde die weinig heil zag in medicamenten.

De Vos raakte bovendien betrokken bij een samenzwering tegen Willem van Oranje onder leiding van graveur Cornelis de Hooghe, volgens eigen zeggen een bastaardzoon van Karel V.⁵ Samen met ene Jan Rattelier uit Friesland schreef De Vos een 'oproerich ende seditieus libel'(pamflet) dat een staatsgreep publicitair moest ondersteunen. Bovendien schreef hij een brief aan de stedelijke schutterijen 'tenderende beyde om de ghemeente oproerich te maken ende op de beene te brenghen ende de tegenwoordighe regierders, overheden ende magistraten van de landen ende steden te verdrijven.' De Vos hield daarin een pleidooi om de macht in handen te geven aan een 'bastaard van Oostenrijk' en de koning van Spanje. Bij het zoeken naar een drukker voor de pamfletten liepen de complotteurs echter tegen de lamp. De Vos werd met zijn kornuiten 17 februari 1583 gearresteerd. De Hooghe werd opgehangen en De Vos verbannen uit het gewest Holland. Hij vestigde zich vervolgens in Zierikzee.⁶ Het huis in Delft kwam uiteindelijk aan zijn dochter Margrieta de Vos en vervolgens aan zijn kleindochter Jannetje van Foxdael, die in Den Haag woonde.

1583-na 1600, verdwaalde Vlaamse jonker

Na het gedwongen vertrek van De Vos werd het huis bewoond door de huurder jonkheer Marc van Steelant. Deze Van Steelant was aanvankelijk rentmeester-generaal (een soort opperboekhouder-kassier) van de bezittingen van Willem van Oranje in het kwartier Breda en tevens baljuw en schout van Rupelmonde, een plaats aan de Schelde niet ver van Antwerpen richting Gent. Na de zware schermutselingen in het zuiden in de Tachtigjarige Oorlog trok hij met het gevolg van Willem van Oranje mee naar Delft. Daarbij schoot hij bovendien de prins in geldnood te hulp met een lening van f 10.000. In ruil daarvoor kreeg

hij de ambachtsheerlijkheid Monster in onderpand en een deel van de grafelijke korentienden in Maasland en het Vrouwenrecht buiten Delft bij de Oostpoort.⁷ Zes jaar later loste Prins Maurits de verpande lenen weer in voor f 12.000. De familie Van Steelant kwam van oorsprong uit het dorp en kasteel Steelant in Zeeuws-Vlaanderen, in de omgeving van Sas van Gent. Dat kasteel liep in 1440 onder water bij de doorbraak van de Braakman, waarna de familie in de omgeving haar heil zocht.⁸

In hoeverre de verhuur door De Vos van zijn huis aan een vertrouweling van Oranje een gedwongen karakter had of een zoenoffer betrof, wordt uit de beschikbare stukken niet duidelijk. Curieus is wel dat het huis van de samen-zweerder niet formeel in beslag genomen is.

Van Steelant werd in 1596 begraven in de Oude Kerk. Toen de belastinggaarder in 1600 in de Peereboom de vijf stookplaatsen kwam opnemen voor het haardstedengeld, woonde zijn weduwe er echter nog. Verhuurder van het huis was toen een scheepmaker uit Den Haag, van wie de huurster de naam niet precies zei te kennen. Dankzij een kwitantie uit 1605 in de bundel koopbrieven weten we dat die scheepmaker Hubert Gerritsz. was, de echtgenoot van bovengenoemde Jannetje van Foxdael. De kwitantie betreft de betaling van een huisrente (een soort erfpacht) aan de Heilige Geest (armenzorg/weeshuis). Het verkopen van zo'n eeuwigdurende rente was tot begin zestiende eeuw een gangbaar middel om de aankoop van een huis te financieren, maar ook een middel om charitatieve instellingen te bedenken ten behoeve van het eigen zielenheil in het hiernamaals.

1620-1627, caffawerker Cocku

In 1617 wilde de achterbuurvrouw Catharina Zاسبouts, de weduwe van Hendrik Bugge, een nieuw turfhok bouwen tegen het erf van de Peereboom. Daarover sloot ze met de eigenaren van het buurpand een contract, waarbij ze toestemming kreeg om het dakwater op het erf van de Peereboom te lozen. De Peereboom was in die jaren verhuurd aan caffawerker Jacques Cocku. ('Caffa' is een duur fluweelachtig weefsel van zijde en damast. Ook de vader van Jan Vermeer oefende dat beroep uit.) Deze Jacques Cocku of Cocquijs kreeg in 1620 vergunning om voor de Peereboom aan de Oude Delft ('daarinne hij woont') een hekje of glinting te plaatsen drie voet (circa een meter) 'uitstekende'.⁹

In 1627 verviel het huis na het overlijden van de weduwnaar van Jannetje van Foxdael aan de armen van Delft, vertegenwoordigd door de regenten van het Weeshuis en de Kamer van Charitate en de diakenen van de Gereformeerde Kerk. Zij verkochten het huis aan Jan van Leeuwen, die daarvoor bij de Kamer van Charitate een hypotheek kreeg.¹⁰ Kort na de aankoop van het huis kocht Jan van Leeuwen een stuk grond achter het keukentje van de Peereboom van het erf van de ontmantelde naastgelegen brouwerij De Witte Leeuw en beloofde daarbij op zijn kosten een afscheidingsmuur te bouwen.

1632-1641, Nicolaas Damen van der Graft

Na vijf jaar verkocht Jan van Leeuwen in 1632 het huis voor *f* 4000 aan Nicolaes Damen van der Graft. Deze betaalde duizend gulden contant en nam verder de hypotheekschuld ter grootte van *f* 3000 van de verkoper over. Aan het erf waarop het huis stond, was toen nog steeds een gravenhuur (een oude erfpacht van de graaf) verbonden van 7 schellingen en 7 penningen. Met het huis nam Van der Graft voor *f* 500 extra ook een aantal spullen over, zoals een koperen kroon en twee 'wagenschotte' (eikenhouten) banken in de 'sael' beneden. Verder in een benedenkamer ook een eiken ledikant, bank en kast, en een zitstoel. Verder had de koper interesse in een 'stuck schilderij' en het porselein: 'vijf van de aldergrootste schotels, twee boempotten en twee kannen'. Ook betaalde hij voor een bedstee in de keuken, de schoorsteen, de bottelarij en 'trapplanken'.

Nog datzelfde jaar moest de nieuwe eigenaar echter al ten grave worden gedragen. In het belang van zijn kinderen werd zijn nalatenschap beheerd door de Weeskamer. Zijn nagelaten vermogen bedroeg in totaal *f* 33.230. Het huis werd daarbij getaxeerd op *f* 7500 en de inboedel op *f* 5000. Verder had hij bij leven een tuin buiten de Schoolpoort, die zijn vrouw na zijn dood verkocht voor *f* 1100.¹¹

1641-1655, advocaat en bouwheer Van Borselen

De weduwe verkocht het huis uiteindelijk in 1641 voor *f* 6100 aan advocaat Cornelis van Borselen. Deze was getrouwd met Elisabet van Vliet, waarschijnlijk een zuster van Hendrik van Vliet, de schilder van kerkinterieurs die twee huizen verder op de Oude Delft woonde. Elisabet liet haar kind zogen door een min, Catharina ter Smetten, over wie zij zeer te spreken was en die sindsdien nog geregeld aan huis kwam, zo schreef zij in een referentie voor haar, die ze bij de notaris liet optekenen.¹²

Van Borselen overleed in 1654. Kort voor zijn dood besloot hij het huis volledig te herbouwen, meldt ons een register van 'nieuw getimmerte huizen' in 1653.¹³ Hoe ver hij daarmee gekomen is, is de vraag. Zijn kinderen verkochten het huis in februari 1655 voor *f* 6218 aan Johan Cornelisz van Bleyswijck (1618-1696), telg uit de bekende Delftse burgemeestersfamilie. De koopakte spreekt van een recente 'timmeragie' van een 'zuidelijk salet voor aan de straet', waarover Van Borselen afspraken had gemaakt met zijn buurvrouw (aan de zuidzijde), omdat hij tegen haar muren en gevel aanbouwde. Hij had daarbij beloofd niet de lichtinval in haar keuken te belemmeren. Dat betekent dat er ter hoogte van dat keukenraam tussen het voorhuis en het achterhuis een binnenplaatsje moet hebben gezeten, zoals we verderop ook nog zullen zien. De opmerking over de nieuwe salet (ontvangstruimte) aan de straat suggereert dat de verbouwing vooral het voorhuis betrof. Bij de verkoop was die verbouwing nog niet voltooid.

1655-1696, burgemeester Van Bleyswijck

De nieuwe eigenaar Van Bleyswijck zette de bouwplannen verder voort. Een

andere versie van het genoemde register 'van nieuw getimmerte huizen' in de archieven van de fiscale autoriteiten van de Staten van Holland meldt dat burgemeester Van Bleyswijck zijn 'oude huys' vernieuwde 'met twee nieuwe stucken'. Dat project was in 1655 nog 'onvolbout'.¹⁴

Enkele weken na de aankoop van het huis kocht Van Bleyswijck ook een stuk tuin van 27 bij 38 voet (circa 10 bij 14 meter) van zijn nieuwe achterbuurman Pieter Cocqu, grond die ooit behoorde tot de voormalige brouwerij De Witte Leeuw aan de Voorstraat. Op dat stuk grond stond ook een loods die achter aan zijn huis grensde. De uitbreiding van de tuin reikte achter drie ten noorden gelegen buurhuizen langs tot de poort die het huis van Cocqu aan de Voorstraat (de voormalige brouwerij de Witte Leeuw) verbond met de Oude Delft. Van Bleyswijck kreeg recht van overpad door deze poort (nu tussen Oude Delft 198 en 200). Op de hoek van die poort woonde destijds de genoemde schilder Hendrik van Vliet (in het huidige Oude Delft 198). Deze gebiedsuitbreiding bezorgt het huis nu nog steeds een imposante stadstuin.

De vraag is hoe we de bovengenoemde 'twee nieuwe stucken' aan het huis moeten interpreteren. Waren dat de nieuwe opbouw op het voorhuis en de aanbouw van de zuidelijke salet (ontvangstkamer) van Van Borselen? In elk geval kreeg het huis aan de straatzijde een geheel nieuw uiterlijk, met een voor die tijd zeer moderne strakke daklijst en een verdieping extra en daarmee in hoofdlijnen het aangezicht dat het tot nu toe heeft gehouden. Onder de nieuwe opbouw bleef waarschijnlijk de oorspronkelijke zestiende-eeuwse gevelindeling daarbij nog grotendeels in tact, zo lijkt het volgens de weergave op de Kaart Figuratief. Later in de zeventiende eeuw verbouwde Van Bleyswijck nog wat aan de achterzijde. In 1681 maakte hij daar een nieuw kruiskozijn in de zuidelijke muur boven zijn 'middenkamer'. Zijn 'neef en agterbuurman' Michiel Cornelisz. van der Dussen gaf hem daarbij toestemming om het nieuwe raam open te slaan boven zijn 'timmeragie', namelijk het eerder genoemde turfhok van mevrouw van Santen uit 1617. Het bouwsel stond vlak tegen Van Bleyswijcks 'dry eige zuidelijxte muren'. Van Bleyswijck beloofde wel dat hij, of bewoners na hem, 'nooijt eenige vulgheijt' uit het raam zouden 'gieten of werpen' ofte 'eenige onbuurlijkheden' zou plegen. Ook mocht Van Bleyswijck het schone regenwater van het zuidelijke gedeelte van zijn achterhuis in de regenbak van Van der Dussen laten lopen 'door de loode backen ende gooten die na aldaar zijn gemaakt'. Vijf jaar later verbreedde hij de 'gaelderij' onder het genoemde kruiskozijn.¹⁵ Op de Kaart Figuratief zijn het (inmiddels verdwenen) achterhuis en de daar naartoe lopende gaanderij duidelijk herkenbaar.

Theologische bespiegelingen

Ten tijde van de aankoop van het huis in 1655 was Johan van Bleyswijck voor de eerste keer burgemeester geworden, een functie die in het verleden door vier personen voor de duur van één jaar werd uitgeoefend uit het regentencollege van veertig personen die de stad bestuurden, de veertigraad. Sinds 1649 maakte Van Bleyswijck deel uit van deze veertigraad. In de jaren 1664-1667 werd hij

HUYSEN

E N D E

ERVEN

Te KOOP binnen DELFT.

In de HERBERGE van den TOELAST.

Op Saterdag den 30 Junij 1725.

En is van inruytinge ten booscheete dage / in t Open-
baar op te Keylen ende te Verkoopjen:

Een Jaarslyk / Sterck / en wel-boostimmeret HUYSEN
en ERVEN. staande ende gelegen aan de Oude Delft, ten
opdrachte van Bagijnshuis (Zell), genaamt den Foorposten, delend den
Oudeste het langste Huis, en ten Eynde van Herendrick Vuylingh, Ver-
heerde sijn sijn te sijn ten opste, staande de Huisjen van Vroonw-
Looch, staende van de Oude Bergmeester D. Herendrick
ende van de Weymannen van de piers Constaet de Jong.

Nog een HUYSEN ende ERVEN, staande ende gelegen aan de Oude-
ste van de Oude Delft, staande / delend ten Eynde het boogwaerde Huis, en ten Eynde
van de Weyden, Verheerde van de Weyden ende agere egeve het erftgemeente Huis.

Laastlyk nog een HUYSEN ende ERVEN, staande ende gelegen aan de
Oudeste van de Oude Delft, staande / delend ten Eynde het boogwaerde Huis, en ten Eynde
van de Weyden, Verheerde van de Weyden ende agere egeve het erftgemeente Huis.

De gegadingsden komen op den booscheeten 30 Junij 1725, des ma-
nachts de twaelfe uren op den booscheeten van den Toelast, staande de Oudeste
den gemelde Huisjen als den sel geschiedt.

Die de Koop-boogwaerden gelieven te sien / of eenige onderzettinge be-
geven / advisieren naar ten Coemte van den Raad van Delft.

Zegt het boog,

[DIESE] gedruct by ANDRÉ WOOLFAD, Boekdrucker op de Markt in de Oude Haven.

Een aanplakbiljet voor de veiling van het huis in 1725 in herberg De Toelast op de Oude Langendijk.

opnieuw burgemeester, zelfs meerdere jaren achtereen. Behalve het burgemeesterschap vervulde hij diverse andere regentenbanen, zoals schepen en stadsthe-saurier, beheerder van de genaaste (bij de reformatie onteigende) kloostergoederen en regent van het Gasthuis. In 1672 was het echter met zijn regentencarière gedaan. Hij werd toen door stadhouder Willem III uit het stadsbestuur gewipt omdat hij sympathisant was van de vermoorde gebroeders De Witt.

Nadat hij politiek in ongenade was gevallen, stortte Van Bleyswijck zich op het schrijven van theologische werken, waaronder: *Jaarlickse Bibelbalance en harmonijeboeck* (1675); *Buurlijk Bagijneboek* (1682); *Sabath Sondagh* (1693); *Moses als Godt*; *Schalboeck en Geestelijk Graasboeck*. Deze geschriften lokten theologisch weerwerk uit. In financiële nood zat hij ondertussen niet. Volgens een belastingkohier uit 1674 behoorde tot de twintig rijkste Delftenaren, met een fiscaal vermogen van f 152.000.

Portret van regent Jacob van der Lelij (1699-1796) die meer dan 70 jaar in het huis gewoond heeft.

1725-1795, lange episode Van der Lelij

In 1725 bracht Johans dochter Alida van Bleyswijck twee huizen aan de Oude Delft, tegenover het Bagijnhof in veiling, namelijk het 'aanzienlijke, sterke en weldoortimmerde huis De Peereboom' en het huis aan de noordzijde daarnaast dat aan de achterzijde grensde aan het erf van De Peereboom. Dit buurhuis had Van Bleyswijck 23 maart 1679 voor *f* 1094 gekocht uit het faillissement van kleermaker David Jansz Watkints. Koper op de veiling van de Peereboom was voor *f* 8000 Jacob van der Lelij. Gezien de algemeen teruglopende huizenprijzen in de achttiende eeuw, ging dit duidelijk om meer huis dan toen Van Bleyswijck het zeventig jaar eerder aankocht.

Mr. Jacob van der Lelij was toen nog een 26-jarige jongeling, net afgestudeerd aan de Leidse universiteit en in 1720 getrouwd met Maria Magdalena van Assendelft. Uiteindelijk zou hij de respectabele leeftijd van bijna 97 jaar bereiken en een grote bestuurlijke carrière maken in Delft en omstreken. Al die tijd woonde hij in De Peereboom. Kort voor hij zijn diamanten bruiloft zou meemaken, werd hij in 1780 weduwnaar. In totaal kreeg hij acht kinderen, maar vier daarvan overleden reeds in de wieg. Alleen zijn oudste zoon, Adriaan, wist hem te overleven. In 1749 bewoonde Van der Lelij het huis met zijn vrouw, twee zoons, een dochter en drie diensthouders.

Met zijn burens had Van der Lelij een minder probleemloze relatie dan zijn voorgangers. Toen de achterburens in 1742 hun paardenstal, die aan zijn tuin grensde, wilden vernieuwen, moesten de erfscidders er aan te pas komen om de conflicten te beslechten. Op grond van de oude papieren uit 1617 oordeelden zij dat de nieuwe stal op een afstand van 4½ duim van de muur van Van der Lelij's erf diende te worden gebouwd. Daarbij werd ook beschreven dat de oost-west-muur aan de zuidzijde van Van der Lelij's huis vijf voet mat, en haaks daarop (van zuid naar noord) negen en een halve voet en vervolgens haaks daarop nog elf en een halve voet naar het westen. Die knik is nog altijd in de tuin zichtbaar.

Waarschijnlijk heeft Van der Lelij ook de voorgevel van het huis laten vernieuwen. Aanleiding was vermoedelijk dat hij de indeling van de begane grond wilde wijzigen. Achter de voordeur kwam een entree met marmeren vloer en een gestuukt plafond en dwars daarop een monumentale eikenhouten trappartij naar boven. Voor die operatie moest de ingang iets naar links opschuiven en kwam daarmee uit het midden van de toenmalige gevel te liggen, met rechts twee vensters en links één.

Regentencarrière

Toen Van der Lelij het huis kocht, was hij net enkele jaren regent van het Gasthuis en rentmeester bij het Weeshuis en tevens baljuw van Wateringen, De Lier en Zouteveen. Bovendien was hij in 1721 gekroond tot schutterskoning, een prestatie die hij herhaalde in 1726. Ongetwijfeld droeg dat bij tot zijn reputatie in de stedelijke regentenkringen. In 1730 werd hij toegelaten tot de veertigraad, het officiële regentencollege van de stad. Hij doorliep bijna alle regentfuncties in het stadsbestuur, waaronder van 1743 tot en met 1748 het schoutambt. Tenslotte wist hij tussen 1753 ten 1773 zesmaal het burgemeesterschap van Delft te verwerven. In die periode sloeg hij zijn vleugels ook verder buiten de stad uit: in 1758 werd hij lid van de Rekenkamer van Holland, in 1764 lid van de Raad van Holland en een jaar later van de Admiraliteit van de Maze. In datzelfde jaar werd hij ook dijkgraaf van Delfland, een functie die hij tot zijn dood zou blijven uitoefenen. In 1781 werd hij bovendien afgevaardigd naar de Staten Generaal. In zijn ontvangstzaal in De Peereboom stonden vier stoelen met geborduurde wapens van deze colleges die de hoogtepunten van zijn carrière markeerden.

Van der Lelij was een fervente oranjeklant die weinig ophad met de patriottische nieuwlichters. Zo had hij de hand in het ontslag van landmeter en bedrijfsleider van het hoogheemraadschap, Pieter Heynsius, om diens patriottische sympathieën. Na de Bataafse machtswisseling van 1795 werd hem dat aan het einde van zijn leven nog bijna aangerekend, ware het niet dat hij in september 1795 op bijna 97-jarige leeftijd kort na de machtsovername overleed 'nae een langzaam verval van levensgeesten'.

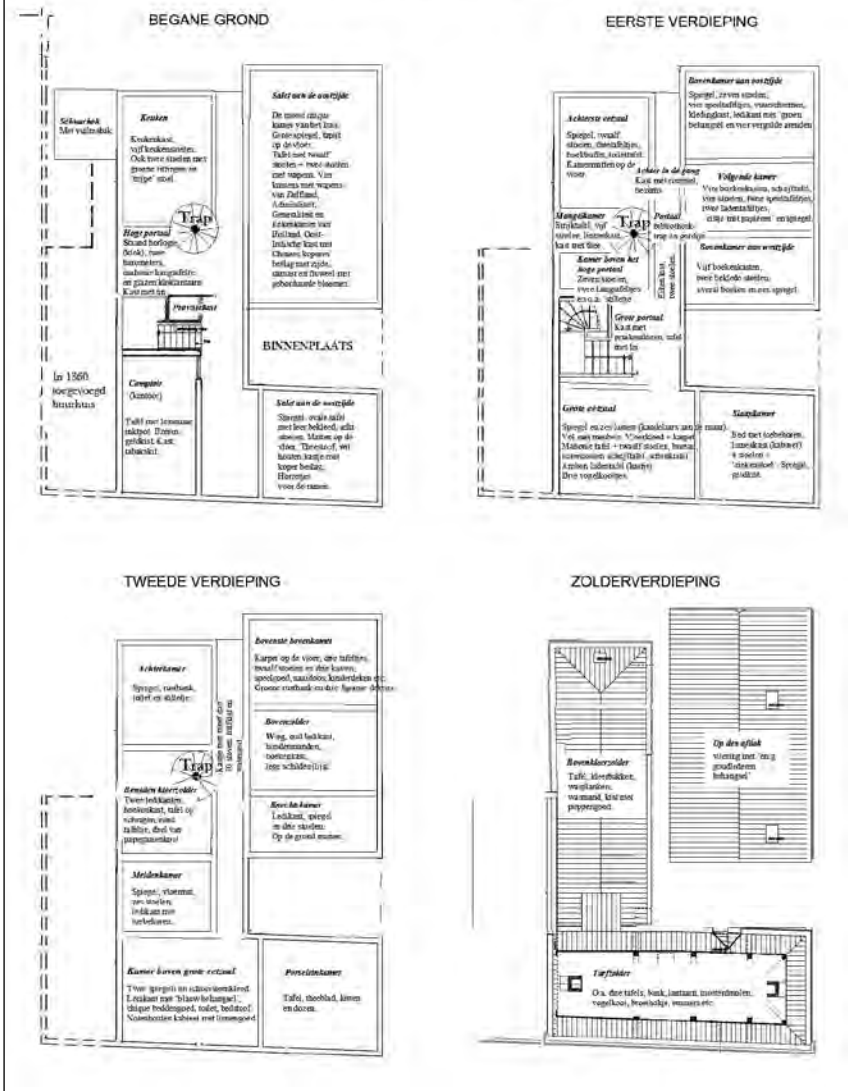
Schilderijenverzameling

Na zijn dood liet Van der Lelij een grote verzameling schilderijen, penningen, schelpen en rariteiten na.¹⁶ De schilderijenverzameling bevatte meer dan honderd werken, veel oude Hollandse meesters als Jan Steen, Van Goyen, Lastman, Adriaan van Ostaayen en voormalige stadgenoten als Palamedes, Leonard Bramer en zijn vroegere buurman Hendrik van Vliet. Een bijzondere voorliefde had hij ook voor op koper geschilderde kunstwerken, waarvan hij er zeven had. Verder telde zijn col-

De kraamkamer van Jan Steen, één van de meer dan honderd schilderijen uit de verzameling van Jacob van der Lelij.

Inrichting van het huis in 1795

Rondgang door het huis in 12 december 1795, zoals beschreven door notaris Canzius Onderdewijngaart bij de inventarisatie van de nalatenschap van Jacob van der Lelij. Het huis liep toen dieper naar achteren door dan tegenwoordig, al is de exacte plek en vorm van de bebouwing aan de achterzijde niet geheel zeker.

lectie 73 familieportretten en had hij diverse genealogieboeken in huis, een hobby waarin vooral zijn gelijknamige neef uitblonk. De rariteitenverzameling betrof nogal wat wapentuig, zoals kleine kanonnetjes en versierde houwdegens en pistolen. Verder onder meer een opticaspiegel en een barometer. Ook had hij meerdere dam- en schaakspelen in huis en een viool met muziekstandaard. *(Voor een rondgang door het huis in 1795, zie pag. hiernaast)*

1796-1857, huurpand

Na de dood van Van der Lelij kocht Jacob van Vredenburg het huis voor het onwaarschijnlijk lage bedrag van f 875. Nu waren de huizenprijzen wel laag in die tijd, maar dit bedrag is toch wel erg minimaal. Toch blijkt er geen sprake te zijn van een onderhandse transactie waarbij iets verrekend werd. Het huis kwam, zoals toen gebruikelijk, in de Doelen in veiling, waar het aan de hoogstbiedende werd verkocht. Kennelijk waren er weinig mededingers. Bij de aankoop kreeg de nieuwe eigenaar naar goed gebruik een bundel mee met alle voorgaande eigendomsbewijzen en onderlinge overeenkomsten met de burens. Deze gingen in dit geval terug tot 1554. Aangezien Van Vredenburg een ordelijk man was, die alles nauwgezet bewaarde, bleken zij heden ten dage nog terug te vinden in het familiearchief dat in het Nationaal Archief is ondergebracht. Een groot deel van bovenstaand verhaal kon daarop worden gebaseerd.

Van Vredenburg kocht het huis niet om er zelf te gaan wonen, want hij woonde al op de buitenplaats Overvoorde in Rijswijk. Daar stond hij bekend als een fervent patriot. Bij de eerdere mislukte patriottische revolutie van 1787 was hij al zijn functies in Delft en omgeving kwijtgeraakt. In 1795 kwam echter zijn kans. Hij werd toen de nieuwe dijkgraaf van Delfland en dus de opvolger van Van der Lelij. Verder werd hij onder meer schoolopziener. Zijn nazaten waren in de negentiende eeuw enkele generaties lang burgemeester van Rijswijk. Als pied à terre in Delft bezat hij al een ander huis aan de Oude Delft (nu 195).

De Peereboom ging hij dus verhuren. Eerst verbouwde hij echter het één en ander. Hij brak het achterhuis af en verving dat door een nieuwe aanbouw aan het voorhuis. Met zijn buurman aan de zuidzijde trof hij een regeling om binten van zijn nieuwe achterkamer in diens muur te mogen leggen. Ook beloofde hij enkele ramen in de zuidmuur 'toe te metselen'. (Eén van deze ramen die kennelijk uitzicht gaven op een binnenplaatsje tussen het voorhuis en het oude achterhuis kwam bij de recente verbouwing in het zicht)

1834-1851, opnieuw burgemeesterswoning

Aan wie hij het huis verhuurde, is keurig terug te vinden in een kasboek van de ordelijke Van Vredenburg.¹⁷ Elke paar jaar kwam er weer een ander, waaronder vermoedelijk veel militairen of weduwen van militairen. Aanvankelijk bedroeg de huur f 350 per jaar, na de verbouwing werd dat f 425 à f 450 per jaar. Van Vredenburgs dochter Maria zette na de dood van haar vader de verhuur voort.

De meest opmerkelijke huurder, die er bovendien redelijk lang bleef wonen, was mr. Rutger Metelerkamp. Hij trouwde in 1834 met Maria Voet, de dochter van generaal Voet, destijds directeur van de Artillerie- en Genieschool in Delft. Waarschijnlijk betrokken ze na hun huwelijk het huis en bleven er wonen tot 1851. Het echtpaar had geen kinderen, maar wel drie dienstboden, onder wie in 1839 het 15-jarige huisknechtje Dirk Harrewijn. Metelerkamp was hoogheemraad van Delfland en raadslid, vervolgens wethouder en tenslotte van 1848 tot 1850 ook kortstondig burgemeester van Delft. Al die tijd woonde hij in De Peereboom, lange tijd in gezelschap van de jonge ongetrouwde Wilhelmina Hendrica Wijnaendts, een dame uit een bekende Delftse patriciërsfamilie. Huisknecht Dirk Harrewijn bleef ook steeds van de partij.¹⁸

Van 1834 tot 1851 werd het huis bewoond door huurder mr Rutger Metelerkamp, die ook kortstondig burgemeester van Delft was.

1857-1871, bouwlustige weduwe met acht kinderen

Na het overlijden van Maria van Vredenburch werd De Peereboom en het kleinere huis ten noorden daarvan eigendom van haar dochter Anna Henrica van Hasselt, een 40-jarige weduwe met acht kinderen. Deze kleindochter van Jacob van Vredenburch was het eerste familielid dat in 1857 het huis zelf betrok, samen met een inwonende 29-jarige onderwijzeres of gouvernante en twee dienstboden. Een jaar later kreeg zij vergunning om het kleinere huis ten noorden van De Peereboom af te breken en bij het grote huis te trekken 'zodat de gevel de verbreding van een raamkozijn ondergaat'. Acht dagen lang mocht zij daarvoor puin storten aan de waterkant.¹⁹

1871-1899, vaak geveild

Na de weduwe werd het huis van 1871 tot 1877 eigendom van een dominee, Wernhard Koch, en daarna van mensen die er een soort pensioen voor Oost-Indische ambtenaren op verlot van maakten.²⁰ Een groot succes was dat niet, want na een jaar probeerden ze het alweer te verkopen. Blijkens de krantenadver-

Openbare Verkoop.

Ten overstaan van den Notaris **M. B. VAN BERCKEEL**, residentie te Delft, zal bij veiling enafslag op **Maandagen 2 en 9 Maart 1885** telkens des avonds 6 ure, in het Vendu-huis der Notarissen te Delft, in het openbaar worden verkocht:

Een best onderhouden **HEERENHUIS**, met plaats en **Tuin** quaaliter, en mede achter drie beloonde Huizen, staande en gelegen aan de Oostzijde van het Oude Delft, over het Bagijnhof n°. 194, te Delft, kadaster sectie B n°. 1856 groot 3 aren en 2 centiaru geheel, en n°. 1855 gedeeltelijk. Dit huis bevat beneden: gang met marmeren tegels, voorkamer en ruime suite, beide met marmeren schoorsteenmantels en beschilderde plafonds; kleinere voorkamer met keldertje, ook voor berging van wijnen; verder bergplaats voor steenkolen, mangelkamer, kelder en wijnkelder, keuken twee boven-voor kamers, achterkamer met alcove, nog een kamer (thans atelier), dienstdienstkamer en twee zolders; voorts op de bovenverdieping drie voor kamers en zolder.

Verder vele kasten en andere gemakken, en gasleiding door het geheele Huis.

In den tuin een houten loods, en een uitgang in een poort, uitkomende aan het Oude Delft.

Grondbelasting

Te aanvaarden 1 Mei 1885.

De bezichtiging kan plaats hebben Donderdag 26, Vrijdag 27 Februari en Maandag 2 Maart 1885 van 1 tot 4 ure, op vertoon van een permissiebiljet, aan te vragen ten Kantore van bovengenoemden Notaris.

Voor andere inlichtingen verzoege men zich tenzelfden Kantore.

tentie voor de veiling had het huis toen twee kamers en suite met beschilderde plafonds en in de keuken een gemetseld fornuis en een regen- en welwaterpomp (met 'uitmundend welwater'). Bovendien was het voorzien van gasleiding (en verlichting).²¹ Er kwam echter geen aantrekkelijk bod, zodat de onderneming nog een paar jaar werd voortgezet tot zij het huis in 1880 wisten te verkopen aan kunsthandelaar Willebrordus Verdonck.²² Het in 1857 geannexeerde huis werd in die periode weer afgesplitst en vervolgens tot 1914 als Oude Delft 194a apart verhuurd. De entree was wel via de voordeur van Oude Delft 194, waarna een apart gangetje naast de trap intern toegang gaf tot het verhuurde buurhuis. Ook Verdonck liet het huis al snel in 1885 onverrichter zake veilen. Ondanks de aangeprezen wijnkelder, houten loods in de tuin en atelierruimte op de bovenverdieping, was er geen koper te vinden.²³ Zijn weduwe bracht het in 1892

opnieuw in veiling. Inmiddels was het opnieuw verhuurd en was er waterleiding in het hele huis aangelegd. Boven waren twee in elkaar overlopende voor-kamers met een stucplafond. Maar ook deze keer ging de verkoop niet door.²⁴

1899-1914, instrumentenfabrikant Jan Willem Giltay

In 1898 kwam het huis opnieuw onder de hamer.²⁵ Het huis was toen verhuurd aan de weduwe J. Pestman voor f 700 per jaar. Zij dreef er sinds vier jaar vermoedelijk opnieuw een pension, gezien het grote aantal medebewoners dat het bevolkingsregister vermeldt. Het pand werd nu wel verkocht. De nieuwe koper was Jan Willem Giltay, directeur van de instrumentenfabriek P.J. Kipp en Zoonen.²⁶ Giltay had in 1888 de fabriek van de familie van de succesvolle apotheker-uitvinder overgenomen, nadat hij er eerst een aantal jaren als bedrijfs-leider had gewerkt. Op zijn beurt was Giltay eveneens een succesvol uitvinder en fabrikant. Al voor 1880, en dus voor hij bij Kipp werkte, experimenteerde hij met de eerste telefoons in ons land. De firma Kipp leverde in zijn tijd onder meer de eerste telefoontoestellen aan de spoorwegen en voor de communicatie in Nederlands-Indië. Giltay kreeg talloze patenten op zijn naam en de cata-

Illustratie in het blad De Natuur uit 1884 over de proef van J.W. Giltay voor het Fysisch Genootschap te Parijs met de zogenoemde 'telefonische handschoen', ofwel de 'sprekende condensator'. Giltay was een voorloper in de ontwikkeling van de telefoon en ook van een soort faxapparaat dat foto's kon verzenden.

logi van zijn fabriek, die bewaard worden in Museum Boerhaave in Leiden, vermelden honderden instrumenten. Over de ontwikkeling van die instrumenten onderhield hij geregeld contacten met wereldberoemde geleerden van zijn tijd, zoals de natuurkundigen Zeeman, Van der Waals en Kamerlingh Onnes. Een succesvol instrument dat hij over de hele wereld verkocht, was de microtoom, een apparaat dat hij in 1893 ontwikkelde om plakjes weefsel voor medische preparaten te snijden. Bij diverse vindingen vond hij echter de Amerikaan Edison op zijn pad. Eén daarvan was de draadloze overbrenging van beelden met behulp van seleniumcellen, een soort fax-apparaat avant la lettre. Een demonstratie van dat apparaat, waarbij hij zijn eigen portret van Berlijn naar München doorzond, baarde in 1907 opzien.

Giltay was verder een gedreven popularisator van de wetenschap. Na zijn pensionering schreef hij vele stukjes voor het blad *Natuur*.

Eén van de twee glas-in-lood-ramen. Deze met het silhouet van Dordrecht en rechtsonder nog net zichtbaar de signatuur JWG van Jan Willem Giltay, de instrumentenfabrikant en bewoner van het huis rond 1900.

Behalve met fysische en scheikundige instrumenten, hield Giltay zich als liefhebber ook bezig met de bouw van violen. Hij schreef een boek waarin hij de werking van het muziekinstrument natuurkundig analyseerde. Daarvan verscheen later ook een Engelse uitgave.

In de voorkamer van het huis liet hij in 1898 twee zelf ontworpen glas-in-lood ramen aanbrengen, die hij ondertekende met zijn eigen initialen.²⁷ Eén van die ramen verbeeldt het silhouet van Delft en het ander dat van de stad Dordrecht, waar Giltay was opgegroeid.

Giltay maakte aan de achterzijde van het huis een overdekte doorgang naar zijn fabriek aan de Voorstraat, schuin achter zijn huis. Uiteraard had hij daarmee ook een interne telefoonverbinding. De fabriekshal, die aan zijn tuin grensde, ging na een periode leegstand en verval echter in vlammen op.

Sinds 1914 chirurgenwoning

In 1914 deed Giltay De Peereboom over aan chirurg en vrouwenarts dr. Foppe Bernhard de Walle, die hier tot 1937 praktijk hield. De Walle bekleedde vele

functies in de medische wereld van Delft en was tevens bestuurslid van het Weeshuis. Volgens verhalen uit de familie had hij altijd een Raleigh-fiets in de gang staan om er zijn patiënten mee te kunnen bezoeken. Die fiets liet hij elke week door een fietsenmaker in de Baljuwsteeg nakijken en smeren.

De 'oude' Verschuyl als chirurg op weg naar zijn patiënten in het Bethel-ziekenhuis aan de overkant van de brug.

Ook de De Walles verbouwden een en ander aan de achterzijde. Het aparte adres Oude Delft 194a werd opgeheven. In 1937 verhuisden zij naar het doopsgezinde tehuis Mooyland in Heelsum bij Arnhem. In de meidagen van 1940 rukte De Walle nog eenmaal uit om als vrijwilliger gewonde soldaten bij de Grebbelinie bij te staan.

De chirurgenpraktijk werd in 1937 in De Peereboom voortgezet door dr. Everwijn Verschuyl. Ook diens zoon was jarenlang een bekend chirurg in Delft en heeft bijna zijn hele leven in het huis gewoond. De 'jonge' Verschuyl was in 1937 drie jaar, toen zijn vader het huis kocht en hij herinnert zich uit zijn jeugd nog dat het ingelijfde huis in de noordelijke vleugel destijds duidelijk te herkennen was aan de aparte trap in de achterkamer, die inmiddels al lang verdwenen is. In 2011 nam Verschuyl met bloedend hart afstand van het grote huis. Het huis is inmiddels in andere handen overgegaan en verbouwd.

Noot

Met dank aan Arnold Verschuyl en Wim Weve.

Literatuur

Brienen, T. 1987. *Figuren en thema's van de Nadere Reformatie*, Kampen: De Groot Goudriaan.

Giltay, J.W. 1884. 'Enige proeven met den sprekenden condensator'. *Natuur, Populair geïllustreerd Maanschrift gewijd aan Natuurkundige Wetenschappen en hare toepassingen* 4(1884): 180-182.

- 1916. *De strijkinstrumenten uit een natuurkundig oogpunt beschouwd*. Leiden: Sijthoff.

Griffioen, B.K.P. 2001, 'P.J. Kipp, meer dan een apotheker.' *Jaarboek Delfta Batavorum 10, 2000* (Delft 2001): 59-69.

Postma, C. 1982. 'Delftse regenten in het bestuur van het Hoogheemraadschap van Delfland, 1787-1795', In *De stad Delft: Cultuur en maatschappij van 1667 tot 1813*, red. I.V.T. Spaander en R.A. Leeuw, 17-25. Delft: Stedelijk Museum Het Prinsenhof.

Smit, J. 1939. 'De aanslag van Cornelis de Hooghe op de veiligheid van den staat 1583.' *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde* 10 (1939): 73-106.

Spek, T. van der, 2001. 'Jan Willem Giltay: An Instrument Maker at Work in the Early 20th Century.' *Bulletin of the Scientific Instrument Society* 70 (2001): 28-32.

Walle, H. de, *De achternaam De Walle, herkomst en familiegeschiedenis*. Z.pl., z.j.

Noten

- 1 Nationaal Archief, Archief Van Vredenburg, nr 346.
- 2 Nationaal Archief, Archief Staten van Holland 1572-1795, nr. 1290 JJ, Kohier 100e Penning 1578.
- 3 Stadsarchief Delft Ie afd, Thesauriersrek 1582, folio 55 v. en Thesauriersrek 1583, folio 75 v.
- 4 Handelingen NH Kerkenraad, 12 en 26 nov 1582.

- 5 Smit, 1939, p.73, 81, 87 en 94.
- 6 Vriendelijke informatie van Jaap Gestman Geradts, die een dissertatie over Cornelis de Hooghe in voorbereiding heeft.
- 7 C. Hoek, in *Ons Voorgeslacht* 1983, p 567, 1970 p 133 en 1984 p 323.
- 8 *Algemeen Nederlandsch Familieblad* 1900, p. 257 en 258.
- 9 Stadsarchief Delft I afd, nr 650 Consentboek.
- 10 Archief Kamer van Charitate, nr 337, folio 153v.
- 11 Weeskamerboedel, nr 3760.
- 12 Notaris J. van Ruiven, 3-9-1648. ONA 1959, folio 123.
- 13 Stadsarchief Ie afd, nr 1761a.
- 14 Nationaal Archief, Archief Financie v Holland, nr 478.
- 15 Al deze overeenkomsten met burens zijn te vinden in genoemde koopbrieven in het archief Van Vredenburg.
- 16 Notaris C. Onderdewijngaart, 19 dec 1795.
- 17 Nationaal Archief, Archief Van Vredenburg, no 332, Blafferde, folio 71.
- 18 Bevolkingsregister.
- 19 Consenten.
- 20 Notaris mr S.J. v Vrijbergh de Coningh, 13 maart 1871, akte 14 en 19 en dezelfde notaris, 15 jan 1877, akte 2 en 5. Zie ook Delftsche Courant 1871, nr 22.
- 21 *Delftsche Courant* 1876, nr 148 en *Delftsche Courant* 1878, nr 57.
- 22 Notaris B. van Berkel, 21-2-1880, akte 46.
- 23 *Delftsche Courant* 1885, nr 26; Notaris B. van Berkel, 2-3-1885, akte 85.
- 24 *Delftsche Courant* 1892, nr 54; Notaris Kleyn van Willigen, 11/19 april 1892, akte 2418-2421.
- 25 *Delftsche Courant* 1898, nr 64.
- 26 Notaris W. van Berkel, 22-9-1898, akte 364.
- 27 En niet de signatuur van ene J.W. Gips, zoals Griffioen (2001) stelde. Wim Weve wijst er in zijn recente bouwhistorische notitie van het pand op dat in het door Griffioen genoemde glas-in-lood-atelier niet een J.W. Gips werkte, maar A.F. Gips. De letters J.W.G. staan volgens hem voor J.W. Giltay.

Gebroeders

J. en P.A. de Roo

Timmer- en aannemersbedrijf

sinds 1909

Telefoon: 015-2120439

Werkplaats:
Noordeinde 34a
2611 KJ Delft

Hoogheemraadschap van Delfland

Het hoogheemraadschap van Delfland werd in 1289 gesticht door graaf Floris V. Het gebied wordt in het westen tussen Hoek van Holland en 's-Gravenhage begrensd door de Noordzee, in het noorden tussen 's-Gravenhage en Zoetermeer door de landscheiding met het hoogheemraadschap van Rijnland en in het oosten resp. zuidoosten door de landscheiding met het hoogheemraadschap van Schieland en de Schie en in het zuiden door de Nieuwe Waterweg en het Scheur. Vanouds heeft het schap de zorg voor de buitenwaterkering, sinds 1977 ook voor de binnenwaterkeringen en de zorg voor het waterbeheer in de boezem. In het laatste kwart van de 20^e eeuw is aan deze taken nog de waterzuivering toegevoegd.

Archief

Bij het archief van het hoogheemraadschap worden de archieven van het hoogheemraadschap en zijn rechtsvoorgangers, de polders, bewaard. In deze archieven treft u naast informatie over waterstaatswerken ook geografische- en genealogische gegevens aan. Aangezien het hoogheemraadschap tot de overheid behoort, is op deze archieven de archiefwetgeving van toepassing waardoor zij grotendeels openbaar zijn en kosteloos door belangstellenden kunnen worden geraadpleegd. Een bijzonder onderdeel van de archieven vormen de kaarten en tekeningen. Naast 16^e eeuwse kaarten kunt u ook kaarten uit het laatste kwart van de 20^e eeuw raadplegen.

Hoogheemraadschap van Delfland

Bibliotheek en foto's

De bibliotheek bevat circa 7000 titels. Onderwerpen zijn het beheersgebied en de geschiedenis van Delfland en de waterstaat in het algemeen. Naast 17^e eeuwse werken kunt u hier ook recent materiaal aantreffen. De catalogus van de bibliotheek is met behulp van een computer te raadplegen. Tevens beschikt het hoogheemraadschap over een collectie van c. 3000 foto's betreffende onderdelen van de taakuitoefening, uiteenlopend van personen tot gemalen.

Waar en wanneer

De ingang van het hoogheemraadschap is te vinden aan de Phoenixstraat 32. Het archief is geopend van maandag tot en met vrijdag. De openingstijden zijn 9.30 tot 12.15 en van 13.30 tot 16.30 uur. Bezoek bij voorkeur na voorafgaande afspraak. Op diensten, zoals het laten verrichten van onderzoek en het verstrekken van kopieën zijn de geldende tarieven van de Legesverordening van Delfland van toepassing.

HET NIEUWE MEESTERWERK

Bij Bang & Olufsen is elk product dat wij creëren ontworpen om uw kijk- en klankervaring te verhogen, zonder dat het zich opdringt in uw omgeving. De BeoVision 10 vormt hierop geen uitzondering. Hij is de platste 40" flatscreen televisie die wij ooit gecreëerd hebben, ontworpen om aan de wand te hangen en discreet in uw decor op te gaan. Om dit doel te verwezenlijken, hebben wij het op zichzelf al slanke frame nog verder verfijnd met het gebruik van reflecterende oppervlakken en hoeken, zodat het nog slanker oogt dan het in werkelijkheid al is: bijna onzichtbaar wanneer u het van opzij bekijkt. Ook hebben wij de grenzen van de hoogglanzende afwerking verlegd door middel van een "spiegeleffect". Tel daarbij dan nog de op maat gemaakte audioinnovaties aan de binnenkant op, die klank verschaffen die men allesbehalve plat kan noemen. Op die wijze krijgt u nog meer dan een geavanceerde High-Definition-televisie met onovertreffen technische prestaties. Met alleen maar een technologisch geavanceerde flatscreen-televisie namen wij geen genoegen. De BeoVision 10 is zo'n mooi apparaat dat u hem met trots aan de wand zult hangen, tussen al uw andere kunstwerken.

Prijs: 6.045,-

...a step further

BANG & OLUFSEN

Audio - Video - Verlichting - Huishoudelijk apparatuur
 Hugo de Grootstraat 118-136 • 2613 TX Delft
 telefoon: 015 - 212 08 17 • telefax: 015 - 213 60 92
 e-mail: info@vankapel.nl • internet: www.vankapel.nl

Molen De Papegaaij en het papegaaischieten

Aart Struijk

Onder het motto 'Leve de Molens!' bracht de Provincie Zuid-Holland in 2011 de molens extra onder de aandacht. Dit was een reden om een artikel te schrijven over een van de verdwenen Delftse windmolens. De provincie organiseerde een groot aantal activiteiten om de molen te promoten, zodat het publiek een jaar lang kon genieten van dit oer-Hollandse culturele erfgoed. In Zuid-Holland staan momenteel maar liefst 228 molens die men beschouwt als bakens in het vlakke weidelandschap. In het jaar 2007, dat landelijk was uitgeroepen tot Jaar van de Molen, werd eveneens aandacht geschonken aan het behoud en onderhoud van de molens. Ook bracht men het molenaarsvak in de belangstelling, want dat mag geen uitstervend beroep worden. Immers, zonder molenaar kan een molen niet draaien en een stilstaande molen is ten dode opgeschreven.

Aan de Buitenwatersloot in Delft stond ter hoogte van de huidige nummers 157-159 een stellingmolen, genaamd De Papegaaij. Het was een van de laatste molens van Delft, die in 1936 is afgebroken. In dit artikel wordt ingegaan op de geschiedenis van De Papegaaij, waarbij tevens enkele onderwerpen uit de verdwenen Delftse molenwereld aan de orde komen. Uiteraard wordt ook antwoord gegeven op de vraag hoe De Papegaaij aan zijn merkwaardige, maar mooie naam is gekomen.

De Buitenwatersloot aan het begin van de twintigste eeuw, met molen De Papegaaij.

De molens in Delft

Molens maken deel uit van onze geschiedenis en waren in vroeger tijden niet weg te denken uit het dagelijks leven. In de laaggelegen gebieden bemaalden zij de polders, zodat wij onze voeten droog hielden en het land in gebruik konden houden. Overal stonden korenmolens die zorgden dat het graan werd gemalen. In en om de steden stonden talloze molens die waren ingericht voor bijvoorbeeld het slaan van olie, het zagen van hout, het malen van verfstoffen en voor de productie van specerijen of snuiftabak. Deze molens waren de fabrieken en machines van destijds en waren van groot belang voor de ontwikkeling en de welvaart van ons land. Ook in Delft en directe omgeving stonden ooit vele windmolens. Slechts één daarvan is bewaard gebleven, namelijk korenmolen De Roos aan de Wateringsevest.

Veel molens waren te vinden langs de doorgaande wegen van en naar de stad, maar belangrijker was dat zij aan het water stonden, omdat daarover het vervoer voornamelijk plaats vond. Ten noorden van Delft stonden langs de Vliet industriemolens en ten zuidoosten langs de weg naar Delfgauw enkele verfmolens. Ten westen van de stad was de Buitenwatersloot vanouds de belangrijkste verbinding met het Westland en Vlaardingen. Er was al vroeg allerlei bedrijvigheid en daar waren dan ook vele molens te vinden.

Op de kaart van Jacob van Deventer van ca. 1557 worden aan de zuidzijde van de Buitenwatersloot drie molens aangegeven, waarvan de middelste korenmolen De Papegaaij is. Het is intrigerend hoe de molen aan zijn naam is gekomen, maar voordat hierop wordt ingegaan, wordt iets verteld over de naamgeving van de Delftse molens. Daarover is veel te schrijven, want vrijwel alle molens in Nederland hadden en hebben een naam. De namen van poldermolens is een apart verhaal, omdat zij vaak werden vernoemd naar de polder die zij bemaalden. De naam van de molen staat meestal op de baard vermeld, soms met het bouwjaar erbij. De baard van de molen is de dikke, brede plank onder het wiekenkruis, die oorspronkelijk is aangebracht om het ingegenen enigszins te voorkomen. De baard is vaak mooi geverfd en versierd.

De baard van molen De Vlieger in Voorburg, een van de oudste poldermolens van ons land, gebouwd in 1621.

Er zijn vele voorbeelden van molennamen die er op wijzen dat de wind de belangrijkste voorwaarde van hun bestaan is: Aeolus, de god van de wind, of wat minder nadrukkelijk de Vier Winden. Er zijn algemene namen voor molens die overal in Nederland voorkomen, zoals de Hoop, het Fortuin, of de Eendracht. Ook in Delft stonden molens met een verwijzing naar de wind, zoals de Windlust en de Zeldenrust. Molens kregen soms de naam van de molenaar of van een van zijn familieleden. Voorbeelden zijn de Molen van Blom, de Jonge Jacob en de Jonge Hermanus. De Groenmolen is genoemd naar Corstiaan Groen, een molenaar in de zeventiende eeuw. Een aantal molens is genoemd naar de plaats waar zij stonden, zoals De Oostmolen, De Helmolen (op de Heltoeren), De Duijvelsgatmolen en De Nieuwe Langendijkse molen. De verfmolens, zoals De Pauwmolen en De Grieksche A zijn genoemd naar de plateelbakkerij waarvoor zij werkten. Andere molens kregen dierennamen zoals Het Schaap, De Otter, De Uijl en De Gekroonde Zalm. Hiermee komen wij bij de naam van molen De Papegaaij. De reden dat men de molen de naam van een exotische vogel gaf, kan mogelijk te maken hebben met het aloude papegaaischieten. Dat was een wedstrijd die door de Delftse schutterij werd georganiseerd, waarbij de deelnemers op een houten vogel moesten schieten.

Het papegaaischieten

Het papegaaischieten was een jaarlijks festijn dat aan het begin van de zomer omstreeks Pinksteren werd gehouden. De deelnemers waren schutters die uiteraard moesten oefenen in het schieten met de hand- en voetboog. Tijdens een wedstrijd konden ze laten zien waartoe ze in staat waren. Op een hoge mast werd een felgekleurde houten vogel, de papegaai, gebonden en de schutters moesten vanaf de grond proberen de vogel te raken. Wellicht verkoos men een papegaai, omdat die vanwege zijn bonte verenpracht in goed zichtbare kleuren geschilderd kon worden. Degene die de vogel eraf schoot, was de winnaar en mocht zich de

Het papegaaischieten op een prent uit Van Bleywijck.

schutterskoning noemen. Als men drie jaar achter elkaar de papegaai schoot, was men de schutterskeizer. Die titel leverde een aantal voordelen op, zoals vrijstelling van enkele belastingen. Deze feesten waren zeer populair en zelfs graaf Willem VI was in 1416 in Delft om in de Doelen de papegaai te schieten. Het is niet bekend of hij succes had bij zijn pogingen.

Soms werd het papegaaischieten gehouden bij een molen buiten de stad, waarbij de houten vogel hoog aan het uiteinde van de molenwiek werd bevestigd. Waarschijnlijk is het schieten bij de molens afgeschaft, toen men ook kogels ging gebruiken in plaats van pijlen, waardoor er aan de molenwieken veel schade kon ontstaan. Het papegaaischieten was een vermaak waar veel volk op af kwam. Om alles ordelijk en veilig te laten verlopen werd in Delft zelfs een keur (een verordening) uitgevaardigd. In 1558 stond er in het keurboek dat 'niemand mag komen of blijven op de molen of molenwerf, waar men de papegaj zal schieten'. Het ligt voor de hand dat de schutters en het publiek na afloop van de wedstrijd een stevig glas wijn of bier dronken, maar dat mocht niet plaatsvinden bij de molen. In de verordeningen werd het uitdrukkelijk verboden om bij molens buiten de stad 'aldaer wynen ofte bieren te vercoopen ofte tappen'.

Met de komst van de vuurwapens raakte het vogelschieten enige tijd in onbruik, omdat men daarbij opwaarts naar het doel moest schieten. Met vuurwapens was het veiliger diametraal of lijnrecht te schieten. Volgens de Delftse stadsbeschrijver Reinier Boitet werd vanaf 1637 in plaats 'van 't aloude gebruik van de papegaaj te schieten, nu de gans geschoten'. Het koningsschieten vond weer regelmatig plaats, maar dit werd in Delft in plaats van in het voorjaar nu

Het Doelencomplex aan de Verwersdijk. Na de buskruitramp van 1654 werd de schuttersdoelen hier gevestigd.

Een standerdmolen is het oudste type molen in Nederland, waarbij het molenbuis op de wind kan worden gezet.

rust), die gerst en andere granen maalde voor de bierbrouwerijen in Delft. Men noemde dat een moutmolen, dit als onderscheid met de bakmolens die het graan maalden voor de bakkers.

Het is niet precies bekend wanneer de molen is gebouwd, maar hij wordt voor het eerst vermeld in 1561 in het belastingregister van de tiende penning als 'De Papegay'. De tiende penning, ingesteld door de Spaanse landheer, was een belasting op inkomsten uit onroerend goed en renten. De eigenaren van de molen waren Pieter Claeszoon en Rijck Corneliszoon, maar Rijck verhuurde de helft van de molen voor 25 stuivers per week aan Pieter. De molen had een waarde van 120 pond, maar de eigenaren verklaarden dat zij jaarlijks 60 pond aan reparaties uitgaven, zodat de belasting werd geheven over de helft van de waarde. Omstreeks de jaren 1573-1574 vielen vijandelijke Spaanse troepen Holland binnen. Buiten de stadsvesten was de molen onbeschermd en de oorlogshandelingen waren zo gevaarlijk dat 'men op dese moolen mits de oorloge ten tijde desen reeckening, niet heeft kunnen maalen'. Rijck de molenaar overleed in december 1580 en werd opgevolgd door zijn zoon Pieter Rijcken. Toen Pieter overleed in

begin oktober gehouden, op het terrein van de Doelen. Het doelwit hing op ongeveer honderd meter afstand aan een ronde schaal ter grootte van een ducaton, een doorsnede van ongeveer 4 cm. De schutterskoning werd geëerd voor zijn overwinning en bovendien gekust door de dienstmaagd van de Doelen, terwijl zij het blauwe lint met de gouden penning om zijn hals hing. Die kus was niet mis, want een verordening vermeldt dat voor de functie van dienstmaagd van de Doelen alleen 'mooie meiden' in aanmerking kwamen. De schuttersfeesten zijn in grote delen van ons land tot op heden nog steeds zeer populair en worden op speciale schuttersdagen gehouden of op de jaarlijkse kermis, waarna een heuse schutterskoning wordt gekozen.

Molen De Papegaai aan de Buitenwatersloot

Molen De Papegaai stond 'buiten de Watersloot', dus buiten de stadsvesten. De naam wordt in oude akten ook geschreven als Pappegaij, Pappegay of Papegaeij. Het was oorspronkelijk een houten standerdmolen (een type molen waarbij de draaibare molenkast op een zware houten spil of standaard

1629 werd zijn broer Hendrick Rijcken genoemd als molenaar.

Een paar jaar later, in 1653, wordt Sijbrand Leendertsz. van Corpershouck genoemd als eigenaar. Die verkocht de molen aan Claas Jansz. van Harmelen. In 1659 verkocht Van Harmelen de molen aan Jacob Dircksz. van den Acker. Uit de verkoopakte blijkt dat bij de molen vanouds een rosmolen (een graanmolen waarbij de molenstenen door een paard worden voortbewogen), een woonhuis met erf en een nieuw wagenhuis behoorden. Er waren in totaal zeven molenstenen aanwezig, te weten één paar in de windmolen, twee paar in de rosmolen en een losse steen erbuiten. De koper kreeg ook het gereedschap en alles wat bij de molen hoorde, zoals 'twee paerden, een molecар, een vrachtwagen en slijpsteen, een schop, een haverkist, een balans met twee schalen, tien ijseren billen met drie uitsmitters, twee ijseren hantboren, twee ijseren vuisten en twee paerden zitten'.

De bouw van de stenen stellingmolen (1690)

De nieuwe eigenaar Jacob Dircksz. van den Acker was getrouwd met Leuntje Jacobs van Dijk, beiden afkomstig uit Schipluiden. Jacob heeft tot zijn dood in 1688 op De Papegaai gewoond en gewerkt. Na zijn dood volgde zijn zoon Pleun hem op, die voor de helft eigenaar werd van de molen; de andere helft was van zijn moeder Leuntje. Zij besloten in 1690 om de houten molen te vervangen door een stenen stellingmolen. Bij die gebeurtenis werd een gevelsteen gemaakt, waarop de bouw van de stenen molen aan Leuntje werd toegeschreven. Die gevelsteen heeft Leuntje voor altijd grote bekendheid gegeven.

Aan het eind van de zeventiende eeuw zijn verscheidene houten molens in Delft vervangen door stenen stellingmolens. Stenen molens hebben het voordeel dat zij hoger gebouwd kunnen worden waardoor ze meer opslagcapaciteit en een betere windvang hebben, en minder brandgevaarlijk zijn. Zoon Pleun van den Acker werd in 1696 eigenaar van de hele molen; zijn moeder Leuntje schonk hem bij 'donatie intervivos' haar deel van de molen met de rosmolen en de paarden. Na het overlijden van Leuntje in 1710 werd de erfenis verdeeld en Pleun werd de enige eigenaar. Het bleek dat hij gewoon moest betalen voor zijn aandeel in de erfenis. Hij kreeg behalve de molen ook de koetswagen, de molenwagen, vier paarden en drie koeien, en al het gereedschap. Bovendien erfde hij het huis met de tuin achter de molen. Pleun van de Acker overleed in 1719, maar pas in 1738 verkochten zijn twee dochters de molen voor 13.500 gulden aan de gebroeders Jan en Cornelis van Dijk. In de akte is sprake van 'een steene windkoornmolen, mitsgaders rosmolen, hujsinge, turfloods, thuijn en erve aan de suijsijde van de Buijtewatersloot deeser stad'.

Conflict in het molenaarswereldje

De nieuwe eigenaren, Jan en Cornelis van Dijk, hadden het niet gemakkelijk, want de tweede helft van de achttiende eeuw was een periode van economische achteruitgang. Het inwonertal van de stad Delft liep sterk terug en vele brou-

werijen en branderijen werden gesloten. Voor een moutmolen was dat funest, want het was de molenaars door een ordonnantie van 1749 verboden om zowel bakgoed als brouwgoed te malen, oftewel zowel voor de bakkerijen als voor de brouwers te werken. Cornelis van Dijk diende in 1757 een verzoek in bij de burgemeesters dat hij graag zowel mout als bakgoed zou willen malen. Hij beklagde zich over de zware lasten die hij moest betalen en vond het niet eerlijk dat molen De Roos wel mout en bakgoed maalde. Op advies van de deken van het molenaarsgilde stemden de burgemeesters met zijn verzoek in. Dit leidde tot grote verontwaardiging bij de andere korenmolenaars, die bij het stadsbestuur protesteerden. Om de concurrentie uit te schakelen, hadden de eigenaren van De Slikmolen, molen De Roos en De Groenmolen in datzelfde jaar 1757 toestemming gekregen om de Oostmolen bij de Oostpoort op te kopen en vervolgens te laten afbreken. Zij schreven de burgemeesters dat er door de daling van het inwonertal van de stad te weinig werk was voor vier korenmolens en dat zij daardoor allen te weinig verdienden om hun gezinnen te kunnen onderhouden. Zij kregen gelijk van de deken van het molenaarsgilde, die de bestuurders op dit probleem wees. Dezelfde molenaars hadden jaren eerder, in 1735, al toestemming gekregen om korenmolen De Uijl aan de Buitenwatersloot te kopen om die uit concurrentie-overwegingen vervolgens te laten afbreken. Dat kostte hen toen 29.000 gulden wat hen op hoge kosten had gejaagd. Maar de nood bleef hoog zodat zij al in 1750 vergeefs toestemming hadden gevraagd om het maalloon te verhogen en in Delft niet meer dan drie korenmolens en één moutmolen toe te staan. Het spreekt voor zich dat de korenmolenaars zeer bezorgd waren over de toekomst. Desondanks kregen de molenaars van De Papegaaij in 1757 toestemming om bakgoed te malen en waren zij voorlopig gered.

De molen in de Franse tijd

Na het overlijden van molenaar Jan van Dijk in 1764 werd de helft van De Papegaaij door zijn erfgenamen voor 10.000 gulden verkocht aan Adrianus Landheer. Een paar jaar later overleed ook Cornelis van Dijk, waarna zijn zoons Jacob en Jan het werk op de molen voortzetten. In 1777 verkocht Landheer zijn helft van de molen aan Jan Borsboom uit Rijswijk, en een jaar later werd de andere helft van de broers Van Dijk verkocht aan Gijsbert van Wieringen. In de onzekere periode die vooraf ging aan de Franse overheersing, werd de molen kort achter

De handtekeningen van Krijn van Dijk en Leendert Koster, de beide molenaars van de Papegaaij (1794).

elkaar nog een paar keer verkocht. Van Wieringen verkocht in 1780 zijn deel voor 12.000 gulden aan Huijbert van den Ende, die de koop deed ten behoeve van zijn zoon Nicolaas. Vier jaar later verkocht Nicolaas zijn deel voor 12.500 gulden aan Quirijn (Krijn) van Dijk. Daarna kwam er wat rust toen Jan Borsboom zijn helft in 1789 voor 11.000 gulden verkocht aan Leendert Koster, een molenaar afkomstig uit Leiden. Eigenaars van De Papegaaij waren toen Leendert Koster en Krijn van Dijk.

In 1794 dienden de molenaars van De Slikmolen, De Roos en De Groenmolen een nogal rigoureuus verzoek in bij de burgemeesters om molen De Papegaaij te laten afbreken. Het zat ze namelijk nog steeds dwars dat de eigenaren van De Papegaaij in 1757 toestemming hadden gekregen om behalve mout ook bakgoed te mogen malen. Hoewel Van Dijk en Koster niets van doen hadden met die toenmalige kwestie, kregen zij er nu wel mee te maken. Hun collega-molenaars vroegen om afbraak van hun molen en een verbod op het malen van bakgoed. Krijn en Leendert verzochten de bestuurders van Delft om het verzoek van de andere molenaars niet te honoreren. De reden was dat wanneer hun verboden werd om bakgraan te malen, zij failliet zouden gaan. Bovendien wezen zij erop dat de situatie van de andere drie molens veel ernstiger werd voorgesteld dan in werkelijkheid het geval was en dat de cijfers en berekeningen niet helemaal klopten. Na intern beraad besloot het stadsbestuur het verzoek van de gezamenlijke molenaars af te wijzen. Desondanks was Krijn van Dijk in die tijd gedwongen zijn deel van de molen te verkopen. Hij had te weinig financiële middelen om een hypotheek te krijgen en verkocht zijn helft van De Papegaaij voor 9.100 gulden aan Johannes Baggerman. Dat was de molenaar van De Slikmolen, nota bene een van degenen die om afbraak van de molen had gevraagd. Daarna wisselde de molen in korte tijd weer enkele malen van eigenaar. In 1798 verkocht Baggerman zijn helft van de molen aan Johannes Hooggeboren voor 9.900 gulden. Een jaar later werd de molen verkocht aan Johannes Jacobus Froon uit Schiedam, die enkele maanden later zijn helft van de molen voor 10.000 gulden verkocht aan Leendert Koster. Koster had de andere helft van de molen reeds in zijn bezit en werd dus de enige eigenaar. Bij de verkoop was bepaald dat Koster pas na de dood van Froon hoefde te betalen. Froon overleed in 1811, maar Koster kon het geld niet bij elkaar krijgen. Er zat niets anders op dan de molen te verkopen, om aan zijn financiële verplichtingen te voldoen. In november 1812 verkocht hij De Papegaaij met het woonhuis, tuin en erf, en de wagen, het paard en de gereedschappen aan koopman Didericus Terburgh. Hiermee kwam een einde aan het molenaarschap van Leendert Koster. Later was hij onder andere winkelier en tapper.

De compagnieschap van 1813

Didericus Terburgh (1761-1818) was een vermogend man en had ook zakelijke belangen in enkele andere Delftse windmolens. Hij richtte een compagnieschap op ter exploitatie van molen De Papegaaij. Zijn compagnons waren George Carel Nicola, Pieter Neervorth, Ary Kamans en Willem van den Boogerd, allen

Molen De Papegaai gezien vanuit de latere Antonie Heinsiusstraat, omstreeks 1900.

broodbakkers in Delft. Wij moeten ons niet te veel voorstellen van dat compagnonschap, maar er waren in ieder geval enkele afspraken gemaakt. Over de molen is bekend dat die werd verhuurd of verpacht. Aangezien dat onderhands ging, zijn er geen akten bekend over de verhuurders. De Papegaai is lange tijd in handen gebleven van de compagnons of van hun erfgenamen. Na het overlijden van Terburgh in 1818, erfde zijn zoon het aandeel in de compagnie dat hij een paar jaar later verkocht aan compagnon Neervorth. Toen de oude Nicola in 1825 overleed, erfde zijn zoon Pieter het aandeel in de molen.

De eigenaren lieten in 1843 de molen repareren en een bestek maken van de werkzaamheden die moesten worden uitgevoerd. Het meeste werk betrof het herstellen van de kap en de spruitbalken, dat zijn de twee zware balken die zich boven in de kap bevinden. Ook de staartbalk - de balk die vanaf de kap

naar de stelling gaat waar het kruirad aan vast zit - werd vernieuwd. Met het kruirad wordt de kap met de wieken op de wind gezet. Er werd ook het nodige geleverd en de loodgieter moest op diverse punten nieuwe stroken lood aanbrenge. Er moest snel gewerkt worden want de zaak moest vóór juli klaar zijn en de molen mocht niet langer dan twee weken buiten bedrijf zijn. Het werk werd aangenomen voor 1290 gulden.

In 1859 werd de molen te koop aangeboden door Pieter Christiaan Nicola, een kleinzoon van compagnon George Carel Nicola. Hij was zelf broodbakker van beroep en wilde de molen wel verkopen. De openbare veiling werd aangekondigd in de *Delftsche Courant* en vond plaats in herberg De Bolk bij het Stationsplein. De molen was volgens de beschrijving 'een hechte, sterke, goed onderhouden stenen windkorenmolen, tevens ingericht als moutmolen, genaamd De Papegaai, voorzien van geheel nieuwe roeden en een bijna nieuwe as'. Bij de molen behoorden een erf, molenwerf, en een woonhuis. Op de veiling werd echter te weinig geboden, zodat de verkoop werd aangehouden. In de tussentijd maakte Pieter van Rhijn, molenaar van De Roos, van de gelegenheid gebruik om wat werk voor zijn eigen molen binnen te krijgen. Tot dusverre werd namelijk de tarwe voor het Gasthuis in Delft op De Papegaai gemalen en Van Rhijn stelde

Het molenaarshuis op de Buitenwatersloot 157 dat vanaf 1860 lange tijd door de familie Bakkeren werd gewoond. De foto is omstreeks 1960 genomen.

het bestuur van het Gasthuis voor dat hij dat in het vervolg wel zou willen doen!

Een jaar later, in 1860 werd de molen opnieuw te koop aangeboden. Willem Johannes Bakkeren (1823-1908), molenaar en korenkoper uit Gorinchem, werd voor 6000 gulden de nieuwe eigenaar. Op de dag van de koop schreef Bakkeren direct een brief aan het Gasthuis met het aanbod om het graan te blijven malen, zoals De Papegaaij dat al lange tijd deed. De familie Bakkeren verhuisde naar het molenhuis en later gingen de zonen Matthijs en Jan als molenaar bij hun vader werken. Wim Bakkeren sloot in 1879

Molenaar Matthijs Johannes Bakkeren (1859-1931).

een lening af van 6000 gulden en in 1880 leende hij 2000 gulden. Toen zijn vrouw Hendrina den Dekker in 1890 overleed, werd bijna 3000 gulden uit de erfenis verdeeld onder de zeven kinderen. In maart 1903 verkocht Wim Bakkeren De Papegaaij voor 6000 gulden aan zijn zoon en opvolger Matthijs.

De afbraak van de molen

In de jaren dertig van de twintigste eeuw vond een aantal gebeurtenissen plaats die op het eerste gezicht niet bijzonder of buitensporig waren. Toch zouden die leiden tot de afbraak en ondergang van molen De Papegaaij. In 1931 overleed molenaar Matthijs Bakkeren op 72-jarige leeftijd. Zijn zoon Jaap (1909-1990), die kort daarvoor was getrouwd, kocht uit de erfenis van zijn vader de molen voor 6000 gulden. Hij liet enkele reparaties verrichten en leende in 1933 5000 gulden van de weduwe Klazina Boot. Jaap en zijn oudere broer Han, die hem financieel adviseerde, stelden zich hoofdelijk aansprakelijk; de molen was het onderpand voor de lening. Ruim een jaar later overleed Klazina Boot; zij had geen kinderen, maar het bleek dat zij wel vele erfgenamen had. Die kozen ervoor om de molen te verkopen om hun deel van de erfenis binnen te krijgen. In die onzekere tijd met hoge werkloosheid en inflatie wilde men liever zijn geld. Het lukte Jaap Bakkeren blijkbaar niet om een andere geldschietter te vinden om de lening van 5000 gulden af te lossen. Alsof dat niet genoeg was, constateerde Openbare Werken van de gemeente Delft bij een inspectie in december 1934 enkele gebreken aan de molen, met name aan de stelling. Eigenaar Jaap Bakkeren werd gesommeerd om de stelling te repareren, maar hij liet de inspecteurs weten dat niet te doen, omdat de molen zou worden verkocht.

Op 7 februari deed deurwaarder Abbink bij de molenaar en zijn broer de aanzegging dat de molen zou worden geveild. De openbare veiling waar de molen

Het affiche waarop de openbare verkoop van molen De Papegaaij werd aangekondigd (1935).

Mevrouw Petra Beijdals, destijds werkzaam bij het gemeentearchief in Delft, zette zich in voor het behoud van molen De Papegaaij.

Molen De Papegaaij is in 1936 afgebroken. Boven de molendeuren is vaag de gevelsteen te zien. Aan de straatzijde was een bek langs de molenwerf.

ter afbraak werd verkocht, vond plaats op 18 en 25 maart 1935. Mevrouw Petra Beijdals, werkzaam op het gemeentearchief van Delft, zette zich in voor het behoud van de molen. Zij stelde daags na de veiling de Vereniging De Hollandse Molen op de hoogte van de naderende afbraak. Desondanks kreeg aannemer J. Rijstenborgh (Phoenixstraat 24) opdracht om een offerte te maken van de afbraakkosten. Mevrouw Beijdals verstuurde een herhaald verzoek om de molen te redden.

Ook Openbare Werken waren tegen de sloop van de molen omdat deze niet bouwvallig was. Hun advies aan de burgemeester om nog geen sloopvergunning te verstrekken en anderen gelegenheid te geven om de molen te kopen, mocht niet baten. In juni 1935 stelden B&W een ontwerp sloopvergunning op en twee weken later kocht aannemer Rijsterborgh de molen voor 5000 gulden en kreeg vergunning om de molen te slopen.

De huidige situatie op de Buitenwatersloot waar De Papegaaij tot 1936 stond. Links het molenaarsbuis en de oprit naar de voormalige molenwerf; rechts de buizen waar de gevelsteen van de molen is ingemetseld.

De gevelsteen van De Papegaaij daterend van 1690, die in 2008 is gerestaureerd door Pieter de Ruyter.

Op de in 2008 fraai gerestaureerde gevelsteen staat geschreven:

DE PAPEGAAY IS MYN NAEM
TOT MALEN BEN ICK BEQUAEM
1690

DIE DIT WERCK HEEFT DOEN MAKEN KYCK
SY IS GENAEMT LEUNTA JACOB A V DYCK

Na de afbraak in 1936 werd er een gedenksteen onder geplaatst, met de volgende verklaring op rijm:

DE PAPEGAAY, DE MOLEN VAN VAN DYCK:
DE SLOOPER MAAKTE HAAR MET DE GROND GELYK;
WANT ZY HAD AFGEDAAN EN ZOO GE NU AANSCHOUWT
ZYN OP HAAR PLAATS, DEEZ' WONINGEN GEBOUWD.
1936

Ten slotte

Aannemer Rijsterborgh startte begin 1936 met de sloop van de molen. Oude foto's laten zien dat de molen aan de straatzijde was afgeschermd door een ijzeren hek. Op de lege molenwerf zijn na de afbraak langs de straat enkele woonhuizen gebouwd. In een van die nieuwe huizen is de gevelsteen van de molen uit 1690 gemetseld, met daaronder een gedenksteen. In het molenaarshuis nummer 157 woonde Jacob Bakkeren, de jongste broer van Matthijs, tot aan zijn dood in 1958. Daarna ging de laatste molenaar, Jaap Bakkeren, er met zijn gezin wonen. Voordien woonde hij in de Van Bleyswijckstraat, even voorbij de molen.

Langs het molenhuis loopt de werf nog steeds enigszins omhoog, en als aandelen is een molensteen als playeisel aangebracht. Jaap Bakkeren moest dus noodgedwongen het molenaarsvak opgeven en vond werk bij de Porceleijne Fles. Desondanks hield hij contact met andere Delftse molenaars, zoals met Koos de Vreede van molen De Roos, diens broer Niek de Vreede en met Piet de Visser van de vroegere Groenmolen. Jaap overleed in 1990; hij was een van de laatste Delftse beroepsmolenaars.

In een tijdperk van machines, mechanisatie en vooruitgang ontkwam ook molen De Papegaai niet aan de slopershamer. Maar de directe aanleiding voor de afbraak was niet de bouwvalligheid of het disfunctioneren van de molen, maar zoals zo vaak een economische reden. Wat ons nog rest is de vraag hoe molen De Papegaai aan zijn naam kwam. Het ligt voor de hand om aan te nemen dat de molen is genoemd naar de befaamde Delftse schuttersfeesten waar men de papegaai schoot, maar of het waar is ...?

Noot

Met speciale dank aan Jan Bakkeren (geb. 1936), zoon van de laatste molenaar Jaap Bakkeren.

Literatuur

Bicker Caarten, A.J., *De molen in ons volksleven*. Leiden: Sijthoff, 1958.

Boitet, Reinier. 1729. *Beschryving der Stadt Delft, bebelzende een zeer naaukeurige en uitvoerige verbandeling van desselfs eerste oorsprong etc.* Delft: Reinier Boitet.

Fruin, J.A. 'Het oudste der tot dusver bekende keurboeken van Delft.' *Nieuwe bijdragen voor rechtsgeleerdheid en wetgeving* 8(1882): 277-357.

Gouw, J. ter, *De volksvermaken*. Haarlem: Bohn, 1871.

Singeling, B.Th.G. 1981. 'De Delftse schutterij.' In *De stad Delft: Cultuur en maatschappij van 1572 tot 1667*, red. I.V.T. Spaander en R.A. Leeuw, 140-145.

Delft: Stedelijk Museum Het Prinsenhof.

Visser, P.C. *Delft, bladzijden uit zijn geschiedenis*. Delft: Elmar, [1969].

Zuid-Holland, Provincie. *Leve de molens!* On-line: <http://www.zuid-holland.nl/levedemolens> (geraadpleegd 25 februari 2012).

Oude Langendijk 1, hoek Koornmarkt
Delft, Tel. (015) 214 08 80
www.vdleeuwoptiek.nl
info@vdleeuwoptiek.nl

Fa. H. du Clou en Zonen

SCHILDERSBEDRIJF

DIRKLANGENSTRAAT 59

2611 HV DELFT

TELEFOON 015-2121352

Slijterij & Wijnhandel
“De Wijnstok”

1969

2009

Fred. Hendrikstraat 34a, 2628 TC Delft
Webwinkel: www.de-wijnstok.nl

Het vrouwenoproer 1 en 2 augustus 1616 te Delft

Thijs van der Heijden

Inleiding

Op 1 en 2 augustus 1616 vond in Delft een oproer plaats, dat in de volksmond 'het Vrouwenoproer' is gaan heten. De dagen na het oproer werden gekenmerkt door arrestaties, veroordelingen, verbanningen en represailles. Wat was de reden van dit oproer, is de naam 'Vrouwenoproer' gerechtvaardigd en wat was de rol van de verschillende partijen tijdens dit conflict tussen volk en elite?

Om meer duidelijkheid te krijgen over de aard en gevolgen van dit vrijwel onbelichte stuk geschiedenis van de stad Delft, zal in dit artikel gekeken worden naar de invloed van de vrouwen, de reactie van het stadsbestuur, de reactie van de Staten van Holland, de rol van de schutterij en de sociale stratificatie van het oproer.

Een anonieme gravure van het Vrouwenoproer. De topografische situatie is niet in Delft te plaatsen.

De feiten

Wat gebeurde er eigenlijk op 1 en 2 augustus 1616?

De kosten van het maken van een nieuwe haven even buiten de stad bij de Rotterdamse en Schiedamse Poort en het uitdiepen van de Schie ten behoeve van de scheepvaart en de koophandel waren ernstig uit de hand gelopen. Om deze te dekken, besloot het Delftse stadsbestuur om per 1 augustus 1616 de accijns op het malen van graan te verhogen van tien stuivers en acht penningen naar drieëndertig stuivers. Om nog wat kosten te kunnen besparen, wilde het volk vóór die dag extra graan laten malen. De toeloop was zo groot, dat de molenaars het werk niet aankonden. Op de dag dat de maatregel inging, stond de belastingpachter klaar om de belasting volgens de nieuwe tarieven te innen. Dit leidde tot grote verontwaardiging onder de wachtende vrouwen en zij spraken de pachter hier op aan. De vrouwen maakten zoveel misbaar, dat hij een huis in moest vluchten, om het vege lijf te redden.

Het vrouwvolk liet dit niet op zich zitten. Onder luid geschreeuw en aanmoedigingen van steunbetuigend volk trokken zij naar de Markt. Voor het stadhuis zwol de menigte aan. Het stadsbestuur riep iedereen op weer naar huis te gaan en de pachter met rust te laten. Toen de menigte dit hoorde, klonk er luid gejoel. De onrust hield tot de avond aan. Toen besloot men naar huis terug te keren, maar niet zonder de belofte de volgende morgen terug te komen, tenzij het stadsbestuur zou besluiten de maatregel terug te draaien.

De burgemeesters weigerden de accijnsverhoging in te trekken en de volgende

Zicht op de Schiedamse en Rotterdamse poort. De uit de hand gelopen kosten van de aanleg van de haven bij deze poorten en de uitdieping van de Schie waren voor het gemeentebestuur aanleiding om de accijns op het malen van graan aanzienlijk te verhogen. Dit was weer de aanleiding voor het Vrouwenoproer van 1616.

Burgemeester Arent Jacobsz. van der Graeff, 1618 door Michiel Jansz. van Mierevelt. Van der Graeff was ten tijde van het Vrouwenoproer een van de vier burgemeesters.

morgen trok er inderdaad een stoet vrouwen, gevolgd door veel volk, door de stad naar de Markt. Toen de burgemeesters dit hoorden, besloten ze drie of vier vrouwen uit te nodigen voor een gesprek. Nadat de vrouwen tot rust waren gemaand, konden ze weer gaan. Hierdoor werd de onrust alleen maar groter. Schout Van der Dussen dacht, dat door zijn autoriteit het volk wel tot bedaren zou komen, maar zodra hij zijn gezicht liet zien, werd hij getrakteerd op een regen van stenen en moest naar binnen vluchten.

De burgemeesters stonden perplex en kondigden aan, dat zij zich op de maatregel zouden beraden. Het volk nam hier geen genoegen mee. De situatie werd steeds dreigender, waarop de magistraten besloten om in het geheim de schutterij op te roepen. Maar omdat dit bevel niet gecommuniceerd werd, kwam geen enkele schutter opdagen. Daarop besloot men de alarmbel te luiden om de schutters te waarschuwen. Maar zo werden ook de oproerlingen op de hoogte gebracht en zij zochten nu andere doelwitten. Naast de ruiten van het stadhuis moesten nu ook de ramen van woningen van de burgemeesters en burgerij het ontgelden. Bovendien dreigden ze naar het munitiehuis op te

trekken om dat in brand te steken, maar slaagden daar tot opluchting van de burgemeesters uiteindelijk niet in.

De oproerkraaiers wisten de Markt, een in feite door grachten omringd eiland, af te sluiten van de rest van de stad door alle bruggen te barricaderen. Een eenheid van de schutterij probeerde het stadhuis, dat nu ook een doelwit was geworden, te ontzetten. De schutters werden bekogeld met een regen van stenen. Uiteindelijk waren ze genoodzaakt zich terug te trekken. Het stadsbestuur zat in de val en kon niet anders dan toegeven aan de eisen van het volk. De accijnsverhoging werd ingetrokken, het volk was in een overwinningroes en de rust keerde weer.

De euforische stemming onder de opstandelingen was slechts van korte duur. Op grond van het in Den Haag vernomen gerucht dat bij de onlusten één of meer burgemeesters zouden zijn gedood, overspoelden de gewestelijke bewindhebbers Delft met troepen. Het gerucht was overigens onjuist. Gedurende het hele oproer was geen enkel dodelijk slachtoffer gevallen. De gestuurde legereenhe-

Gezicht op de Schiedamse en Rotterdamse poort, 1700 tot 1730 door Abraham Rademaker. Op de voorgrond de bedrijvigheid in de haven. Verder het silhouet van de stad met de torens van de Nieuwe Kerk, het stadhuis en de Oude Kerk.

den kregen ondersteuning van de Franse compagnie die tijdens het oproer al in de stad was, toen niet in actie was gekomen, maar nu werd ingezet om de poorten te bewaken. Op het stadhuis werd een vendel schutters gestationeerd. Dit alles om de rust in de stad te bewaren.

Op 9 augustus gaven de burgemeesters de schutterij in het geheim de opdracht om zich tussen elf en twaalf uur 's avonds bewapend op de Markt te melden ter assistentie bij het arresteren van oproerlingen door soldaten van de gewestelijke eenheden.

De rol van het stadsbestuur

Van de gebeurtenissen is een eigentijds anoniem verslag bewaard, waaruit kan worden afgeleid dat het optreden van de burgemeesters tijdens de twee dagen van onrust niet altijd even doortastend was. Bovendien werd de pachter van deze belasting een nogal starre houding verweten. In de kantlijn maakte de auteur van het verslag een aantekening over diens handelen: 'Abuis van de Pagter, hadde behoord gedoleert (een klacht gedeponneerd) te hebben aan (bij) Burgemeesters; en om sulck een kleine zaak dat spel verhoed te hebben. Houw hem als oorszaak van deze trouble.'² Het stadsbestuur achtte zich dus in eerste instantie helemaal niet verantwoordelijk voor de onrust in de stad.

Nadat de menigte naar de Markt was getrokken, werd de zaak ook een probleem van het stadsbestuur. De burgemeesters probeerden tevergeefs de boel te sus-

sen met zalvende woorden en zij gelastten iedereen naar huis te gaan. Ook hier had de auteur van het verslag weer een mening over het gebeure: 'Abuis van de Heeren, hebbende gemerkt 's daags te voren 't geen daar passeerden, ende nu weder op een nieuw anging, hadden sulks soo kleen niet behoeven te agten; maar konden wel ordre onder de schutters bij tijds hebben gesteld, en de Commoty verhoed.'³ Hij vond dat het stadsbestuur alerter had moeten zijn en niet de zaken op hun beloop had moeten laten.

Het gevolg was dat de volgende dag de Markt weer volliep met onrustig volk, de burgemeesters met de rug tegen de muur kwamen te staan en zich gedwongen voelden in gesprek te gaan met enkele vrouwelijke oproerkraaiers. Ze begingen echter de fout, dat ze tegelijkertijd een bakkersvrouw lieten oppakken voor haar opstandige gedrag. Dat was olie op het vuur en de zaak liep volledig uit de hand, waarop de burgemeesters lieten afkondigen, dat ze zouden overleggen om zo het volk tevreden te stellen en riepen iedereen op naar huis te gaan. Wederom was de auteur van het stuk kritisch ten aanzien van het optreden van het stadsbestuur: 'Dit was te spade, 't volk was gaande, 't waar goed geweest bij tijds daar in versien te hebben.'⁴ De regenten waren te laat. Als ze de situatie beter hadden ingeschat, hadden ze dit kunnen voorkomen. Het volk was teveel getergd.

De gemoederen waren nu zo hoog opgelopen, dat het stadsbestuur naar hardere maatregelen moest grijpen. Het te wapen roepen van de schutterij mislukte. De burgemeesters kwamen daardoor in het nauw en voelden zich gedwongen toe te geven aan de eisen van het opstandige volk. Hierna liep de directe bemoeienis van het stadsbestuur met de afwikkeling van het oproer af. De gewestelijke troepen stroomden al snel de stad binnen en brachten haar definitief onder controle. Tegelijkertijd gaven de Delftse magistraten het arresteren en berechten van de onruststokers in handen van de gewestelijke overheid. Voor een stemhebbende stad in de Staten van Holland was dit opmerkelijk.

De dag nadat de gewestelijke troepen de stad waren binnengekomen, 3 augustus 1616, brachten de burgemeesters al verslag uit aan de veertigraad. Daarin werd kort gesproken over de gebeurtenissen van de twee voorgaande dagen. De veertigraad vroeg zich af welke stappen het stadsbestuur zou ondernemen om het gezag te herstellen en de rust in de stad te bewaren. Er werd in overleg met de veertigraad besloten, dat de stad beter beveiligd moest worden met enkele garnizoenen. Over de aankondiging dat de accijnsverhoging ingetrokken zou worden, was de veertigraad het nog niet eens. Ze besloten één en ander in beraad te houden en zijne excellentie en landsadvocaat Johan van Oldenbarnevelt en de Gecommitteerde Raden om advies te vragen. Later zou bekeken worden of afschaffing van de accijns al dan niet in het voordeel was van de stad.⁵ Nog dezelfde dag stuurden de magistraten een brief aan Van Oldenbarnevelt, waarin zij meedeelden, dat de rust in de stad was weergekeerd na afkondiging van het pardon en de toezegging van de verlaging van de accijns op het malen van tarwe. Het stadsbestuur deed deze mededeling aan de raadpensionaris om een valse voorstelling van zaken te voorkomen. Van Oldenbarnevelt liet de Staten-Generaal dezelfde dag nog weten, dat hij deze brief van de magistraten van Delft had ontvangen.⁶

Op 8 augustus 1616 kwamen de burgemeesters en de veertigraad weer bijeen om te spreken over het gevoerde overleg tussen burgemeesters, Van Oldenbarnevelt en de Gecommitteerde Raden. De heren gaven aan dat, om het oproer in te perken, het goed was geweest dat er tijdelijke maatregelen waren genomen. Het was in het belang van de stad dat de belangrijkste daders opgespoord zouden worden en als voorbeeld zouden worden berecht. Om de orde in de stad te bewaren, kregen Van Oldenbarnevelt en de Gecommitteerde Raden toestemming om de daders voor het Hof van Holland te berechten. Daarvoor gold wel een voorwaarde. Er was een acte van non-prejudicie van toepassing. Hiermee werd gegarandeerd dat de stad Delft haar recht op eigen rechtspraak en alle privileges behield. Een recht dat de stad al sinds 1434 had. Tevens mocht er van deze tijdelijke overdracht van bevoegdheden geen precedentwerking uitgaan. Bovendien zou de gewestelijke overheid zich laten adviseren door de magistraten van de stad. Verder werd besloten de schutterij te herstructureren door de stad in vier kwartieren te verdelen.⁷ Op 9 augustus kreeg de schutterij de opdracht om de troepen van Frederik Hendrik te assisteren bij het arresteren van de belangrijkste oproerlingen.

De rol van het gewest Holland

Nadat het bericht over de onrust en de vermeende dood van een burgemeester in Delft Den Haag hadden bereikt, trokken de Staten van Holland alles uit de kast om hun gezag te laten gelden. Dit gebeurde op eigen initiatief. De stad had zelf geen verzoek ingediend. Al op de avond van 2 augustus kwamen manschappen van Frederik Hendrik en Maurits naar Delft. De Franse compagnie die in Delft gelegerd was, werd zoals eerder opgemerkt, nu wel ingeschakeld. Ook het Rotterdamse stadsbestuur stuurde een groep stadssoldaten gestuurd, maar die keerden onverrichter zake weer terug, omdat de situatie onder controle was. Op 3 augustus kwam nog een vendel Engelsen uit Schiedam en zelfs een compagnie uit Brielle over. Als laatste arriveerde een compagnie uit Dordrecht ter vervanging van de garde van prins Maurits, die weer naar Den Haag terugkeerde. Kortom, in de stad moet het gewemeld hebben van soldaten, zodat van enig oproer geen sprake meer kon zijn.

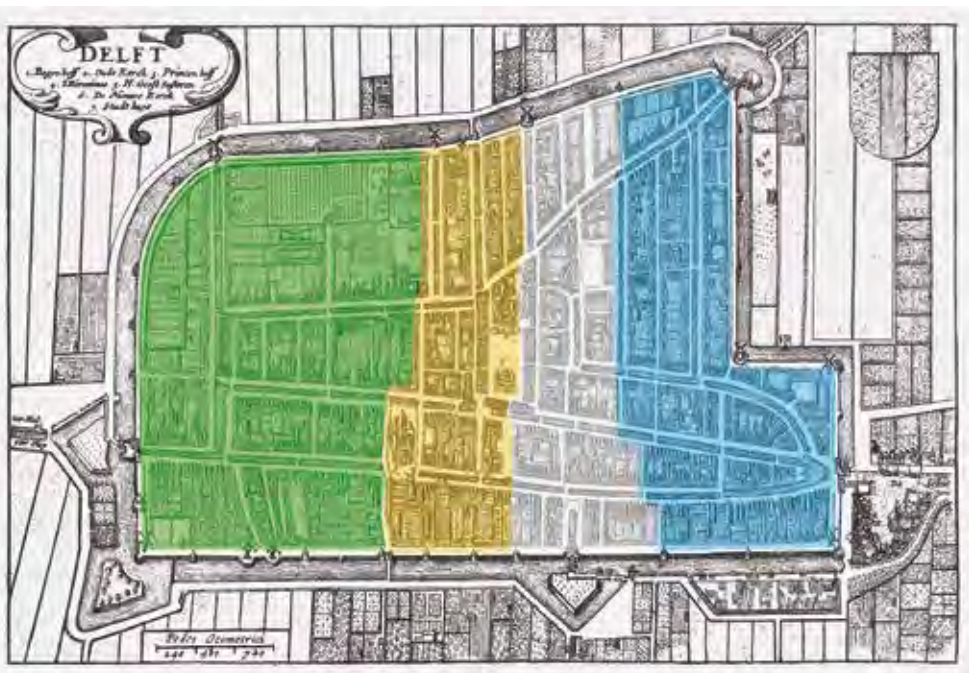
De Staten van Holland en de Gecommitteerde Raden hadden van het stadsbestuur op 8 augustus toestemming gekregen om verdachten van het oproer op te pakken. Een dag later werd actie ondernomen. De stad werd afgegrensd en de gewestelijke troepen begonnen met het oppakken van onrustzaaiers, hierbij geassisteerd door de schutterij. Daar het oproer al een week eerder had plaatsgevonden, waren de meeste prominente daders de stad al ontvlucht. Er werden slechts vier personen opgepakt die, in de ogen van de overheid, een kleine rol hadden gespeeld. Zij werden afgevoerd naar de Gevangendoor in Den Haag.

De volgende dag liet prins Maurits aan de inwoners van de stad Delft weten, dat men enkele gezochte personen niet had gevonden. Deze lieden werden als hoofdaders beschouwd. Er werd gewaarschuwd dat degenen die deze figuren onderdak zouden verlenen, net zo gestraft zouden worden als de daders zelf.

Als men echter één of meer oproerkraaiers zou aangeven, zou een beloning van honderd Carolus guldens uitgereikt worden.

Al snel werd tot veroordeling overgegaan. Op 23 september 1616 werden nog eens zeventien niet met naam genoemde inwoners van Delft veroordeeld tot verbanning en verbeurdverklaring van alle goederen wegens deelname aan het oproer.⁸ Vijf dagen daarna werd alweer amnestie verleend aan een groep oproelingen, met uitzondering van elf, nu wel met naam genoemde personen.⁹ Dit kreeg een half jaar later nog een vervolg bij de Staten van Holland. Op 18 maart 1617 vroeg een groep personen, die in een resolutie van de Staten van Holland net naam en toenaam staan genoemd, om gratie. Daarnaast noemt de resolutie elf personen bij naam die bij voorbaat geen gratie kregen (zie bijlage).¹⁰ Op 21 maart werd het verzoek gehonoreerd door de Staten van Holland.¹¹

De gewestelijke overheid was dus snel met het veroordelen van oproerkraaiers. In eerste instantie veroordeelde ze vijfenveertig personen, van wie drie tot de doodstraf. Maar zo snel als er veroordeeld werd, zo voortvarend werd ook gratie verleend. Het eerste pardon werd al vijf dagen na de eerste veroordelingen uitgesproken. Uiteindelijk werden maar elf personen daadwerkelijk veroordeeld tot verbanning uit de stad en het gewest Holland, en verbeurdverklaring van hun goederen. Het waren steeds dezelfde elf personen die in elk stuk genoemd

Begrenzing van de vier in 1616 ingestelde kwartieren van de Delftse schutterij.

werden, voor wie de amnestie niet gold. Blijkbaar werden zij vanaf het begin gezien als de hoofddaders.

De rol van de schutterij

De schutterij in Delft kon zich weinig vrijheden veroorloven. De kapitein en officieren mochten niet zomaar een vergadering bijeenroepen zonder dat er vooraf toestemming was gevraagd aan de burgemeesters. Bovendien moesten ze op de hoogte worden gebracht 'van saecke waerop zij de schutters zouden willen convoceren'. Daar stond tegenover dat de burgemeesters wel met erg goede redenen moesten komen, mochten zij een vergadering willen verbieden. Het stadsbestuur was duidelijk bevreesd voor opstandige schutters.¹² Dat die angst niet helemaal onterecht was, bleek uit de gebeurtenissen op 1 en 2 augustus 1616. Bovendien stond in Delft de organisatie van de schutterij los van de wijkindeling van de stad. Nieuwe schutters werden door de hoofdofficieren over de verschillende compagnieën van de stad verdeeld. In de praktijk bleek dat dit nogal wat nadelen had.¹³

Het optreden van de schutterij tijdens het oproer was niet daadkrachtig en de opkomst, op zijn zachtst gezegd, chaotisch. Op de eerste en geheime oproep reageerden de schutters niet. Of dit met opzet was, is niet duidelijk. Mogelijk was in alle consternatie de boodschap niet aangekomen.

Door het gelui van de alarmklok lukte de tweede poging wel, maar de oproerlingen vernamen zodoende ook de oproep. Zij trokken door de stad om de schutters die op weg waren naar hun meldpost te bekogelen met stenen en

Drieluik van de Delftsche schutterij, circa 1660 door Leonaert Bramer. Waarschijnlijk was dit drieluik een ontwerp voor beschilderingen van de muren van de schuttersdoelen.

*Officieren van
het Witte Vendel
van de Delftse
schutterij, 1648
door Jacob Delff.*

hun wapens af te nemen. Zo zag schutter Louis de Wint hoe het wapen van een kameraad werd afgepakt, kapotgeslagen en in de gracht gegooid door een groepje opstandelingen. De Wint probeerde nog zijn collega te ontzetten, maar 'door 't werpen van stenen zoo bejegent ende oock gequetst dat hij weder naer huys moste wijcken'.¹⁴

Een deel van de schutterij wist de Markt wel te bereiken en deed een poging de boel te sussen, maar ook zij kon, door de weerstand van de menigte, niets uitrichten. Aan het commando het vuur te openen voldeed slechts een klein aantal schutters en er werd alleen in de lucht geschoten. Het leek er zelfs op dat een aantal schutters bereid was het op te nemen voor het volk. Eén van hen, Claas Jansz. van der Voet, trad zelfs op als woordvoerder van de opstandelingen. Hij vroeg aan de menigte: 'Mannen wat is u meining? Ik sal 't binnen

gaan de Heeren aandienen.' Het volk maakte daar dankbaar gebruik van en riep: 'Wij willen afhebben de nieuwe pagt, ende 't opperste kleed, met 't maken van de doodkisten.'¹⁵ Met deze opdracht ging hij naar binnen en besprak de ontstane situatie met de burgemeesters. Die stemden in met de eisen, wellicht omdat ook de steun van de schutterij op het spel stond.

In 1613 besloot het stadsbestuur de armenzorg te reorganiseren. Daarmee probeerde het de financiële armslag van de Kamer van Charitate te vergroten. Dit moest onder ander gebeuren door de weeskamer, het gasthuis en de diaconie jaarlijks een bijdrage te laten leveren. Daarnaast werden verschillende accijnzen en huuropbrengsten aan het nieuwe armenhuis toegewezen. Bovendien werd een regeling van kracht die bepaalde dat de Kamer van Chari-

tate recht had op het beste kledingstuk van een overledene. Dit recht kon eventueel afgekocht worden door de nabestaanden. Bovendien moesten alle grafkisten voortaan door de Kamer gemaakt worden. Dit tot grote woede van de timmerlieden, die hierdoor inkomsten misliepen. Het waren mooie bronnen van inkomsten, maar het volk was er niet over te spreken. Dus tijdens het oproer van 1616 werd ook geëist dat deze maatregelen werden afgeschaft, naast de accijns op het malen van graan.

Het optreden van de schutterij was dus niet alleen chaotisch, maar ook weigerachtig. De schutters waren belaagd, door het volk ontwapend en velen konden hun officieren niet bereiken zodat er niet kordaat kon worden opgetreden. De schutterij was in het nauw gedreven en die omstandigheid was vermoedelijk de reden van Claas Jansz. van der Voet om met de burgemeesters in gesprek te gaan. Misschien was het niet de bedoeling, maar zijn verschijning en optreden op het stadhuis kan voor de stadsbestuurders intimiderend geweest zijn.

De burgemeesters durfden het aan om de schutters al op de avond van 2 augustus in te zetten ter bewaking van het stadhuis. Een week later werden zij ook ingezet om de soldaten te helpen bij het arresteren van mensen die zich hadden misdragen tijdens het oproer. Misschien durfden ze het aan, omdat op dat moment de stad was volgestroomd met gewestelijke troepen en ze zich daardoor gedekt voelden.

Het stadsbestuur en de leiding van de schutterij waren het erover eens dat de opkomst van de schutters tijdens het oproer niet goed was verlopen. Al op 8 augustus 1616 werden daarom maatregelen genomen, om dit in de toekomst te voorkomen. Men besloot de stad in kwartieren te verdelen, zodat de schutters niet meer de hele stad door hoefden te trekken om bij hun officier te komen.¹⁶

Sociale stratificatie

Bij onderhavige poging tot een aanzet van een sociale stratificatie betreffende het oproer te komen, dient aangetekend te worden, dat slechts kon worden beschikt over de namen van welgeteld 45 verschillende personen die in de betreffende archiefstukken genoemd staan. Hoewel het verslag van het oproer geen exact getal noemde, moet het aantal oproerlingen groter geweest zijn, gezien de intensiteit van de ongeregelde heden en de reactie van de stedelijke en gewestelijke overheid. Het volgende wordt hier dus met de grootst mogelijke terughoudendheid gepresenteerd.

In de bestudeerde archiefstukken werden 22 verschillende beroepen genoemd, verdeeld over 28 verschillende personen. Bij de overige personen wordt geen beroep genoemd. De beroepen vormen de enige aanwijzing over de sociale status van de verschillende oproerlingen en kunnen een indicatie zijn voor de economische positie en voor het sociale niveau waarop zij zich bevonden. Helaas is niets bekend over hun financiële positie, waar ze woonden, hoe ze zich kleedden, of ze eigen vervoer hadden, enzovoorts. Op zich zou dat een indirecte aanwijzing kunnen zijn, want hoe groter de rijkdom en het prestige van iemand was, hoe meer er ook terug te vinden zou moeten zijn.

De hoofdlieden van het oranje vandel van de Delftse schutterij en Willem Jacobsz. Delft als vaandrig, circa 1610 door Rochus Jacobsz. Delft.

Uit de gegevens blijkt dat van de 28 personen er minstens 18 een beroep uitoefenden. Daarmee lijkt het erop dat de kern van de deelnemers aan het oproer bestond uit leden van de middenklasse. Wellicht dat hiermee ook de reactie van de schutterij voor een gedeelte verklaard kan worden. De gewone schutters en de onderofficieren kwamen tenslotte ook uit de middenklasse¹⁷ en hadden eveneens grote weerstand tegen de accijnsverhoging. Kortom, stonden ze niet aan de kant van de oproerlingen?

Van de 45 personen die in de documenten genoemd worden, zijn er vijf vrouwen, van wie er uiteindelijk twee daadwerkelijk werden veroordeeld. Dit roept de vraag op, of de naam Vrouwenoproer, een benaming die voor het eerst voorkwam in 1620,¹⁸ gerechtvaardigd is.

De rol van de vrouwen

Veel oproeren in de zeventiende eeuw begonnen met een woordenwisseling, waartoe vrouwen het initiatief namen, hun wensen duidelijk maakten en medestanders bij elkaar probeerden te krijgen. Wanneer zich dan inderdaad een groep vormde, werden een vaandel en een trommel geregeld, meestal een schort aan een stok en een leeg vat. Vaak waren het de vrouwen die dit entameerden.¹⁹

Ook het oproer in Delft volgde dit patroon. Het begon met een woordenwisseling tussen vrouwen en de accijns pachter: 'de vrouwen die daer bij stonden, dit horende, spraken de Pagter heftig aan, zeggende, *Wij hebben eens den Accijs betaalt; wij willen 't u niet geven*, makende groot getier; sulks dat daar veel vrouwen vergaderden; en dat met sulken onstuimigheid, dat den Pagter most wijken in een huis; en souden hem ligtelijk dood geslagen hebben.'²⁰

Ook wat daarna volgde, was gebruikelijk bij een oproer. 'Daar over de vrouwen

te samen spannen, bindende een schortkleet aan een stok, slaande den Trommel op een ketel, komen gelijkerhand naar de markt, daar onder vermengt veele Jongers en guijlen, en 't gemeene grauw haar seer ophitsende, riepen alles, *wij sullen 't niet geven, of slaan dood, den Pagter.*²¹

Onder leiding van de vrouwen trok de menigte naar de Markt en maakte er zoveel misbaar dat enkele vrouwen op het stadhuis werden uitgenodigd voor een gesprek. 'De Heeren dit vernemende ontboden 3 of 4 vrouwen de principaalste als Capitein Vendreg, die ook voor de Heeren verscheenen; naar dat haar de Heeren hadden vermaant tot stilte, liet men haar weder gaan.'²²

Nadat de onderhandelingen niet het gewenste resultaat hadden opgeleverd, was het een vrouw die het initiatief nam tot geweld. 'Soo is 't dat een vrouw, hebbende een groot hout, smijt daar mede op de door van 't Stadhuis; doende seer groot geweld; smijt eindelijk met haar vuysten 't glas uit van 't Excijs huisje daar op dat volgde.'²³ Hierna was de leidende rol van de vrouwen uitgespeeld en werd deze overgenomen door de jongens en mannen. De vrouwen komen daarna in het verslag niet meer voor.

Van de vijf vrouwen die zich onder de gearresteerden bevonden, waren drie getrouwde huisvrouwen, één appelkoopster en één met naam genoemde vrouw. Uiteindelijk werden elf personen veroordeeld voor hun optreden tijdens het oproer: een van de getrouwde huisvrouwen en de met naam genoemde vrouw. Hoe was het mogelijk dat er maar zo weinig vrouwen onder de gearresteerden waren, terwijl tijdgenoten dit oproer toch het Vrouwenoproer gingen noemen? Het zelfstandig optreden van de vrouwen week niet af van wat in die tijd gebruikelijk was tijdens oproeren en die opstanden kregen die naam niet.

Maar vrouwen zetten de toon. Dit beeld past in het gedachtegoed van die tijd waarin de leer van *humores* werd gevolgd.²⁴ Wanordelijk gedrag werd destijds gezien als een fundamentele karaktertrek van vrouwen. De samenstelling van lichaamssappen van de vrouw zou zodanig zijn, dat het haar temperament veranderlijk, bedrieglijk en instabiel maakte. Als gevolg van deze lichamelijke conditie zouden rechters ten opzichte van vrouwen een clemente houding kunnen aannemen. De vrouwen zouden er, onder invloed van de lichaamssappen, niets aan kunnen doen. Dit zou een reden kunnen zijn waarom er in Delft in verhouding zo weinig vrouwen werden veroordeeld; slechts elf procent van alle veroordeelden was vrouw. Een andere mogelijkheid is, dat het aantal vrouwen dat deelnam aan het oproer domweg schromelijk is overschat.

In de in 1624 verschenen *Memoryen* van Willem Baudart staat ook een verslag van de gebeurtenissen in Delft. Hierin spreekt hij over vijf tot zes vrouwen die de magistraten van de stad grof bejegend hadden over hun beslissing de accijns op het malen van graan te verhogen. De burgemeesters lieten deze vrouwen oppakken en in het stadhuis gevangen zetten. Volgens Baudart zouden daarna enkele honderden vrouwen de straat op zijn gegaan en in de richting van de Markt zijn getrokken. Om een mogelijk oproer in de kiem te smoren, zouden de stadsbestuurders nog eens enkele tientallen vrouwen gevangen gezet hebben. De rest accepteerde dit niet en bestormde het stadhuis.²⁵

Bijlage

De namen die in het arrest Hof van Holland d.d. 23 september 1616 stonden. Zeventien inwoners van Delft werden veroordeeld tot verbanning en verbeurdverklaring van alle goederen wegens deelname aan het oproer van 2 augustus 1616. De mensen op deze lijst kregen volgens het charter van 21 maart 1617 allemaal amnestie.

Henrickgen Lambrechts, appelcoopster;
Jacob Dircxsz., cuijper, soon van den portier vande Rotterdamsche poorte;
Steven Henricxsz., schoenlapper;
Maerten Jacobsz., geseijt Cleijn Maerteken, marcktschuijvoerder;
Dirck de Cladder, stoelverwer;
Andries Claesz., mosselman int Rietvelt;
Willem Thijsz., hoedemaecker;
Jan Willemsz., decker, stieffzoon van Jan Crijnen;
Commer Jacobsz., deuycksnijder;
Gijsbrecht Cornelis, timmerman, soon van

den deuicksnijder In Dircklangensteech;
Govert Jandsz. In den Beutelaer;
Abraham Maertenzsz., saijwercker;
Joost Wechtenbach, coolcruijer,
Gillis Dircxsz., Geelgieter;
Michiel Lenertsz., mandemaecker,
Cathelina, de dochter van Ael Smits in Sint Urselen straet;
Willempge Dirrcx, huijsvrouw van Jan Vornelisz. Engelsman.

De resolutie van de Staten van Holland d.d. 18 maart 1617 was een verzoek van vierendertig personen om amnestie. In dit document werden ze met naam en toenaam genoemd. In deze resolutie stonden ook de namen van de volgende drie personen die ter dood veroordeeld waren.

Cornelis Aryenz, timmerman;
Pieter Aelbrechtsz. Mol;
Maerten Pietersz. Roelandt.

Deze versie van het begin van het oproer wordt door geen enkele bron ondersteund. Nergens wordt gesproken over zulke aantallen vrouwen die de straat opgingen, laat staan dat er zoveel waren gearresteerd. Ook uit de getuigenverklaringen die afgelegd werden bij het Hof van Holland blijkt daar niets van.²⁶ De aanzet tot sociale stratificatie laat ook zien dat het aantal vrouwen dat deelnam kleiner was dan de naam van het oproer doet vermoeden.

Conclusies

In het boek *Holland in beroering. Oproeren in de 17de en 18de eeuw* van Rudolf Dekker wordt het Vrouwenoproer gekwalificeerd als een belastingoproer. Op het eerste gezicht lijkt dat zo te zijn. Toch was de situatie iets gecompliceerder en zou eerder gesproken kunnen worden van een politiek oproer.

Hoewel de woede van het volk zich in eerste instantie op de pachter richtte, verschoof de boosheid al snel in de richting van het stadsbestuur en vervolgens ook naar de rijke elite. Het gewone volk werd met deze maatregel het hardst in de portemonnee geraakt en dat in een periode dat het, economisch gezien, in Delft niet goed ging.

Wellicht speelde er nog andere factor: een competentiestrijd tussen gewest en stad. Een aanwijzing daarvoor is de Haagse reactie op het oproer. Nadat het

Maaltijd van de Delftse schutterij, 1611 door Michiel Jansz. van Mierevelt.

gerucht van de onrust en een vermeend dodelijk slachtoffer uit de magistratuur Den Haag had bereikt, greep het gewest meteen fors in. Het stadsbestuur deed nog wel een poging om dit te voorkomen door landsadvocaat Van Oldenbarnevelt een geruststellende brief te sturen, maar dat was misschien eerder bedoeld om als stad zelf de touwtjes in handen te houden en zo niet te veel macht aan de hogere overheden af te staan.

De manier waarop de daders werden aangepakt, lijkt ook het klassieke patroon te volgen. Er werd (te) snel recht gesproken en tot veroordeling overgegaan. Maar even vlot werd aan een groot gedeelte van de veroordeelden weer amnestie verleend. Overigens werd het overgrote deel bij verstek veroordeeld, want pas een week na het oproer werden de verdachten opgepakt. Die hadden daarvoor alle tijd gehad om de stad te ontvluchten. Wat dat betreft was men minder voortvarend.

De reactie van het stadsbestuur om het oproer te beëindigen was ook klassiek. De burgemeesters deden de toezegging dat de accijnsverhoging teruggedraaid zou worden, waarmee de opstandelingen genoegen namen. Ze hadden hun doel bereikt. Het stadsbestuur ook, want het was weer rustig geworden.

Het oproer had verder nog tot gevolg dat de organisatie van de Delftse schutterij werd geherstructureerd. De stad werd in kwartieren verdeeld, zodat de schutters snel op hun meldplaats konden komen. Zo wilde het bestuur in de toekomst haar schutterij efficiënter doen functioneren en effectiever doen ingrijpen bij ongeregelde zaken.

Tenslotte nog iets over de naam die het oproer in de loop van de tijd heeft gekregen: vrouwenoproer. Uit onderhavig onderzoek is niet gebleken dat de rol van de vrouwen op 1 en 2 augustus in Delft wezenlijk anders was dan het optreden van vrouwen bij andere oproeren in deze periode. Ook het aantal vervolgte en veroordeelde vrouwen is gering. Alleen het verslag van Baudart lijkt de naam Vrouwenoproer te ondersteunen, maar zijn beweringen worden op geen enkele manier onderbouwd. Om die reden lijkt mij de naam Graanoproer beter van toepassing.

Bronnen

Gemeentearchief Delft

- Archiefnummer 1: Stadsarchief Eerste afdeling; inv.nr. 591. Stukken betreffende tumulanten te Delft in augustus 1616 naar aanleiding van het verhogen van de accijns op de tarwe.
- Archiefnummer 1.1; inv.nr. 13.3. Extract uit het 3^e Resolutie-boek van Veertigen.
- Archiefnummer 1.1; inv.nr. 15.1. Extract uit het 3^e Resolutie-boek van Veertigen.
- Keurboek VI, fol. 77: In september 1616 wordt voorgesteld de wijnaccijns te verhogen mede ten behoeve van de Camer van Charitate.
- Memoriaalboeken (Memorialen van Burgemeesteren).
- Archiefnummer 1: Stadsarchief Eerste Afdeling. Toegangsnr. 1.1; inv.nr. 591-a. Consent van de Staten van Holland en West-Friesland om de stedelijke wijnaccijns te mogen verhogen. 21 december 1616.

Nationaal Archief in Den Haag

- Gedrukte bronnen: Resolutiën der Staten-Generaal 3 augustus 1616. Van Oldenbarnevelt deelt een brief mee die hij van de Delftse magistraat heeft ontvangen over het oproer in die stad. De rust is teruggekeerd na afkondiging van het pardon en verlaging van de korenimpost. Deze mededeling geschiedt om valse voorstellingen tegen te gaan.
- Archief van de Staten van Holland en West-Friesland 1572-1795. Toegangsnr. 3.01.04.01; inv.nr.: 50. Resolutie van de Staten van Holland 18 maart 1617. Hierin vraagt een groep met namen genoemde personen om gratie en een groep van elf met namen genoemde personen wordt bij voorbaat uitgesloten van de amnestie.

- Chronologisch Register op de Criminele Papieren van het Hof van Holland (1572-1810). Toegangsnr. 3.03.01.01; inv.nr. 5222, onder 5. De getuigenverklaringen c.q. verhoren door het Hof van Holland: Informatie nopens enige oproerigheden gepleegd te Delft met een request om gratie van M.Leendertzsz., Mandemaecker.
- Sententiën van de Staten van Holland. Toegangsnr. 3.01.04.01; inv.nr. 378. Vonnissen worden bekrachtigd. Slechts enkele personen krijgen gratie.

Oud-Rechterlijk Archief Delft

- Archiefnummer 13; inv. nr. 92. Arrest Hof van Holland d.d. 23 september 1616. 17 inwoners van Delft veroordeeld tot verbanning en verbeurdverklaring van alle goederen wegens deelname aan het oproer van 2 augustus 1616.
- Archiefnummer 13; inv.nr. 93. Twee resoluties Staten van Holland i.v.m. amnestie voor allen die betrokken waren geweest bij het oproer van 2 augustus 1616, met uitzondering van elf met name genoemde personen. 28 september 1616: Groep anonieme deelnemers aan het oproer wordt amnestie verleend. Op 21 maart 1617 krijgt de zaak nog een vervolg bij de Staten van Holland.

Literatuur

- Baudart(ius), Willem. 1624. *Memoryen ofte cort verhael der gedenck-weerdichste so kercklicke als werltlicke gheschiedenissen van Nederland... van den Iaere 1603 tot in het Iaer 1624. Tweede editie grootelickx vermeerdert.* Arnhem: Jan Jansz.
- Boitet, Reinier. 1729. *Beschryving der Stadt Delft, bebelzende een zeer naaukeurige en uitvoerige verhandeling van desselfs*

- eerste oorsprong etc.* Delft: Reinier Boitet.
- Dekker, R.M. 1977. 'Oproeren in de provincie Holland, 1600-1750. Frequentie en karakter, relatie met de conjunctuur en repressie.' *Tijdschrift voor sociale geschiedenis* 3 (december 1977), 299-329.
- 1978. 'De rol van vrouwen in oproeren in de Republiek in de 17de en 18de eeuw.' *Tijdschrift voor sociale geschiedenis* 4 (september 1978), 305-316.
- 1982. *Holland in beroering: Oproeren in de 17de en 18de eeuw.* Baarn: Ambo.
- Deursen, A.Th. van. 1991. *Mensen van klein vermogen: Het kopergeld van de Gouden Eeuw.* Amsterdam: Bakker.
- Groenveld, S., [et al.], 2008. *De Tachtigjarige oorlog: opstand en consolidatie in de Nederlanden (ca. 1560-1650).* Zutphen: Walburg Pers.
- Hilkhuijsen, Jos, [et al.] (red). 1995-97. *Ach lieve tijd: 750 jaar Delft en de Delftenaren.* Zwolle: Waanders.
- Knevel, P. 1994. *Burgers in het geweer: De schutterijen in Holland, 1550-1700.* Hilversum: Verloren.
- Meerbeek, Adrianus van. 1620. *Chronicke vande gantsche werelt, ende sonderlinghe vande Seventhien Nederlanden,... vanden tijdt des keyzers Caroli V. af. M.D., tot het jaer onses Heeren M.DC.XX.* Antwerpen: Hieronymus Verdussen.
- Nijs, Thimo de, en Eelco Beukers (red.). 2002-03. *Geschiedenis van Holland, 1572 tot 1795.* Hilversum: Verloren.
- Roorda, D.J. 1961. *Partij en factie: De oproeren van 1672 in de steden van Holland en Zeeland, een krachtmeting tussen partijen en facties.* Groningen: Wolters.
- Singeling, B.Th.G. 1981. 'De Delftse schutterij.' In *De stad Delft: Cultuur en maatschappij van 1572 tot 1667*, red. I.V.T. Spaander en R.A. Leeuw, 140-145. Delft: Stedelijk Museum Het Prinsenhof.
- Soutendam, J. 1861. 'Geschiedkundige mengelingen'. *Jaarboekje der stad Delft* (Delft 1861).
- Noten**
- 1 Het feitenrelaas is gebaseerd op een verslag, dat te vinden is in het gemeentearchief te Delft: Archiefnummer 1: Stadsarchief Eerste afdeling; inv.nr. 591.
 - 2 GA Delft, archiefnummer 1: stadsarchief eerste afdeling; inv.nr. 591.
 - 3 Ibidem.
 - 4 Ibidem.
 - 5 GA Delft: Archiefnummer 1.1; inv.nr. 13.3. Extract uit het 3^e Resolutie-boek van Veertigen.
 - 6 NA Den Haag: Gedrukte bronnen: Resolutiën der Staten-Generaal 3 augustus 1616.
 - 7 GA Delft: Archiefnummer 1.1; inv.nr. 15.1. Extract uit het 3^e Resolutie-boek van Veertigen.
 - 8 ORA: Archiefnummer 13; inv. nr. 92.
 - 9 ORA: Archiefnummer 13; inv.nr. 93. (Het charter van 28 september 1616).
 - 10 NA Den Haag: Archief van de Staten van Holland en West-Friesland 1572-1795. Toegangsnr. 3.01.04.01; inv.nr.: 50.
 - 11 ORA: Archiefnummer 13; inv.nr. 93. (Het charter van 21 maart 1617).
 - 12 Singeling, 142.
 - 13 Knevel 1994, 109-110.
 - 14 NA Den Haag, Chronologisch Register op de Criminele Papieren van het Hof van Holland (1572-1810). Toegangsnr. 3.03.01.01; inv.nr. 5222-5.
 - 15 GA Delft, archiefnummer 1: stadsarchief eerste afdeling; inv.nr. 591.
 - 16 GA Delft, Archiefnummer 1.1; inv.nr. 15.1.
 - 17 Dekker 1977, 321.
 - 18 Van Meerbeeck, 1620, 1244.
 - 19 Dekker 1978, 307.
 - 20 GA Delft: Archiefnummer 1: Stadsarchief Eerste afdeling; inv.nr. 591.
 - 21 Ibidem.
 - 22 Ibidem.
 - 23 GA Delft: Archiefnummer 1: Stadsarchief Eerste afdeling; inv.nr. 591.
 - 24 Dekker 1978, 305.
 - 25 Baudart 1624, boek 8, deel II, blz. 53.
 - 26 NA Den Haag, Chronologisch Register op de Criminele Papieren van het Hof van Holland (1572-1810). Toegangsnr. 3.03.01.01; inv.nr. 5222-5.

Topzaken

in de

Choorstraat

**Chocolaterie
Leonidas**
op nr. 18

Openingstijden
ma. t/m za. van
09.00 tot 18.00
en koopavond
op vr. tot 21.00
Tel.: 015-2142598

**Lunchroom
Leonidas**
op nr. 24

Openingstijden
ma. t/m za. van
09.00 tot 18.00
Tel.: 015-2157821

**Georg Jensen
Damask**
op nr. 28

Openingstijden
ma. t/m za. van
09.00 tot 18.00
en koopavond
op vr. tot 21.00
Tel.: 015-2159993

Zorgdrager

Dat zit wél goed! www.zorgdrager.com

De juiste stoel adviseren is meer dan maatvoering
Voor wat betreft de juiste stoel worden veelzitters in de reguliere meubelbranche, maar ook in veel thuiszorgwinkels, zelden adequaat geholpen. Met alle pijnlijke gevolgen van dien!

De juiste stoel adviseren is een vak apart!
Met verstand van zitproblemen de vertaalslag maken naar een ergonomisch verantwoorde zitoplossing. Bij voorkeur in samenwerking met de ergotherapeut: empathisch, adequaat en enthousiast!

Erkend leverancier van o.a.

Bekijk nu onze video's:
zitadvies - sta-op-stoelen - occasions - reparaties
www.zorgdrager.com

Bel 015-2850549
Sadatweg 129 - 2622 PC Delft

Pieter van Bleiswijk

In het kielzog van stadhouder Willem V

H.L. Houtzager

Leden van de familie Van Bleiswijk* namen in de zeventiende en achttiende eeuw een toonaangevende plaats in het economische en politieke leven van de stad Delft. Tot deze patriciërsfamilie behoorden onder anderen Dirk Evertsz. van Bleiswijk, bekend door zijn *Beschryvinge Der Stadt Delft etc.* (1667/80) en dr. Abraham van Bleiswijk

Afb. 2. Prins Willem V op 11-jarige leeftijd. Gravure door J. Houbraken naar J.E. Liotard, 1759.

Afb. 1. Pieter van Bleiswijk (1724-1790), Portretminiatuur op karton (3,7 x 3 cm), toegeschreven aan Jean Étienne Liotard.

die als stadsanatoom staat afgebeeld op de anatomische les die Thomas van der Wilt in 1727 schilderde.

Pieter, onderwerp van deze korte bijdrage, is in 1724 in Delft geboren als zoon van Abraham van Bleiswijk, burgemeester van Delft en Maria Gribius (afb. 1). Hij studeerde rechten en wis- en natuurkunde in Leiden en promoveerde in 1744 op een proefschrift getiteld *De Aggeribus* (Over de dijken).

In 1752 werd hij benoemd tot tweede en in 1756 tot eerste pensionaris van Delft. Hij sloot zich aan bij de oranjepartij en koos vervolgens de zijde van de hertog Lodewijk Ernst van Brunswijk-Wolfenbüttel (1718-1788). Deze laatste was in februari 1752, toen na de dood van stadhouder Willem IV prinses Anna van Hannover het regentschap waarnam voor de

Afb. 3. Hertog Lodewijk Ernst van Brunswijk-Wolfenbüttel (1718-1788). Gravure door J. Houbraken naar J.E. Liotard, 1759.

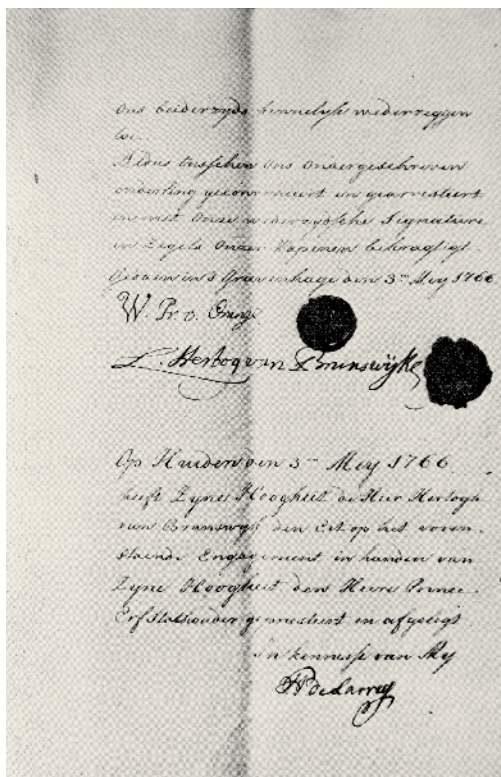
minderjarige Willem V, tot representant benoemd voor het geval de prinses zou komen te overlijden. Toen zij op 12 januari 1759 overleed, werd Van Brunswijk dan ook besturend voogd over de toen elfjarige Willem (afb. 2).

Tal van hand- en spandiensten verrichtte de Delftse pensionaris voor Van Brunswijk, die wegens zijn postuur de 'Dikke Hertog' werd genoemd (afb. 3). Zo stelde Van Bleiswijk in 1766 de zogenaamde geheime akte van Consulentenschap op. Daarin werd bepaald dat de hertog ook de nu meerderjarige prins Willem V zou steunen zowel in militaire als in bestuurlijke aangelegenheden. De prins beloofde in deze akte de volledige verantwoordelijkheid op zich te nemen voor alle raadgevingen die Van Brunswijk hem zou geven (afb. 4).

Toen in november 1772 raadspensionaris Pieter Steyn overleed, werd Van Bleiswijk nog geen twee weken later als diens opvolger benoemd; een benoeming die hij zeker door toedoen van Van Brunswijk als dank voor de bewezen diensten heeft verkregen.

Aan de grote verwachtingen die de hertog van hem had, heeft Van Bleiswijk niet kunnen voldoen. Wel werd hij in 1759 benoemd tot curator van de Leidse universiteit. Zijn politieke talenten bleken zeer beperkt te zijn en de oordelen die tijdgenoten over hem velden, waren weinig vleidend. In het vervolg van Jan Wagenaars *Vaderlandsche Historie* wordt hij dan ook beschreven 'als een Man, wiens geheele gedrag, staande de Staatsbeweegenissen, veeler aandacht trok; doch ongeschikt was om hem den lof te doen verwerven van een Staatsman, zo opregt als schrander; algemeen vertrouwen kon hy niet wegdraagen, nu tot de eene, dan tot de andere Party zwenkende. Die hem van naby gekend, en met hem, staande zyne hooge Staatsbedieningen, gemeenzaam verkeerd hebben, verzekerden ons te meermaalen, dat hy, in eene grooter maate dan men zelfs in een Staatsman kan gedoogen, agterhoudend was, en eene openhartigheid derfde, die doorgaans braave Characters vergezelt en verciert'. Hierbij kwam dat deze 'geleerde kwast sonder groot verstandt of oordeel' grote invloed kreeg op de prins, hetgeen natuurlijk door Van Brunswijk niet in dank werd afgenomen.

Naarmate het verzet tegen de hertog en de kritiek op de Oranjepartij van Willem V in de jaren tachtig van de achttiende eeuw steeds meer toenamen, wisselde Van Bleiswijk van orangist naar patriot. In de loop der tijd sloot hij zich meer en

Afb. 4. Ondertekening van de akte van Consulentschap door prins Willem V en de hertog van Brunswijk.

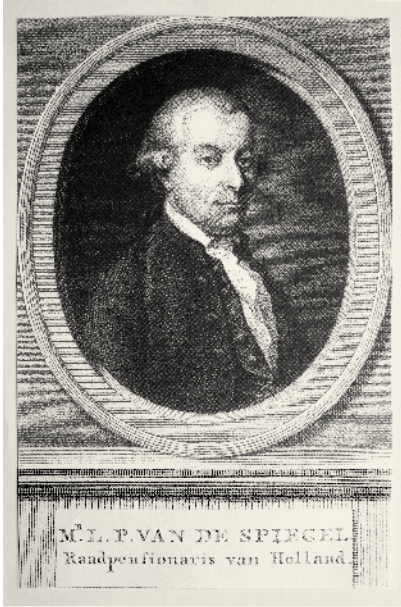
meer aan bij de patriottische pensionarissen die toen in de Staten van Holland de dienst uitmaakten.

In 1784 werkte Pieter van Bleiswijk in het geheim mee aan de besluitvorming om Van Brunswijk het land uit te zetten waartoe de Staten van Holland op 18 augustus 1784 besloten.

Deze met alle winden mee-waaiende houding van Van Bleiswijk werd hem niet in dank afgenomen, noch door de prinsgezinden, noch door de patriotten. In het beruchte jaar 1787, toen de patriotten de overhand leken te krijgen op de oranjegezinden en Wilhelmina van

Afb. 5. De Goejanvervellesluis. Tekening van H.L. Houtzager.

Afb. 6. Mr. Laurens Pieter van de Spiegel (1737-1800). Gravure door R. Vinkeles.

Pruisen bij Goejanvervellesluis door het patriottische vrijheidskorps werd tegengehouden (afb. 5), werd Oranje uiteindelijk weer in het zadel geholpen met behulp van de Pruisische troepen die de broer van prinses Wilhelmina naar ons land stuurde. Pieter van Bleiswijk werd datzelfde jaar vervangen door de trouwe oranjeklant Laurens Pieter van de Spiegel (1737-1800) (afb. 6). Op 9 november 1787 nam Van Bleiswijk dan tenslotte afscheid als raadspensionaris met het uitspreken van een rede waarin hij de lof zong op de prins om 'het aanminnig gebied te voeren over de harten van eene vrije Natie'. Maar ook deze poging om weer in de gunst te komen van de prins bleef zonder resultaat. Restte hem nog zijn curatorschap van de Leidse universiteit.

Niet meer herkozen voor een volgende ambtsperiode als raadspensionaris van Holland, eindigde de politieke loopbaan van deze Delftse patrieciër in

het jaar 1787. In datzelfde jaar verkocht hij zijn huis Ninivé in Delft (nu Oude Delft nr. 47) en vestigde zich in Den Haag waar hij in 1790 overleed.

Noot

* Deze Pieter wordt over het algemeen 'Van Bleiswijk' genoemd in tegenstelling tot zijn voorouders. Zie ook Delfiana blz. 166-168.

Literatuur

Bell, W.A. de, 'Eendracht maak macht. Amsterdamse regenten en de partijstrijd in de Republiek 1781-1787.' *Regionaal Tijdschrift Holland* 22(1990): 3-16.
 Gabriëls, A.J.C.M., *De beren als dienaren en de dienaar als beer: het stadsbouwderlijk stelsel in de tweede helft van de*

acbttiende eeuw. 's-Gravenhage: Stichting Hollandse Historische Reeks, 1990. (m.n. blz. 150).

Meiboom, W.E., 'Pieter van Bleyswijk: un quantité négligeable.' *Regionaal Tijdschrift Holland* 19(1987): 226-232.

Nieuw Nederlands Biografisch Woordenboek. Leiden: dl. X, 1937. kol. 78 en kol 155-157.

Wagenaar, Jan, en Petrus Azn. Loosjes., *Vaderlandsche Historie.* deel XXIV. Amsterdam: J. Allart, 1800 (m.n. blz.. 15).

Het vredegerecht van Delft en de vrederechter

Emese von Bóné

Inleiding

In 2011 werd herdacht dat 200 jaar geleden de Franse rechterlijke organisatie en daarmee de vrederechter in ons land werd geïntroduceerd. De invoering vloeide voort uit de Franse overheersing (1795-1813). Er ontstonden diverse nieuwe staatsregelingen.

De overheersing werd ingeluid door de patriottenbeweging die zich verzette tegen de regenteske bestuurscultuur van de Republiek der Zeven Provinciën. Het leidde tot de Bataafse Republiek (1795-1806), die in feite een vazalstaat van Frankrijk was. Om nog meer invloed te kunnen uitoefenen, stelde keizer Napoleon in 1806 zijn broer Lodewijk Napoleon aan als koning van Holland. Aangezien Lodewijk Napoleon niet alle bevelen van zijn broer wilde opvolgen, werd hij in 1810 afgezet en werd ons land ingelijfd bij het Franse keizerrijk. Vanaf 1 maart 1811 geldt dan de Franse wet op de Rechterlijke Organisatie op Nederlands grondgebied.¹ De Franse overheersing bracht een centraal en efficiënt bestuur, vrijheid van godsdienst en een democratische bestuursvorm met zich mee. Ook de rechterlijke organisatie onderging vernieuwing. In 1813 kwam er weliswaar een eind aan het keizerrijk, maar door politieke omstandigheden bleef de Franse rechterlijke organisatie en wetgeving tot 1838 gehandhaafd. Van 1811 tot 1838 kende Nederland hierdoor het instituut van de vrederechter (de voorloper van de kantonrechter).

De vrederechter in de rechterlijke organisatie

De vrederechter was een exponent van de verlichtingsideeën die ontstonden ten tijde van het *ancien régime*. Typerend voor de rechterlijke organisatie was de complexe en dure rechtspraak, die gepaard ging met klassenjustitie. Door de invloed van de ‘philosophie politique’ kwam daar verandering in. Aan de basis van de rechterlijke organisatie kwam een vrederechter te staan. Ons land was in deze periode ingedeeld in Franse departementen, die onder leiding stonden van prefecten. De departementen (de voormalige provincies) werden genoemd naar rivieren. Zo was de huidige provincie Zuid-Holland in de Franse tijd het departement Mondingen van de Maas. Elk departement was verdeeld in arrondissementen die onder leiding stonden van een sous-prefect. Het vredegerecht Delft viel onder het arrondissement Rotterdam en was onderverdeeld in twee kantons. Het omvatte behalve Delft ook Delfshaven, Nootdorp, Overschie, Pijnacker en 't Woudt.² Onder kanton 1 vielen Delft wijk 1 en 2, Delfshaven, Schoonderloo, Schiebroek, Overschie en Hoogenban, Ruiven en De Tempel, Ackersdijk en Vrouwenrecht, Vrijenban en Abtsrecht, Hoogwoud, Harnasch en Groeneveld, Hof van Delft en 't Woudt. Onder kanton 2 vielen Delft wijk 3, 4, 5 en 6, Biesland, Pijnacker en Nootdorp.

Naast deze geheel nieuwe administratieve indeling werd ook de rechterlijke

De Vrederechter. Prent uit de serie Costumes des membres des tribunaux civils et criminels sous le Directoire, le Consulat et l'Empire door Ph. J. Maillart (1764-1856).

organisatie in 1811 op Franse leest geschoeid. Op de laagste trap van deze organisatie stond de vrederechter die dicht bij de burger behoorde te staan en die de toegankelijkheid hoog in het vaandel droeg. In Delft blijkt volgens de minuten van civiele akten en vonnissen dat het vredegerecht gevestigd was in het stadhuis aan de Markt.³

De vrederechters en functionarissen van het vredegerecht Delft

Op 4 januari 1811 werd in Delft in kanton 1 de vrederechter benoemd in de persoon van Pierre Coenraad de Coningh.⁴

Pierre Coenraad de Coningh (Rotterdam 1761-Maasland 1826) was de zoon van Coenraad de Coningh, poorter en makelaar te Rotterdam, en van Sara Petronella van Vrijberghe. Uit het huwelijk werden twaalf kinderen geboren. Pierre Coenraad de Coningh trouwde met Commerina Johanna Paling. Zij stierf in 1785 in het kraambed. De Coningh hertrouwde in 1786 in Bergen op Zoom met Catharina Wilhelmina Clara Drabbe. Het echtpaar kreeg acht kinderen. Een van zijn zoons voegde de naam Van Vrijberghe toe aan de naam De Coningh.

Pierre Coenraad de Coningh was, voordat hij benoemd werd tot vrederechter, notaris in Maasland, hoogbaljuw van Delfland en schout. Later werd hij burgemeester en secretaris van Maasland. Hij beoefende het vrederechterschap van 1811 tot 1818. Het is niet duidelijk of De Coningh meester in de rechten was, maar gezien zijn functie van baljuw in het Koninkrijk Holland onder Lodewijk Napoleon had hij in elk geval ervaring opgedaan in die sector. Aangezien het baljuwschap in 1811 was opgeheven, lijkt de voortzetting van zijn functie als vrederechter een logisch gevolg.

Na een 'genoeglijke echtverbintenis' van bijna 40 jaren stierf 'tot bittere droefheid van mij, mijne kinderen, aanbehuwde en kindskinderen na een kortstondige ziekte van slechts 5 dagen, zijnde de gevolgen van eene slijmberoerte, in de ouderdom van 65 jaaren en 5 maanden mijne dierbare echtgenoot den weledel gestrenghe heer Petrus Coenraad, oud baljuw van Delftland en burgemeester van Maasland', aldus zijn overlijdensadvertentie.

De vrederechter diende recht te spreken naar redelijkheid en billijkheid, zoals dat heette, en al waren de nieuwe Franse wetten, zoals de Franse Code Civil die in 1811 in het Frans en in het Nederlands verscheen, nog vreemd, de vrederechter had alle vertrouwen in de toekomst. Het vredegerecht Delft werd niet alleen gevormd door de vrederechter, maar kende nog een aantal andere functionarissen, zoals de griffier en de plaatsvervangers (suppleanten). De Hollandse vrederechter was unus iudex: alleensprekende rechter. De plaatsvervangers vervingen de vrederechter in geval van ziekte of afwezigheid. In tegenstelling tot de vrederechter en de griffier genoten de plaatsvervangers geen vast traktement. De vrederechter en zijn plaatsvervangers waren van origine lekenrechter. Geen enkele wetskennis was voor de benoeming vereist. Veelal behoorden de benoemde vrederechters tot de notabelen van een stad.

De eerste plaatsvervanger van vrederechter Coenraad de Coningh was Gerard van Roijen. Hij was gehuwd met Petronella Onderdenwijngaart. Hij was tevens

lid van de raad in Delft. De tweede plaatsvervanger was de medicus Abraham van Stipriaan Luiscius.⁵ Gezond verstand was bij de rechtspraak een belangrijke leidraad. Bij een oudere stadsdokter, die de academische titel doctor medicinae voerde, werd ervan uitgegaan dat hij bekwaam was voor deze functie.

Abraham van Stipriaan Luiscius was stadsgeneesheer en raad te Delft. Hij trouwde in 1788 met Theodora Jacoba Luicius (Delft 1766-Delft 1793). Uit het huwelijk werden drie kinderen geboren, maar bij de laatste bevalling stierven moeder en dochter in het kraambed. Van Stipriaan Luiscius hertrouwde in 1796 met Gertruida Deodati. Het echtpaar kreeg zes kinderen.

Op 4 januari 1811 werd bij benoemingsbesluit Jean Cottaar officieel benoemd tot griffier van het eerste kanton van Delft.⁶ De benoeming geschiedde bij keizerlijk decreet, dus in naam van Napoleon, keizer van Frankrijk.

In kanton 2 was Johannes Philippus Hartz vrederechter tussen 1811-1817. Hij werd in 1819 opgevolgd door Abraham van Schuylenburch.⁷ De griffier was A. Overgaauw Pennis, afkomstig uit een juristengeslacht.⁸ De installatie van de vrederechter, zijn plaatsvervangers en griffier moest gebeuren ter openbare vergadering van de civiele rechtbank van het arrondissement. Voor de Delftse functionarissen zal de officiële procedure zijn gevolgd. Dit blijkt uit de benoemingsakte van griffier Jan Cottaar.

Johannes Philippus Hartz was gehuwd met jonkvrouw Maria Hillegonda van den Boogaart. Het echtpaar had een zoon, de op 5 augustus 1791 geboren Paulus Albertus. Hartz werd in 1819 als vrederechter van kanton 2 opgevolgd door Abraham van Schuylenburch (Delft 1779-Delft 1840) die in Leiden rechten had gestudeerd. Abraham van Schuylenburch huwde met de Haagse Jeanne Theodore Guilhelmine Guicherit. Tot aan 1838 vervulde hij de functie van vrederechter. Daarna werd hij kantonrechter.

De werkzaamheden van de Delftse vrederechter

Conciliatie en non-conciliatie

Een belangrijk onderdeel van de taak van de vrederechter was de zogenoemde verplichte 'preliminaire conciliatie', waarvan de procedure was geregeld in de Franse wet op de rechterlijke organisatie van 16 augustus 1790 titel X.⁹ Het beginsel was dat geen gewoon burgerlijk proces zou kunnen beginnen zonder dat de aanlegger (de eiser) vooraf had geprobeerd met zijn tegenpartij tot een conciliatie (een minnelijke schikking) te komen ten overstaan van één van de speciaal voor dit doel ingestelde Bureaux de Paix.¹⁰ Genoemd beginsel gold bijna absoluut, met name ook voor appèlzaken. De enige uitzondering werd gemaakt voor familiezaken (zie volgende paragraaf). Ook een vordering tot betaling van achterstallig loon was pas ontvankelijk nadat de vrederechter door middel van conciliatie had geprobeerd de partijen te verzoenen. De vrederechter kon proberen partijen die voor zijn vredegerecht een burgerlijke procedure wilden voeren, tot elkaar te brengen. Deze procedure wordt wel de 'kleine con-

ciliatie' genoemd. De zogenaamde 'grande conciliation' (neergelegd in art 48 Code de Procédure Civil) bepaalde dat men pas een eis bij een rechtbank mocht indienen, nadat men zijn tegenpartij opgeroepen had om ter fine van een 'schikkingspoging' voor de vrederechter te verschijnen. Voor het starten van de conciliatieprocedure moest voldaan zijn aan de volgende voorwaarden:¹¹ de eis moest een zaak betreffen waarover partijen de vrije beschikking hadden en waarbij het mogelijk was een compromis te sluiten. Verder moesten partijen uiteraard handelingsbekwaam zijn. Tenslotte moest het gaan om een rechtsvordering in eerste aanleg. De procedure werd ingeleid door een oproeping die veel overeenkomst vertoonde met een dagvaarding. Ook kregen partijen de mogelijkheid om vrijwillig voor de vrederechter te verschijnen. De oproeping bedroeg een termijn van tenminste drie dagen,¹² en werd gedaan door een deurwaarder van het vredegerecht van de woonplaats van de gedaagde. Hij stelde deze in kennis van de inhoud van de eis en noemde de dag en het tijdstip waarop hij voor de vrederechter moest verschijnen. Doorgaans werden de zittingen ten behoeve van conciliaties op vaste dagen in de week gehouden. Het vredegerecht Delft zetelde hiervoor in één van de vertrekken van het stadhuis van Delft.

Zo vond op 29 april 1811 onder leiding van vrederechter Coenraad de Coningh een conciliatie plaats tussen Petrus Toussaint Demeni, dansmeester te Delft, en juffrouw Catherina Christina Bermont, 'schoolhouderesse' te Delft. Toussaint Demeni had bij dagvaarding d.d. 26 april 1811 juffrouw Bermont gedagvaard 'teneinde onze bemiddeling te bewerken ten einde zig te concilieeren zoo het mogelijk is.'¹³ Toussaint Demeni eiste 'eene somma van agt en veertigh gulden door zijne verdiensten in het leeren dansen aan onderscheidene jonge juffrouwen in het huys van de gedaagde door dien de dagesse zijne verdiende loon heeft opgetrokken van de ouders wegens het leeren dansen hunner kinderen.' Kennelijk had dansmeester Toussaint Demeni danslessen gegeven en was daarvoor niet betaald. Als eiser wenste hij dat gedaagde het geld ter comparitie (op de zitting) zou overhandigen. Juffrouw Bermont beloofde dat zij de maandag daarop aan de deurwaarder het geld zou overhandigen met daar bovenop de kosten van dagvaarding, zegels enzovoort. Eiser ging akkoord met het voorstel. Uit deze zaak blijkt dat conciliatie een eenvoudig procedure was voor de vrederechter. Partijen konden zelf hun standpunt uiteen zetten, waarbij de vrederechter probeerde te bemiddelen. Wanneer de conciliatie slaagde, ondertekenden beide partijen de akte van conciliatie, evenals de vrederechter en de griffier.

Non-conciliatie

De strijdende partijen kwamen ondanks bemiddeling van de vrederechter niet altijd tot conciliatie. Zo'n geval deed zich voor in Delft op 3 april 1811.¹⁴ Aanwezig op het bureau van conciliatie in het stadhuis van Delft waren naast vrederechter Coenraad de Coningh en griffier Cottaar, de in Den Haag wonende eiser Christiaan Nel, kok, en gedaagde Willem Julius Marpurg, kastelein aan de Zweth. Eiser stelde dat hij van 8 juli 1809 tot 12 mei 1810 als kok in dienst was geweest van verweerder Marpurg en dat hem als loon elf gulden was betaald. Partijen daarentegen waren een bedrag van 2 gulden per week overeengeko-

men. Het ging dus om een totaal bedrag van 84 gulden, waarvan 11 gulden was betaald. Er resteerde nog een bedrag van 73 gulden te betalen aan de kok. Verweerder stelde in de zitting voor de vrederechter dat hij de kok helemaal niet in dienst had genomen, maar dat hij, alleen om de broer van de eiser te plezieren, de kok instructies in het koken had gegeven. Tevens stelde verweerder dat de kok alleen zou mogen profiteren van de 'pot welke de dienstboden onder elkander deelden.' Helaas lukte het de vrederechter niet om beide partijen te conciliëren en hij verwees ze naar de rechtbank om daar hun geschil aanhangig te maken. Bij zo'n gelegenheid werd er dan een akte van non-conciliatie getekend door partijen, de vrederechter en de griffier.

Vonnis

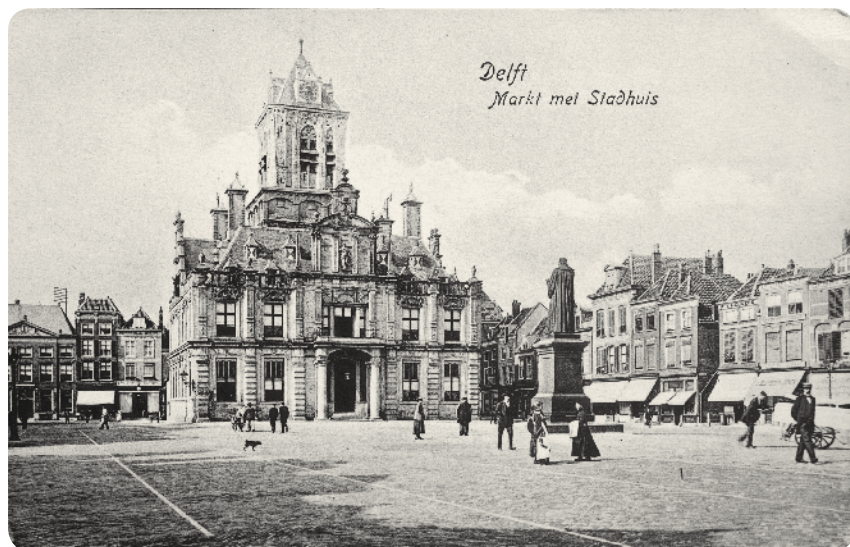
Soms kwam het voor dat de vrederechter zelf direct vonnis wees. Dit betrof dan vorderingen onder de 50 'livres' (= 25 gulden). Zo verscheen in Delft op 3 april 1811 voor vrederechter Coenraad de Coningh en zijn griffier Cottaar, Jan van Meesen als eiser. Van Meesen was visser en woonde te Overschie. Verweerder in de procedure was de in Schieveen wonende Antony Kriger.¹⁵ Kriger bleek te zijn gemachtigd door de visser Jan van der Meer, eveneens wonende te Schieveen. De eis betrof een schadevergoeding voor het vissen door Jan van der Meer en diens zoon op 23 maart 1811 in een water van de Delfshavense Schie. Dat water was aan Van der Meer aantoonbaar verhuurd. Uit een uittreksel uit een 'maanboek van meester Dirk Tyck, thesaurier der Stad Delft voor de jaaren 1805-1810 wegens visscherij' blijkt dat aan Pieter Kooy de 'visscherij op Delfshaven' verhuurd is geweest tot 31 december 1813. Dit werd ook nog eens bevestigd door C. Overgaauw Pennis, 'maire der Stad Delft' die verklaarde dat Pieter Kooy op 12 februari 1811 afstand had gedaan ten behoeve van Jan van Meesen. Verder was er nog een 'brieffie' met de handtekening van Pieter Kooy dat Jan van der Meer toestemming had gekregen een portie vis te vissen op zijn wateren. In deze zaak vonniste vrederechter Coenraad de Coningh als volgt: het 'brieffie' was anterieur aan de overdracht aan Van Meesen. Van der Meer moet als visser weet hebben gehad van die verhuur. De vrederechter legde hem een boete op van twaalf gulden als schadevergoeding plus achttien gulden en vijftien stuivers voor gemaakte kosten en 'betekening' van het vonnis door De Coningh en Cottaar.

Zoals uit bovengenoemde voorbeelden blijkt, behandelde de vrederechter eenvoudige civiele zaken. Partijen hadden gemakkelijk toegang tot de vrederechter en hoefden niet vertegenwoordigd te worden door advocaten. Op de dag dat partijen verschenen, werd tevens vonnis gewezen. De procedure voor de vrederechter was dus snel en goedkoop.

De extra-judiciële werkzaamheden van de vrederechter in Delft

1. Familieraad

De vrederechter hield zich ook bezig met extra-judiciële zaken, zoals leiding geven aan familieraden.¹⁶ De familieraad was een ad hoc ingestelde raad die onder leiding stond van de vrederechter. In de raad zaten drie familieleden van

Het Stadhuis, waar tot 1883 het vrederecht gevestigd was.

moederszijde en drie familieleden van vaderszijde. Zij hadden de bevoegdheid om voogden en toezienend voogden te benoemen voor een minderjarige. Zo vond een familieraadberaadslaging plaats onder leiding van vrederechter Coenraad de Coningh in Delft op 2 mei 1811 'ten onzen huize' om 10.00 uur 's ochtends. Het betrof Aart van den Berg, minderjarig kind van de te Overschie overleden Cornelia Boekhout, 'huysvrouw' van Antoni van den Berg, zandschipper te Overschie. Comparanten van vaderszijde waren: timmermansknecht Coenraad van den Berg (broer van vaderszijde) wonende te Overschie; schoenmaker Jacob van Hoek (zwager van de vader uit hoofde van zijn 'huysvrouw' Anna van den Berg); en scheepmakersknecht Leendert Hoogewerf (buurman en goede vriend van de vader bij gebreke van nabestaanden en bloedverwanten). Comparanten van moederszijde waren: arbeider Jacob Verschoor (uit hoofde van zijn 'huysvrouw' Neeltje Boekhoud, zuster van de overledene); smitsknecht Dirk Boekhout (volle neef van de minderjarige); en metselaarsknecht Jan Boekhout (eveneens volle neef van de minderjarige).

In deze familieraadberaadslaging werd Jacob Verschoor onder eedaflegging tot toezienend voogd benoemd. Het proces-verbaal werd getekend door Leendert Hoogewerf, Coenraad van den Berg, vrederechter De Coningh en griffier Cottaar. De vier andere leden ondertekenden de akte niet, omdat zij verklaarden niet te kunnen schrijven of tekenen, niet ongebruikelijk in die tijd.

De familieraad was ook bevoegd om handlichting te verlenen, dat wil zeggen een minderjarige meerderjarig te verklaren, bijvoorbeeld in het geval van een huwelijk. Een andere extra-judiciële bevoegdheid van de vrederechter was het

verlenen van een akte van bekendheid, bijvoorbeeld als iemand wilde trouwen maar geen geboorteakte had. In zo'n geval moesten familieleden en vrienden van de betreffende persoon bij de vrederechter verklaren dat zij de betreffende persoon kenden.

Het benoemen van een curator was ook een bevoegdheid van de familieraad. Dit was nodig als iemand overleden was en de goederen veilig gesteld moesten worden. Zo werd op 20 maart 1811 voor vrederechter De Coningh een aanstelling van een curator verzocht over Trijntje Hazelhorst, 'verlaten huisvrouw' van Johannes van Rijswijk en wettige dochter van loodgieter Pieter Hazelhorst. Pieter Hazelhorst had een vijfde van zijn boedel aan Trijntje nagelaten, maar Trijntje was al enkele jaren spoorloos. De nabestaanden van Pieter verzochten een familieraad bijeen te roepen omdat het 'van de grootste noodzakelijkheid is tot de conservatie van de regten en interesse van de absente Trijntje Hazelhorst.' De vrederechter willigde het verzoek in.¹⁷

2. Verzegeling en ontzegeling

Andere extra-judiciële werkzaamheden van de vrederechter waren verzegelingen en ontzegelingen van goederen. Dit waren uiterst nauwkeurige en tijdrovende bezigheden voor de vrederechter en de griffier, omdat zij ter plekke moesten plaatsvinden en alle goederen per object moesten worden beschreven. Verzegelingen en ontzegelingen namen enkele dagen in beslag. Zo kwam er op 19 maart 1811 een verzoek binnen bij vrederechter De Coningh tot verzegeling van een nalatenschap van bovengenoemde loodgieter Pieter Hazelhorst.¹⁸ Het verzoek werd gedaan door vier personen: Maria Blankenbijn (echtgenote in het tweede huwelijk van wijlen Pieter Hazelhorst); Neeltje Hazelhorst ('gesepareerd huisvrouw' van Cornelis Bakker); Maria Gertruida Hazelhorst (huisvrouw van Pieter van der Kemp); en Pieter van der Kemp (die optrad namens 'den uytlandige' Adriaan Pieter Hazelhorst). Deze personen waren allen, 'benevens de absente Trijntje Hazelhorst, verlaten huisvrouw' van Johannes van Rijswijk, erfgenamen van Pieter Hazelhorst. Ze verzochten de vrederechter in het huis van wijlen Pieter Hazelhorst 'zegels te stellen, op de meubelen, effecten, papieren en andere dingen' en een beschrijving te maken van hetgeen zich in de woning bevond. De vier erfgenamen hadden op 19 maart 1811 het proces verbaal ondertekend. De vrederechter en griffier gingen daarop naar het sterfhuis, gelegen in de stad Delft, sectie 1 wijk 2 no. 106. Daar werd meteen de eed van de weduwe, Maria Blankenbijn, afgenomen ter bevestiging dat niets uit de boedel was ontvreemd en dat zij evenmin had toegelaten dat iets werd ontvreemd. Dit tweede proces verbaal werd ondertekend door Maria Hazelhorst geboren Blankenbijn. Vervolgens werd de als kantooruimte gebruikte bovenkamer verzegeld. Dit hield in dat op het venster en op het slot van de deur een zegel werd geplaatst. De deur werd afgesloten met een sleutel, 'dewelke aan de griffier wordt gelaten.' Men vaceerde van 9.00 tot 12.00 uur en liet vervolgens alles in handen van de weduwe. Er werd uitstel van drie uur verleend met toestemming van partijen. Daarop volgde het derde proces verbaal dat werd ondertekend door Neeltje Hazelhorst, Maria Geertruida Hazelhorst, Pieter van der Kemp q.q. en

Maria Blankenbijn weduwe Hazelhorst, vrederechter De Coningh en griffier Cottaar. De verzegeling werd voortgezet in een achterkamer in het bovenhuis en op zolder waar een mangel, een kast, een tafel, 'sluytmanden', 'kleerstokken', een koffer, een wasmand en andere goederen 'dewelke geen beschrijving nodig hebben' werden verzegeld. In de keuken ging de vrederechter verder met het verzegelen van ketels, pannen, borden enzovoort, in de zijkamer met de verzegeling een tafel met zes stoelen. In de binnenkamer werden een spiegel, een laktafel en acht stoelen, grondkleden en een tafel verzegeld evenals de objecten in een kamer naast het kantoor. Als laatste volgde een grote partij lood en instrumenten in de winkel, de benodigdheden van de loodgieter. Aangezien pas om 17.00 uur het proces verbaal werd opgemaakt (getekend door de erfgenamen, de vrederechter en de griffier), had de vrederechter blijkbaar een hele dag nodig gehad om alles te verzegelen.

Vervolgens kostte het ook de nodige tijd om alles te ontzegelen. Zo gebeurde het ook in de bovengenoemde zaak. De ontzegeling van de boedel van wijlen Pieter Hazelhorst vond vier dagen later plaats, namelijk op 23 maart 1811. Om 8.00 uur gingen de vrederechter en de griffier met de weduwe Hazelhorst, en met notaris Jan van Coesveld de Crocq naar het verzegelde sterfhuis van Pieter Hazelhorst om de zegels 'te willen herkennen en ontzegelen.' Daar troffen zij de andere erfgenamen, Neeltje Hazelhorst en Pieter van der Kemp naast Philippus Smits, curator voor de erfenis van de met onbekende bestemming vertrokken Trijntje Hazelhorst. Uit het desbetreffende proces blijkt dat zoon Adriaan Pieter Hazelhorst, voor wie Pieter van der Kemp als plaatsvervanger optrad, al 'absent is sedert twee jaaren.' Het eerste proces verbaal dat volgde na ontzegeling is ondertekend door de vier erfgenamen en Philippus Smits.

Het tweede proces verbaal vermeldt de aanstelling van de weduwe als 'bewaarster' en dat zij ter plekke aanwezig was. De akte is ondertekend door weduwe Hazelhorst geboren Blankenbijn. Om 12.00 uur was de notaris nog niet klaar en het kantoor werd opnieuw verzegeld. De verzegeling gebeurde nu door een band papier over het slot met twee zegels te bevestigen. Weer vond ondertekening plaats door dezelfde personen, nu van een derde proces verbaal. Bij terugkomst om 14.00 uur ontzegelden de vrederechter en de griffier het kantoor en kon de notaris zijn werk in het bijzijn van de erfgenamen voortzetten. Na constatering door de vrederechter dat de zegels op het venster ongeschonden waren, overhandigde de griffier de sleutel aan de erfgenamen. De werkzaamheden konden niet worden afgemaakt en om 18.00 uur werd de afspraak gemaakt voor maandag 25 maart 's ochtends om 9.00 uur. Een vierde proces verbaal werd daartoe opgemaakt en getekend. De laatste sessie van ontzegeling vond daadwerkelijk plaats op 25 maart om 9.00 uur, wederom onder toezicht van de vrederechter, de griffier, de notaris en de erfgenamen. Nu werd de achterkamer op de bovenverdieping ontzegeld. Ook deze keer werden de zegels in orde bevonden, de sleutel werd overhandigd aan de erfgenamen en de notaris inventariseerde verder de kamer naast het kantoor, de zolder, de overloop, de binnenkamer, het zijkamertje en de winkel. Om 14.00 uur was de zaak geklaard. De weduwe

werd van bewaring ontheven en ondertekening van een vijfde proces verbaal kon plaatsvinden.

De Delftse vrederechter als rechter van enkele politie

De vrederechter moest zich ook bezighouden met strafzaken.¹⁹ Hij trad op als rechter van enkele politie. Dat wil zeggen dat hij zaken berechtte van geringe 'ernst', dus overtredingen die de rechtsorde niet zwaar aantastten. Het openbaar ministerie werd in dat geval waargenomen door een commissaris van politie. Verder was de vrederechter ook hulpofficier van de rechterlijke politie. In die hoedanigheid hield hij zich bezig met het opsporen van misdaden, wandaden en overtredingen en verzamelde hij daarvan bewijzen om de daders daarna over te dragen aan de bevoegde gerechten. In Delft zijn van betreffende strafzaken geen akten bewaard gebleven.

Bezoldiging vrederechter

De hoogte van de bezoldiging van de vrederechter voor zijn werkzaamheden was afhankelijk van het aantal inwoners van het kanton. De wet van 8 november 1810 (art. 7) stelde in gemeenten tot 30.000 inwoners het salaris van de vrederechter op 800 francs en in gemeenten met 100.000 inwoners het dubbele daarvan. De Delftse vrederechter viel, gezien het aantal inwoners, in de categorie van rond de 800 francs. Naast het vaste traktement genoot de vrederechter nog een aantal bijzondere bezoldigingen, zoals bij de beraadslaging met de familie-raad en bij de ver- en ontzegelingen. Voor elke vacatie van drie uur ontving hij twee francs en voor alle volgende vacaties nog een franc.

Zittingen

Volgens de wet konden de zittingen plaatsvinden op de gewone zittingsplaats, maar ook bij de vrederechter thuis. In de civiele akten van het vredegerecht Delft staat de zittingsplaats aangeduid als 'ter gewone plaatse van onze terechtzittingen', 'op den raadhuyze dezer stad Delft' of 'in onze ordinaire zitting op het stadhuis te Delft.' Ook wordt, als het om conciliatiezaken gaat, het 'bureau van conciliatie' genoemd. De partijen moesten in persoon verschijnen, tenzij ze op goede gronden verhinderd waren. In dat geval mochten zij zich door een gemachtigde laten vertegenwoordigen.²⁰ Hiertoe was een onderhandse volmacht voldoende. De partijen konden zich door een jurist laten bijstaan. Wanneer een partij niet verscheen, werd hiervan melding gemaakt in het register van de griffie van het vredegerecht, maar eveneens op het origineel of op de kopie van de oproeping. Het opmaken van een proces-verbaal was hierdoor niet meer nodig. De niet verschenen partij kon worden veroordeeld tot een boete van tien francs of een vergelijkbaar bedrag in guldens. Deze boete mocht niet door de vrederechter worden opgelegd, maar alleen door de rechtbank.²¹ Ze was niet verschuldigd als de zaak niet voor de rechtbank aanhangig werd gemaakt.

Oude Delft 81 waar van 1885 tot 1906 het kantongerecht zetelde.

De behandeling van de zaak gebeurde mondeling. Op de zitting mocht de eiser zijn vordering toelichten en zelfs zijn eis vermeederen. De gedaagde kreeg de gelegenheid zijn standpunt uiteen te zetten. Van de zitting werd een proces-verbaal gemaakt, dat vermeldde of partijen waren verschenen in persoon of bij gemachtigde. Voorts werden de standpunten van partijen, zoals weergegeven tijdens de zitting, opgenomen in het proces-verbaal. Indien partijen niet tot overeenstemming waren gekomen, werd hiervan een korte aantekening gemaakt. In het geval partijen wel tot een schikking kwamen, werd deze opgenomen in het proces-verbaal, waarna dit werd ondertekend door de vrederechter, de griffier en de partijen. Als partijen niet konden tekenen, bijvoorbeeld omdat ze niet konden lezen of schrijven, werd hiervan melding gemaakt.²² Dit blijkt bijvoorbeeld uit de processen-verbaal van de genoemde familieraadberaadslaging van 2 mei 1811. Als de gedaagde noch zelf, noch bij gemachtigde was verschenen, mocht

de eiser zijn vordering aanhangig maken voor de rechtbank. Eveneens was dit het geval bij non-conciliatie. De processen-verbaal waren (na het decreet van 28 december 1811) meestal zowel in het Frans als in het 'Nederduitsch' opgesteld.²³ Na het vertrek van de Fransen in november 1813 werd bij besluit van 1 december 1813 uitsluitend het 'Nederduitsch' verplicht gesteld.

Ter afsluiting

Hierboven is een beeld geschetst van de Delftse vrederechter en zijn werkzaamheden in de periode 1811-1813, de tijd waarin ons land was ingelijfd bij het Franse keizerrijk. Ook daarna bleven de vredegerechten en de Franse wetboeken van kracht in ons land. Pas in 1838 kwam er in ons land een eind aan de Franse Rechterlijke Organisatie. Nederland kreeg zijn eigen Nationale Rechterlijke Organisatie en voerde de nationale wetgeving in. De vrederechter moest plaats maken voor de kantonrechter, die in civiele zaken recht sprak op basis van het Burgerlijk Wetboek van 1838. Daarmee kwam ook een einde aan de preliminaire conciliatie. De kantonrechter was, net als de vrederechter, een alleen-sprekende rechter, maar hij moest, in tegenstelling tot de vrederechter, meester in de rechten zijn. Ook had hij geen verplicht bemiddelende taak meer omdat de preliminaire conciliatietaak in 1838 was afgeschaft. Procederen bij de kantonrechter kan, evenals bij de vrederechter, zonder tussenkomst van een advocaat.

De eerste kantonrechter werd de voormalig vrederechter Abraham van Schuylenburch. Het kantongerecht in Delft was, evenals het vrederecht, gevestigd in het stadhuis. De gemeente Delft stelde de ruimten in het stadhuis kosteloos ter beschikking aan het Ministerie van Justitie. In 1866 liet de gemeente aan de Minister van Justitie weten dat ze, in verband met toenemende drukte, de ruimten liever zelf zou betrekken, maar pas in 1883 zegde de gemeente de huur op. Het kantongerecht werd in 1885 gevestigd op de Oude Delft 81, waar het tot 1906 zetelde.²⁴ Toen kreeg het kantongerecht haar definitieve locatie in het kantongerechtsgebouw aan de Breesstraat, hoek Korte Geer.²⁵

Hoe zit het met de vrederechter in de ons omringende landen?

In België functioneert de vrederechter (hier ingesteld in 1795) vandaag de dag nog steeds.²⁶ Het land telt 197 vredegerechten en heeft van 1830 (na de afscheiding van Nederland) tot op de dag van heden vastgehouden aan de vrederechtspraak inclusief de preliminaire conciliatietaak. Maar de taak van politierechter heeft de Belgische vrederechter niet meer en ook zijn taak als voorzitter van de familieraad verloor hij in 2003. Frankrijk kent sinds de gerechtelijke hervormingen van 1958 geen vrederechters meer en ook de algemene preliminaire conciliatie in het burgerlijk geding bestaat niet meer. De vrederechter werd vervangen door de 'juge de première instance'. Na bijna vijftig jaren van afwezigheid is in Frankrijk eind 2003 de vrederechter onder de nieuwe naam de 'juge de proximité' ingevoerd. Hij is belast met de berechting van kleine civiele zaken en strafrechtelijke overtredingen van geringe zwaarte. Ook in Italië, waar 846 vre-

degerechten zijn, functioneert de vrederechter in civiele zaken en in strafzaken. In Engeland bestaat de 'justice of the peace' ook, maar dan vooral in strafzaken en familiezaken.

Hoewel de vrederechter formeel in Nederland niet meer bestaat, vertoont mr. Frank Visser, kantonrechter in Haarlem en bekend van de televisie als 'de rijdende rechter', veel overeenkomsten met de vrederechter: laagdrempelig en dicht bij de burger staande.²⁷ Op het internationaal congres over 'the justice of the peace in Europe', dat naar aanleiding van de invoering van de vrederechter in 1811 op 28 oktober 2011 gehouden werd op de Erasmus Universiteit, belichtten verschillende Europese vrederechters hun taak. 'Rijdende rechter' Frank Visser hield er een lezing over 'Mobile Justice'. Er ontspoon zich een discussie over de vraag of Nederland niet achter loopt met betrekking tot een dergelijk instituut. Het ligt in de bedoeling dat in 2012 slechts tien van de huidige negentien arrondissementsrechtbanken in Nederland (en de daarin sinds 2002 opgenomen kantongerechten) open zullen blijven met enkele aparte vestigingslocaties van kantongerechten. Het regeringsvoorstel daartoe ligt al in de Tweede Kamer. Het wachten is of de nieuwe gerechtelijke kaart van Nederland gerealiseerd gaat worden. Dat zou kunnen betekenen dat de rechtspraak steeds verder van de burger komt te staan, de rechtspraak duurder wordt door verhoging van de griffierechten en we weer in het tijdperk komen van het *ancien régime*. Mensen zullen soms ver moeten reizen om een eenvoudig geschil voor de rechter te brengen, waarbij zij ook nog eens veel geld moeten betalen. Of dit een goede zaak is, is nog maar te bezien!

Noot

Dit artikel is een bewerking van een lezing die de auteur op 7 april 2011 hield voor de Historische Vereniging Delfia Batavorum. Voor de bestudering van de persoon en werkzaamheden van de vrederechter van Delft deed zij prosopografisch onderzoek in het Bureau voor Genealogie en het Nationaal Archief (beide in Den Haag), en maakte onder meer gebruik van het onderzoeksproject 'Vrederechter', dat een aantal jaren geleden voorwerp van onderzoek was van de sectie rechtsgeschiedenis van de Juridische Faculteit van de Erasmus Universiteit Rotterdam. Tevens heeft zij dankbaar gebruik gemaakt van de niet gepubliceerde onderzoeksresultaten van Yvonne Starrenburg, die in het kader van het project vrederechter onderzoek deed naar het vredegericht Delft

Literatuur

- Bóné, E.K.E. von. 1991. 'Enkele opmerkingen over vrederechter en de familieraad.' In *Au jour d'amour, opstellen aangeboden aan Prof. Dr. C.M.G. ten Raa*, red. J.P. Doré, 11-21 (Mededelingen Juridisch Instituut van de Erasmus Universiteit Rotterdam, nr. 52). Rotterdam: Erasmus Universiteit.
- 1992. *De familieraad in Nederland 1811-1838*. Proefschrift. Rotterdam: Erasmus Universiteit.
- 1999. 'De vredebureaus en de familierechtbank, een bijzondere manier van conflicthantering in de Franse revolutionaire wetgeving', in: *Tijdschrift voor Mediation*, derde jaargang, aflevering 4, 1999, 73-80.
- 2009. 'De vrederechter als rechter van enkele politie in de Franse tijd, Spoelstra

- moet boeten voor dochter (27 november 1811).’ In *Fabrica Iuris, opstellen over de ‘werkplaats van het recht’ aangeboden aan Sjoerd Faber*, red. E.C. Coppens e.a., 207-223. Nijmegen: GNI.
- 2010. *De vrederechter alias de buurtrechter? Bijdragen in het kader van het symposium ‘De buurtrechter alias de vrederechter terug van weggeweest’ gehouden op ‘De Doelderdag’ vrijdag 9 oktober 2009 op de Erasmus Universiteit Rotterdam*. Rotterdam: Erasmus Universiteit.
- 2011. ‘Tweehonderd jaar ontwikkeling van de competentie van de vrederechter/kantonrechter in Nederland (1811-2011).’ In *Scènes uit de geschiedenis van het vrederegerecht*, red. Georges Martyn, 73-82. Brussel: Koninklijk Verbond van de vreden- en politierechters; Gent: Die Keure/La Chartre.
- Code de Procédure Civile*, tweetalig uitgegeven bij Allart en Immerzeel (Amsterdam 1811).
- Dapperen, H.J.M. van. 1991. *De vrederechter in Nederland 1811-1838*. Proefschrift. Rotterdam: Erasmus Universiteit.
- Feenstra, R. 1952. ‘Enkele opmerkingen over de invoering der Franse wetgeving in Nederland (1810-1813).; *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis* (20): 344-351.
- Handboek der vrederegerten* (Manuel des justices de paix), tweetalig uitgegeven bij Allart en Immerzeel (Amsterdam en Rotterdam 1811), 185.
- Laarse, R. van der. 1992. ‘Welstand, macht en aanzien, Het Delfts patriciaat.’ In *De stad Delft: Cultuur en maatschappij van 1813 tot 1914*, red. J.W.L. Hilkhuijsen, 11-26. Delft: Stedelijk Museum Het Prinsenhof.
- Ouweneel, L.P. 2010. ‘De reis van Prinses Wilhelmina naar Den Haag en de Pruisische bezetting.’ *Historische Encyclopedie Krimpenerwaard, Schoonhoven* 34, 3: 69-82.
- Raa, Ch.M.G. ten. 1970. *De oorsprong van de kantonrechter*. Proefschrift Rotterdam. Deventer: Kluwer.
- Rigter, Hans van. 2008. ‘De totstandkoming van het kantongerechtsgebouw in Delft’ *Jaarboek Delfia Batavorum* 17-2007. Delft: Delfia Batavorum, 109-126.
- Schutjes, Marcel, en René Peters (samenst.) 2007. *Kantongerechtsgebouw Delft: Honderd jaar (1907- 2007)*, Delft: Rechtbank ’s-Gravenhage, sector Kanton, locatie Delft.
- Vlierdien, C.P.J. van. 1906. ‘Aanvullingen op: Het Brabantsche en het Geldersche geslacht van Vlierdien. *Maandblad van het Genealogisch-Heraldiek Genootschap De Nederlandsche Leeuw* 24: kol. 201-207.
- Nationaal Archief Den Haag, Archief vredege- recht Delft (kanton 1 en II), toegangsnum- mer 3.03.58; inv. nrs. 1 (1811: akte 3, akte 4, akte 8, akte 9, akte 17) en 61.

Noten

- 1 Feenstra 1952, 344-351; Van Dapperen 1991, 34.
- 2 Nationaal Archief, Archief vrederegerecht Delft, inventarisnummer 1.
- 3 Nationaal Archief, Archief vrederegerecht Delft, inventarisnummer 1
- 4 Nationaal Archief, Archief vrederegerecht Delft, inventarisnummer 1.
- 5 Aanvankelijk was de Franse vrederechter geen alleensprekende rechter. Tot 1801 had de vrederechter bijzitters, waarna ze vervangen werden door plaatsvervangers.
- 6 Nationaal Archief, Archief vrederegerecht Delft, inventarisnummer 1.
- 7 Van Vlierdien 1906, 202.
- 8 In 1848 werd een nazaat van hem, C.E. Overgaauw Pennis, kantonrechter in Delft. Van het geslacht Overgaauw Pennis is vrij veel bekend. Zie *Van ‘Den Overgaauw’: 5 eeuwen genealogie en geschiedenis van de families Overgaauw en (sinds 1782) van de familie Overgaauw Pennis*, samengesteld door D. Overgaauw en H.Th.F. van Wijk, Simonshaven/ Voorburg 1998.
- 9 Zie *Wetboek Burgerlijke Rechtsvordering*, tekst en commentaar, onder redactie van A.I.M. van Mierlo e.a., Kluwer 2008, Boek 1, titel 2, afd. 1, art 87 Rv. De preliminaire conciliatie lijkt niet op de schikking in de zin van compari-

- tie van partijen in artikel 87 Wetboek Burgerlijke Rechtsvordering.
- 10 Titre X: Des bureau de paix et du tribunal de famille: Art. 1er. Dans toutes les matières qui excèdent la compétence du juge de paix, ce juge et ses assesseurs formeront un bureau de paix et de conciliation. Art. 2. Aucune action principale ne sera reçue au civil devant les juges de district, entre parties qui seront toutes domiciliées dans le ressort du même juge de paix, soit à la ville, soit à la campagne, si le demandeur n'a pas donné, en tête de son exploit, copie du certificat du bureau de paix, constatant que sa partie a été inutilement appelée à ce bureau, ou qu'il a employé sans fruits sa médiation. Zie Archives Parlementaires (AP) de 1787-1860, recueil complet des débats législatifs et politiques des Chambres Françaises, imprimé par ordre du Corps législatifs, 1er série (1787-1799), sous la direction de J. Maival et E. Laurent, Parijs 1884, deel XVIII, p. 104 e.v. Zie ook Ten Raa 1970, XVII en 406.
 - 11 Van Dapperen 1991, 126.
 - 12 *Handboek der vredegerigten*, 185. Zie ook Van Dapperen 1991, 119.
 - 13 Nationaal Archief, Archief vredegericht Delft, inventarisnummer 1, aktenummer 17.
 - 14 Nationaal Archief, Archief vredegericht Delft, inventarisnummer 1, aktenummer 9.
 - 15 Nationaal Archief, Archief vredegericht Delft, inventarisnummer 1, aktenummer 8.
 - 16 De familieraad had zijn oorsprong in de Franse wet op de Rechterlijke organisatie van 16 augustus 1790 en werd 'Tribunaux de famille' genoemd. De zogenaamde familierechtbank had een verzoenende taak in familiezaken. Zie Von Bóné 1992 en id. 1999, 73-80.
 - 17 Nationaal Archief, Archief vredegericht Delft, inventarisnummer 1, aktenummer 4.
 - 18 Nationaal Archief, Archief vredegericht Delft, inventarisnummer 1, aktenummer 3.
 - 19 Zie over de vrederechter als rechter van enkele politieke ook Von Bóné 2009, 207-223.
 - 20 Art. 9 *Code de Procédure Civile*.
 - 21 Van Dapperen 1991, 128-129.
 - 22 *Handboek der vredegerigten*, 195 (no. 217): 'Alleen de tekening of deze daarvoor geldende melding, kan aan de wederzijdse gesprekken kracht van verbintenis geven; tot zo lang zijn het slechts blote voorstellen, waaraan partijen zich naar welgevallen kunnen onttrekken. Tekening levert het bewijs op dat de gedane voorstellen bij eindelijk besluit van partijen zijn vastgesteld'
 - 23 Van Dapperen 1991, 109.
 - 24 Schutjes en Peters 2007. Zie ook *Politie en justitie*, Archiefdienst en gemeentepolitie, 1980, p. 45.
 - 25 Van Righeren 2008.
 - 26 Von Bóné 2011, 73-82.
 - 27 Von Bóné 2010. Naast Frank Visser waren de andere sprekers onder anderen Ton Heerts, Tweede Kamerlid en Justitie woordvoerder voor de PvdA, en mr. Erik van den Emster, voorzitter van de Raad voor de rechtspraak. Gediscussieerd is op dit congres over de voor- en nadelen om de vrederechter opnieuw in te voeren.

Drogisterij en Medische Bandagehandel J.W. Elsenaar B.V.

Homeopathie o.a.:

Vogel
VSM
Boiron
Homeocare

Cosmetica:

Marbert
Sans Soucis
Payot
Widmer
Elizabeth Arden

Elastische arm- en beenkousen
ADL-producten
Bloeddrukmeters
Borstprotheses
Breukbanden
Polsbraces
Duimbraces
Enkelbraces
Lumbaalbraces
Verbandschoenen
Verpleegartikelen

Hugo de Grootstraat 92

2613 TW Delft

Tel: 015-2124482/ 2120777

Nogmaals: het beiaardiershuisje aan de Kerkstraat

Laura Meilink-Hoedemaker

In het Jaarboek 2010, blz. 142-143 staat vermeld dat het beiaardiershuisje aan de Kerkstraat in 1928 in eigendom kwam van de gemeente Delft. In datzelfde jaar werd Jan Hendrik Storm (1868-1946), die sinds 1924 organist van de Nieuwe Kerk was, benoemd tot stadsbeiaardier. Hij heeft een rol gespeeld bij de bestemming van dat huisje tot Delftse beiaardschool.

Oefenklavier

Omdat Storm al bij zijn benoeming niet meer de jongste was, gingen in december 1930 in de gemeenteraad stemmen op tijdig te voorzien in een vervanger of opvolger, liefst iemand uit Delft. Storm was aanwezig als afgevaardigde van het gemeentebestuur in augustus 1931 in Mechelen bij het vijftigjarig ambtsjubileum van stadsbeiaardier Jef Denijn (1862-1941). Hij deed nieuwe indrukken op bij het beluisteren van niet minder dan vijftien beiaardconcerten. Hij sprak zelfs met jubilaris Denijn en bracht op diens advies een bezoek aan de beiaardschool, waar Denijn directeur was. In het zeer eenvoudige schoolgebouw viel het oog van Storm op een beiaardoefenklavier, dat hij beschreef als een houten raamwerk met stokken en pedalen die via hamertjes op stalen staafjes sloegen. Het apparaat gaf veel herrie, niet in het minst door de bijgeluiden van de mechanieken. Storm vond het oefenklavier muzikaal ongenietbaar, maar wel bruikbaar voor de studie van de techniek.

Ongetwijfeld heeft Storm in Mechelen zijn Rotterdamse collega Ferdinand Timmermans (1891-1965) ontmoet, die een van de concertgevers was. Deze had een jaar in Mechelen gestudeerd en had sinds 1928 een beiaardklasje aan de Toon-

kunst Muziekschool in Rotterdam. Timmermans gaf de lessen op een oefenklavier dat hij zelf had gebouwd. Wat de heren beiaardiers allemaal hebben besproken, weten we niet, maar zeker is dat Storm een uitnodiging kreeg voor een gastconcert op de beiaard van het stadhuis van Rotterdam in de zomer van 1932.

J.H. Storm achter het oefenklavier. Krantenbericht uit 1939.

Eerste leerlingen

Het duurde nog tot 1937 eer Storm aan een lespraktijk kon denken. Op 14 juli 1937 besloot de gemeenteraad tot aanschaf van een studieklavier, gefabriceerd door Eijsbouts in Asten. De leverantie van het klavier liet nog even op zich wachten. In het najaar van 1938 werd het schilderachtige huisje aan de Kerkstraat 25 bestemd voor een beiaardschool. Storm en zijn echtgenote maakten het huisje helemaal in orde en Storm werkte acht maanden aan het oefenklavier. Hij wijzigde de scharnierpunten van de hamertjes en verving diverse metalen onderdelen door rubber. De hamerkoppen bekleedde hij met vilt. Hiermee zal hij zeker het gerammel en gekletter hebben teruggebracht tot aanvaardbare proporties.

De opening van de beiaardschool in mei 1939 kreeg een officieel karakter door de toespraak van de gemeentesecretaris G. Egberts. Nu zou Storm dan eindelijk enkele leerlingen kunnen opleiden. Mannelijke (!) personen werden opgeroepen zich voor de opleiding bij Storm te melden. Dat leverde twee kandidaten op: Rien Ritter (1922-1992) en Leen 't Hart (1920-1991). Beiden waren ook bezig met een orgelstudie. Na drie jaar studie bij Storm werden zij in oktober 1943 benoemd tot hulpbeiaardier. Storm was intussen 75 jaar oud, en danig verzwakt. Na zijn pensionering in 1945 volgden Ritter en 't Hart hem op in een duobaan als stadsbeiaardier.

Buitenlandse studenten

In Delft waren altijd wel enthousiaste jongelui die bij 't Hart les namen in het beiaardschooltje. Toen in 1953 in Amersfoort de eerste officiële opleiding van start ging, werd 't Hart daar hoofdleraar en in 1956 zelfs directeur. Leerlingen uit Duitsland en de Verenigde Staten die voor beiaardles naar Nederland kwamen, konden in Delft studeren in het beiaardiershuisje. Het oude torenklavier, dat in 1950 was vrijgekomen bij de restauratie van de torenbeiaard, was sindsdien in het beiaardiershuisje 'geparkeerd' en ging uiteindelijk naar het Nationaal Beiaardmuseum in Asten. Ritter en 't Hart studeerden zelf gedurende vele jaren in het beiaardiershuisje maar na 1974, toen 't Hart met vervroegd pensioen ging, nam Ritter het oefenklavier mee naar zijn huis in de Raamstraat. Het huisje kreeg eind jaren 70 een andere functie. Het werd verhuurd aan een kunstenares. In 1972 werd het nog gerestaureerd, maar toen werden daar inderdaad geen lessen meer gegeven. (zie ook Delfiana, blz. 159-160).

KLEURRIJK...

drukwerk is onze specialiteit!

Van ontwerp tot eindproduct

Wij leveren o.a.:

briefpapier / enveloppen

visitekaartjes / brochures / jaarverslagen

periodieken / catalogi / boeken

flyers / mailings

in full color, maar ook in zwart-wit!

Drukkerij Vis Offset

A. Einsteinweg 25A

2408 AP Alphen a/d Rijn

T 0172 - 44 46 67

E info@drukkerij-vis.nl

I www.drukkerij-vis.nl

Restauratie van de gevelstenen van het Kruithuis 2011

Pieter de Ruyter

Het Generaliteits Kruitmagazijn Het Kruithuis uit 1660, gebouwd door hofarchitect Pieter Post, is een rijksmonument, dat opvallend gelegen is op anderhalve kilometer van de stad naast de Kruithuisweg. Het is een gebouwencomplex met grote allure, niet in het minst door de grote gevelsteen aan het poortgebouw, die bijna te groot is voor de gevel. Ook de kruittorens hebben forse gevelstenen met het wapen van de generaliteit, het latere ministerie van Defensie.

Gevelsteen vóór restauratie, 2006.

In de loop der jaren zagen de gevelstenen er door verwaarlozing en ondeskundige restauratie lelijk uit. Onderzoek naar de oudste afwerkingen bracht verrassende vondsten aan het licht. Zo bleken alle gevelstenen met veel fellere kleuren afgewerkt te zijn dan gedacht. Op een groot aantal onderdelen bleek ook een overvloed aan bladgoud te zitten.

Die rijkdom is, in samenspraak met de voorzitter van Scouting Delft, Herman de Bruin, opnieuw aangebracht.

In de uitgebreide documentatie over de geschiedenis en de restauratie, die ondergetekende gemaakt heeft, is het hele restauratieproces te lezen.

Gevelsteen na restauratie, 2011.

Het Verhaal van Delft

Delft is een stad met een rijke historie. De geschiedenis en verhalen van Delft zijn op verschillende plekken in de stad te zien. Erfgoed Delft maakt informatie en collecties op het gebied van archeologie, kunst, geschiedenis en archieven toegankelijk voor het publiek.

Behalve tentoonstellingen in de musea biedt Erfgoed Delft ook diverse activiteiten voor jong én oud. Bij Archeologie kunt u terecht voor advies op het gebied van vergunningen en archeologische beleidsvraagstukken en als er opgravingen zijn, dan kunt u daar een kijkje nemen. Over verschillende opgravingen in de stad is een speciale archeologie familieroute (ENG/NL) te volgen!

WikiDelft

WikiDelft is de historische Wikipedia voor Delft en omstreken. Op WikiDelft worden verhalen over de stad en haar geschiedenis in woord en beeld verzameld. Hierbij staat de interactie centraal. Iedereen kan verhalen, foto's en filmpjes op deze website kwijt en kan reageren op verhalen van anderen. Voor het Verhaal van Delft ga naar www.wikidelft.nl.

Archief en Archeologie Delft

Bij het Archief kunt u terecht voor uw onderzoeken naar Delftse dingen van vroeger; van voorouders tot schilderkunst en van stadhuis tot armenzorg. In de Beeldbank van Erfgoed Delft en Omstreken kunt u een deel van onze collectie Beeld&Geluid en museale collecties doorzoeken. De online beeldbank is te raadplegen via www.virtueldelftslexicon.nl.

Bij Archeologie kunt u terecht voor advies en als er opgravingen zijn, dan mag u daar een kijkje nemen!

Kijk op www.erfgoed-delft.nl voor meer informatie, openingstijden, locaties, activiteiten, rondleidingen en verhuurmogelijkheden.

Collecties Erfgoed Delft

Beheer
Informatie
Presentatie

Schoolstraat 7, 2611 HS Delft
(015) 260 23 58
erfgoed@delft.nl
www.erfgoed-delft.nl

De Le Comteprijs 2010

Wim Weve

De commissie voor de Le Comteprijs inventariseerde dertien verfraaiingen die in aanmerking zouden kunnen komen voor een nominatie voor de Le Comteprijs 2010. Alle zeven aanmeldingen van derden werden in de inventarisatie opgenomen, ook al voldeden twee ervan niet aan de criteria. De inventarisatie omvatte opnieuw uiteenlopende projecten. Als gebruikelijk waren daar weer enige vernieuwingen of reconstructies van winkelpuien bij, dit keer waren dat er vijf. Maar er waren ook verrassende verfraaiingen bij van een soort die nog niet eerder voor de Le Comteprijs was geïnventariseerd, zoals het aanbrengen van een Delfts-blauw mozaïek op een dichtgetimmerde etalage en het plaatsen van moderne Delfts-blauwe lantaarnpalen op het Sint Agathaplein. De commissie koos uit de inventarisatie vijf nominaties voor de Le Comteprijs 2010 die hierna worden toegelicht.

Nominatie 1

E. Elfferich voor het herstel en de wijziging van het hoekpand Oosteinde 35/Gasthuislaan 290

Het pand op de noordelijke hoek van Oosteinde en Gasthuislaan werd vele jaren sterk verwaarloosd. De rijwielhandel die er gevestigd was, was al lang geleden gestopt. Het pand werd uiteindelijk verworven door E. Elfferich, eigenaar van het gevelrenovatiebedrijf Geveltotaal, die hierin duidelijk een uitdaging moet hebben gezien om er, uiteraard met zijn bedrijf, iets moois van te maken. Het

1960

2004

2010

Oosteinde 35/Gasthuislaan 290.

pand dateert uit eind negentiende eeuw en geniet geen monumentenbescherming. Maar met zijn traditioneel vormgegeven eenvoudige lijstgevels past het goed in de historische binnenstad. Het is als hoekpand bovendien een belangrijke blikvanger op de wandelroute tussen het toeristische centrum en de Oostpoort. Door de langdurige verwaarlozing was het pand een ernstige dissonant in het stadsbeeld geworden. Een grondige aanpak was zeker hoognodig. Die kwam er in 2010 en bestond uit meer dan alleen het herstellen en reinigen van metsel- en voegwerk en het schilderen van houtwerk. De gevelindeling aan de zijde van de Gasthuislaan werd namelijk iets gewijzigd door de brede toegang tot de vroegere werkplaats dicht te zetten en daar een venster aan te brengen in dezelfde vorm en afmetingen als die van de vensters aan weerszijden ervan. Om de zolder beter te kunnen gebruiken werd de kap vervangen door een kap met steilere dakschilden met daartussen een plat gedeelte waardoor er op zolder een groter bruikbaar vloeroppervlak ontstond. Aan de voorzijde kwam weer een dakkapel in traditionele vorm terwijl er bovendien opzij twee dakkapellen in dezelfde vorm werden toegevoegd.

Nominatie 2

M. Nitzsche, mevr. A. Nitzsche-Boesveld en mevr. G. van Boxel voor het op de ingangspartij van Oude Delft 128 en 128a aanbrengen van de huisnaam De Ghulden Haringhen en de vergulde driedimensionale afbeelding van twee haringen

Het grachtenpand werd in de tweede helft van de negentiende eeuw gebouwd ter plaatse van twee oudere panden. Historisch onderzoek bracht aan het licht dat in een daarvan rond 1600 een visverkoper woonde en dat dit huis 'De Ver-

De haringen in de maak.

De haringen boven de deuren.

Ingangspartij Oude Delft 128/128a.

gulde Haring' heette. Daarna was het huis eigendom van twee broers die rivier-
visverkoper waren. Ondanks de handel in riviervis, die zich afspeelde op de
vlakbij gelegen Hieronymusbrug en in de daarop uitkomende Nieuwstraat, kreeg
of behield het huis zijn zeevissen naam. Toen in 2009 het houtwerk van de voor-
gevel opnieuw werd geschilderd, inspireerde die historische huisnaam de eigen-
naren tot het aanbrengen van een nieuwe huisnaam. Vanwege de samenvoeg-
ing van twee oudere percelen werd die in meervoud 'De Ghulden Haringhen'.
De naam werd in een fraaie belettering op de voordeuromlijsting aangebracht
en daarop bovendien verbeeld in een vergulde driedimensionale weergave van
twee haringen die in tegengestelde richting zwemmen. Schilder en decorateur
Jan Hoekstra, die ook de huisnaam had geschilderd, vervaardigde de haringen.
Hij maakte eerst een wasmodel van een echte haring dat diende als uitgangspunt
voor gipsmallen waarin hij de vissen in kunststof goot. De vissen werden tot slot
met echt bladgoud bedekt.

Nominatie 3

**Waal Beheer Utrecht BV voor de reconstructie van twee naast elkaar
gelegen winkelpuizen van Oude Langendijk 3 en 4 in traditionele
materialen en in historische, dan wel historiserende vormen**

De beide panden zijn van één eigenaar die ze tegelijkertijd als één project renoveerde. Daarom zijn de reconstructies van de twee winkelpuien samen als één verfraaiing beschouwd. Maar omdat de twee panden en de ingrepen toch van elkaar verschillen, worden die afzonderlijk beschreven.

Het winkelwoonhuis Oude Langendijk 3/3a werd waarschijnlijk omstreeks 1875 gebouwd. Kort na 1900 werd de winkel gemoderniseerd voor de zaadhandel van firma C.W. Pannevis. Daarbij werd een geheel nieuwe winkelpui in rustige, fraaie Jugendstilvormen aangebracht. In de twintigste eeuw, na vertrek van de firma Pannevis, werd de winkel op goedkope wijze gemoderniseerd waarbij de invulling van de pui werd vervangen door een vrij smakeloze aluminium pui waarvan de indeling in belangrijke mate bepaald werd door de afmetingen van gewone standaarddeuren, maar waarin een deur naar de bovenverdieping ontbrak. De met verblendsteen beklede eindpenanten en de daarop rustende stalen pui balk met eenvoudige Jugendstildecoratie bleven gelukkig behouden. In 2010 werden die onderdelen weer opgeknapt en waar nodig hersteld. De indeling van de pui werd gereconstrueerd aan de hand van oude foto's en als vanouds uitgevoerd in hout en natuursteen. Er kwam ook weer een afzonderlijke deur om de, eveneens gerenoveerde, bovenwoning te ontsluiten.

Het winkelwoonhuis Oude Langendijk 4 is eind negentiende eeuw gebouwd, iets later dan Oude Langendijk 3/3a. De oorspronkelijke, opvallend hoge winkelpui met een forse puilijst als bovenbeëindiging en daaronder een portiek in het midden en etalages opzij, werd in de jaren '50-'60 vervangen door een modernistische pui ten behoeve van de radio- en televisiewinkel Futura. Die nieuwe pui bestond uit een grote hoge opening waarvan de buitenranden, opzij en boven op identieke wijze op elkaar aansluitend, waren voorzien van slanke latten waarmee een decoratief geribd profiel werd verkregen. Daarbinnen lag, enige tientallen centimeters teruggelegd, de feitelijke pui, met veel glas. Ervoor was een horizontale balk aangebracht met daarop de woorden RADIO, FUTURA en TELEVISIE in contourletters met neonverlichting. In de twintigste eeuw werd de pui, die op zich toch wel kenmerkend was voor de optimistische wederopbouwstijl uit de jaren '50-'60, verminkt door de verwijdering van de profiellijsten op de omlijsting of mogelijk zelfs door het aanbrengen van een geheel nieuwe vlakke bekleding op die omlijsting. De contourletters werden verwijderd en later werden bovendien de kleuren gewijzigd. Door deze ingrepen kreeg de pui een vrij grof karakter.

Bij de recente renovatie van de winkel werd een geheel nieuwe pui aangebracht in historiserende vormen, passend bij de architectuur van de voorgevel. De nieuwe pui heeft een verfijnde detaillering die veel beter past bij de architectuur van de gevel en benadrukt de rijzigheid van het pand met zijn hoge begane grond. Hij is enigszins geïnspireerd op de oorspronkelijke pui uit de late negentiende eeuw maar vooral op andere winkelpuien uit die periode.

De renovatie van de twee puien werd uitgevoerd door het Delftse aannemersbedrijf Rijgersberg Bouw en Onderhoud BV, het natuursteenwerk werd geleverd door Van de Veer Natuursteen uit Sassenheim. Deze bedrijven waren gezamenlijk verantwoordelijk voor het ontwerp.

Nominatie 4

Mevr. B. van Gelder voor het laten aanbrengen van een mozaïek op de dichtgetimmerde etalage van Pluymptot 19/21, met een voorstelling van een fiets en een boom in blauw en wit keramiek en spiegelglas

De dichtgetimmerde etalage.

Het mozaïek aan de Pluymptot.

Aan de Pluymptot bevindt zich een etalage die ooit was gemaakt voor een damesmodewinkel aan de Verwersdijk. Daarin werd later het Grieks restaurant Delphi's gevestigd, dat geen behoefte meer had aan de etalage, temeer omdat daarachter een bedrijfsruimte kwam. De etalage werd dichtgetimmerd. Dit gesloten vlak was, temeer vanwege bekladding en graffiti, een zeer storend element in het stadsbeeld vlak bij filmhuis Lumen en hotel De Plataan.

In het kader van Levende Etalagedag, op 10 april 2010, kwam als het ware ook deze dichtgetimmerde etalage tot leven. Op de aftimmering werd die dag een groot mozaïek aangebracht van blauwe, witte en blauw met witte keramische tegels en vooral scherven ervan, gecombineerd met stukjes spiegelglas. De hoofdvoorstelling bestaat uit een fiets en een boom. Buurtbewoonster en kunstenares Barbara van Gelder was de initiator en coördinator van de actie. De uitvoering geschiedde door Nan Deardorff-McClain met Jet CreaArtzz.nl in samenwerking met buurtbewoners en bezoekers. De materialen werden gesponsord door Hotel de Plataan, buurthuis 3Ackers, Filmhuis Lumen en restaurant Delphi's.

Door het aanbrengen van het mozaïek is niet alleen een dichtgetimmerde etage omgevormd tot een vrolijk element in de straat maar is feitelijk ook de omgeving flink opgefleurd.

(Zie ook de kroniek in dit jaarboek, blz. 36).

Nominatie 5

J.E.H. Jansen voor de verbouwing van het hoekpand Van Bleyswijkstraat 42

Het pand op de noordoostelijke hoek van Van Bleyswijkstraat en Plateelstraat was het meest rechtse pand van een rijtje laat negentiende-eeuwse arbeiderswoningen aan de Van Bleyswijkstraat. Schuin ertegenover werd begin jaren '80 een blok in slechte staat verkerende arbeiderswoningen met zeer ondiepe achterplaatsjes afgebroken. Dit blok was gelegen tussen

*Van Bleyswijkstraat 42
vóór en na de verbouwing.*

de Van Bleyswijkstraat en de Carthuyzerstraat en tussen de Plateelstraat en de Westerstraat. Daar kwam geen bebouwing terug, maar er werd een pleintje aangelegd met een groen- en speelplek. De meeste woningen rond dit nieuwe pleintje zijn relatief laag, stedenbouwkundig eigenlijk te laag voor een dergelijk plein. Voor de zuidoostelijke hoek waar Van Bleyswijkstraat 42 staat, geldt dat hier de pleinruimte als het ware ‘wegloopt’, temeer omdat erachter aan de Westerstraat een hoger pand staat. Door de toevoeging van een volledige verdieping wordt de hoek van het plein nu beter gemarkeerd en visueel afgesloten. De opbouw is niet uitgevoerd in materiaal dat van de ondergevel afwijkt, zoals vaker in het Westerkwartier geschiedde in hout of kunststof. De bestaande onderbouw en de nieuwe verhoging kregen beide een geblokte bepleistering, die daarmee over de volle hoogte doorloopt. Dat maakt dat de woning als een pand uit één stuk oogt, en daarmee een nog stevigere visuele afsluiting van de hoek van het plein. De afwerking met een geblokte bepleistering werd bovendien vaak toegepast in de periode dat de meeste huizen in het Westerkwartier werden gebouwd. Kortom: de verhoging van het pand zorgde op deze wijze voor een zeer passende verbetering van het stadsbeeld.

Het bestuur van Delfia Batavorum koos het aanbrengen van het mozaïek aan de Pluymptot 19/21 tot winnende verfraaiing. Tijdens de algemene ledenvergadering op 17 mei 2011 reikte voorzitter mevrouw G. van Walsum de Le Comteprijs 2011 uit aan mevrouw B. van Gelder, die het project coördineerde, en kunstenaar Nan Deardorff-McClain. Laatstgenoemde dankte het bestuur voor de prijs en ook iedereen die aan het project had bijgedragen.

De Le Comte-publieksprijs van de huis-aan-huiskrant *Delft op Zondag* ging naar J.E.H. Jansen voor de verbouwing van het hoekpand Van Bleyswijkstraat 42.

**van SILFHOUT
& HOGETOORN**
wereldmakelaars

betrokken makelaars met visie

Een maatschappelijk betrokken makelaar?
Met gevoel voor de historie van Delft?
Verkoop en waardebeoordeling met inzet van moderne technieken?

T (015) 212 52 88
www.vansilfhout.nl
www.wereldmakelaars.nl

Maak eens vrijblijvend een afspraak met één van onze makelaars.

Delfiana 2011

Max van Noort

De rubriek *Delfiana* bespreekt aan Delft gerelateerde objecten die in 2011 onder de hamer zijn gekomen of anderszins in de belangstelling zijn komen te staan en waarvan wij menen dat het de moeite waard is om die aan de vergetelheid te onttrekken. Dat kunnen zijn prenten en schilderijen, boeken, zilver, aardewerk, affiches, fraai geïllustreerd briefpapier, keramiek, enzovoort. Wij hebben getracht bij de voorwerpen de nodige achtergrondinformatie te verstrekken.

Abraham Fresco

Venduehuis der Notarissen, 's-Gravenhage, 18 mei 2011.

Op 18 mei 2011 kwam bij het Venduehuis der Notarissen te 's-Gravenhage een prachtig olieverf op doek (30 x 37 cm) van de schilder Abraham Fresco (1903-1943) aan bod, voorstellende de Vrouwe van Rijsburgerbrug aan het Vrouwen-

regt te Delft; rechtsonder gesigneerd met vermelding van het jaartal '26. De Vrouwe van Rijnsburgerbrug is genoemd naar de abdis van de abdij Rijnsburg. In 1466 kwam deze heerlijkheid onder de jurisdictie van Delft te vallen. De brug is een gemetselde boogbrug met trap treden aan de oostzijde. Kijken we goed naar deze oostzijde (= Vrouwenregt) dan zijn daar zonneschermen te zien die in die tijd vrijwel altijd van het type uitvalschermen zijn, in de kleuren geel of geelbeige gestreept. Tegenover de brug was in 1926 op de hoek van het Vrouwenregt/Trompetstraat de banketbakkerij Grossat gevestigd en daarnaast Van den Akker, handelaar in brandstoffen. Oudere stadgenoten zullen zich de etalage daar nog wel herinneren, want die was in geen vijftig jaar veranderd: een kabouter die een kruiwagen voortduwde waarin een briket lag. De twee voetgangers die op de brug lopen gaan richting Kerkstraat waar zich op de hoek van de brug het zogenaamde beiaardiershuisje bevindt, waar vroeger de beiaardierschool was gevestigd (zie ook blz. 145-147 in dit Jaarboek). Het schilderachtige samenspel van het huisje, het koor van de Nieuwe Kerk en de Vrouwe van Rijnsburgerbrug is een geliefd fotomotief.

Abraham Fresco bezocht de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag en zette daarna zijn studie voort aan de Rijksakademie in Amsterdam. Als zelfstandig kunstschilder had hij reeds op 24-jarige leeftijd zoveel naam gemaakt in Den Haag dat het joodse weekblad *De Vrijdagavond* het in 1928 de moeite waard achtte om aandacht aan deze jonge joodse schilder te besteden. Fresco's voorkeur ging aanvankelijk uit naar het schilderen van het Haagse stadsleven, zowel van verstilte pleinen als van bruisende winkelstraten. Ook maakte hij figuur- en genrestukken, portretten, landschappen en stillevens. Kenmerkend voor zijn werk is de stevige en rake verftoets.

In 1928 trouwde hij met Debora Engelsman.

De journalist Michel Danvers van *De Vrijdagavond* voorspelde hem een grote toekomst als kunstenaar. Als de tijdomstandigheden hadden meegewerkt, was deze voorspelling ongetwijfeld uitgekomen. Helaas was dit niet het geval. Omdat zij joods waren, werden Abraham Fresco, zijn vrouw Debora en hun dochter Marga in 1942 op transport gesteld. Op 19 november 1943 werd het gehele gezin door de nazi's in Auschwitz vermoord.

Er was nog een schilderij, van een niet geïdentificeerd dorpsgezicht, dat in één koop werd aangeboden. De schatting voor beide werken tezamen was tussen de € 300 en € 500, maar de stemmen in de zaal stokten bij € 325.

Bronnen en literatuur

Danvers, Michel, *Het Joods Weekblad De Vrijdagavond* 7(1928): 105.

Houtzager, H.L., et al., *Delft over bruggen*. Delft: Deltech, 1997.

Joods Historisch Museum, *Abraham Fresco*. on-line <http://www.jhm.nl/cultuur-engeschiedenis/personen/f/fresco,+abraham>

Krogt, Peter van der. *Straatnamen van Delft*. Delft: Gemeentearchief, 2000.

Scheen, Pieter A. *Lexicon Nederlandse Beeldende Kunstenaars 1750-1950, dl. 1*, Den Haag: Kunsthandel P.A. Scheen, 1969.

Fotoalbum van W.H. van Leeuwen

Zwiggelaar Auctions, Amsterdam, 28 maart 2011

Soms loop je bij veilingen wel eens tegen zaken aan waarvan je denkt 'hoe komen die hier?'. Neem nu bijvoorbeeld het fotoalbum in oblong (38 x 30 cm) in 1952 gemaakt ter gelegenheid van het 40-jarig dienstverband van de heer W.H. van Leeuwen bij de twee jaar daarvoor Koninklijk geworden Nederlandsche Gist- en Spiritusfabriek. Het album bevat 69 ingeplakte foto's van de fanfare in de och-

tend, de gasten, de speeches, een poppenspeler, de accordeonisten, enzovoort. Wilhelmus Hendrik van Leeuwen (1887-1960) was getrouwd met de Noorse Valborg Dzwernitska Egidius Isaachsen en uit dit huwelijk werden twee zonen en drie dochters geboren. In 1912 studeerde hij met lof af aan de Delftse TH en trad hij in dienst bij de Gistfabriek, waarvan de oprichter J.C. van Marken zijn oudoom was en de toenmalige president-directeur F.G. Waller (1860-1935) zijn oom. Geleidelijk aan kreeg hij, naast technische projecten, ook te maken met commerciële aangelegenheden. Hij ontwikkelde zich spoedig tot een 'captain of industry' en werd reeds in 1920 in de directie opgenomen en op 39-jarige leeftijd in 1926 tot president-directeur benoemd. Onder zijn bestuur breidde de Gistfabriek zich niet alleen in Nederland uit, maar ook internationaal werd haar basis verbreed.

Hij wist het bedrijf veilig door de Tweede Wereldoorlog te loodsen en daarna steunde hij zijn collega F.G. Waller (1895-1974), zoon en naamgenoot van de vroegere president-directeur, bij diens geïnitieerde uitbreiding door de toevoeging van nieuwe producten op antibiotisch gebied, waarmee het bedrijf wereldfaam verwierf.

Van Leeuwens formidabele werkkraft maakte dat zelden tevergeefs een beroep op hem werd gedaan, ook wanneer het onderwerpen buiten zijn eigen werkterrein betrof. Van meer dan honderd overheidsorganen, commissariaten, besturen, enzovoort, waarin hij veelal de voorzittersstoel bekleedde, maakte hij gedurende zijn gehele leven deel uit. Een embolie, opgetreden na een door hem op 73-jarige leeftijd ondergane operatie, maakte, terwijl hij nog volop werkzaam was, een einde aan zijn leven.

Van Leeuwen gaf de Wassenaarse architect A.H. Wegerif opdracht een grote villa voor hem en zijn vrouw te bouwen. Om ideeën op te doen maakten zij een gezamenlijke studiereis naar Zweden en Berlijn. De rond 1935 gebouwde *Villa Solheim* aan de Ruys de Beerenbrouckstraat 47 werd een modern woonhuis, al was het maar vanwege de platte daken, waar de schoonheidscommissie eigenlijk tegen was. Inpandig werden gewapende baksteenvloeren aangebracht. Forse stukken gevel zijn blind gehouden en het metselwerk, in gele, zeer harde baksteen, heeft brede verdiepte lintvoegen.

Onder invloed van Van Leeuwens Noorse echtgenote zijn in het gebrandschilderde glas door Jaap Gidding Noorse symbolen verwerkt; ook zijn symbolen van de vrijmetselarij toegepast.

De tuin is ontworpen door H. Roeters van Lennep. Al decennialang biedt de villa onderdak aan studenten.

Het album werd afgehamerd op € 80,-

Bronnen en literatuur

Vries Wzn W. de, *Biografisch Woordenboek van Nederland 2*. Den Haag, 1985.

Boekraad, Cees et al., *Architectuurgids van Delft*. Utrecht: Matrijs, 2010.

Het mausoleum der Oranjes

Van Sabben Auctions, Appelsteeg 1, 1621 BD Hoorn

Bij Van Sabben Auctions in Hoorn werd op 12 november 2011 een poster uit 1923 geveild waarin men werd opgeroepen een speldje te kopen waarvan de opbrengst bestemd was voor de restauratie van het mausoleum van de Oranjes in de Nieuwe Kerk. Het steunaffiche met de maten 63 x 42,5 cm. is ontworpen door de bekende Delftse kunstenaar Dirk Boode. Wat was het geval? De Nieuwe Kerk raakte omstreeks 1900 steeds meer in verval waarover men zich in toenemende mate zorgen maakte. Een in 1921 ingestelde commissie stelde vast dat restauratie dringend noodzakelijk was, maar dat dit de financiële draagkracht van de Nederlands Hervormde Gemeente verre te boven ging. Daarom besloot het bestuur van de restauratie een nationaal gebeuren te maken en het

herstel van tenminste het koor en het mausoleum van de Oranjes als nationaal *buldeblijk* van het Nederlandse volk aan koningin Wilhelmina aan te bieden ter gelegenheid van haar vijftienvigjarig regeringsjubileum in 1923. Op grote schaal werd geld ingezameld, onder meer door de verkoop van speldjes op Koninginnedag. Dat bracht 2.430 gulden (€ 1.102,50) op, een voor die tijd zeer acceptabel bedrag. Hoewel de restauratie nog niet helemaal was voltooid, kon de koningin op 21 september 1923 het koor heropenen.

Dit huldeblijk moet niet worden verward met het nationale *geschenk*, een fraaie kast met 200 aquarellen van steden (waaronder Delft), die in het Koninklijk Huis Archief (KHA) staat opgesteld en bij excursies altijd wordt getoond.

Dirk Boode (1891-1957) was een veelzijdig kunstenaar. Hij kreeg zijn opleiding bij de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag en was lid van de Delftse Kunstkring. Hij schilderde, tekende, etste, was houtsnijder, illustreerde kinderboeken en was boekbandontwerper. Kunstenaars en kunstliehebbers verenigden zich in 1923 in de Kunstkring Delft, een klein clubje Delf-

tenaren met hart voor de kunsten. Net als Kunst aan het Volk organiseerde ook de Kunstkring Delft muziek- en toneeluitvoeringen, maar in tegenstelling tot Kunst aan het Volk behoorden de meeste leden van de Kunstkring tot de Delftse elite. Men gaf ook een eigen kunsttijdschrift, *De Delver*, uit en op de (verkoop)tentoonstellingen in hun eigen gebouw 'Huize O.D. 62' werd regelmatig werk van onder anderen Dirk Boode geëxposeerd. Hij woonde aan de Nieuwe Plantage. Het affiche werd afgehamerd op € 135,- exclusief hamerkosten.

Bronnen en literatuur

Hilkhuijsen, Jos, ... et al. (red), *Ach lieve tijd: 750 jaar Delft en de Delftenaren*. Zwolle: Waanders, 1995-97.

Delftsche Courant, 21 september 1923.

Fasseur, Cees, *Wilhelmina, Deel 2: Krijgshaftig in een vormloze jas*. Tweede druk. Amsterdam: Balans, 2001.

Scheen, P.A., *Lexicon Nederlandse beeldende kunstenaars 1750-1950*. Den Haag: Kunsthandel P.A. Scheen, 1970.

De Spoorzone

De topografische collectie van de afdeling Beeld en Geluid van Erfgoed Delft e.o. werd een prachtige linoleumsnede rijker van de Haagse kunstenaar Alex Verduijn den Boer, voorstellende de afbraak (eind 2009) van een aantal pan-

den aan de Van Leeuwenhoeksingel. Die sloop was noodzakelijk voor de aanleg van de spoortunnel. Op de achtergrond ziet men, in afwijkend perspectief, de wat naar voren gehaalde flatgebouwen van de wijk Voorhof. Links de Irenetunnel, rechts het spoor richting Den Haag. De gevels van de af te breken panden zijn door de kunstenaar vrij natuurgetrouw in beeld gebracht; het aantal ramen, bogen en verdubbelingen klopt. Tegelijkertijd is de uitbeelding door de gebruikte techniek en de stijl, een expressieve lijnvoering en zware contrasten, in zekere zin dramatisch. Dit staat in groot contrast met de zakelijke foto's in het archief die meer een pure registratie zijn van de panden uit de sloopperiode. Deze linoleumsnede is slechts in een oplage van tien stuks verschenen en is afgedrukt met oliehoudende inkt op Hahnemühle etspapier. De afmetingen van het beeld bedragen 41,7 x 55,5 cm en van het papier 51,1 x 65,2 cm. De signatuur bevindt zich rechtsonder: AvdB'10.

Alex Verduijn den Boer (1958) rondde in 1983 zijn opleiding af aan de Koninklijke Academie in Den Haag. Hij is onder andere lid van de Haagse Kunstkring en van de eveneens in Den Haag gevestigde kunstenaarsvereniging Pulchri Studio. De stad met haar periferie, industriegebieden, havens en fabrieken zijn voor hem de grote inspiratiebron. Hij verbaast zich erover hoe het Nederlandse landschap de afgelopen tijd is veranderd en hoe weinig ervan bewaard is gebleven. Zijn hout- en linoleumsneden drukt hij af in zwart en vormen een groot contrast tussen licht en donker, elementen die kenmerkend zijn voor zijn prenten. Hij exposeerde onder andere bij Maurits van der Laar in Amsterdam, Henriëtte Polak in Zutphen en bij Pulchri Studio in Den Haag.

Met dank aan Sam Schillemans en Annika Hendriksen van het Delftse Gemeentearchief.

Een zeldzame Delftse spaarpot

Robert Aronson Antiquairs

Bij de PAN Amsterdam, de belangrijkste nationale beurs voor kunst en antiek, exposeerde Robert Aronson Antiquairs een zeldzame en geheel gave polychrome en vergulde spaarpot van Delfts aardewerk die hier omstreeks 1780 is vervaardigd. Aardewerken spaarpotten zijn zeldzaam omdat ze vaak werden stukgegooid om de munten eruit te halen. Deze is helemaal bijzonder omdat bovenop een vrouwenfiguurtje zit met een gouden munt in haar hand.

De polychrome en vergulde achthoekige spaarpot heeft de vorm van een bokaal en toont een beschildering van een naar de laatste mode gekleed paar dat een gesprek voert in een open plek in het bos tussen wat kleine bomen, ter hoogte van een bloeiende tak. Wat is er nog meer te zien op deze 29,8 cm hoge spaarpot? Bijvoorbeeld het goudgerande wijd uiteenlopende ondergedeelte en de bolvormige voet met florale en bladachtige twijgjes boven de rode lijnen. Boven het

paar is er rondom een krans en zijn er weer bloemmotieven. Aan de voorzijde van de niet afneembare deksel is de gleuf. De dekselknop heeft de vorm van een sculptuurtje van een zittend meisje, gehuld in een blauwe rok, dat de gouden munt erboven houdt. De spaarpot is van Delftse makelij en komt niet alleen uiterst zelden voor, maar verkeert bovendien in een onberispelijke staat, waarschijnlijk omdat dit exemplaar nooit als zodanig is gebruikt. Desgevraagd deelde de heer Aronson mij mede dat niet bekend is welke fabriek het object heeft vervaardigd. De vraagprijs bedroeg € 38.000,-

Bronnen en literatuur

PAN uitgave. *Bijlage bij het dagblad De Telegraaf d.d. 15 november 2011*. Uitg. De Telegraaf, 2011.

PAN Amsterdam, *Nationale Kunst- en Antiekbeurs, 20 t/m 27 november 2011*. PAN Amsterdam, 2011.

Aronson R.D. & Abraham B. *In the eye of the Beholder, Perspectives on Dutch Delftware*. Amsterdam: Aronson Publ., 2011.

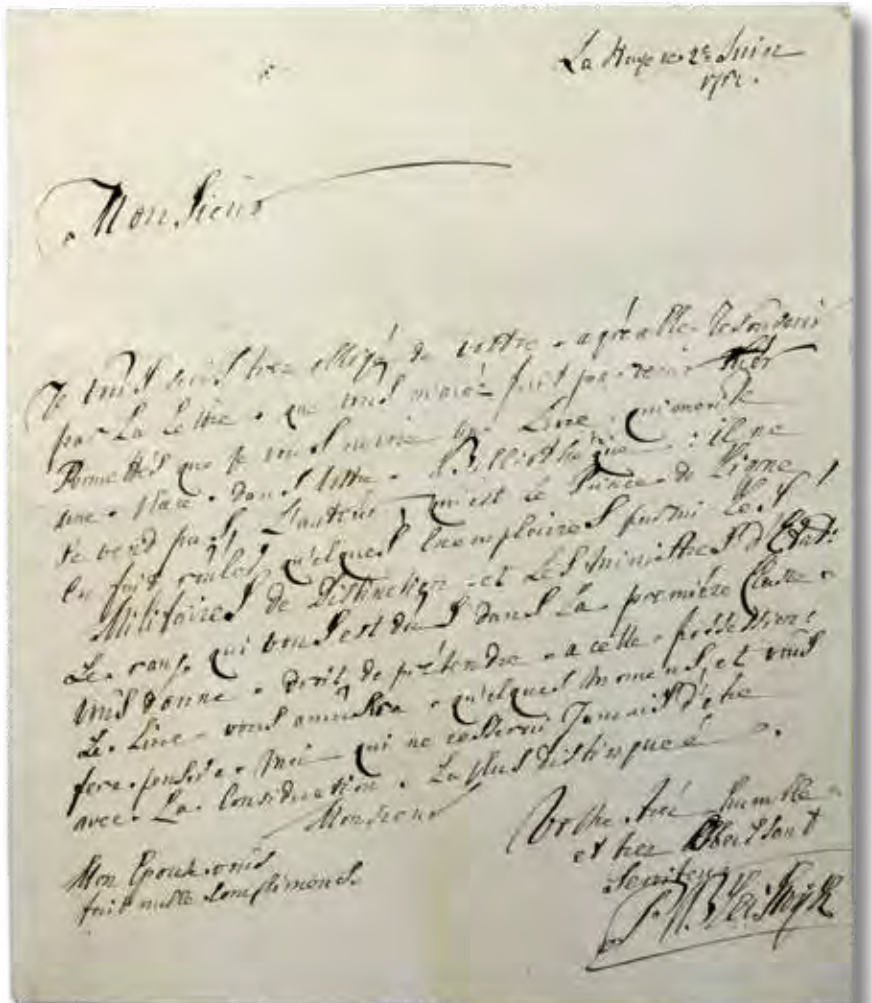
Een handgeschreven brief van Pieter van Bleiswijk

Veilinghuis Bubbe Kuyper, Haarlem, 1 december 2011

Op 1 december 2011 kwam bij het bekende veilinghuis Bubbe Kuyper te Haarlem een in het Frans gestelde handgeschreven brief, gedateerd 2 juni 1781, van onze stadgenoot Pieter van Bleiswijk (1724-1790) onder de hamer. Uit de inhoud ervan blijkt dat Van Bleiswijk een boek aanbiedt aan Baron de Loë: 'Staat u mij toe dat ik u een boek stuur. Het boek zal u enige momenten van vermaak verschaffen [...] Het is geschreven door Charles-Joseph, Prins van Ligne, een auteur van diverse boeken over militaire onderwerpen. Het boek is niet te koop, maar zal door de prins aan familieleden en relaties uit de hoogste kringen worden geschonken.'

De opbrengst van de brief werd geschat tussen de € 150 en € 250 en dat werd tenuuwerneed gehaald. Het openingsbod van € 150 was tevens het eindbod.

Mr. Pieter van Bleiswijk, zoon van de Delftse burgemeester Abraham van Bleyswijk en Maria Gribius, studeerde rechten in Leiden, waar hij in 1744 promoveerde. Van 1752 tot 1772 was hij pensionaris van Delft. Hij was de voornaamste ontwerper van de Acte van Consulentschap (1766) waarbij de jonge stadhouder Willem V zich bijna volledig onder de voogdij stelde van de hertog Van Brunswijk Wolfenbüttel, zonder dat deze voor het politieke optreden van de prins verantwoordelijk kon worden gesteld.

In 1772 aangesteld tot raadpensionaris van Holland, stond Van Bleiswijk als gunsteling van de hertog aanvankelijk aan de zijde van de orangisten. Na 1780 voerde hij echter een anti-Engelse en dus anti-oranjepolitiek en sloot hij zich aan bij de patriotten. Wel had Van Bleiswijk in 1787, toen de Pruisen de macht van Willem V herstelden, alweer de zijde van Oranje gekozen, maar dat baatte niet. Na afloop van zijn derde ambtstermijn werd Van Bleiswijk niet herbenoemd, vooral door het wraakzuchtig drijven van prinses Wilhelmina. Hij verkocht daarop in dat jaar zijn huis Ninivé aan het Oude Delft nr. 47 voor de som van 750 gulden aan de Oost-Indische Compagnie en vestigde zich in Den Haag waar hij in 1790 overleed.

(Zie ook het artikel in dit jaarboek, blz. 125-128)

Bronnen en literatuur

Goudappel, C.D., e.a. (samenst.), *Genealogische historische encyclopedie van Delft*.

Delft: Genealogische Vereniging Prometheus, 1984.

Ett, Henri A. *Het Delftse Grachtenboek*. Delft: Elmar, [ca. 1975].

Een oude scheepsapotheek

De Stichting Medisch Farmaceutisch Museum De Griffioen te Delft verwierf in het verslagjaar een schitterende oude Engelse draagbare scheepsapotheek uit de negentiende eeuw, waarvan de afmetingen zijn: hoogte 28 cm, breedte 22 cm, diepte 17 cm. De kast bevat twee deurtjes en twee laatjes.

De menselijke handelsgeest maakte dat men sinds de VOC-tijd, die rond 1600 op gang kwam, via langdurige zeereizen verre streken bezocht, zoals bijvoorbeeld Oost-Indië waarvan de tocht langs de Kaap in Zuid-Afrika ging. Door gebrek aan vers fruit was het tekort aan vitamine C groot. Om dit tegen te gaan, legden de Nederlanders in Kaap de Goede Hoop plantages met zuidvruchten aan. Naast hun vracht vervoerden de schepen een groot aantal mensen en was er dus ook veel voedsel aan boord, dat door gebrek aan conservering aan bederf onderhevig was. Het gevolg was dat er nogal wat ingewandsklachten voorkwamen en omdat daarnaast de hygiëne veel te wensen overliet, traden ook allerlei ziektes en slecht genezende verwondingen op. Tot ver in de negentiende eeuw had de gewone zeeman het niet zo best. In zijn boek *Vier jaar voor de mast* schrijft de Engelsman Frank T. Bullen (1857-1915) dat de Engelse Board of Trade van koopvaardijsschepen een vastgestelde schaal van de te verstreken rantsoenen hanteerde. Iedere opvarende had recht op: vier dagen per week 0,68 kg zout vlees met been en 0,23 kg meel, uitgezonderd de zaterdagen; dan mocht dit laatste vervangen worden door 0,23 kg rijst. Op de overige dagen van de week 0,68 kg gezouten spek en 0,2 kg spliterwten. Afgepaste hoeveelheden betroffen ook scheepsbesluit, water, suiker en azijn. Men kan stellen dat de matrozen toentertijd recht hadden op voedsel, maar ook 'recht' hadden op ontberingen. Pas vanaf de tijd dat passagiersschepen het intercontinentale transport verzorgden, was een scheepsarts aan boord. Op vrachtschepen hoorde een scheeps-

arts niet tot de bemanning, maar trad de eerste stuurman als zodanig op en sindsdien spreekt men over de 'stuurman-dokter', die zich overigens liet bijstaan door een specifiek medisch handboek, de zogenaamde Boonakker. Tegenwoordig moet een stuurman-dokter aanvullende medische opleiding genoten hebben met zelfs in een ziekenhuis opgedane ervaring. Voorts bestaat al sinds de Tweede Wereldoorlog de Radiomedische Dienst zodat hij direct contact met een gespecialiseerde arts aan de wal kan opnemen. De stuurman beschikt thans over een redelijk uitgebreide scheepsapotheek die volgens standaardrichtlijnen is uitgerust met moderne medicamenten. De scheepsapotheek van vroeger was veel simpeler en werd door een apotheek aan de wal volgens eigen inzichten samengesteld. Zo is de onderhavige draagbare apotheek met wegklapbare koperen handvat nog voor een groot deel gevuld met medicamenten die volgens de etiketten geleverd zijn door W.E. Lowe Dispensing Chemist, 8 Stafford Street, Old Bondstreet W. In het eikenhouten kastje bevinden zich nog circa twintig geneesmiddelen in de oorspronkelijke flesjes waarop de etiketten met naam en dosering zijn geplakt. Van een aantal laten wij hieronder de indicatie volgen.

Chlorate of Potash, (kaliumchloraat) dose: 10 to 20 grains. (= korrels) > mondspoeling)

Spirits of Nitre, dose: a teaspoonful at night. (> nitriet tegen hartklachten)

Calomel Pills, (kwik > laxans)

Antifibrin, dose: 1-3 grains. (> koortsmiddel)

Rhubarb Powder, (rabarberpoeder) dose: 1-5 grains (> maag- en darmklachten)

Carbonate of magnesia, (magnesiumcarbonaat) dose: 10-60 grains

(> maagslijmvlies- en slokdarmslijmvliesontsteking)

Laudanum, (opium > bij zware diarree, krampen en kiespijn).

Literatuur en bronnen

Beukers, H., *Niet bij zalven en pleisters alleen*. Voordracht gehouden op de voorjaarsvergadering van de Kring voor de Geschiedenis van de Pharmacie in de Benelux op 18 april 2004 te Den Helder en gepubliceerd in *Periodiek Bulletin* 53, 107 (Haasrode, België: Guy Gilias, 2004), blz. 24-37.

Bullen, Frank T., *Vier jaar voor de mast*. Bussum, C. de Boer Jr., 1970.

Eysink Smeets H.G.D., *Leven en overleven aan boord van zeeschepen in de tijd van de V.O.C.* Voordracht gehouden op de voorjaarsvergadering van de Kring voor de Geschiedenis van de Pharmacie in de Benelux op 18 april 2004 te Den Helder en gepubliceerd in *Periodiek Bulletin* 53, 107 (Haasrode, België: Guy Gilias, 2004), blz. 3-8.

Met dank aan de heer B.K.P. Griffioen, arts van het gelijknamige museum en aan mevrouw M. van Voorthuizen-van Noort voor het bewerken van de foto.

Het raadsel van een Delftse zilversmid

Veilinghuis Peerdeman, Mississippidreef 17, 3565 CE Utrecht

Op 18 september 2011 kwam bij het veilinghuis Peerdeman in Utrecht een setje van twee zilveren koektrommeltjes met plateau van de Delftse zilversmid H. Hinne onder de hamer. Het zilver is van het tweede gehalte: 835% zilver op 1000.

Dergelijke trommeltjes, in dit geval betrof het een rechthoekig en een rond exemplaar, moeten bedoeld zijn geweest voor kleine koekjes, want het onderschoteltje had volgens de beschrijving in de catalogus slechts een breedte van 8 cm.

Omdat het een Delfts voorwerp was, leek het mij aardig hier een artikeltje aan te wijden. Gegevens over zilversmid Hinne moeten toch wel eenvoudig te vinden zijn: internet, gemeentearchief, zilvermuseum/Schoonhoven, allerhande boeken.

Althans dat dacht ik. Ilse Boks, medewerkster van de gemeentemusea Delft, bevestigde dat de zilversmid inderdaad weinig sporen heeft achtergelaten. Zijn naam komt in Delft niet voor in het bevolkingsregister, niet in de archieven van notarissen en huizen en ook niet in de adresboeken van 1890-1900. Hij wordt slechts op twee plaatsen genoemd: in het boek van meestertekens van Nederlandse goud- en zilversmeden 1814-1963, waarin twee meestertekens van hem staan, en op de Belgische website voor Delftse goud- en zilversmeden over de periode 1371-2010 waar bij zijn naam het jaartal 1890 wordt genoemd. Meer is van de man helaas niet bekend.

De opbrengst van het zilveren miniatuurstelletje bedroeg overigens € 344 inclusief veilingkosten.

De samensteller van de rubriek *Delfiana* zou het op hoge prijs stellen als er lezers zijn die wat meer informatie kunnen verschaffen over deze zilversmid H. Hinne.

Noot

Met dank aan Mevrouw Ilse Boks van de gemeentemusea Delft.

Literatuur en bronnen

Goudsmeden Delft, on-line: <http://www.bloggen.be/goudsmedendelft/archief.php?ID=1182378>

ACD

Auto Centrum Delftstreken b.v.

Motorenweg 31
2623 CR Delft
T: 015 - 256 93 25
F: 015 - 256 06 02

Openingstijden Showroom:

maandag t/m donderdag van 8.00 tot 18.00 uur
vrijdag van 9.00 tot 21.00 uur
zaterdag van 10.00 tot 17.00 uur

www.acdhyundai.nl

Nieuwe straatnamen in Delft 2011

Peter van der Krogt

Straatnaamgeving Hoornse Hof

In 2011 zijn verdere namen vastgesteld voor het deelgebied Voordijkshoorn, tussen de Hoornse Hof en de Dijkshoornseweg. Voor een deel van de straatnamen in de Harnaspolder is aansluiting gezocht bij thema's als 'glastuinbouw', 'Westland' en 'het licht van Delft'. De reeds bestaande Laan van Groenewegen, genoemd naar een tuindersfamilie, vormde daarbij de aanleiding om een aantal straten ten noorden van die laan ook namen van families te geven die in deze omgeving hun tuinderijen hadden.

De Commissie Straatnaamgeving was in 2011 als volgt samengesteld: Voorzitter: Bas Verkerk; leden: René Dings, Peter van der Krogt, Gerrit Verhoeven en Bas van der Wulp; secretaris: Marc-Jan de Bruijn.

Laan van Bentvelsen

Besl. B&W 6 december 2011

Voordijkshoorn (14) Hoornse Hof

De oudst bekende stamvader van de familie Bentvelsen is Leendert Cornelisse Bentvelsen die eind zeventiende eeuw in Veur (thans Leidschendam) woonde.

Gerard Bentvelsen (1890-1974) met zijn kinderen Wim, Bets, Bertha en Jan, en op de achtergrond twee knechten, op de tuin aan de Dijkshoornseweg.

Rond 1860 vestigde het echtpaar Johannes Bentvelsen en Johanna van Lis met hun kinderen zich aan de Dijkshoornseweg in Den Hoorn. Aan de zuidzijde van een vaarsloot, nu Laan van Groenewegen, hadden vier gezinnen Bentvelsen in de twintigste eeuw een tuin. De kade er langs werd om die reden ook wel 'Bentkaai' genoemd.

Van der Maareltuinen

Besl. B&W 6 december 2011

Voordijkshoorn (14) Hoornse Hof

De familie Van der Maarel (ook Marel) woont al eeuwenlang in het Westland. Tot voorbij het midden van de twintigste eeuw bezat de familie een boerderij aan de Dijkshoornseweg. Enkele zonen zijn daarna tuinder in de Voordijkshoornse-polder geworden.

Moermantuinen

Besl. B&W 6 december 2011

Voordijkshoorn (14) Hoornse Hof

De familie Moerman stamt af van Willem Pietersz. Moerman, een vluchteling afkomstig uit Blankenberge in Vlaanderen. In de zeventiende eeuw bouwde hij een boerderij op het pas ontgonnen eiland Rozenburg, die de naam 'Blanckenburch' kreeg. Later ontwikkelde zich hier het dorp Blankenburg. Nazaten van de eerste Nederlandse stamvader waren in de negentiende eeuw tuinder in Maasland. In de twintigste eeuw bezat Albert Moerman een tuin in de Voordijkshoornse-polder.

Noweetuinen

Besl. B&W 6 december 2011

Voordijkshoorn (14) Hoornse Hof

De familie Nowee is een hugenotengeslacht - Nowee is een Nederlandse spelling voor Noé - dat zich omstreeks 1700 in Delft vestigde.

Van Paassenkade

Besl. B&W 6 december 2011

Voordijkshoorn (14) Hoornse Hof

Willem van Paassen verkocht begin twintigste eeuw ongeveer 20 ha weiland tussen de Dijkshoornseweg en het Voordijkshoornsepad aan zijn schoonzoon Hein Groenewegen. Deze verdeelde het weiland in een aantal tuinbedrijven, waarvoor in 1915 een vaarsloot werd gegraven die het land in twee delen verdeelde. Ten weerszijden van die vaart vestigden zich zes Van Paassens, die daar door hun oom in het zadel werden geholpen. Vijf van hen woonden aan de noordzijde, die daarom als snel de *Paaslaan* (kort voor Van Paassenlaan) werd genoemd. In 1956 is de vaart gedempt en werd er een weg aangelegd die naar de voormalige eigenaar van het land genoemd werd, Laan van Groenewegen.

Noot

Met dank aan Jacques Moerman voor zijn medewerking bij het beschrijven van deze straatnamen.

evenementen *bureau* Delft

U kent ons
van o.a.

Lichtjes-
avond,

culturele

optredens tijdens

Open Monumentendag, de Delftse

Autosalon, de Grachtenconcerten,

de Outletmarkt, intocht Sint Nicolaas,

Koninginnedag, de wekelijkse Antiek- en

Curiosamarkt, de Oosterse Markt, Delftse Waterdag,

De Koninck Bluesfestival, Zwarte Pieten Doedag,

Dodenherdenking en vele andere kleine en grote

evenementen in de Delftse binnenstad.

Meer weten? Kijk dan op

www.evenementenbureaudelft.nl

of bel **015-20124896**.

aannemersbedrijf gebr. mensert b.v.

Traditionele bouwers sedert 1892

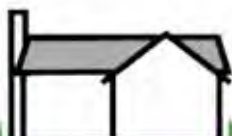
- **nieuwbouw**
- **restauratie**
- **onderhouds- en
renovatiewerken**
- **utiliteitswerken**

**mensert b.v. werkt voor particulieren, bedrijven,
gemeentelijke- en overheidsinstellingen.**

Verwersdijk 35-35a Delft

Tel: 015-2125365

Postbus 3298 – 2601 DG Delft

Toegang op Jaarboeken Delfia Batavorum 2000-2010

H.W. van Leeuwen

Alle delen bevatten een alfabetisch naamregister op personen en topografie.

Naast de gevarieerde artikelen verschijnen als vaste rubrieken in alle delen:

1. redactioneel, bestuur en commissies, jaarverslag, gemeentebestuur en over de auteurs, en 2. van diverse auteurs: kroniek, Le Comteprijs, Delfiana, nieuwe straatnamen en publicaties over Delft, dit laatste in samenwerking met het gemeentearchief. In de jaarboeken 2001, 2002, 2008, 2009, 2010 is ook een archeologische kroniek opgenomen.

Vast identificatienummer: ISSN 0927-409X.

Tiende Jaarboek **2000**. Delft, 2001. 252

blz. [16 artikelen van 14 auteurs].

Opgedragen aan mw. P.C. van der Heijden-Wolfhagen.

Elfde Jaarboek **2001**. Delft, 2002. 211

blz. [13 artikelen van 14 auteurs].

Opgedragen aan drs. J.L.W. van Leur.

Twaalfde Jaarboek **2002**. Delft, 2003.

272 blz. [14 artikelen van 15 auteurs].

Opgedragen aan mw. drs. Lidy Thijsse.

Dertiende Jaarboek **2003**. Delft, 2004.

240 blz. [12 artikelen van 11 auteurs].

Opgedragen aan Pieter van Koppen.

Veertiende Jaarboek **2004**. Delft, 2005.

222 blz. [11 artikelen van 10 auteurs].

Opgedragen aan Wim van Leeuwen.

Vijftiende Jaarboek **2005**. Delft, 2006.

189 blz. [12 artikelen van 9 auteurs].

Opgedragen aan mw. An Bergman.

Zestiende Jaarboek **2006**. Delft, 2007.

192 blz. [12 artikelen van 12 auteurs].

Opgedragen aan Jan, Willem en Gerrit Mensert.

Jaarboek 17. **2007**. Delft, 2008. 204 blz. [12

artikelen van 11 auteurs]. Opgedragen aan Max van Noort.

Jaarboek 18. **2008**. Delft, 2009. 232

blz. [13 artikelen van 14 auteurs].

Opgedragen aan Het Gilde Delft Stadswandelen.

Jaarboek 19. **2009**. Delft, 2010. 248 blz. [13

artikelen van 17 auteurs]. Opgedragen aan dr. H.L.Houtzager.

Jaarboek 20. **2010**. Delft, 2011. 224 blz. [15

artikelen van 18 auteurs]. Opgedragen aan René van der Krogt.

Alfabetische index op auteur of titel van artikel

NB Een omissie in de index over 1970-1999 in Jaarboek 2000 betr. een artikel van Saskia Leupen (aldaar wel vermeld in de systematische indeling) wordt hieronder hersteld.

De in dezelfde index opgenomen anonieme artikelen 'Delftse topografie op de veiling' (1995-1996) en 'Delfiana' (1997-1999) worden hieronder alsnog onder de daarna gebruikte auteursnaam Max van Noort vermeld.

Waar zulks nodig is, wordt een titel tussen vierkante haken nader toegelicht.

Bakx, J.P. en S.H. Jongma *Archeologische kroniek 2008*. 2008, 151-164

- , E.J.Bult, S.H. Jongma, M. Kerkhof en B. Penning *Archeologische kroniek*. 2009, 179-197

- , S.H. Jongma en M. Kerkhof, *Archeologische kroniek over 2010*. 2010, 159-174

Benschop, F. *Henk Etienne (1895-1968)*:

- een veelzijdig Delfts beeldbouwer.* 2000, 149-157
- Bergman, A.M. *Kroniek over 2001.* 2001, 15-35
- *Kroniek over 2002.* 2002, 19-46
 - *Kroniek over 2003.* 2003, 23-51
 - *Kroniek over 2004.* 2004, 21-52
 - *Kroniek over 2005.* 2005, 21-40
 - *Kroniek over 2006.* 2006, 23-31
 - *Kroniek over 2007.* 2007, 13-41
 - *Kroniek over 2008.* 2008, 23-37
 - *Kroniek over 2009.* 2009, 25-41
 - *Het Kruithuis aan de Schie: Korte geschiedenis van het Generaliteits Kruitmagazijn en de restauratie van de beschilderingen in de poortkamer.* 2006, 135-139
- Boon, F.M. *Geschilderde muurreclames in Delft.* 2002, 177-190
- Bosma, N. *De Meidagen van 1940.* 2000, 175-177
- Bult, E.J. en E.J. van der Steen
Archeologische kroniek van Delft en omstreken 1999-2001. 2001, 175-190
- *Archeologische kroniek van Delft en omstreken 2002.* 2002, 219-229
 - Zie ook Bakx, J.P.
- Flippo, K.F. *Van glasblut tot flessenfabriek: Een Delftse geschiedenis van kapitaal en arbeid uit de jaren 1798-1826.* 2001, 101-123
- Giersbergen, W. van *Tandem Fit Surculus Arbor: Eens wordt de loot een boom: Het Delftse Tekengenootschap 1828-1864.* 2009, 97-126
- *De Vereniging Kunst aan het Volk: 1918-1940. Hoe de arbeider kon genieten van 'met oordeel gekozen kunst'.* 2010, 129-145
 - Zie ook Wie, wat, waar en wanneer?
- Griffioen, B.K.P. *P.J. Kipp, meer dan apotheker.* 2000, 59-69
- *Van dolbuis naar GGZ.* 2003, 139-150
- Haar-Kruize, J. ter *De Fabrieksbode als spiegel van maatschappelijke veranderingen. De vrouw in de Gistfabriek en de Fabrieksbode: 120 jaar emancipatie (1882-2001).* 2004, 149-166
- Haersma Buma, M.A.P. van en S.W.T. van Ipenburg *Grijpma Delft Blue Technology en het Watercentrum.* 2010 [Samenvatting van lezing]. 2010, 90-91
- Ham, J. *Een drama in Vrijenban.* 2006, 95-109
- *Arlewyn van der Made (1557-1590): Van brouwerszoon tot hoogleraar in de theologie.* 2008, 39-48
- Heijden, Th.C.J. van der *Een geuzenlied van de Delftse rederijders uit 1629.* 2009, 45-56
- Hof, M. *Adversaria van Isaac van Haastert: Aan wetenschap gewijd, volmaakter door den tijd.* 2006, 53-62
- Honderd jaar geleden [J.C. van Marken overleden] 2006, 129-133
- Horn-van Nispen, M.-L. ten *Delft en het toerisme in het begin van de twintigste eeuw.* 2010, 93-108
- Houtzager, H.L. *Delftse medici in Padua en hun contacten in Italië in de periode van ca. 1590 tot ca. 1650.* 2000, 81-98
- *Jonkvrouwe Ricardis, graaf Willem II en paus Innocentius IV en het in 1252 gestichte Gasthuis te Delft.* 2001, 53-58
 - *De rol van kerk en staat bij de stichting van het klooster Koningsveld te Delft.* 2005, 85-95
 - *Vader en zoon Lettersnijder, veelzijdige drukkers in het zestiende-eeuwse Delft.* 2007, 65-73
 - *Pieter Anthonisz. (van) Groenewegen (ca. 1600-1658): Een Delftse Italianisat.* 2008, 51-58
 - *Delftse rariteitenverzamelingen in de zeventiende en achttiende eeuw.* 2009, 59-71
 - en H.W. van Leeuwen *De instrumentenkasten aanwezig op de chirurgijnskamer te Delft.* 2006, 65-76
- In gesprek met Ton van Oyen van de Haagsche Boekenbeurs. 2001, 149-152
- In memoriam Anders Rozemond (W.H.M. Aalbers). 2001, 37
- In memoriam dr. ir. J.J. Raue (M.A. Verschuyf). 2003, 52-53
- In memoriam Pieter van Koppen (M.A. Verschuyf). 2006, 32-33
- In memoriam Arie Kleijweg (J. Romijn). 2006, 38

- In memoriam *K.J.H.W. (Klaas) Deen* (W.F. Weve). 2007, 26-27
- In memoriam *Wim Zwennis* (M. van Noort). 2007, 32
- Ipenburg Grijpma, S.W.T. van. Zie Haersma Buma, M.A.P. van
- Jansen, H.A. *Hoog uitzicht op Delft* [gedichten]. 2006, 141-143
- Jong, F. de *Naamregister*. 2003, 229-239
 - *Naamregister*. 2004, 213-222
 - *Naamregister*. 2005, 181-188
 - *Naamregister*. 2006, 185-191
 - en P.C.J. van der Krogt. *Naamregister*. 2007, 197-204
 - *Naamregister*. 2008, 221-229
 - *Naamregister*. 2009, 237-247
 - *Naamregister*. 2010, 213-223
 - *Het vliegveld dat aan Delft voorbij ging*. 2002, 163-174
 - *Delftse Zustersteden*. 2007, 145-160
- Jongma, S.H. Zie Bakx, J.P.
- Kaldenbach, K. *Trekschuiten, baringbuisen en vrachtschepen op Vermeers Gezicht op Delft*. 2001, 79-99
- Kerkhof, M. Zie Bakx, J.P.
- Krogt, P.C.J. van der - *Nieuwe straatnamen in Delft 2000*. 2000, 195-199
 - *Nieuwe straatnamen 2001*. 2001, 193-194
 - *Nieuwe straatnamen 2002*. 2002, 231
 - *Nieuwe straatnamen 2003*. 2003, 199-204
 - *Nieuwe straatnamen 2004*. 2004, 191-194
 - *Nieuwe straatnamen 2005*. 2005, 157-163
 - *Nieuwe straatnaam in Delft 2006*. 2006, 168
 - *Nieuwe straatnamen in Delft 2008*. 2008, 189-197
 - *Nieuwe straatnamen in Delft 2009*. 2009, 219-220
 - *Nieuw straatnamen in Delft 2010*. 2010, 193-196
 - *Wilhelmina, Bartsch of Delft? Geschiedenis van Delft in Minnesota*. 2000, 161-173
 - *De Jolige Tippelaars: 65 jaar wandelsport in Delft*. 2003, 123-136
 - *Per angusta ad augusta en de Y in Delft*. 2005, 67-78
 - *Gedenktekens voor een Delftenaar in Tokio: Jan Joosten van Lodensteyn*. 2007, 163-166
 - en F.J. Ormeling. *Een handleiding voor kaartgebruik uit 1554 van de Delftse landmeter-notaris Pieter Resen*. 2001, 43-51
 - Zie Jong, F. de
- Laar, P. van de *Stedelijk erfgoed, stadsgechiedenis en stadsidentiteit: Delft en zijn 'creating history'* [Samenvatting van lezing]. 2010, 83-85
- Lansbergen, G. *Kroniek over 2010*. 2010, 27-50
- Leeuwen, H.W. van *Publicaties van de Historische Vereniging Delfia Batavorum 1970-1999*. 2000, 201-216
 - *Naamregister*. 2000, 238-252
 - *Naamregister*. 2001, 201-211
 - *Naamregister*. 2002, 260-271
 - *Tussen twee poorten: Impressies van reizigers naar en door Delft, 1500-1850*. 2002, 61-98
 - Zie ook Houtzager, H.L.
- Leupen, S.M.C. *Het Delftse Cellebroedersklooster*. 1993, 23-38
- Leur, J. van *Een eeuw Openbare Bibliotheek*. 2007, 91-105
- Lindenburch, M.A. *Het huwelijk van Jan Vermeer*. 2003, 93-97
- Loef, J. van *100 jaar academische promoties in Delft*. 2006, 109-122
- Lokin, D.H.A.C. *Het oordeel van Salomo*. 2003, 81-91.
- Lunteren-Spanjaard, M. van *Hak, pak en sak: Joden in Delft gedurende de achttiende eeuw*. 2002, 127-134
- Lustrumviering 27 april 2005.
 Feestredenaars *W.H.M. Aalbers en Tb. Laurentius*. 2005, 43-52
- Lustrumsymposium 28 oktober 2005.
 Toespraak door *W.H.M. Aalbers*. 2005, 81-82
- Martinus, H. *Willem Schermerborn. Een Delfts ingenieur met wereldfaam*. 2008, 131-141
- Mathijssen, A.H.H.M. *Gerrit de Hoog (1784-1812), Nederlands eerste gepromo-*

- veerde veearts. 2004, 57-78
- Meer, M.A. van der *Het Bagijnhof te Delft in de Middeleeuwen*. 2002, 47-59
- *Na bonderd jaar: Agneta naast Jacobus in het Park*. [Echtbaar Van Marken-Matthes en Agnetapark] 2009, 147-152
- Meilink-Hoedemaker, L.J. *Klok kijken in Delft*. 2002, 101-125
- Meter Hagg, J.A. *Publicaties over Delft of door Delftenaren 2000*. 2000, 217-231
- *Publicaties over Delft of door Delftenaren 2001-2002*. 2002, 233-254
- *Publicaties over Delft of door Delftenaren 2003*. 2003, 207-223
- *Publicaties over Delft of door Delftenaren 2004*. 2004, 195-207
- *Publicaties over Delft of door Delftenaren 2005*. 2005, 165-175
- *Publicaties over Delft of door Delftenaren 2006*. 2006, 171-177
- *Publicaties over Delft of door Delftenaren 2007*. 2007, 185-192
- *Publicaties over Delft of door Delftenaren 2008*. 2008, 201-209
- *Publicaties over Delft of door Delftenaren 2009*. 2009, 221-228
- *Publicaties over Delft of door Delftenaren 2010*. 2010, 197-2003
- Noort, M. van *Delftse topografie op de veiling*. 1995, 85-92
- *Delftse topografie (e.a.) op de veiling*. 1996, 95-104
- *Delfiana*. 1997, 137-143
- *Delfiana*. 1998, 111-120
- *Delfiana*. 1999, 107-114
- *Delfiana*. 2000, 187-193
- *Delfiana*. 2001, 165-173
- *Delfiana*. 2002, 198-214
- *Delfiana*. 2003, 183-196
- *Delfiana*. 2004, 177-190
- *Delfiana*. 2005, 145-155
- *Delfiana*. 2006, 151-164
- *Delfiana*. 2007, 173-180
- *Delfiana*. 2008, 167-184
- *Delfiana*. 2009, 197-218
- *Delfiana*. 2010, 177-189
- Oliehoek, A.J.J.M. *De enerverende beginjaren van de St. Elisabethvereniging te Delft (1860-1871)*. 2002, 137-151
- Ormeling, F.J. Zie Krogt, P.C.J. van der Penning, H. Zie Bakx, J.P.
- Peterse, W.P.H. *Jeugdberinningen, 1910-1924*. 2002, 153-161
- Petrie, J.H. *Karl Wilhelm Naundorff: het laatste nieuws*. 2000, 117-131 en 2001, 195-196
- Poortier, R. *De eerste protestants-christelijke lagere scholen in Delft 1850-1922*. 2008, 89-109
- Raymakers, B. *Anders Rozemond: Gemeentearchivaris geen liefhebber van giswerk*. 2001, 38-42
- Remery-Voskuil, M. *Ruim negentig jaar zusters van Roosendaal en het lager onderwijs voor meisjes aan de Voorstraat in Delft (1873-1965)*. 2004, 101-118
- *Gerard van Wieringhen Borski (1800-1869): Rector van de Latijnse School en schoolopziener in Delft*. 2006, 79-94
- Ridder, J.W. de *De Congregatie van de Zusters Augustinessen van Barmhartigheid in Delft: Een eeuw lang zorg voor zieken en bejaarden*. 2008, 113-128
- Rutte, R. *Een unieke Hollandse grachtenstad? De ruimtelijke ontwikkeling van Delft in vogelvlucht* [Samenvatting van lezing]. 2010, 85-90
- Rigteren, H. van *De totstandkoming van het kantongerechtsgebouw in Delft*. 2007, 109-126
- Rozemond, A.J.H. *Kroniek over 2000*. 2000, 17-31
- Schackmann, W. *Delft en de landbouwkoloniën*. 2008, 71-88
- Schootbrugge, G.A. van de *Ontstaan en ontwikkeling van TNO tot 1870*. 2010, 111-127
- Steen, E.J. van der. Zie Bult, E.J.
- Struijk, A.J.J. *Het roemloze einde van witmolen de Oranjeboom*. 2001, 125-132
- *De molens van de Zuidpolder van Delfgauw*. 2004, 121-136
- *Buitenplaatsen aan de Rotterdamseweg*. 2008, 59-69
- *De laatste veldwachter van Vrijenban*. 2009, 131-142
- Thijssse, L. *Tachtig jaar thuis in Museum*

Paul Tetar van Elven. 2007, 129-140

Vastenholt, E. *Hoe de Delftse Donderslag van 1654 de toekomst van het Hofje van Gratie bepaalde*. 2010, 57-63

Veldhoven, J.C. *De Cloetings: een Delftse drukkersfamilie in de zeventiende eeuw*. 2007, 47-61

Verbraeck, A. *Particuliere verbeterhuizen in Delft*. 2003, 155-176

Verhoeven, G. *Het Sint Agathaklooster te Delft: een middeleeuws succesverhaal*. 2003, 57-78

- *Koningsveld bij Delft: Theorie en praktijk van het kloosterleven*. 2005, 99-111

Voskuil, J.M. *Bijna een eeuw Botanische Tuin TU Delft*. 2000, 133-148

Vrins, J. *Delft en de Elckerlyc een bijzondere band*. 2009, 155-166

Walsum, H.V. van *Delft als industriestad: De periode van 1850 tot 1950*. 2000, 33-58

- *De gemeentegrenzen van Delft*. 2003, 99-120

- *De cholera als aanjager van de volksgezondheid*. 2009, 75-92

Walsum-Kieft, G. van *Openingstoespraak bij Vijftiende lustrum*. 2010, 53-57

Warffemius, A. *Jan Vermeers huis: Een poging tot reconstructie*. 2001, 61-78

- *De Sint-Hippolytuskerk 1836-1886 in beeld*. 2004, 83-98

Wees, T. van der *De Delftse industrie 1880-1940: Smaakmakend en baanbrekend*. 2010, 65-80

Weve, W.F. *De Le Comteprijs 2000*. 2000, 181-186

- *De Le Comteprijs 2001*. 2001, 155-161

- *De Le Comteprijs 2001*. 2002, 191-197

- *De Le Comteprijs 2002*. 2003, 177-182

- *De Le Comteprijs 2003*. 2004, 169-174

- *De Le Comteprijs 2004*. 2005, 137-142

- *De Le Comteprijs 2005*. 2006, 145-150

- *De Le Comteprijs 2006*. 2007, 167-172

- *De Le Comteprijs 2007*. 2008, 143-148

- *De Le Comteprijs 2008*. 2009, 169-176

- *De Le Comteprijs 2009*. 2010, 149-157

- *Een 'muurschildering' als lustrumgeschenk 2000*. 2000, 71-79

- *Grenspalen van Delft*. 2004, 137-145

- *Het lustrumgeschenk 2005: De restauratie van de gevelsteen van de Latijnse School*. 2005, 55-64

- *Het Wapen van Spangiën, Oude Delft 71, bouwhistorisch bekeken*. 2007, 77-89

Wie, wat, waar en wanneer? [Vraag van W. van Giersbergen over oude foto]. 2007, 181-182 en 2008, 197

Wiel, K. van der *Gerrit Harmeyer, schipper op China in de jaren 1763-1784*. 2000, 99-116

Wuestman, G. 'Drie meisjes met twee honden bij een fontein zittende': Over een schoorsteenstuk uit 't Wapen van Spaengien aan de Oude Delft. [Jacob Willemsz. Delff, Portret van zijn drie dochters] 2006, 45-50

Systematische indeling

NB De inhoud van deze rubriek wordt bepaald door het aanbod. In tegenstelling tot het overzicht over 1970-1999 hier dus geen artikelen over de relatie Delft-Oranjestad en over genealogie/heraldiek. Bij meer aspecten is een artikel in meer rubrieken ondergebracht.

1. ALGEMEEN

Rozemond, A.J.H. *Kroniek over 2000*. 2000, 17-31

Bergman, A.M. *Kroniek over 2001*. 2001, 15-35

- *Kroniek over 2002*. 2002, 19-46

- *Kroniek over 2003*. 2003, 23-51

- *Kroniek over 2004*. 2004, 21-52

- *Kroniek over 2005*. 2005, 21-40

- *Kroniek over 2006*. 2006, 23-31

- *Kroniek over 2007*. 2007, 13-41

- *Kroniek over 2008*. 2008, 23-37

- *Kroniek over 2009*. 2009, 25-41

Lansbergen, G. *Kroniek over 2010*. 2010, 27-50

Leeuwen, H.W. van *Publicaties van de Historische Vereniging Delfia Batavorum 1970-1999*. 2000, 201-216

Meter Hagg, J.A. *Publicaties over Delft of door Delftenaren 2000*. 2000, 217-231

- *Publicaties over Delft of door*

- Delftenaren 2001-2002*. 2002, 233-254
 - *Publicaties over Delft of door Delftenaren 2003*. 2003, 207-223
 - *Publicaties over Delft of door Delftenaren 2004*. 2004, 195-207
 - *Publicaties over Delft of door Delftenaren 2005*. 2005, 165-175
 - *Publicaties over Delft of door Delftenaren 2006*. 2006, 171-177
 - *Publicaties over Delft of door Delftenaren 2007*. 2007, 185-192
 - *Publicaties over Delft of door Delftenaren 2008*. 2008, 201-209
 - *Publicaties over Delft of door Delftenaren 2009*. 2009, 221-228
 - *Publicaties over Delft of door Delftenaren 2010*. 2010, 197-2003
- Leeuwen, H.W. van *Naamregister*. 2000, 238-252
 - *Naamregister*. 2001, 201-211
 - *Naamregister*. 2002, 260-271
- Jong, F. de *Naamregister*. 2003, 229-239
 - *Naamregister*. 2004, 213-222
 - *Naamregister*. 2005, 181-188
 - *Naamregister*. 2006, 185-191
 - en P.C.J. van der Krogt. *Naamregister*. 2007, 197-204
 - *Naamregister*. 2008, 221-229
 - *Naamregister*. 2009, 237-247
 - *Naamregister*. 2010, 213-223
- Krogt, P.C.J. van der *Wilhelmina, Bartsch of Delft? Geschiedenis van Delft in Minnesota*. 2000, 161-173
- Lustrumviering 27 april 2005.
 Feestredenaars W.H.M. Aalbers en *Tb. Laurentius*. 2005, 43-52
- Lustrumsymposium 28 oktober 2005. Toespraak door W.H.M. Aalbers. 2005, 81-82
- Jong, F. de *Delftse Zustersteden*. 2007, 145-160
- Walsum-Kieft, G. van *Openingstoespraak bij Vijftiende lustrum*. 2010, 53-57
- Laar, P. van de *Stedelijk erfgoed, stadsge-schiedenis en stadsidentiteit: Delft en zijn 'creating history'* [Samenvatting van lezing]. 2010, 83-85
- Rutte, R. *Een unieke Hollandse grachtenstad? De ruimtelijke ontwikkeling van Delft in vogelvlucht* [Samenvatting van lezing]. 2010, 85-90
- ## 2. ARCHEOLOGIE
- Bult, E.J. en E.J. van der Steen
Archeologische kroniek van Delft en omstreken 1999-2001. 2001, 175-190
 - *Archeologische kroniek van Delft en omstreken 2002*. 2002, 219-229
- Bakx, J.P. en S.H.Jongma *Archeologische kroniek 2008*. 2008, 151-164
 - , E.J.Bult, S.H.Jongma, M.Kerkhof en B.Penning *Archeologische kroniek*. 2009, 179-197
 - , S.H.Jongma en M.Kerkhof, *Archeologische kroniek over 2010*. 2010, 159-174
- ## 3. RELIGIE
- Leupen, S.M.C. *Het Delftse Cellebroedersklooster*. 1993, 23-38
- Houtzager, H.L. *De rol van kerk en staat bij de stichting van het klooster Koningsveld te Delft*. 2005, 85-95
- Lunteren-Spanjaard, M. van *Hak, pak en sak: Joden in Delft gedurende de achttiende eeuw*. 2002, 127-134
- Meer, M.A. van der *Het Bagijnhof te Delft in de Middeleeuwen*. 2002, 47-59
- Verhoeven G. *Het Sint Agatbaklooster te Delft: een middeleeuws succesverhaal*. 2003, 57-78
 - *Koningsveld bij Delft: Theorie en praktijk van het kloosterleven*. 2005, 99-111
- Warffemius, A. *De Sint-Hippolytuskerk 1836-1886 in beeld*. 2004, 83-98
- ## 4. KUNST EN CULTUUR
- Noort, M. van *Delftse topografie op de veiling*. 1995, 85-92
 - *Delftse topografie (e.a.) op de veiling*. 1996, 95-104
 - *Delfiana*. 1997, 137-143
 - *Delfiana*. 1998, 111-120
 - *Delfiana*. 1999, 107-114
 - *Delfiana*. 2000, 187-193
 - *Delfiana*. 2001, 165-173
 - *Delfiana*. 2002, 198-214
 - *Delfiana*. 2003, 183-196
 - *Delfiana*. 2004, 177-190
 - *Delfiana*. 2005, 145-155
 - *Delfiana*. 2006, 151-164

- *Delfiana*. 2007, 173-180
- *Delfiana*. 2008, 167-184
- *Delfiana*. 2009, 197-218
- *Delfiana*. 2010, 177-189
- Benschop, F. *Henk Etienne (1895-1968): een veelzijdig Delfts beeldhouwer*. 2000, 149-157
- Warffemius, A. *Jan Vermeers huis: Een poging tot reconstructie*. 2001, 61-78
- Lokin, D.H.A.C. *Het oordeel van Salomo* [schilderij in Prinsenhof, toegeschreven aan atelier van P.P. Rubens]. 2003, 81-91.
- Lindenburg, M.A. *Het huwelijk van Jan Vermeer*. 2003, 93-97
- Wuestman, G. 'Drie meisjes met twee handen bij eene fontein zittende': Over een schoorsteenstuk uit 't Wapen van Spaengien aan de Oude Delft. [Jacob Willemsz. Delff, Portret van zijn drie dochters] 2006, 45-50
- Jansen, H.A. *Hoog uitzicht op Delft* [gedichten]. 2006, 141-143
- Veldhoven, J.C. *De Cloetings: een Delftse drukkersfamilie in de zeventiende eeuw*. 2007, 47-61
- Houtzager, H.L. *Vader en zoon Lettersnijder, veelzijdige drukkers in het zestiende-eeuwse Delft*. 2007, 65-73
- Leur, J. van *Een eeuw Openbare Bibliotheek*. 2007, 91-105
- Thijssen, L. *Tachtig jaar thuis in Museum Paul Tetar van Elven*. 2007, 129-140
- Houtzager, H.L. *Pieter Anthonisz. (van) Groenewegen (ca. 1600-1658): Een Delftse Italianisant*. 2008, 51-58
- Heijden, Th.C.J. van der *Een geuzenlied van de Delftse rederijkers uit 1629*. 2009, 45-56
- Giersbergen, W. van *Tandem Fit Surculus Arbor: Eens wordt de loot een boom: Het Delftse Tekengenootschap 1828-1864*. 2009, 97-126
- Vrins, J. *Delft en de Elckerlyc een bijzondere band*. 2009, 155-166
- Giersbergen, W. van *De Vereeniging Kunst aan het Volk: 1918-1940. Hoe de arbeider kon genieten van 'met oordeel gekozen kunst'*. 2010, 129-145

5. GEZONDHEIDSZORG

- Griffioen, B.K.P. *P.J. Kipp, meer dan apotheker*. 2000, 59-69
- Houtzager, H.L. *Delftse medici in Padua en hun contacten in Italië in de periode van ca. 1590 tot ca. 1650*. 2000, 81-98
- Houtzager, H.L. *Jonkvrouw Ricardis, graaf Willem II en paus Innocentius IV en het in 1252 gestichte Gasthuis te Delft*. 2001, 53-58
- Griffioen, B.K.P. *Van dolhuis naar GGZ*. 2003, 139-150
- Houtzager, H.L. en H.W. van Leeuwen *De instrumentenkasten aanwezig op de chirurgijnskamer te Delft*. 2006, 65-76
- Ridder, J.W. de *De Congregatie van de Zusters Augustinessen van Barmhartigheid in Delft: Een eeuw lang zorg voor zieken en bejaarden*. 2008, 113-128
- Walsum, H.V. van *De cholera als aanjager van de volksgezondheid*. 2009, 75-92

6. SOCIALE ZORG EN EMANCIPATIE

- Oliehoek, A.J.J.M. *De enerverende beginjaren van de St. Elisabethvereniging te Delft (1860-1871)* [emanciperende r.k. vrouwenvereniging voor bijstand aan armlastige zieken]. 2002, 137-151
- Haar-Kruize, J. ter *De Fabrieksbode als spiegel van maatschappelijke veranderingen. De vrouw in de Gistfabriek en de Fabrieksbode: 120 jaar emancipatie (1882-2001)*. 2004, 149-166
- Schackmann, W. *Delft en de landbouwkoloniën*. 2008, 71-88

7. DELFLAND EN VM. HEERLIJKHEDEN

- Jong, F. de *Het vliegveld dat aan Delft voorbij ging* [plan 1924-1934 voor vliegveld in Zuidpolder van Delfgauw]. 2002, 163-174
- Ham, J. *Een drama in Vrijenban*. 2006, 95-109
- Haersma Buma, M.A.P. van en S.W.T. van Ipenburg *Grijpma Delft Blue Technology en het Watercentrum*. 2010 [Samenvatting van lezing]. 2010, 90-91

8. VOC en CHINA/JAPAN

Wiel, K. van der *Gerrit Harmeyer, schipper op China in de jaren 1763-1784*. 2000, 99-116

Krogt, P.C.J. van der *Gedenktekens voor een Delftenaar in Tokio: Jan Joosten van Lodensteyn*. 2007, 163-166

9. OPENBARE WERKEN, GEBOUWEN, STRATEN, PLATTEGROND, CARTOGRAFIE

Weve, W.F. *De Le Comteprijs 2000*. 2000, 181-186

- *De Le Comteprijs 2001*. 2001, 155-161

- *De Le Comteprijs 2001*. 2002, 191-197

- *De Le Comteprijs 2002*. 2003, 177-182

- *De Le Comteprijs 2003*. 2004, 169-174

- *De Le Comteprijs 2004*. 2005, 137-142

- *De Le Comteprijs 2005*. 2006, 145-150

- *De Le Comteprijs 2006*. 2007, 167-172

- *De Le Comteprijs 2007*. 2008, 143-148

- *De Le Comteprijs 2008*. 2009, 169-176

- *De Le Comteprijs 2009*. 2010, 149-157

Krogt, P.C.J. van der *Nieuwe straatnamen in Delft 2000*. 2000, 195-199

- *Nieuwe straatnamen 2001*.

2001, 193-194

- *Nieuwe straatnamen 2002*.

2002, 231

- *Nieuwe straatnamen 2003*.

2003, 199-204

- *Nieuwe straatnamen 2004*.

2004, 191-194

- *Nieuwe straatnamen 2005*.

2005, 157-163

- *Nieuwe straatnaam in Delft 2006*.

2006, 168

- *Nieuwe straatnamen in Delft 2008*.

2008, 189-197

- *Nieuwe straatnamen in Delft 2009*.

2009, 219-220

- *Nieuw straatnamen in Delft 2010*.

2010, 193-196

Weve, W.F. *Een 'muurschildering' als lustrumgeschenk 2000* [aan pand Cameretten 1] 2000, 71-79

Krogt, P.C.J. van der en F.J. Ormeling. *Een handleiding voor kaartgebruik uit 1554 van de Delftse landmeter-notaris Pieter Resen*. 2001, 43-51

Meilink-Hoedemaker, L.J. *Klok kijken in Delft* [Historisch overzicht van openbare uurwerken aan gebouwen]. 2002, 101-125

Jong, F. de *Het vliegveld dat aan Delft voorbij ging* [plan 1924-1934 voor vliegveld in Zuidpolder van Delfgauw]. 2002, 163-174

Walsum, H.V. van *De gemeentegrenzen van Delft*. 2003, 99-120

Weve, W.F. *Grenspalen van Delft*. 2004, 137-145

Weve, W.F. *Het Wapen van Spangiën, Oude Delft 71, bouwhistorisch beken*. 2007, 77-89

Struijk, A.J.J. *Buitenplaatsen aan de Rotterdamseweg*. 2008, 59-69

10. MILITAIRE ZAKEN, TWEDE WERELDOORLOG

Bosma, N. *De Meidagen van 1940*. 2000, 175-177

Bergman, A.M. *Kruithuis aan de Schie: Korte geschiedenis van het Generaliteits Kruitmagazijn en de restauratie van de beschilderingen in de poortkamer*. 2006, 135-139

Vastenholt, E. *Hoe de Delftse Donderslag van 1654 de toekomst van het Hofje van Gratie bepaalde*. 2010, 57-63

11. NATUURWETENSCHAPPEN

Voskuil, J.M. *Bijna een eeuw Botanische Tuin TU Delft*. 2000, 133-148

Hof, M. *Adversaria van Isaac van Haastert: Aan wetenschap gewijd, volmaakter door den tijd*. 2006, 53-62

Houtzager, H.L. *Delftse rariteitenverzamelingen in de zeventiende en achttiende eeuw*. 2009, 59-71

Schootbrugge, G.A. van de *Ontstaan en ontwikkeling van TNO tot 1870*. 2010, 111-127

12. ONDERWIJS

Remery-Voskuil, M. *Ruim negentig jaar zusters van Roosendaal en het lager onderwijs voor meisjes aan de Voorstraat in Delft (1873-1965)*. 2004, 101-118

- Weve, W.F. *Het lustrumgeschenk 2005: De restauratie van de gevelsteen van de Latijnse School*. 2005, 55-64
- Krogt, P.C.J. van der *Per angusta ad augusta en de Y in Delft* [Latijnse School] 2005, 67-78
- Remery-Voskuil, M. *Gerard van Wieringhen Borski (1800-1869): Rector van de Latijnse School en schoolopziener in Delft*. 2006, 79-94
- Loef, J. van *100 jaar academische promoties in Delft*. 2006, 109-122
- Poortier, R. *De eerste protestants-christelijke lagere scholen in Delft 1850-1922*. 2008, 89-109
- 13. HANDEL, NIJVERHEID, INDUSTRIE**
- Walsum, H.V. van *Delft als industriestad: De periode van 1850 tot 1950*. 2000, 33-58
- Flippo, K.F. *Van glasbut tot flessenfabriek: Een Delftse geschiedenis van kapitaal en arbeid uit de jaren 1798-1826*. 2001, 101-123
- Struijk, A.J.J. *Het roemloze einde van witmolen de Oranjeboom*. 2001, 125-132
- Boon, F.M. *Geschilderde muurreclames in Delft* [inventarisatie van ca. 20 locaties]. 2002, 177-190
- Struijk, A.J.J. *De molens van de Zuidpolder van Delfgauw*. 2004, 121-136
- Haar-Kruize, J. ter *De Fabrieksbode als spiegel van maatschappelijke veranderingen. De vrouw in de Gistfabriek en de Fabrieksbode: 120 jaar emancipatie (1882-2001)*. 2004, 149-166
- Wees, T. van der *De Delftse industrie 1880-1940: Smaakmakend en baanbrekend*. 2010, 65-80
- 14. VERKEER EN VERVOER**
- Kaldenbach, K. *Trekschuiten, baringhuizen en vrachtschepen op Vermeers Gezicht op Delft*. 2001, 79-99
- 15. BESTUUR EN RECHTSPRAAK**
- Verbraeck, A. *Particuliere verbeterhuizen in Delft*. 2003, 155-176
- Rigteren, H. van *De totstandkoming van het kantongerechtsgebouw in Delft*. 2007, 109-126
- Struijk, A.J.J. *De laatste veldwachter van Vrijenban*. 2009, 131-142
- 16. TOERISME, SPORT**
- Krogt, P.C.J. van der *De Jolige Tippelaars: 65 jaar wandelsport in Delft*. 2003, 123-136
- Leeuwen, H.W. van *Tussen twee poorten: Impressies van reizigers naar en door Delft, 1500-1850*. 2002, 61-98
- Horn-van Nispen, M.-L. ten *Delft en het toerisme in het begin van de twintigste eeuw*. 2010, 93-108
- 17. PERSONEN EN FAMILIES**
- Veldhoven, J.C. De *Cloetings*: een Delftse drukkersfamilie in de zeventiende eeuw. 2007, 47-61
- In memoriam K.J.H.W. (Klaas) *Deen*. 2007, 26-27
- Wuestman, G. 'Drie meisjes met twee honden bij eene fontein zittende': Over een schoorsteenstuk uit 't Wapen van Spaengien aan de Oude Delft. [Jacob Willemsz. *Delff*; Portret van zijn drie dochters] 2006, 45-50
- Benschop, F. Henk *Etienne* (1895-1968): een veelzijdig Delfts beeldhouwer. 2000, 149-157
- Houtzager, H.L. Pieter Anthonisz. (van) *Groenewegen* (ca. 1600-1658): Een Delftse Italianisant. 2008, 51-58
- Hof, M. *Adversaria van Isaac van Haastert*: Aan Wetenschap gewijd, volmaakter door den tijd. 2006, 53-62
- Wiel, K. van der Gerrit *Harmeyer*, schipper op China in de jaren 1763-1784. 2000, 99-116
- Mathijsen, A.H.H.M. Gerrit de *Hoog* (1784-1812), Nederlands eerste gepromoveerde veearts. 2004, 57-78
- Paus *Innocentius IV*, zie Ricardis Griffioen, B.K.P. P.J. *Kipp*, meer dan apotheker. 2000, 59-69
- In memoriam Arie *Kleijweg*. 2006, 38
- In memoriam Pieter van *Koppen*. 2006, 32-33
- Houtzager H.L. Vader en zoon

- Lettersnijder*, veelzijdige drukkers in het zestiende-eeuwse Delft. 2007, 65-73
- Krogt, P.C.J. van der Gedenktekens voor een Delftenaar in Tokio: Jan Joosten van *Lodensteyn*. 2007, 163-166
- Ham J. Arlewijn van der *Made* (1557-1590): Van brouwerszoon tot hoogleraar in de theologie. 2008, 39-48
- Honderd jaar geleden [J.C. van *Marken* overleden] 2006, 129-133
- Meer, M.A. van der Na honderd jaar: Agneta naast Jacobus in het Park. [Echtpaar Van *Marken-Matthes* en het Agnetapark] 2009, 147-152
- Petrie, J.H. Karl Wilhelm *Naundorff*: het laatste nieuws. 2000, 117-131 en 2001, 195-196
- In gesprek met Ton van *Oyen* van de Haagsche Boekenbeurs. 2001, 149-152
- W.P.H. *Peterse*. Jeugdherinneringen, 1910-1924. 2002, 153-161
- In memoriam dr.ir. J.J. *Raue*. 2003, 52-53
- Krogt, P.C.J. van der en F.J. Ormeling. Een handleiding voor kaartgebruik uit 1554 van de Delftse landmeter-notaris Pieter *Resen*. 2001, 43-51
- Houtzager, H.L. Jonkvrouw *Ricardis*, graaf Willem II en paus Innocentius IV en het in 1252 gestichte Gasthuis te Delft. 2001, 53-58
- In memoriam Anders *Rozemond*. 2001, 37
- Raymakers, B. Anders *Rozemond*: Gemeentearchivaris geen liefhebber van giswerk. 2001, 38-42
- Martinus H. Willem *Schermerborn*. Een Delfts ingenieur met wereldfaam. 2008, 131-141
- Thijssse, L. Tachtig jaar thuis in Museum Paul *Tetar van Elven*. 2007, 129-140
- Warffemius, A. Jan *Vermeers* huis: Een poging tot reconstructie. 2001, 61-78
- Kaldenbach, K. Trekschuiten, haringbuisen en vrachtschepen op *Vermeers* Gezicht op Delft 2001, 79-99
- Lindenburg, M.A. Het huwelijk van Jan *Vermeer*. 2003, 93-97
- Remery-Voskuil, M. Gerard van *Wieringhen Borski* (1800-1869): Rector van de Latijnse School en schoolopzieder te Delft. 2006, 79-94
- Graaf *Willem II*, zie Ricardis
- In memoriam Wim *Zwennis*. 2007, 32
- Wie, wat, waar en wanneer? [Vraag van W. van Giersbergen over oude familie-foto]. 2007, 181-182 en 2008, 197

Complete Woninginrichting

*Al sinds
1913 een
begrip in
Delft en
omgeving!*

Koornmarkt 89 • 2611 ED Delft • 015 - 212 42 73 • www.vanwitteloostuijn.nl
Geopend: wo. t/m vrij. van 11.00-17.30 uur, zat. van 10.00 - 17.00 uur. Daarbuiten op afspraak.

Het leven heeft veel mooie momenten

samenwonen, trouwen, kinderen, een eigen huis, een eigen bedrijf...

*Dat regel je maar beter goed
en zakelijk met*

Westvest
Netwerk Notarissen

www.westvest.nl

Westvest
Netwerk Notarissen

Zekerheid voor nu en later

Westvest 38
2611 AZ Delft
T (015) 219 19 99
E info@westvest-notarissen.nl

Publicaties over Delft of door Delftenaren 2011

samengesteld door J.A. Meter Hagg, bibliothecaris Erfgoed Delft e.o.

Op 1 oktober 2006 gingen de drie gemeentelijke Delftse musea, het vakteam archeologie en het gemeentearchief samen als Erfgoed Delft en omstreken. Hierdoor ontstond ook één grote bibliotheek op het gebied van de algemene geschiedenis, de geschiedenis van Delft in ruime zin, het Huis van Oranje-Nassau en kunst.

Erfgoed Delft e.o. probeert door een actief aanschafbeleid een representatief beeld te geven van de cultuurhistorische en de sociaaleconomische ontwikkeling van Delft en omgeving door de eeuwen.

Bezoekers kunnen delen uit de collectie aanvragen en lezen in de studiezaal van het gemeentearchief maar publicaties worden niet uitgeleend. Medio januari 2012 kunt u ruim 50.000 beschrijvingen van publicaties zoals artikelen, monografieën en tijdschriften vinden in de geautomatiseerde bibliotheekcatalogus. Op termijn worden hier ook de gegevens van de kaartjes uit de alfabetische catalogus aan toegevoegd.

Uit de gegevens die vóór 31 december 2011 zijn ingevoerd in de geautomatiseerde bibliotheekcatalogus selecteerde ik onderstaande publicaties. U vindt deze alfabetisch geordend op de naam van de eerste auteur of op de uitgevende instantie.

Andere criteria voor opname in dit overzicht zijn:

- zelfstandig verschenen publicaties of artikelen,
- uitgegeven vanaf 1990 en niet eerder in deze jaaroverzichten verschenen,
- met als onderwerp (de geschiedenis van) Delft in brede zin, of
- fictie vervaardigd door Delftenaren.

Niet opgenomen zijn:

- algemene periodieke uitgaven (tijdschriften) van Delftse instellingen of verenigingen;
- wetenschappelijke publicaties van de T.U. Delft.

Wij verzoeken auteurs die over (de geschiedenis van) Delft publiceren vriendelijk een exemplaar van hun boek of (overdruk van hun) artikel aan de bibliotheek te schenken, zodat volgende onderzoekers daar ook gebruik van kunnen maken.

Kent u publicaties die voor onze collectie van belang kunnen zijn of heeft u vragen over de collectie, dan kunt u contact opnemen met de bibliothecaris van Erfgoed Delft e.o., afdeling gemeentearchief.

Het gemeentearchief is van dinsdag t/m donderdag van 09.00 tot 17.00 uur voor bezoekers geopend. Op maandag en vrijdag is alleen de receptie geopend voor het aanvragen van uittreksels uit de Burgerlijke Stand.

Erfgoed Delft. Archief. Oude Delft 169, 2611 HB DELFT
tel.: 015 - 2602358 fax: 015 - 2602355 email: archief@delft.nl
dhr. J.A. Meter Hagg, bibliothecaris, email: ameter@delft.nl

- Abdolah, Kader.** *De kraai*. Amsterdam: Stichting CPNB, 2011. 91 p. Uitgave van de Stichting CPNB ter gelegenheid van de boekenweek 2011.
- Agterberg, Martinus.** Verdwenen molens tussen Delft en Den Hoorn. In: *Molenwereld* 133 (jan. 2010), p. 24-37.
- Akker, S.J., Dries van den & Stef Breukel** (fotografie). *Heiligen in de Maria van Jessekerk*. Delft: Parochie van Sint Ursula, 2011. 36 p.
- Akker, Pim van den & Martien den Man** (fotograaf). *Royal Delft: masterpieces by Pim van den Akker*. - Oostkamp: Delft: Stichting Kunstboek; Delft: Koninklijke Delftsch Aardewerf fabriek De Porceleyne Fles, 2010. 96 p.
- Alberts, Leen.** Bier drinken met maten: dronkenschap en het alcoholgehalte van Stichtse en Hollandse bieren in de late middeleeuwen. In: *Jaarboek voor Middeleeuwse geschiedenis* 13 (2010), p. 113-166. Ook de Delftse bierproductie is in dit onderzoek opgenomen.
- Bakx, Jean Paul, Steven Jongma & Marjolein Kerkhof.** Archeologische kroniek over 2010. In: *Jaarboek Delfia Bataavorum* 20 (2010), p. 159-174.
- Bakx, Jean Paul.** *Proefsleuvenonderzoek in de Harnaschpolder-t Scharnier Oost, Midden-Delfland: Romeinse verkaveling en een laatmiddeleeuwse woonplaats*. Delft: Erfgoed Delft e.o. Archeologie, 2010. 50 p. Delftse archeologische rapporten; nr. 105.
- Bakx, Jean Paul.** *Proefsleuvenonderzoek in de Voordijksboornse- en Harnaschpolder te Delft: Romeinse verkaveling en een middeleeuwse woonplaats*. Delft: Erfgoed Delft e.o. Archeologie, 2010. 75 p. Delftse archeologische rapporten; nr. 93.
- Boeke, D.E.** *Het Duitse geslacht Bouquet - Bucke (Bocquet, Boeke, Buckley) met twee Nederlandse uitlopers: van Frankrijk, Sainghen-en-Weppes (Bocquet), naar Duitsland, Minfeld (Bouquet en Bucke), met vertakkingen naar de Verenigde Staten, Frederick, Maryland (Buckey) en Nederland, Dordrecht (Boeke)*. 's-Gravenhage: [de samensteller], 2010. 223 p. (Familiekroniek Boeke; dl. 6). Leden uit deze familie komen begin 1800 uit Dordrecht naar Vrijenban, waar ze o.a. werkzaam zijn in de glasfabriek van J. Boers.
- Beschoor Plug, Hugo & Willem van den Hoed** (fotograaf). *Hotel rooms*. Delft: Galerie de Zaal, 2009. 56 p. Uitgave n.a.v. de gelijknamige tentoonstelling in Galerie de Zaal, Delft, 19-4 t/m 24-5-2009.
- Bos, Corrie & Trees van der Zijden & Cicero Publiciteit.** *Delft, koken door de eeuwen heen*. Delft: Rotary Club Delft, 2010. 159 p.
- Bouwknegt, Hendrik.** Lokaal goederenvervoer Delft in winterslaap: oudste spoorakland van Nederland: na 141 jaar tijdelijk over op vervoer via de weg. In: *Rail magazine* 33 (2011) dec., p. 30-34.
- Brouwer, Aron & Marthijn Wouters.** *De vuile handen van Willem van Oranje*. Alkmaar, 2011. 78 p. Profielwerkstuk Geschiedenis, Murmelliussgymnasium, Alkmaar, 2010. Een van de winnaars van de KNAW Onderwijsprijs 2011 (Cultuur en Maatschappij).
- Brouwer, Ronald E. & Cees Vanwesenbeeck.** *Auke Hetteema, 1927 - 2004: beelden en tekeningen*. Delft: Erfgoed Delft e.o., 2009. 67 p. Uitgave bij de gelijknamige tentoonstelling in Museum Het Prinsenhof, Delft, van 21 mrt. t/m 21 juni 2009.
- Bult, Epko.** Heren en boeren in Midden-Delfland gedurende de Middeleeuwen. In: *Historisch jaarboek Schipluiden* 2010, p. 46-59.

- Bult, Epko.** *Bureauonderzoek naar archeologische waarden: Archeologie binnen Spoorzone Delft: Deel 1. Definitieve versie.* Delft: Erfgoed Delft e.o. Archeologie, 2011. 81 p. Delftse archeologische rapporten; nr. 21.
- Bult, Epko.** *Een middeleeuwse mansus in de Voordijksboornsepolde te Delft.* Delft: Erfgoed Delft e.o. Archeologie, 2011. 208 p. Delftse archeologische rapporten; nr. 101.
- Burgers, Erik.** Hoe Willem wajang werd: vaderlandse geschiedenis als Javaans drama. In: *Delft 13* (2011) 4, p. 4-6. Over de poppenspeler (dalang) Ki Ledarj Subroto uit Yogyakarta en het door hem vervaardigde wajangspel over Willem van Oranje.
- Claessens, Marion.** Delftse aardewasserijen: van aarde naar bruikbare pottenbakkersklei. In: *Delft 13* (2011) 2, p. 4-6.
- Choucours, Martin.** Delfter Blau. In: *Valk Magazine* 6 (2011) März-August = Nr. 10, p. 32-37.
- Daïreaux, Luc en E.M.L. Bervoets.** D'Alençon à Delft: regards sur la vie du pasteur Élie Benoist (1640-1728). In: *Bulletin de la Société Historique et Archéologique de l'Orne* 128 (2009), no. 2-3, p. 115-132.
- Decorste, Ronny.** Het mysterie van Lodewijk XVII (1778-1795) ontrafeld via DNA-onderzoek. In: *Westerbeem* 57 (2008) = Special nr. 1, p. 55-64.
- Dijkshoorn, Lenie van.** *Alexander Fleming: de ontdekker van de penicilline.* In: *Microcanon: wat je bestlist moet weten over microbiologie.* Diemen, 2011; p. 159-161. Beschrijft ook kort het Bacinol-project van de Nederlandsche Gist & Spiritusfabriek.
- Dingjan, Ria & Frans.** De oorlog van 1940-1945. In: *Jaarboek Historische Vereniging Maasland* 2010, p. 41-48. Fragmenten uit het dagboek van hun vader, in de oorlogsjaren woonden zij aan de Haagweg 71, later Haagweg 39d.
- Eekhof, Geerte & Janny Koolhaas.** Van de Nederlandsche Vereniging van Huisvrouwen naar de NVVH - Vrouwenennetwerk - Delft, 1916-2011. In: *Maandbericht NVVH - Vrouwenennetwerk - Delft* 84 (2011) 8 (okt.)
- Enschede, Just.** *Kader Abdollab: geschreven portret: cadeau van de Openbare Bibliotheek ter gelegenheid van de Boekenweek 2011.* Amsterdam: CPNB, 2011. 64 p.
- Faber-Wittenberg, Nicolette** (eind-red.) *Luther 400 jaar in Delft en Den Haag.* Den Haag: Evangelisch-Lutherse Gemeente Den Haag; Delft: Evangelisch-Lutherse Gemeente Delft, 2011. 50 p. Hierin o.a.
- Horst-van der Griend, Hanny van der & Corry van Leeuwen-Oosthoek. *Wandeling door Luthers Delft.* (p. 8-9).
- Wetering, Karel van de. *Het luthert in Delft* (p. 16-19).
- Koolhaas, Reinoud. *Het bijzondere torenuurwerk van Delft* (p. 22-23).
- Smit, T.S. (Taco). *Markante gemeentelieden in Delft* (p. 48-49).
- Giersbergen, Wilma van** (e.a. red.) *Jaarboek Delfia Batavorum 20 - 2010.* Delft: Historische Vereniging Delfia Batavorum, 2011. 224 p. Afzonderlijke artikelen zijn opgenomen onder de naam van de respectievelijke auteurs.
- Giersbergen, Wilma van.** De Vereniging Kunst aan het Volk: 1918-1940: hoe de arbeider kon genieten van 'met oordeel gekozen kunst'. In: *Jaarboek Delfia Batavorum* 20 (2010), p. 129-145.
- Graveland, Rianne.** De eendenkooien in Midden-Delfland. In: *Historisch jaarboek Schipluiden* 2010, p. 78-59.
- Haersma Buma, M.A.P. van & S.W.T. van Ipenburg Grijpma.** Delft Blue Technology en het Watercentrum. In: *Jaarboek Delfia Batavorum* 20 (2010), p. 90-91. Samenvatting lezing gehouden tijdens het lustrumsymposium, Delft., 11 nov. 2010.
- Halem, Ludo van & Harm Stevens.** 7 Jan J. Schoonhoven (1914-1994), Dish Relief, 1963. In: *The Rijksmuseum Bulletin* 2011, 3, p. 316-317.

- Harst, Gertjan van der.** Bouwkeramiek uit en in Delft. In: *Delft* 13 (2011) 2, p. 14-16.
- Harst, Gertjan van der.** De Indische buurt: ontstaan en naamgeving van een Delftse buurt. In: *Delft* 13 (2011) 4, p. 22-25.
- Hendriksen, Annika.** Wilhelmina in een kringloopwinkel. In: *Delft* 13 (2011) 1, p. 21-22. Beschrijft een verworven fotoalbum met foto's van de bouw en de ont-hulling van het Wilhelmina-monument aan de Nieuwe Plantage.
- Hoekstra, Jaap.** *Geschiedenis van de Delftse Plateelbakkerijen. Index op dl. 1-18.* Delft; [de samensteller], 2011. 121 p.; 30 cm.
- Hoekstra-Klein, Wik & Jaap Hoekstra** (fotograaf). *De Porceleyne Schotel, 1598 - 1791.* Delft: Erfgoed Delft, 2011. 250 p. Geschiedenis van de Delftse plateelbakkerijen; dl. 18.
- Horn-van Nispen, Marie-Louise ten.** Delft en het toerisme in het begin van de twintigste eeuw. In: *Jaarboek Delfta Batavorum* 20 (2010), p. 92-108.
- Jansen, Anita.** Portretfabriek Van Mierevelt. In: *Delft* 13 (2011) 3, p. 19-21.
- Jansen, Anita, R.E.O. Ekkart & Johanneke Verhave.** *De portretfabriek van Michiel van Mierevelt (1566-1641).* Zwolle: Waanders, 2011. 245 p. Uitgave t.g.v. de afsluiting van het onderzoek 'De fabriek Van Mierevelt' en de tentoonstelling 'Portretfabriek Van Mierevelt: ontdek de hand van de meester' gehouden van 24 sept. 2011 t/m 8 jan. 2012, in Museum Het Prinsenhof, Delft.
- Jansen, Anita, Annekarijn Overduin en Karin Kievit.** *Meer Van Mierevelt: tentoonstellingsgids bij Portretfabriek Van Mierevelt: ontdek de hand van de meester.* Delft: Erfgoed Delft e.o., 2011. 40 p.
- Jong, Prosper de.** De schouw uit de Ambonkamer: Hoe een bijzondere schouw uit Delft verdween. In: *Delft* 13 (2011) 4, p. 20-21.
- Jong, Prosper de & Pier Terwen.** De grafzerk van een Delftse doodgraver: grafdelver in de Oude Kerk. In: *Delft* 13 (2011) 1, p. 23.
- Jongma, Steven.** Een toren uit de klei: opgravingen in de Spoorzone. In: *Delft* 13 (2011) 2, p. 20-21. Betreft de vondst van de fundering van de St. Michielstoren vóór de Kloksteeg.
- Jongma, Steven & Trudy van der Wees.** De erfenis van plateelbakkerij Het Hart: interview met Nina Linde Jaspers. In: *Delft* 13 (2011) 2, p. 7-10.
- Jouwe Jr., Nico.** Delftse papoea-koning blijft strijdbaar: de langzame terugkeer van Nico Jouwe. In: *Delft* 13 (2011) 4, p. 7-9. Het levensverhaal van Nicolaas Jouwe Sr., vader van de auteur.
- Junius, Hadrianus, Glas, Nico de** (vert./inl.) *Holland is een eiland: De 'Batavia' van Hadrianus Junius (1511-1575).* Hilversum: Verloren, 2011. 512 p. P. 329-332: Delft - Het Delftse bier - Ontstaan van de stad - Verklaring van haar naam - De brand van 1536 - De ooievaar - De Oude kerk en de beeldhouwer Van Tetrode - David Joris.
- Kammen, Ab van.** Beijerinck: ontdekker van het virus. In: *Microcanon: wat je bestlist moet weten over microbiologie.* Diemen, 2011; p. 35-38. Artikel over Martinus Willem Beijerinck (1851-1931), professor aan de TH Delft.
- Kerkhof, Marjolein & Bas Penning.** *TenneT 150kV: Een inventariserend Veldonderzoek in de Lage Abtswoudse-polder en Kerkpolder te Delft.* Delft: Erfgoed Delft e.o. Archeologie, 2010. 36 p. Delftse archeologische rapporten; nr. 103.
- Knoester, Johan [e.a.].** *Canon van Zuid-Holland: de geschiedenis van Zuid-Holland in 50 verhalen.* Delft: Erfgoedhuis Zuid-Holland, 2011. 160 p. P. 63-65: Wetenschappers van de Gouden eeuw: Van Leeuwenhoek, Huygens en De Groot; p. 81-83: Hollandse meesters (o.a. Johannes Vermeer); p. 117-119: Technische Universiteit Delft.
- Kok, René.** Het uur 'U': De Fotodienst van de Binnenlandse Strijdkrachten 1944-

1945. In: *Fotografisch gebeugen* 69 (2010/11), p. 18-19.
- Kouwenhoven, Chantal.** Herrie in het hotel. In: *The Choice* 2 (2011), p. 27-30. Eigenaresse van Hotel Johannes Vermeer beschrijft haar deelname aan het gelijknamige televisieprogramma van Herman den Blijker om haar hotel meer rendabel te (laten) maken.
- Kruk, Piet van der.** *Krachtsport in Delft: een kroniek van 1875 tot 2011, waarin DAC 'Sandow' van 1896 tot 2011.* Nootdorp: [de auteur], 2011. 133 p.
- Laar, Paul van de.** Stedelijk erfgoed, stadsgeschiedenis en stadsidentiteit: Delft en zijn creating history. In: *Jaarboek Delfia Batavorum* 20 (2010), p. 83-85. Samenvatting lezing gehouden tijdens het lustrumsymposium, Delft., 11 nov. 2010.
- Laar, Jos, Hans Elbertse & Petra Veenswijk.** *Het Maarschalkerveerd-orgel in de Maria van Jessekerk, Delft.* Delft: Maria van Jessekerk, 2009. 48 p.
- Martin, Colin** (eindred.) *Brandpunt Terra 2011: Traditie en vernieuwing in de keramiek = Tradition and Innovation in Ceramics.* Delft: Stichting Keramiek Promotie Delft, 2011. 192 p. Uitgave n.a.v. het Keramiekfestival Brandpunt Terra van 23 april t/m 4 juni 2011 met tentoonstellingen in Museum Het Prinsenhof, de Oude Kerk, Museum Paul Tetar van Elven en Galerie Terra Delft. Laatstgenoemde Galerie is medeorganisator van het festival en viert hiermee haar 25-jarig jubileum.
- Mathijssen, Marita & Henk Eijssens.** *Peter de Génestet: levenslust en stervensmoed: dichter predikant voorlezer brievenbrijver.* Velp: Jansen & De Feijter, 2011. 214 p.
- Medema, G.H.** *Achter de façade van de Hollandse stad: het bouwbedrijf in de 19de eeuw.* Nijmegen, 2011. 399 p. Bew. Proefschrift 2008. P. 159-166: De Fundatie van Renswoude te Delft.
- Medema, G.H.** *In zo goede order als in eenige stad in Holland: het stedelijk bouwbedrijf in Holland in de achttiende eeuw.* [S.l.] , 2008. 295 p. Proefschrift Utrecht 2008.
- Meilink-Hoedemaker, Laura J.** Lotgevallen van een Delfts driegeluid: van een klokkentrio keerde er één terug. In: *Delft* 13 (2011) 1, p. 16-17.
- Moerman, Jacques.** De trekschuitdiensten Delft-Maassluis/Vlaardingen. In: *Historisch jaarboek Schipluiden* 2010, p. 102-125.
- Moerman, Jacques.** Het slot Harnasch. In: *Historisch jaarboek Schipluiden* 2010, p. 130-133.
- Moerman, Jacques.** Het werk van de Delftse landmeter Jan Jansz. Potter. In: *Historisch jaarboek Schipluiden* 2010, p. 60-69.
- Nagtegaal, Hans Karel.** *Het Rotterdamse geslacht Nagtegaal: 90 nakomelingen van Hugbe Nachtgael.* Delft: [de auteur], 2003. 166 p.
- Nederlands Perscentrum Wonen** (red. / foto's). *Wonen in Poptabof.* Drachten: Landes Uitgevers, 2011. [40] p. Uitgave als tijdschrift met algemene informatie over de aanschaf en inrichting van een woning, enkele artikelen over Delft en advertenties van Delftse bedrijven en instellingen.
- Nobel, Mariska en René.** Nobel schoenen: het verhaal achter de ondernemers. In: *The Choice* 2 (2011), p. 47-51.
- Noort, Max van.** Delfiana 2010. In: *Jaarboek Delfia Batavorum* 20 (2010), p. 177-189.
- Oorsouw, Marie-France van.** *Delft Ondersteboven: in het voetspoor van de archeologen door de binnenstad: Archeologieroute AL.* Delft: Erfgoed Delft e.o. Afd. Archeologie, 2011. 20 p.
- Panman, Margriet.** Sectieltaleaus: een nieuw Delfts product. In: *Delft* 13 (2011) 2, p. 17-19.
- Penning, Bas.** *Ontwikkelingsgebied Spoorzone, tunnel ter hoogte van Engelsstraat te Delft: Inventariserend veldonderzoek middels grondboringen en proefsleuven.* Delft: Erfgoed Delft e.o. Archeologie, 2011. 22 p. Delftse

- archeologische notities; nr. 15.
- Penning, Bas.** *Reinier de Graaf Gasthuis: een bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek middels grondboringen.* Delft: Erfgoed Delft e.o. Archeologie, 2011. 35 p. Delftse archeologische rapporten; nr. 104.
- Penning, Bas.** *Tracé TenneT 150kV variant Kruitbuisweg te Delft: een bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek middels grondboringen.* Delft: Erfgoed Delft e.o. Archeologie, 2011. 27 p. Delftse archeologische notities; nr. 18.
- Rijneveld, Ilse.** De Gasthuisplaats: historie van transformatie en hergebruik: ontwikkeling van gebouw en terrein. In: *Delft 13* (2011) 3, p. 4-7.
- Robertson, Lesley A.** Albert Jan Kluyver: eenheid in verscheidenheid. In: *Microcanon: wat je beslist moet weten over microbiologie.* Diemen, 2011; p. 183-185. Artikel over Albert Jan Kluyver (1888-1956), professor aan de TH Delft.
- Robertson, Lesley A.** Antoni van Leeuwenhoek: ontdekker van de micro-organismen. In: *Microcanon: wat je beslist moet weten over microbiologie.* Diemen, 2011; p. 35-38.
- Rutte, Reinout.** Een unieke Hollandse grachtenstad?: de ruimtelijke ontwikkeling van Delft in vogelvlucht. In: *Jaarboek Delfia Batavorum 20* (2010), p. 85-90. Samenvatting lezing gehouden tijdens het lustrumsymposium, Delft., 11 nov. 2010.
- Ruyter, Pieter de** (tekst en foto's). *Generaliteits Kruitmagazijn 'Het Kruitbuis' aan de Schiekade te Delft: schilderen en vergulden van de drie gevelstenen.* Delft: Pieter de Ruyter Restauratie, 2011. 70 p.
- Ruyter, Pieter de** (tekst en foto's). *Hoffje van Gratie, Van der Mastenstraat 24-40: berstel van de gevelstenen uit 1575, 1660 en 1813 van het Hoffje van Gratie.* Delft: Pieter de Ruyter Restauratie, 2010. 77 p.
- Schoemaker-van Weezenberg, Marga, Ank Leeuw-Marcar & Coen de Jong** (fotograaf). *Spoorsingel interieur.* Delft: Stichting Public Gallery, 2011. 96 p.: ill.; 18x30 cm (Spoorzone-archief; dl. 2). Uitgave n.a.v. de gelijknamige tentoonstelling in Museum Het Prinsenhof, 1 juli t/m 28 aug. 2011.
- Schootbrugge, Gerard A. van de.** Ontstaan en ontwikkeling van TNO tot 1970. *Jaarboek Delfia Batavorum 20* (2010), p. 111-127.
- Talens** Foto: in tachtig jaar van fotowinkel naar beeldspecialist. [8] p.: ill. In: *Delft op zondag 19* (2011).
- Tigges, Jimmy.** *Delftse toeren: Van Van Velzen tot Eric de Garagekat: een nieuwe dwarsdoorsnede door de Delftse muziekhistorie.* Delft: [de samensteller], 2011. 200 p.
- Tuurenhout, Thijs** (foto's) & **Gerrit Verhoeven** (tekst). *10x Delft.* Schiedam: Scriptum, 2011. 319 p.
- Twittercollectief Delft Zuid, Guido Rijnja** (e.a. red.) & **Jan Willem Kommer** (foto's). *Als je even stilstaat bij #DelftZuid: een bloemlezing van 150 twitterrijmpjes over Delft Zuid.* Delft, 2011. 42 p.
- Uitvaartverzorging De Laatste Eer.** *Opening crematorium Iepenbof Delft, donderdag 14 april 2011: Open Dag, zaterdag 16 april 2011: kennismaking met Uitvaartverzorging De Laatste Eer.* Delft, 2011. 16 p.
- Vandebriel, Harry.** Een geheim van Delft: de andere koninklijke grafkelder. In: *Delft 13* (2011) 1, p. 8-10. Beschrijft de grafkelder van Don Emanuel (1568-1638) - schoonzoon van Willem van Oranje - in de Waalse Kerk.
- Vastenholt, Eva.** Hoe de Delftse Donderslag van 1654 de toekomst van het Hofje van Gratie bepaalde. In: *Jaarboek Delfia Batavorum 20* (2010), p. 57-63.
- Velde, Wietse van der.** De terugkeer van een Delfts tabernakel: Het tabernakel van de Oud-Katholieke kerk in Delft. *Delft 13* (2011) 1, p. 18-20.
- Verbaan, Eddy.** *De woonplaats van de*

- faam: grondslagen van de stadsbeschrijving in de zeventiende-eeuwse republiek.* Hilversum: Verloren, 2011. 365 p.. Tevens proefschrift Leiden, 2011. P. 208-243: Kruispunt van disciplines. Over de 'Beschryvinghe der stad Delft' (1667) & de 'Caert figuratief' (1678) van Dirck van Bleyswijck (1639-1681).
- Verhoeff, Aad.** *Calvé: Met Elkaar - Voor Elkaar - Uit Elkaar.* Delft: Erfgoed Delft e.o., 2010. 120 p.
- Verhoeven, Gerrit.** Kerkelijk erfgoed in reformatietijd: overgang naar het protestantisme. In: *Delf 13* (2011) 1, p. 12-15.
- Walsum-Kieft, Greetje van.** Openingstoespraak, 15 april 2010: Vijftiende lustrum van de Historische Vereniging Delfia Batavorum. In: *Jaarboek Delfia Batavorum 20* (2010), p. 53-56.
- Wees, Trudy van der.** De Delftse industrie 1880-1940: smaakmakend en baanbrekend. In: *Jaarboek Delfia Batavorum 20* (2010), p. 65-80.
- Wees, Trudy van der.** Hip, trendy en al 400 jaar oud: eindelijk .. een nieuwe stek voor Delfts aardewerk. In: *Delf 13* (2011) 2, p. 22-24. Over het op te richten 'Blauw, Centrum voor Delfts aardewerk' in Museum Het Prinsenhof.
- Wees, Trudy van der.** Loek Romeyn, een man van de klok: interview met de voorzitter van de Stichting tot behoud van het torenuurwerk. In: *Delf 13* (2011) 3, p. 25-27.
- Wees, Trudy van der.** De magie van de gamelan: bijzondere instrumenten nog steeds gebruikt. In: *Delf 13* (2011) 4, p. 14-15. Interview met Francis van Kruijing, lid van het gamelanorkest Marsudi Raras.
- Wees, Trudy van der.** 'We weten nog niet half waar de collectie uit bestaat': interview met Wim van Leeuwen, voorzitter van de Stichting Kerkelijk Erfgoed Delft. In: *Delf 13* (2011) 1, p. 4-7.
- Weve, Wim.** Delfts gebouw ontdekt in Breda: afbeelding Schiedamse poort ontdekt. In: *Delf 13* (2011) 2, p. 26-27. Over een schilderij van de Antwerpse schilder Frans de Momper de Jonge (1603-1660) waarop de Schiedamse poort is te zien met op de achtergrond Bredase gebouwen.
- Weve, Wim.** Hergebruikt bouwhout; constructief of decoratief. In: *Delf 13* (2011) 3, p. 13-15.
- Weve, Wim.** Indisch onderwijs in een oorlogsmagazijn: Oude Delft 69, ooit voor oorlog en Indië. In: *Delf 13* (2011) 4, p. 10-13.
- Weve, Wim.** Kerkelijk leven in de brouwerij: een achttiende-eeuwse schuilkerk. In: *Delf 13* (2011) 1, p. 24-26. Over een Rooms-Katholieke schuilkerk gevestigd in het pand Brabantse Turfmarkt 76-78.
- Weve, Wim.** De Le Comteprijs 2009. In: *Jaarboek Delfia Batavorum 20* (2010), p. 149-157.
- Weve, Wim.** Op zoek naar Het Wapen van Ceulen: versierde kozijnstijlen in Museum Huis Lambert van Meerten. In: *Delf 13* (2011) 3, p. 16-18.
- Weve, Wim & Gertjan van der Harst.** De Gemeentelijke monumentenlijst: monumenten-aanwijzingsprocedures. In: *Delf 13* (2011) 3, p. 8-11.
- Wevers, Harriët.** In de Porceleyn Winkel: 125 jaar souvenirwinkel op de Markt. In: *Delf 13* (2011) 2, p. 11.
- Wieseman, Marjorie E., H. Perry Chapman & Wayne E. Franits.** *Vermeer's Women: Secrets and Silence.* Cambridge: Fitzwilliam Museum, 2011. 228 p.
- Wijnacker, Lily.** *De Delftsblauwe Deken: een project van Stichting Atelier Delftse Vrouwen.* Delft, 2010. 30 p.
- Wilms Floet, W.W.L.M.** Metamorfose: Spoorzone Delft. In: *Holland; historisch tijdschrift* 2010, 4, p. 341-344.
- Wulp, Bas van der.** Een eng verhaal voor het Delftse thuisfront: uit het archief van de familie Van Berckel. In: *Delf 13* (2011) 4, p. 18-19.

www.joostnaaktgeborenbv.nl

Buitenwatersloot 327
Delft

- ◆ Centrale verwarmingsinstallaties, ventilatiesystemen en airconditioning ◆
- ◆ Gebouwbeheer ◆ 24-Uurs serviceverlening ◆ Onderhoudsabonnementen ◆
 - ◆ Voor particulieren en utiliteit ◆

En, niet te vergeten, onze ambachtelijke constructiewerkplaats,
waar het allemaal begon, op die maandagmorgen 1 januari 1917.

Het gemeentebestuur van Delft in 2011

Burgemeester:

Bas (G.A.A.) Verkerk

Gemeentesecretaris:

Hans (H.G.L.M.) Camps (tot 1 juli 2011)

Hans Krul (vanaf 1 juli 2011)

Wethouders:

Saskia C.C.M. Bolten (GroenLinks)

Pieter Guldemond (STIP)

Milène C. Junius (CDA)

Raimond M. de Prez (PvdA)

Lucas P. Vokurka (D66)

Raadsleden:

D66

Christine I. Bel (2010)

Huub Halsema* (2010)

Kim Huijpen (2010)

Pauljan F. Kuijper (2008)

Paul de Widt (2010)

Laura W. Wytema (2010)

PvdA

Ernst C. Damen* (2006)

Khaalid Hassan (2010)

Marjon van Holst (2006)

Gerard Kroon (2006)

Abdel Maanaoui (2010)

Jessica M. van Vugt (2010)

Groen Links

Stephan M. Brandligt (2008)

Catherine M. Bij de Vaate (2010)

Fleur (K.F.) Norbruis* (2006)

Fatih Oduncu (2010)

Ron C.A. Witsenboer (2006)

CDA

Ineke (W.M.) van Geenen (2010)

Rob A. van Woudenberg* (2010)

Aad J.F. van Tongeren (1997)

* = fractievoorzitter

(Het jaartal geeft aan wanneer men raadslid geworden is). Actuele informatie: <http://ris.delft.nl/>.

VVD

Linda Böcker (vanaf aug. 2011)

Lennart B. Harpe* (2006)

Leja (L.J.) van der Hoek (2000)

Marc Koster van Groos (2010)

Ronald Vuijk (2002, tot juli 2011)

Onafhankelijk Delft

Martin H.J.M. Stoelinga (2002)

Jolanda J.S.M. Gaal (2010)

Jos F.M.T. van Koppen* (2010)

STIP

Maarten Buskermolen (vanaf nov. 2011)

Ferrie Förster (tot nov. 2011)

Willem-Jozef (W.C.D.) van Goethem

(tot nov. 2011)

Mariëlle (M.J.F.M.) van Kooten* (2010)

Annemieke Pannekoek (vanaf nov. 2011)

SP

Jon van Pagée (2008)

Lieke van Rossum* (2006)

Stadsbelangen

Wim M. de Koning (1998)

Aad Meuleman* (1998)

ChristenUnie

Joëlle K. Gooijer-Medema* (2010)

Leefbaar Delft

Jan Peter de Wit* (1998)

Fractie Van Oort

Jeroen H. van Oort* (2010)

De Delftse bevolking

Op 31 december 2011 telde Delft
98.673 inwoners, 52.303 mannen
en 46.370 vrouwen.

Bron: Gemeente Delft, Informatie, BBI/O&S

Pieter de Ruyter Restauratie

Opnieuw aanbrengen van
een eikenhout imitatie
Oosteinde 191 te Delft.

Foto's: Joke Krul ©

Restauratie, reconstructie & conservering van
historische beschilderingen (in/exterieur) en
schilderijen. Onderhoudsschilderwerk.
Verguldingen, hout- en marmerimitaties.

Documentatie over reeds gerestaureerde werken.
Erkend AF-schilder en lid Restauratoren Nederland.

Pieter de Ruyter Restauratie

Donkerstraat 3, 2611 TE Delft
015-2122017 b.g.g. 06-51342776
site pieterderuyterdelft.webs.com

Over de auteurs

Dr. E.K.E. von Bóné (New Haven, USA, 1958) is als rechtshistorica verbonden aan de Erasmus School of Law van de Erasmus Universiteit Rotterdam. In Frankrijk is zij tevens ‘visiting professor’ aan de Université Libre (Université Catholique) in Lille, waar zij colleges ‘Comparative law’ verzorgt in de afstudeerrichting Licence Européenne aan de Faculté Libre de Droit.

Dr. Th.C.J. van der Heijden (Rijswijk 1945) studeerde Nederlandse taal- en letterkunde aan de Leidse universiteit. Hij promoveerde te Nijmegen op een proefschrift over de Hollandse rederijderskamers. Daarnaast schreef hij een aantal boeken en artikelen over (zeventiende-eeuwse) literair-historische onderwerpen en werkte mee aan *Schrijvers over Delft: acht literaire routes* (2008). Tot 2007 was hij leraar Nederlands aan het Stanislascollege te Delft.

T.T. van der Heijden (Leiden 1972) studeerde geschiedenis aan de universiteit Utrecht. Na als ambachtelijk scheepstimmerman, scheepstimmerman en timmerman werkzaam te zijn geweest is hij nu leraar geschiedenis en maatschappijleer op Pleinschool Helder in Eindhoven, een HAVO/Vwo-school voor kinderen met een stoornis in het autismespectrum. Hoewel hij tegenwoordig in Nuenen woont, is hij Delft altijd als zijn ‘thuisstad’ blijven zien.

Dr. H.L. Houtzager (Delft 1935), lange tijd voorzitter van de redactiecommissie van Delfia Batavorum, studeerde geneeskunde in Leiden en werd in Nijmegen opgeleid tot vrouwenarts. Hij promoveerde in 1968 op het proefschrift *De vorming van oestrogenen in geval van mola-zwangerschap*. Tot juli 1996 was hij werkzaam als gynaecoloog in het Reinier de Graaf Gasthuis te Delft. Hij publiceerde tal van artikelen over gynaecologie en verloskunde, alsmede over de geschiedenis van de geneeskunde. In 2006 werd hij benoemd tot erelid van Delfia Batavorum.

Dr. P.C.J. van der Krogt (Delft 1956), lid van de redactiecommissie, studeerde fysieke geografie en kartografie te Utrecht. Hij promoveerde in 1989 op het proefschrift *Globi Neerlandici: De produktie van globes in de Nederlanden*. Hij publiceerde diverse artikelen en boeken over de historische kartografie en over de geschiedenis van Delft, met name over de naamkunde. Hij is onderzoeksleider van het historisch-kartografische onderzoeksproject ‘URU-Explokart’ van de Faculteit Geowetenschappen van de Universiteit Utrecht. Hij is lid van de commissie Straatnaamgeving van de gemeente Delft.

G.L. Lansbergen (Rotterdam 1940) studeerde pastoraal theologie; hij was werkzaam als leraar catechese in het voortgezet onderwijs en als geestelijk verzorger in de gezondheidszorg. Hij maakte deel uit van de redactie van de Stichting Midden Onder U die liturgische uitgaven verzorgt. Hij is secretaris van de Stichting Kerkelijk Erfgoed Delft.

H.W. van Leeuwen (Rotterdam 1927) studeerde indologie te Leiden en was handsemployé in Indonesië. Hij behaalde daarna het diploma wetenschappelijk archiefambtenaar. Van 1956 tot 1992 was hij verbonden aan de gemeentelijke archiefdienst. Hij publiceerde diverse artikelen over Delftse historische onderwerpen en verleende veelvuldig medewerking aan publicaties van anderen. In 2005 ontving hij de J.W. Blokpenning.

Dr.L.J. Meilink-Hoedemaker (Bergschenhoek 1940), studeerde medicijnen te Leiden en Rotterdam (artsexamen 1967). In 1972 werd zij als cardioloog ingeschreven in het Specialistenregister. Zij studeerde beiaard te Rotterdam, Amersfoort en Mechelen en behaalde in 1979 het eindexamen van de Nederlandse beiaardschool. In 1985 publiceerde zij haar proefschrift *Luidklokken en speelklokken in Delft*. Van 1985 tot 1990 werkte zij onder meer aan een monografie over de Rotterdamse beiaardier Ferdinand Timmermans, die in 1991 verscheen.

J.A. Meter Hagg (Den Haag 1952) studeerde MO-A Nederlands en was van 1978 tot 1993 verbonden aan de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag, waarbij hij de vereiste bibliotheekopleiding heeft gevolgd. Vanaf februari 1993 is hij als bibliothecaris werkzaam bij de Gemeentelijke Archiefdienst van Delft, sinds oktober 2006 Cultureel Erfgoed Delft.

M. van Noort (Delft 1933) was van 1975 tot 2000 secretaris van de redactiecommissie van Delfia Batavorum en was vanaf 2002 t/m mei 2011 voorzitter/secretaris van de excursiecommissie. Sinds de oprichting van het Medisch Farmaceutisch Museum De Griffioen in 1989 vervult hij de functie van secretaris. Tot aan zijn pensionering was hij als manager werkzaam bij een farmaceutische multinational als hoofd opleidingen medische dienst en waarborg kwaliteit klinisch onderzoek. In 2011 werd hij benoemd tot erelid van Delfia Batavorum.

Aart Struijk (Delft 1950) was kwaliteitsfunctionaris en archivaris en heeft als hobby genealogisch en historisch onderzoek. Als afstammeling van een snuifmolenaar heeft de geschiedenis van molens zijn speciale interesse. Hij specialiseerde zich in de geschiedenis van de Delftse molens en schreef daarover al een aantal artikelen, zoals over snuifmolen De Hollandsche Tuijn, witmolen De Oranjeboom en een publicatie over de poldermolens van de Zuidpolder. Een boek over de geschiedenis van molen De Roos in Delft is in voorbereiding en zal binnenkort verschijnen. De auteur is als vrijwilliger al vele jaren rondleider en museumbeheerder op museummolens De Vlieger in Voorburg.

Ir. W.F. Weve (Delft 1947) studeerde architectuur en restauratie aan de TH Delft. Daarna onderzocht en beschreef hij als wetenschappelijk ambtenaar aan die instelling enkele monumenten in rijksbezit. Sinds 1987 is hij als bouwhistoricus werkzaam bij de gemeente Delft. Hij maakt sinds 1997 deel uit van de redactie van het cultuurhistorisch bulletin *Delf*, sinds 2008 het cultuurhistorisch magazine *Delf*, waarin hij veelvuldig publiceert. Hij is medeauteur van de in 2009 versche-

nen *Architectuurgids Delft*. Hij is secretaris van de commissie voor de Le Comtemprijs.

Kees van der Wiel (Leiden 1950) is freelance historicus. Hij studeerde geschiedenis aan de RU Utrecht en publiceerde diverse boeken over agrarische geschiedenis van Noord-Holland, 'Leidse wevershuisjes', de geschiedenis van het Leidse Heilige Geest Weeshuis ('Dit kint hiet Willem') en het Delftse bejaardentehuis in de Papestraat ('Van oude mensen en de dingen die voorbij gingen'). Zijn liefhebberij is de geschiedenis van oude huizen. Over dit onderwerp schreef hij de onderzoekhandleiding 'Op zoek naar huis, straat of buurt' en geeft hij geregeld cursussen. Hij is medeoprichter van de Delftse werkgroep en website 'achterdegevelsvandelft.nl'.

DOK, leen de wereld in Delft

Word lid van DOK en leen boeken, muziek, films, games en kunstwerken!

Je kunt bij DOK lekker rondneuzen, die leent lezen, internetten of wat drinken.

Bekijk het DOK Actief programma voor actiefelban van Delfts bestovant.

Word lid vanaf €34,50 per jaar!

www.dok.nl/info
015 - 212 34 50

DOK Centrum
Vestplein 100

DOK Veerhof
Duits Eilingshoestraat 203

Lijst van adverteerders

Auto Centrum Delftstreken	172	Aannemersbedrijf gebr. Mensert BV	176
Fa. Du Clou	106	Naaborg Bouwbedrijf	25
DOK	201	Joost Naaktgeboren	196
Van der Dussen Restaurant Lounge	66	Fred Nijs, Fotobureau	204
J.W. Elsenaar, Drogisterij	144	Gebr. J. en P.A. de Roo	87
Hotel de Emauspoort	171	Pieter de Ruyter Restauratie	198
Erfgoed Delft e.o.	150	Schols en 't Hart Grafmonumenten	26
Evenementenbureau Delft	175	Van Silfhout & Hogetoorn	158
Jan Hoekstra	25	Talens	67
Hoogheemraadschap van Delfland	88/89	Drukkerij Vis Offset	148
Van Kapel Elektrotechnisch Bureau	90	Westvest, notarissen	188
Kleyweg's Stads Koffyhuis	67	Van Witteloostuijn Projekt/ woninginrichting	187
Van der Leeuw Optiek	105	Slijterij & Wijnhandel 'De Wijnstok'	106
Leonidas (Chocolaterie en Lunchroom) & Georg Jensen Damask	123	Zorgdrager	124

Fotoverantwoording

- Robert Aronson Antiquairs**,
Amsterdam, blz. 166
- Belasting & Douane Museum**,
Rotterdam, blz. 107
- Bibliothèque nationale, Parijs**, blz. 130
- Erfgoed Delft e.o. Archief Collectie**
*Beeld en Geluid en Museum Het
Prinsenbof*, blz. 52 (2x), 53, 54, 60, 93,
94, 99, 102 (2x), 108, 109, 110, 114-115,
115, 117, 120, 153 (linksboven), 164
- B. van Gelder**, blz. 155 (l)
- J. Hoekstra**, blz. 152 (lb)
- Hans Houtzager**, blz. 127 (o)
- Iconografisch Bureau, Den Haag**,
blz. 126, 128
- Frits van der Jagt**, blz. 12
- J.E.H. Jansen**, blz. 156 (2x)
- Peter van der Krogt**, blz. 18
- René van der Krogt**, blz. 11, 16, 29, 31,
33, 39, 42, 44, 61, 139, 145, 161
- René en Peter van der Krogt**, *collectie*,
blz. 135
- Joke Krul**, 149 (r)
- Veilinghuis Bubb Kuyper**, Haarlem,
blz. 167
- Leny van Leeuwen**, *collectie*, blz. 173
- Nationaal Archief, Den Haag**, blz. 71
(o), 76
- Anne-Marie van Noort**, blz. 23
- Max van Noort**, *collectie*, omslag
- Fred Nijs**, blz. 36, 45, 47
- Veilinghuis Peerdeman, Utrecht**,
blz. 170
- Pieter de Ruyter**, blz. 149 (l)
- Rijksbureau voor Kunsthistorische
Documentatie**, blz. 77, 81
- Rijksmuseum Amsterdam**, blz. 125 (b)
- Van Sabben Auctions**, blz. 2, 163
- Stedelijk Museum Zutphen**, blz. 78
- Wim Weve**, blz. 84, 151 (r), 152 (r, lo), 153
(r, lo), 155 (r)
- Kees van der Wiel**, blz. 70, 71 (o), 76
- Steven Witmap**, blz. 159

De kaart op blz. 113 is gemaakt door René van der Krogt met als ondergrond de plattegrond van Delft uit Marcus Boxhorn, *Theatrum Hollandiae*, 1632.

Wij hebben al het mogelijke gedaan om rechthebbenden op de afbeeldingen te achterhalen. Mocht u van mening zijn rechten op bepaalde afbeeldingen te kunnen doen gelden, verzoeken wij u contact op te nemen met de redactie.

Fred Nijs Fotografie

**PORTRET-, REPORTAGE-
EN BEDRIJFSFOTOGRAFIE
COMMERCIEËLE FOTOGRAFISCHE
ILLUSTRATIES
BRUIDSREPORTAGES
EIGEN STUDIO**

Mobiel: 06 558 171 57

Privé: 015 261 44 16

Voor bruidsreportage's:

Fred Nijs Junior: 06 557 252 29

Naamregister

samengesteld door Frida de Jong

- A.J. Prins Cultuurprijs 48
Aalbers, W.H.M. 9, 10
Abbink, deurwaarder 101
Abtsrecht 129
Abtswoudse Hoeve 30
Abtswoudseweg 30, 39
Acker, Jacob Dircksz. van den 96
Acker, Pleun van den 96
Ackersdijck 129
Admiraliteit van de Maze 78
Adrichem, Bram van 22
Adrichem, Josje van 22
Afghanistan 50
Agneta park 13, 28
Aken 40
Akker, brandstofhandelaar Van den 160
Akker, G.L.S. van den 10, 24
Akker, Pim van den 37
Amersfoort 147
Amsterdam 29
Anna van Hannover, prinses 125
Antonie Heinsiusstraat 99
Antwerpen 72
Aristofanes 58, 64
Armamentarium 43
Arnhem 53
Artillerie- en Genieschool 81
Assendelft, Maria Magdalena van 77
Atelierroute, Delftse 45
Athene 58
Atrecht 52
Attica 58
Augustinus, G.J. 9
Auschwitz 160
B&W 14, 16, 17
Baarle, David van 37
Baggerman, Johannes 98
Bagijnstoren 29, 40
Bagijnshof 68, 69, 77
Bak, Gregor 35
Bakker, Cornelis 136
Bakkeren, Han 101
Bakkeren, Jaap 101, 103
Bakkeren, Jacob 104
Bakkeren, Jan 100, 104
Bakkeren, Matthijs Johannes 100, 101
Bakkeren, Willem Johannes 100, 101
Balthasar van der Polweg 38, 47
Baudart, Willem 118, 121
Bayonne (Fr.) 17
Beestenmarkt 49
Beiaardmuseum Asten, Nationaal 147
Beijdals, Petra 102
Bekink, E. 9
Bel, Christine I. 197
Belasting en Douane Museum 203
België 140
Bentvelsen, Gerard 173
Bentvelsen, Johannes 174
Bentvelsen, Leendert Cornelis 173
Berg, Aart van den 135
Berg, Anna van den 135
Berg, Antoni van den 135
Berg, Coenraad van den 135
Bergen, J.E.J. van 9, 10, 11
Bergh, Samuel Johannes van den 60, 61, 64
Bergman, A.M. 6
Berlijn 162
Bermont, Catharina Christina 133
Bibliothèque national (Parijs) 203
Biesland 129
Bij de Vaate, Catherine M. 197.
Bijsterveld, Marja van 34
Binnenstad Delft, ondernemersvereniging
47
Binnenwatersloot 28, 30, 31
BK City 21
Blankenburg 174

Bleiswijk, Pieter van 125-128, 166-168
 Bleyswijk, Abraham van 125, 167
 Bleyswijk, Alida van 77
 Bleyswijk, Dirk Evertsz. van 51, 59, 61, 93, 94, 125
 Bleyswijk, Johan Cornelisz. van 74-77
 Blom, molen Van 93
 Bluesfestival 29
 Böcker, Linda 197
 Boekhout, Cornelia 135
 Boekhout, Dirk 135
 Boekhout, Jan 135
 Boekhout, Neeltje 135
 Boelens, Boudewijn 34
 Boerhaave, Museum 84
 Boitet, Reinier 51, 53, 61, 94
 Boks, Ilse 171
 Bolk, herberg De 99
 Bolkhuisch 36
 Bologna 53
 Bolten, Saskia C.C.M. 197
 Bolwerk 17
 Bomenwijk 31
 Bóné, E.K.E. von 19, 199
 Boode, Dirk 163, 164
 Boogerd, Willem van den 98
 Boot, Klazina 101
 Borneostraat 35
 Borsboom, Jan 97, 98
 Borselen, Cornelis van 74, 75
 Bosman, Lodewijk 46
 Bouwmeester, P. 9
 Bostel, G. van 152
 Braakhekke, Joop 27
 Braakman 73
 Bracco Gartner, L.E.J.R. 10
 Bramer, Leonard 78, 114
 Brandligt, Stephan M. 197
 Brandpunt Terra, festival 33, 34
 Brasserskade 35
 Breda 72
 Breestraat 140
 Brehm, Bert 29
 Brielle 53, 112
 Brug, Seena 22
 Bruijn, Marc-Jan de 173
 Bruin, Herman de 149
 Brunswijk-Wolfenbüttel, Lodewijk Ernst van 125-127, 167
 Bugge, Hendrik 73
 Buitenhof 43, 48
 Buitenwatersloot 33, 40, 49, 91, 92, 95-97, 100, 103
 Bullen, Frank T. 168
 Bureau voor Genealogie, Centraal 141
 Buskenmolen, Maarten 197
 Busquets, Joan 17, 47
 Buytenweye, verzorgingshuis De 27, 33
 Byzantijns Koor, Delfts 32
 Camps, Hans (H.G.L.M.) 197
 Canzius Onderdewijngaart, notaris 79
 Carthuyzerstraat 157
 Catrijn Dirksdochter 70
 Cesare Ripa 59
 Chamber Music Festival 40
 Chardon, Kees 39
 Charles-Joseph, prins van Ligne 166
 China 20, 21, 49, 50
 Chopinlaan 27, 33
 Christelijk Lyceum Delft (CLD) 22
 Christie's, veilinghuis 28
 Clinical Graphics 41
 Cocku, Pieter 75
 Cocku/Cocquijs, Jacques 73
 Coenderstraat 36
 Coesveld de Crocq, Jan van 137
 Combiwerk 49
 Commissie Behoud Stadsschoon 10-17
 Compagnie van Delft 18
 Coningh, Pierre Coenraad de 131, 133-137
 Copheer, Aertgen 70
 Coppoolse, J. 9
 Coridou, Christina Linaris 33
 Corpershouck, Sijbrand Leendertsz. van 96
 Cottaar, J(e)an 132-134
 CSR/Civitas Studiosorum Reformatorum 36
 Cultureel Centrum Abtswoude 40
 D66 13, 31, 44
 Daltonschool 35
 Damen, Ernst C. 197

Danvers, Michel 160
 De Lier 78
 Deardorff-McClean, Nan 36, 147, 155
 Deen, K.J.H.W. 9
 Dekker, Hendrina 101
 Dekker, Rudolf 119
Delf 11
 Delf, schip/scheepswerf De 23
 Delff, Jacob 115
 Delff, Rochus Jacobsz. 117
 Delff, Willem Jacobsz. 117
 Delfgauw 92
 Delfgauwseweg 28
 Delfland 78, 80, 81
 Delflandplein 41
 Delfshaven 23, 28, 129, 134
 Delft Blue, kamerkoor 36, 48
 Delft Bouwt, informatiecentrum 47
 Delft Design 17
 Delft Marketing 34, 39, 41
Delft op Zondag 19, 50, 157
 Delft Zuid, station 45
 Delftse Hout 39
Delftse Post/Stadskrant 16
 Delphi's, restaurant 155
Delver; De 164
 Den Haag 53, 60, 70, 109, 112, 120, 128,
 160, 165, 168
 Den Hoorn 49, 173, 174
 Denijn, Jef 145
 Deventer, Jacob van 92
 Didden, Niels 32
 Diepenbrockstraat 48
 Dijck, Leuntje Jacobs van 96
 Dijk, Cornelis van 96, 97
 Dijk, J.C. van 9
 Dijk, Jacob van 97
 Dijk, Jan van 96, 97
 Dijk, Quirijn/Krijn van 97, 98
 Dijkshoorn, Nico 35
 Dijkshoornseweg 173, 174
 Dings, René 173
 Doelen 80, 94, 95
 Doelenplein 35
 DOK 11, 30, 34, 46, 49
 Doorninck, D.J. van 9, 10, 14, 15
 Dordrecht 84, 112
 Douma, Jan Ernst 38
 Drie Ackers, buurthuis 155
 Drok, Veerle 22
 Dubbele Palmboom, De 28
 Duijvelsgatmolen 93
 Duitsland 147
 Dussen, Michiel Cornelisz. van der 75
 Dussen, schout Van der 109
 DUT Racing Team 40
 Edison, Thomas 84
 Eekhout, Jesse 27
 Egberts, G. 147
 Eijsbouts, klokkengieterij 146
 Elfferich, E. 151
 Emauspoort, hotel 48
 Ende, Dick van den 34
 Ende, Huijbert van den 98
 Ende, Nicolaas van den 98
 Engeland 141
 Engelandvaarders 42
 Engelsestraat 41
 Engelsman, Debora 160
 EO/Evangelische Omroep 32
 Erasmus Universiteit 141
 Erasmusprijs 47
 Erfgoed Delft 11, 23, 30, 32, 39, 46, 164, 203
 Erfgoedhuis Zuid-Holland 17
 Etnografische Vereniging 20
 Evangelisch-Lutherse Gemeente 46
 Evenementenbureau Delft 43, 50
 Ezelsveldlaan 28, 39
 Facebook 47
 Festo 46
 Foreest, Pieter van (Forestus, Petrus) 53, 72
 Förster, Ferrie 197
 Foxdael, Jannetje van 72, 73
 Fraiture, W.A.E.X. de 10, 11
 Frankfurt 40
 Frankrijk 129, 132, 140
 Frederik Hendrik 112
 Fresco, Abraham 159, 160
 Fresco, Marga 160
 Froon, Jacobus 98

Futura, televisiewinkel 154
 Fysisch Genootschap (Parijs) 84
 Gaal, Jolanda J.S.M. 197
 Gaastra, F.S. 22
 Gabriël West, school 35
 Gabriëlschool 34
 Gastel, J. van 9
 Gasthuis Delft 99, 100
 Gasthuislaan 151, 152
 Gasthuisplaats 15, 32
 Gavelers Auctioneers 43
 Gecommitterde, Raden 111, 112
 Geenen, Ineke (W.M.) van 197
 Gelder, B. van 9, 155, 203
 Gemeenlandshuis 51, 54, 60, 61
 Gent 52
 Gereformeerde Kerk 73
 Gerritsma, G.T.M. 6
 Geschiedschrijving Delft, Stichting 10, 12,
 18, 22, 30
 Gevangenpoort 112
 GGD 46
 Gidding, Jaap 162
 Giersbergen, W.M.J.I. van 4, 9, 10
 Gilde Delft Stadswandelen 6
 Gillisbuurt 44
 Gils, Tineke van 45
 Giltay, Jan Willem 83-85
 Gist- en Spiritusfabriek 162
 Glazen Huis 34
 Goejanverwellesluis 127, 128
 Goethem, Willem-Jozef (W.C.D.) van 197
 Gooijer-Medema, Joëlle K. 197
 Gouda 32
 Goudappel, C.D. 9
 Goyen, Jan van 78
 Grachtengebied-Zuid, bewonersvereniging
 12, 13, 16, 50
 Graeff, Arent Jacobsz. van der 109
 Graft, Nicolaas Damen van der 74
 Grakist, J. 6
 Grebbelinie 85
 Greve, Ruud 24
 Gribius, Maria 125, 167
 Griekse A, molen De 93
 Griffioen, B.K.P. 6
 Griffioen, M.C.M. 6
 Groen, Corstiaan 93
 Groeneveld 129
 Groenewegen, Hein 174
 Groenmolen 93, 97, 98, 104
 Groosman, Benno 27
 Grossat, banketbakkerij 160
 Grotius College 22, 39
 Guldemond, Pieter 13, 197
 Haagse Hogeschool 41
 Haagse Kunstkring 165
 Haarlem 53, 141
 Halsema, Huub 197
 Happietaria 50
 Harmelen, Claas Jansz. van 96
 Harnaspolder 34, 35, 49, 129, 173
 Harpe, Lennard B. 197
 Harrewijn, Dirk 81
 Harst, G. van der 10
 Hart, Leen 't 147
 Hartz, Johannes Philippus 132
 Hassan, Khaalid 197
 Hasselt, Anna Henrica van 81
 Hazelhorst Adriaan Pieter 136
 Hazelhorst Pieter 136, 137
 Hazelhorst, Maria Geertruida 136
 Hazelhorst, Trijntje 136, 137
 Hazelhorst-Blankenbijn, Maria 136, 137
 Heel, J.F. van 9
 Heemskerck, Maarten van 53
 Heijden, Sonja ter 37
 Heijden, T.T. van der 199
 Heijden, Th.C.J. van der 199
 Heijden-Wolfhagen, P.C. van der 6
 Heijer, Alexandra den 21
 Heilige Geestkapel 51
 Hein, Piet 20
 Helmolen 93
 Heltoren 93
 Herwig, Herman W. 38
 Heynsius, Pieter 78
 Hieronymusbrug 153
 Hieronymuspoort 51
 Hilkhuijsen, J.W.L. 4, 10

Hinne, H. 170
 Hippolytuskapel, Stichting 9
 Hoefijzersteeg 14
 Hoek, Jacob van 135
 Hoek, Leja (L.J.) van der 197
 Hoekstra, Jaap 40
 Hoekstra, Jan 153, 203
 Hof van Delft 129
 Hof van Holland 112, 119
 Hofstee, wijkcentrum De 43
 Hogeschool Inholland 41
 Holland, gewest 112, 113
 Hollandsche Molen, Vereniging De 102
 Holst, Marjon van 197
 Hoogenban 129
 Hoogewerf, Leendert 135
 Hooggeboren, Johannes 98
 Hooghe, Cornelis de 72
 Hoogheemraadschap van Delfland 40
 Hoogwoud 129
 Hooikade 31, 40
 Hoorn 53
 Hoornse Hof 173
 Horecava 27
 Horn-van Nispen, Marie-Louise ten 4
 Houbraken, J. 125, 126
 Houtzager, H.L. 6, 9, 10, 22, 127, 199, 203
 Hubert Gerritsz. 73
 Hugo de Grootstraat 33
 Huijpen, Kim 197
 Huyter, Jan de 51, 57
 Iconografisch Bureau 203
 Iepenhof 33
 IKEA 38
 Inkt, Galerie 41
 Intesping, bedrijf 41
 Irenetunnel 33, 42, 43, 49, 165
 Isaachsen, Valborg Dzwernitska Egidius 162
 Italië 53, 57
 J.W. Blokpenning 9
 Jacobs, I.B. 9, 10, 20, 21
 Jagt, Frits van der 203
 Jagt-Toet, J.H.M. van der 9, 10, 12
 Jansen, J.E.H. 156, 203
 Jet CreaArtzz.nl 155
 Jingdezhen 45
 Jong, F de 4, 10, 205
 Jonge Herman, molen 93
 Jonge Jacob, molen 93
 Jonge, C.H. de 9
 Jongma, S.H. 48
 Jonquière, P.9
 Joost Hendricksz. 57
 Jorplace, hostel 37
 Jozefschool 19
 Junius, Hadrianus 53, 57
 Junius, Milène C. 12, 13, 15, 17, 28, 38, 39,
 197
 Kaap de Goede Hoop 168
 Kadmium, expositieruimte 19
 Kalverbos 41
 Kamans, Ary 98
 Kamer van Charitate 23, 73, 115, 116
 Kamerlingh Onnes, Heike 84
 Kapels(e)brug 28
 Karel V 72
 Keers, A. 9, 10, 12
 Kemp, Pieter van der 136
 Kemper-van Eendenburg, W.C.E. 10
 Kerkstraat 145, 146, 160
 Keulen 40
 Kipp, P.J. 83
 Klankbordgroep Gasthuisplaats 10, 15, 17
 Kleyweg, A.C. 6
 Klomp, bierhuis De 48
 KNNV/Koninklijke Nederlandse
 Natuurhistorische Vereniging 35
 KNSB 49
 Koch, Wernhard 81
 Koelstra, J. 9
 Koelstra-van der Struif, J. 9
 Koning, Wim M. de 197
 Koninklijk Huis Archief 163
 Koninklijke Academie van Beeldende
 Kunsten Den Haag 160, 163, 165
 Koninklijke Harmoniekapel 48
 Koornmarkt 19, 38
 Kooten, Mariëlle (M.J.F.M.) 197
 Kooy, Pieter 134
 Koperen Kat, brouwerij De 42

Koppen, Jos E.M.T. van 197
 Koppen, P.A. van 6
 Koreneef, C. 9
 Korte Geer 20, 140
 Koster van Groos, Marc 197
 Koster, Leendert 97, 98
 Kriens, L. 10
 Kriger, Antony 134
 Kristal, school het 35
 Krogt, P.C.J. van der 4, 10, 173, 199, 203
 Krogt, René van der 6, 18, 19, 203
 Kroon, Gerard 197
 Kruisstraat 34, 39
 Kruithuis 35, 149
 Kruithuisweg 149
 Krul, Anna 28
 Krul, Hans 197
 Krul, Joke 203
 Kuijper, Pauljan F 197
 Kunst aan het Volk 164
 Kunstkring Delft 163, 164
 Kunz, G.G. 9
 Laan van Bentvelsen 173
 Laan van Groenewegen 173, 174
 Laar, Maurits van der 165
 Lambert van Meerten, Museum 23, 32
 Lambert Willemsz. 57
 Landheer, Adrianus 97
 Lansbergen, G.L. 10, 199
 Lastman, Piter 78
 Le Comteprijs 10, 18, 36, 151-157
 Le Comte-publieksprijs 19 157
 Leerdam 23
 Leeuwen, H.W. van 6, 9, 10, 200
 Leeuwen, Jan van 73, 74
 Leeuwen, Leny van 203
 Leeuwen, W.A.G. van 6
 Leeuwen, Wilhelmus Hendrik van 162
 Legen-Branger, P. 10
 Legermuseum 32, 36, 43
 Leiden 53, 125
 Lelij, Adriaan van der 77
 Lelij, Jacob van der 77-80
 Leupen, echtbaar 24
 Leupen-van den Bosch, W.J.B.I. 10
 Leur, J.L.W. van 6, 20
 Leuven 52, 53
 Levende Etalagedag 33, 155
 Librijn 35
 Lijm & Cultuur 32, 43
 Linderman, schoolmeester 19
 Liotard, J.E. 125, 126
 Lis, Johanna van 174
 Lodewijk Napoleon 129
 Loë, Baron De 166
 Loef, J.J. van 9
 Lojanica, Maria Bianka 34
 Lumen, filmhuis 155
 Lysbeth Dirksdochter 70
 Maanaoui, Abdel 197
 Maasland 73, 174
 Maerlant, Jacob van 59
 Maillart, Ph.J. 130
 Maria van Jessekerk 38
 Maritiem Museum (Rotterdam) 20
 Marken, J.C. van 162
 Marken-Matthes, Agneta van 38
 Markt 43, 108-111, 115, 118, 130
 Marpurg, Willem Julius 133
 Maurits 73, 112
 Mauritshuis 46
 Mecanoo 32, 35
 Mechelen 145
 Medisch Farmaceutisch Museum De
 Griffioen, Stichting 168
 Meer, Jan van der 134
 Meer, M.A. van der 4, 9, 10, 20, 24
 Meesen, Jan van 134
 Meij, Mieneke 33
 Meilink-Hoedemaker, L.J. 200.
 Mensert, Gerrit 6
 Mensert, Jan 6
 Mensert, Willem 6
 Merens, W.E. 10
 Metelerkamp, Rutger 81
 Meter Hagg, J.A. 200
 Meuleman, Aad 197
 Michelingids 48
 Midden-Delflandvereniging 9
 Mierevelt, Michiel Jansz. van 44, 47, 109

Mijnbouwstraat 27
 Moerman, Albert 174
 Moerman, Jacques 174
 Moerman, Willem Pietersz. 174
 Moermantuinen 174
 Monding van de Maas 129
 Mondriaan, ROC 35, 44
 Mondriaancollege 44
 Monster 73
 Monumenten Delft, afdeling 17
 Mooi Weer Spelen 37
 Mooij-Groenhof, A.E. 10, 24
 Mooyland, tehuis te Heelsum 85
 Moskou 35
 Museumnacht 46
 Musius, Cornelius 51-64
 Napoleon 129, 132
 Nationaal Archief 70, 71, 80, 141, 203
 Nationaal Glasmuseum 23
 Nederlands Hervormde Gemeente 163
 Nederlands-Indië 81, 83, 168
 Neervorth, Pieter 98, 99
 Nel, Christiaan 133
 Netwerk Monumenten 10
 Nickersteeg 15
 Nicola, George Carel 98, 99
 Nicola, Pieter 99
 Nicola, Pieter Christiaan 99
 Nienaber, Pim 22
 Nieuwe Academie 27, 37
 Nieuwe Kerk 2, 32, 37, 41, 42, 51, 110, 145, 160, 163
 Nieuwe Langendijk 19
 Nieuwe Langendijkse Molen 93
 Nieuwe Plantage 13, 28, 164
 Nieuwelaan 14
 Nieuwstraat 51, 153
 Nitzsche, M. 152
 Nitzsche-Boesveld, A. 152
 Noordzee 23
 Noort, Annemarie van 203
 Noort, Max van 6, 9, 10, 24, 34, 200, 203
 Nootdorp 129
 Norbruis, Fleur (K.F.) 197
 Nota Bene, evenementenbureau 43
 Noweetuinen 174
 Nusantara 20, 24, 31, 37
 Octopus, kinderopvang 35
 Oduncu, Fatih 197
 Oefening Kweekt Kennis, genootschap 60
 Oel, J. van 9
 Oldenbarnevelt, Johan van 111, 112, 120
 Oldenkamp, J. 10
 Oliefabriek/Calvé 28
 Olofsbuurt 30
 Olsder-Toxopeus, E.H. 9-11
 Omnibus, school De 27
 Omvlee, J. 10, 11
 Onderdewijngaart, Petronella 131
 Ondernemersfonds Delft 28
 Oorsouw, Marie-France van 48
 Oort, Jeroen H. van 197
 Oosteinde 151
 Oostmolen 93, 97
 Oostpoort 73, 97, 152
 Open Monumentendag 10, 21, 43
 Oranje, Willem van 31, 61, 72
 Ostaayen, Adriaan van 78
 Oude Delft 14, 32, 51, 69, 73-75, 77, 80, 82, 85, 139, 140, 152, 167, 168
 Oude Kerk 20, 24, 32, 34, 37, 51, 73, 110
 Oude Langendijk 76, 153, 154
 Ouden, E.H. den 36
 Oudheidkundige Werkgemeenschap Delft 9
 Overbeek, Ruud 39
 Overgaauw Pennis, A. 132
 Overgaauw Pennis, C. 134
 Overschie 129, 134, 135
 Overvoorde, buitenplaats 80
 OWEE/Ontvangstweek 41
 Paaslaan 174
 Paassen, Willem van 174
 Pagée, Jon van 197 197
 Palamedes 78
 Paliukhovich, Hanna 22
 Pannekoek, Annemieke 197
 Pannevis, firma C.W. 154
 Papegaaij, molen De 91-103
 Papsouwselaan 30
 Paracelsus 72

Parijs 40, 52
 Patijn, Wytze 12, 13, 43
 Paul Tetar van Elven, Museum 30, 34, 49
 Pauwmolen 93
 Pechtold, Alexander 31, 44
 Peek, M.S. 29
 Peer, A.J.J.M. van 9
 Peereboom, huis De 68-73, 78, 80, 81, 85
 Pelt, R. van 10
 Penners, hotelier 45
 Pers, Dirck Pietersz. 59
 Pestman, weduwe J. 83
 Peters, Nick 9
 Petronius Arbitrator 58
 Phaff, H.E. 9
 Phoenixstraat 29, 32, 49
 Pieter Claeszoon 95
 Pieterrella Cornelisdochter 72
 Pijnacker 129
 Plantijn, Christoffel 53
 Plataan, hotel De 155
 Plateelstraat 157
 Platform Spoor 10, 17
 Plinius de Oudere 58, 59
 Ploegmakers, J.W.M. 9
 Ploegmakers-Talens, A.H.J. 9
 Pluympot 19, 36, 155, 157
 Poitiers 52
 Polak, Henriëtte 165
 Popronde 44
 Poptahof 27, 34, 44, 173
 Porceleijne Fles, De 36, 46, 48, 104
 Post, Pieter 149
 Prez, Raimond M. de 35, 37, 197
 Prinsenhof, Stedelijk Museum Het 20, 24,
 32, 34, 36-38, 43, 44, 47, 51, 54
 Probusclub 38
 Professor Krausstraat 35
 Projectgroep Delfts Aardewerk 9
 Pronk, Jan 35
 Pulchri Studio 165
 Purmer-Wagener, M.W.T. 10
 Quartel, D.F.H. de 9
 Raad van Holland 78
 Raad van State 13
 Rabobank 20
 Rademaker, Abraham 110
 Radiomedische Dienst 169
 Rafaël, schilder 49
 Rambelje, mw. De la 40
 Raras, Marsudi 24
 Rattelier, Jan 72
 Redactiecommissie Delfia Batavorum 9
 Reinier de Graaf Gasthuis 41, 43
 Reinwardt Academie 32
 Rekenkamer van Holland 78
 Remery-Voskuil, M.E.M. 19
 Remmerswaal, T. 10
 Renswoude, Fundatie van de Vrijvrouwe
 van 24
 Rhijn, Pieter van 99
 Rietveld 14, 17, 43
 Rietveldtheater 43
 Rijck Corneliszoon 95
 Rijcken, Hendrick 96
 Rijcken, Pieter 95
 Rijgersberg Bouw en Onderhoud BV 155
 Rijk, fam. De 70
 Rijksacademie (A'dam) 160
 Rijksbureau voor Kunsthistorische
 Documentatie 203
 Rijksdienst Cultureel Erfgoed 13
 Rijksmuseum 203
 Rijkswaterstaat 46
 Rijn, Gwyneth van 32
 Rijstenborgh, J. 102, 104
 Rijswijk 80
 Rijswijk, Johannes van 136, 137
 Ritter, Rien 147
 Robert Aronson Antiquairs 165, 166, 203
 Roeters van Lennep, H. 162
 Roijen, Gerard van 131
 Rome 58
 Roos, molen De 41, 92, 97-99, 104
 Rossum, Lieke van 197
 Rossum, Maarten van 35
 Rotterdam 28, 112, 129, 146, 165
 Rotterdamse Poort 108, 110
 Rotterdamseweg 30, 43
 Royal Delft, Museum 49

Rozemond, A.J.H. 6, 9, 21
 Rozenburg 174
 Ruiven 129
 Rutte, Mark 28
 Ruys de Beerenbrouckstraat 162
 Ruysch, P. 10
 Ruyter, Pieter de 35, 103, 203
 Salusion 27, 41
 Samsom, Diederik 35
 Santen, mw. Van 75
 Sas van Gent 72, 73
 Schaft, Pieter van 19
 Schatkaarts, school 35
 Scheepmakerij 30, 40
 Schelde 72
 Schellekens, Marcel 41
 Schie 29, 32, 108
 Schiebroek 129
 Schiedam 112
 Schiedamse Poort 108, 110
 Schiehallen 27
 Schieveen 134
 Schieweg 42
 Schipluiden 96
 Schippers, Wim T. 30
 Schoemaker, Marga 23
 Schoolpoort 74
 Schoonderloo 129
 Schoonhoven 170
 Schuylenburch, Abraham van 132, 140
 Science Centre Delft 46
 Scouting Delft 149
 Sebastiaansbrug 15
 Seghwarth, verzorgingshuis 33
 Silverstone (Eng.) 40
 Sint Agathaklooster 53, 57, 64
 Sint Hieronymusklooster 51
 Sint Jansbrug 38
 Slikmolen 97, 98
 Smetten, Catharina ter 74
 Smith, Pieter 54
 Smits, Philippus 137
 Solheim, villa 162
 Sparwoude, Clara van 20
 Speakers 46
 Speelgoedgarage, Stichting 30
 Spiegel, Laurens Pieter van de 128
 Spijs, F. 9
 Spoorsingel 39
 Spoorzone 17, 27, 30, 37, 40, 43, 44, 46-49
 Sportfondsenbad 27
 Stanislas College 22
 Starrenburg, Yvonne 141
 Staten-Generaal 78, 111
 Staten van Holland 75, 107, 111-113, 127
 Stationsplein 99
 Stedelijk Museum Zutphen 203
 Steelant, Marc van 72, 73
 Steen, gevangenis Het 39
 Steen, Jan 78
 Stellingwerf, Jan Willem 27
 Sterringa, A.M.G. 10, 20, 24
 Steyn, Pieter 126
 Stipriaan Luisius, Abraham van 132
 Stoelinga, Martin H.J.M. 197
 Storm, Jan Hendrik 145-147
 Strategische Monumentenzaken 10, 17
 Struijk, Aart 6, 200
 Studium Generale 35
 Subroto, Ledjar 31
 Tanthof 34, 43
 Technopolis 30
 Teding van Berkhoutlaan 34
 Tempel, De 129
 Terburgh, Didericus 98, 99
 Terra Delft 34
 TH/TU 17, 21, 32, 40, 41
 Thijsse, L. 6, 30
 Tijn, P.D. van 9-11, 24
 Til, Margreet van 22
 Timmermans, Ferdinand 145
 Toelast, herberg De 76
 Tokio 46
 Tol, Marlé van 32, 37
 Tollens, Hendrik 61
 Tongeren, Aad J.F. van 197
 Toonkunst Muziekschool (R'dam) 145, 146
 TOP Delft 17, 46
 Toussaint Demeni, Petrus 133
 Tromp, Maarten Harpertsz. 20

Trompetstraat 160
 TU-Noord 43
 Tuurenhout, Thijs 42
 Tweede Kamer 31, 141
 Twitter 47
 Tyck, Dirk 134
 Uijl, molen De 97
 Vaandrager, Gerard 27
 VAK/Vrije Akademie 28
 Van Bleyswijkstraat 19, 36, 104, 156, 157
 Van der Maareltuinen 174
 Van Leeuwenhoeksingel 165
 Van Paassenkade 174
 Van Sabben Auctions 163, 203
 Varend Corso 40
 Veen, C. 't 13
 Veenendaal, Janet 36
 Veer, Natuursteen Van der 155
 Veilinghuis Bubb Kuyper 167, 203
 Veilinghuis Peerdeman 170, 203
 Venduehuis der Notarissen Den Haag 159
 Verbeet, Gerdi 31
 Verdonck, Willebrordus 82
 Verduijn den Boer, Alex 164, 165
 Verenigde Staten 147
 Verheij, Hans 54
 Verhoeff, Aad 28
 Verhoeven, G. 10, 18, 42, 173
 Verkerk, Bas (G.A.A.) 16, 27, 28, 32, 38, 42, 46, 173, 197
 Vermeer Centrum 32, 38, 46, 50
 Vermeer, Johannes 32, 41, 46, 73
 Verre Culturen, Vereniging 20, 24
 Verschoor, Jacob 135
 Verschoor, Robin 43
 Verschuyl, Everwijn 85
 Verschuyl, M.A. 9, 69, 85
 Versfelt, J. 9
 Verwersdijk 19, 94, 155
 Veste, Theater De 27, 28, 37
 Vestia Delft 9
 Visser, Frank 141
 Visser, P.C. 9
 Visser, Piet de 104
 Visser, schoolmeester 19
 Vlaardingen 92
 Vlaming, hotel De 45
 Vlamingstraat 17, 45
 Vlasveld, Laurens 43
 Vlieger, molen De 92
 Vliet 92
 Vliet, Elisabet van 74
 Vliet, Hendrik van 74, 75, 78
 VOC 20, 168
 Voet, Claas Jansz. van der 115, 116
 Voet, Maria 81
 Vogel- en egelopvang Delft 40
 Vokurka, Lucas P. 197
 Voldersgracht 37
 Vondel, Joost van den 59, 60, 64
 Voorburg 92
 Voordijkshoorn 173
 Voordijkshoornsepad 174
 Voordijkshoornsepad 174
 Voorhof 40, 43
 Voorstraat 70, 75, 85
 Vos, H.H. 6
 Vos, Jacob/Jacques de 72
 Vos, Margrieta de 72
 Vos-de Koning, W.M. 6, 38
 Vredenburg, fam. Van 71
 Vredenburg, Jacob van 80, 81
 Vredenburg, Maria van 80, 81
 Vreede, Kees de 104
 Vreede, Niek de 104
Vrijdagavond 160
 Vrijenban 129
 Vrouwe van Rijsburgerbrug 159, 160
 Vrouwenregt/Vrouwenrecht 73, 129 159, 160
 Vugt, Jessica M. van 197
 Vuijk, Ronald 197
 Vuuren, Kerdy van 50
 VVD 34
 Waal Beheer Utrecht BV 153
 Waals, Johannes Diederik van der 84
 Waalse Kerk 48
 Wagenaar, Jan 126
 WAK/Week van de Amateurkunst 35, 36
 Walle, Foppe Bernhard de 85

Waller, F.G. 162
 Walsum, G.E. van 9
 Walsum, H.V. van 6, 10
 Walsum-Kieft, G.D. van 9-11, 157
 Walsum-Quispel, J.M. van 9
 Wan Li Ya 45
 Wateringen 78
 Wateringse Poort, belangenvereniging 12, 16
 Wateringsevest 92
 Waterslootse Poort 32, 45
 Watervlo, motorschip 31
 Watkints, David Jansz. 77
 Wees, G.M. van der 9-11
 Wegerif, A.H. 162
 Werkgroep Delftse Canon 10
 Werkplaats Spoorzone 35
 Wesseling, dansschool 28, 32, 39
 West Cord Hotel 38
 Westerkwartier 18, 30, 33, 157
 Westeropop 42
 Westerstraat 157
 Westland 92
 Westsingel 28
 Weve, W.F. 6, 9, 10, 85, 200, 203
 Weyers, Herman 43, 48, 50
 Widt, Paul de 197
 Wiel, Kees van der 200, 203
 Wieringen, Gijsbert van 97, 98
 Wijbenga, D. 9
 Wijdeveld, Joop 54, 55
 Wijnaendts, Wilhelmina Hendrica 81
 Wijnhaven 16
 Wijs-Kamp, J.M. de 9
 Wilhelmina 31, 163
 Wilhelmina van Pruisen, prinses 127, 128, 167, 168
 Wilhelminapark 30
 Willem Aertsz. 70, 72
 Willem III, stadhouder 76
 Willem IV, stadhouder 44, 125
 Willem V, stadhouder 125-127, 167, 168
 Willem VI, graaf 94
 Wilt, Thomas van der 125
 Windlust, molen 93
 Wint, Louis de 115
 Wippolder 35, 61
 Wit, Jan Peter de 197
 Witmap, Steven 203
 Witsenboer, Ron C.A. 197
 Witt, gebroeders De 76
 Witte Roos 17
 Witte Leeuw, brouwerij De 70, 73, 75
 Wöbelin, kamp 39
 Wolken, Ben 54, 55
 Woude, C.M. van der 9
 Woudenberg, Rob A. van 197
 Woudse Polder 40
 Woudt, 't 129
 Wulp, B. van der 10, 173
 Wytema, Laura W 197.
 Zasbouts, Catharina 73
 Zeeman, Pieter 84
 Zeeuws-Vlaanderen 73
 Zeldenrust, molen 93
 Zierikzee 72
 Zijl, Annejet van der 39
 Zocherweg 38
 Zoetermeer 33
 Zouteveen 78
 Zuid-Afrika 168
 Zuidpoort, belangenvereniging 12
 Zwarte Hand, architectenbureau De 47
 Zweden 162
 Zwennis, W.C.M. 9
 Zwiggelaar Auctions 161

Rectificatie jaarboek 2010

blz. 68: Niek Verhaagen i.p.v. Riec; Herman Veldhuis i.p.v. Veldman

blz. 134: Herman Poort i.p.v. Herman Poot

Historische Vereniging Delfia Batavorum - Delft

Activiteiten

Om de belangstelling voor de geschiedenis van Delft te vergroten en te stimuleren ontplooit de Historische Vereniging Delfia Batavorum, opgericht in 1935, verschillende activiteiten.

De vereniging brengt een **jaarboek** uit met vaste rubrieken en historische artikelen. De leden ontvangen het jaarboek zonder extra kosten.

De vereniging kent de **Delfia Batavorumprijs** (de J.W. Blokpenning) toe aan een persoon of instelling die zich bijzonder verdienstelijk heeft gemaakt voor het bevorderen van de kennis van de geschiedenis van Delft.

Het **Delfia Batavorumfonds** subsidieert projecten, zoals onderzoeken en historische publicaties die betrekking hebben op Delft.

De vereniging reikt jaarlijks de **Le Comteprijs** uit voor een verfraaiing van het Delftse stadsbeeld.

De **Commissie Behoud Stadsschoon** waakt voor het behoud en het herstel van cultureel erfgoed in Delft.

Gemiddeld zes keer per jaar verzorgt de vereniging een **lezing** over veelal specifiek Delftse thema's.

Jaarlijks reikt de vereniging **prijzen** uit aan de leerlingen van het voortgezet onderwijs met de hoogste score voor hun eindexamen geschiedenis (mits het een 8 of meer is).

De vereniging houdt leden op de hoogte van deze activiteiten door middel van het **Cultuur Historische Bulletin Delf** en een **nieuwsbrief**.

De vereniging heeft een **website**: <http://www.delfia-batavorum.nl>.

Lid worden

U kunt het werk van de Historische Vereniging Delfia Batavorum steunen door lid te worden. U levert daarmee een bijdrage aan het behoud van het historische erfgoed in Delft. Bovendien kunt U dan deelnemen aan de activiteiten van de vereniging.

Anmelden kan bij het secretariaat:

Delfia Batavorum, Kanaalweg 10, 2628 EC Delft,

e-mail info@delfia-batavorum.nl.